Анатолій Костецький

МІНІМАКС — кишеньковий дракон

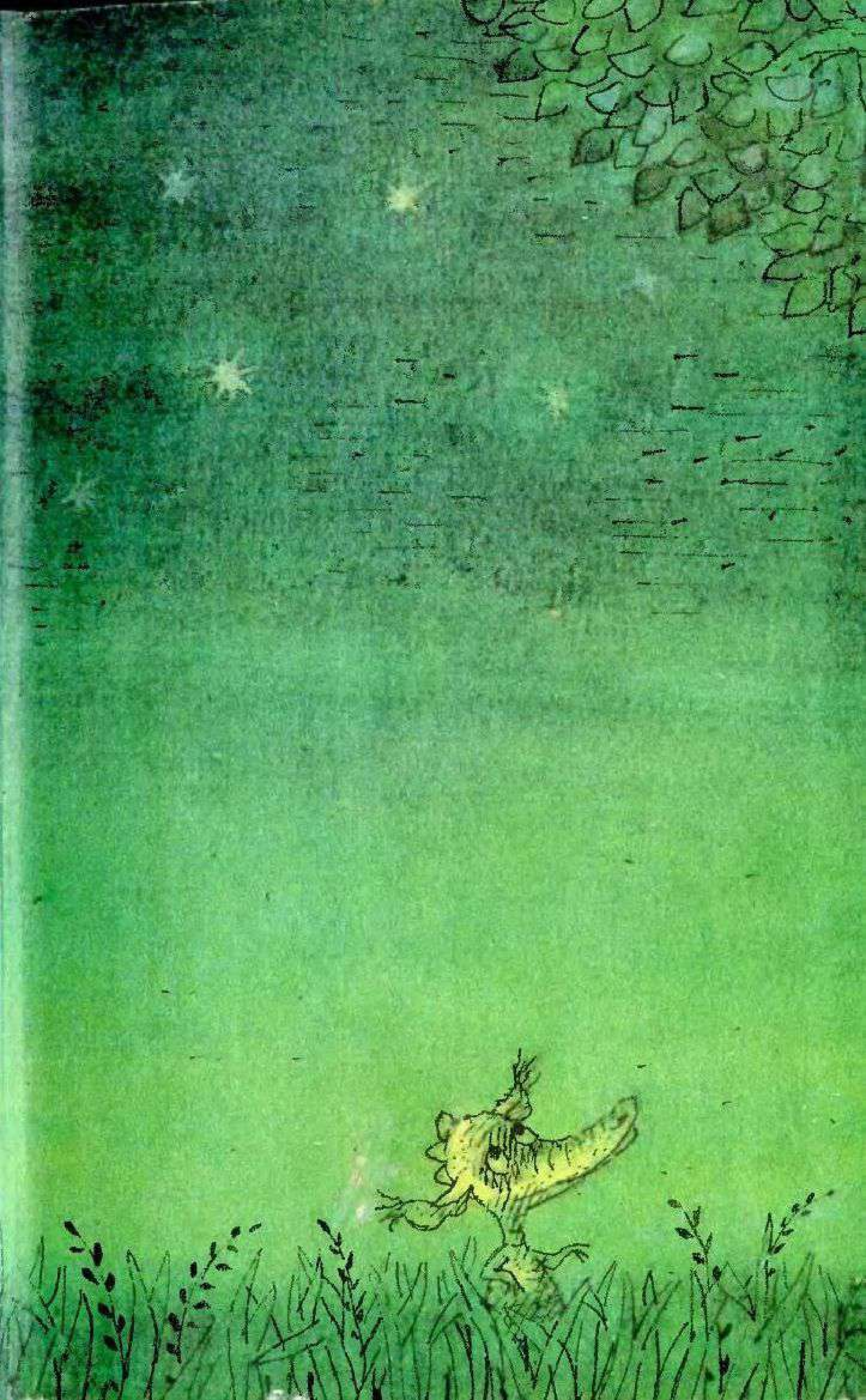

Анатолій
Костецький

МІНІМАКС — КИШЕНЬКОВИЙ ДРАКОН, АБО ДЕНЬ БЕЗ БАТЬКІВ

КАЗКОВІ, ФАНТАСТИЧНІ
ТА ПРИГОДНИЦЬКІ ПОВІСТІ

Для молодшого шкільного віку

Малюнки
ВАЛЕРІЯ ГОРБАЧОВА

КИЇВ «ВЕСЕЛКА» 1987

84Ук7—44
К72

Сказочные приключенческие повести и повесть-шутка украинского советского писателя о современных школьниках, о дружбе ребят, об их борьбе со злыми волшебниками, со стяжательством и корыстью, о маленьком чудесном пришельце из других миров.

Рецензент
ЛАРИСА ПИСЬМЕННА

К $\frac{4803010200—079}{М206(04)—87}$ 133.87.

ВСЕ — ЯК НАСПРАВДІ*

ПРИГОДНИЦЬКА КАЗКА

1

День народження — це завжди гарно. А коли тобі до того ж минає десять років — то й зовсім пречудово. І що б там не було, а ти цілий день ходиш якийсь піднесений і радісний, до всіх осміхаєшся, щось насвистуєш і наспівуєш уголос чи подумки, і все навкруги здається тобі теж піднесеним і радісним.

Саме в такому доброму гуморі і перебував сьогодні, в неділю 18 травня, іменинник і третьокласник Сергій Кудлик.

Вже зранку почались приємні несподіванки.

Тільки-но Сергій розплющив очі, як побачив коло ліжка, на стільці, чималий пакунок у цупкому синьому папері, обліплений барвистими іноземними марками. Він хутко схопив його, прочитав свою адресу та ім'я і відразу впізнав почерк: посилка була від батьків, з далекої Куби!..

Ще в січні тата послали працювати на два роки на Кубу, і мама поїхала з ним. А Сергій, щоб не переривати серед року навчання, поки що залишився в Києві з бабусею. Та ось-ось рік закінчиться, й коли в Сергія в табелі не буде жодної трійки, батьки заберуть його до себе! Так пообіцяв йому тато, а коли він щось обіцяє, будьте певні: дотримає свого слова. Звичайно, коли й Сергій дотримає свого: закінчить третій клас на самі четвірки та п'ятірки...

У Сергія з усіх предметів було ніби нормально, якби не одна прикрість — фізкультура! Ні-ні, Сергій був таки досить вправним спортсменом: і бігав швидко, і стрибав у довжину та висоту непогано та й на канат міг вилізти аж тричі підряд, а от плавати... Сергій, як це не дивно для хлопця його віку, досі не вмів плавати, і вчитель фізкультури сказав, що більше трійки йому нізащо не поставить. А коли так — прощавай, мрія про далеку сонячну Кубу!

Ви дивуєтесь, напевне, чому ж і справді Сергій досі не навчився плавати? Річ у тім, що він панічно боявся води, і загнати його глибше, ніж по коліна, не міг ні тато, ні вчитель фізкультури, ні навіть кпини його однокласників.

Колись давно, коли Сергію було тільки шість років, вони з мамою відпочивали в селі на Дніпрі. Сергій грався собі при воді на пісочку, випікав з нього коржі та будував фортеці. Раптом мимо проплив здоровезний пароплав, хвиля, яку він підняв, змила Сергія у воду — й він почав тонути.

Звичайно, мама тут же вихопила його на берег, але відтоді затягти Сергія у воду було неможливо.

Щоправда, він дав собі найчесніше слово: будь-що навчитися плавати до червня. Але як це зробити, Сергій, щиро кажучи, поки що не знав і — вкотре вже! — знов і знов на уроках фізкультури, які раз на місяць проходили в басейні, сидів над прозорою водою, дивився з неприхованою заздрістю, як там демонструють різні стилі його однокласники, і мовчки вислуховував їхнє глузування.

Особливо дошкуляла йому Вітка Птурська.

— Гей, ти, сухопутний пацюк! — кричала вона Сергію, долаючи другу двадцятип'ятиметрівку.— І куди тобі на Кубу? Там же океан. Та

ти лише побачиш стільки води, як одразу дуба вріжеш.

Саме після цього найдошкульнішого Вітчиного жарту Сергій і поклявся собі: будь-що навчитися плавати і не гірше за цю капосну Вітку.

З отакими не дуже втішними думками Сергій заходився розпаковувати посилку від батьків. Спершу він обережно відклеїв марки — віддасть їх Олегові. Потім розгорнув папір і відкрив картонну коробку. Тільки-но він зазирнув у неї, як його настрій одразу покращав. Ще б пак! У коробці лежали два величезних кокосових горіхи, про які він так давно мріяв.

Ну й тато! Оце так подарунок, найкращий за всі подарунки на світі!

Сергій довго розглядав горіхи, гладив їхню тверду шкаралупу, трусив коло вуха: чи не чути, як бовтається всередині кокосове молоко? І зважував на руці: а скільки потягне? Нарешті він досхочу намилувався подарунком і зазирнув на дно коробки. Там він помітив кольорове фото: на могутніх океанських хвилях гойдався барвистий надувний матрац, а на ньому лежали засмаглі тато й мама і привітно йому посміхалися.

На звороті Сергій прочитав:

«Любий наш синку!

Вітаємо тебе з десятиріччям і зичимо здоров'я, щастя, успіхів у навчанні.

Чекаємо тебе швидше до нас і мріємо про сімейне купання в океані!

Цілуємо. Мама, тато».

«Ну от, і вони натякають на плавання!» — подумав Сергій, але вирішив більше не псувати собі святкового настрою і почав хутко одягатись.

— Уже встав, сонько? — зазирнула до кімнати Сергієва бабуся.— Швидко вмивайся та зга-

няй у магазин по масло: через півгодини буде пиріг із яблуками.

Цей пиріг — улюблена страва Сергія. Тож довго чекати себе він не примусив: нашвидкуруч умився й вискочив надвір, навіть не замикаючи за собою двері. Та й нащо їх замикати, коли живуть вони з бабусею на першому поверсі, а магазин — у їхньому ж будинку!

Десь хвилин за три Сергій уже повернувся назад і виклав на стіл перед бабусею пачку вершкового масла.

— Тепер марш із кухні, не заважай! — скомандувала бабуся, качаючи тісто, яке поставила ще звечора.— Буде готовий — гукну.

Сергій чудово знав: коли бабуся порається з пирогом — краще їй не потрапляти під руку. Він покірно пішов у свою кімнату, сів за письмовий стіл і заглибився в книжку.

Щойно він дочитав сьому сторінку, як із кухні потягло такими смачними й солодкими пахощами, що Сергій аж засовався в кріслі, і в носі йому залоскотало.

— А-аа-пчхи! — пролунало раптом у кімнаті.— Апчхи-и!

Від несподіванки Сергій підскочив і злякано витріщився на своє ліжко.

Та й ви б, напевне, перелякалися, коли б таке трапилося з вами. Скажете — ні? Чого, так би мовити, лякатися: чхнув собі хлопець — і все! От і помилилися! Та́к-то воно так, але ж річ у тім, що чхнув якраз не Сергій і навіть не бабуся. Чхнув хтось зовсім-зовсім інший!

2

— Ач, як пиріжечка закортіло! — почувся із кухні бабусин сміх.— Аж розічхався! Ну, нічого, потерпи ще хвилинки три.

Сергій хотів щось сказати, пояснити, що чхав зовсім не він, але язик наче прилип до піднебіння і навіть не ворухнувся. А отой, хто чхав, іще трішки пововтузився під Сергієвим ліжком і затих.

«А може, мені почулося? — подумав Сергій, і од цієї думки йому трохи полегшало.— Таки справді, мабуть, почулося. Хто ж там може бути? Зрозуміло — нікого! Ану, погляну!»

Він уже зовсім бадьоро й сміливо підійшов до ліжка, став навколішки й зазирнув під нього.

Від того, що Сергій побачив, у нього перехопило подих.

Там, під його ліжком, обхопивши руками коліна й підтягши їх до підборіддя, сидів малесенький дідок. Довга сива борода його лежала на підлозі, а маленькі зеленаві оченята кольору океанської хвилі — як на фото з мамою й татом! — дивилися просто на Сергія!

— Чого витріщився! — буркнув раптом дідок хрипким голосочком.— Нема щоб сказати: «Будьте здорові», як усі виховані діти кажуть, так він собі мовчить, ще й очі витріщає! Фе, який нечема!

— Пробачте! — оговтався нарешті Сергій, і йому зробилося соромно.— То я так... з незвички... Будьте здорові!

— Ну от, інша річ,— усміхнувся дідок.— Спасибі тобі, хлопчику!

— А... хто ви? — наважився спитати Сергій.

— Діма!

— Який Діма?

— «Який, який»! — передражнив дідок.— Просто Діма — і все!

— Але ж хто ви?

— Я, по-моєму, сказав цілком зрозуміло: звичайний Діма!

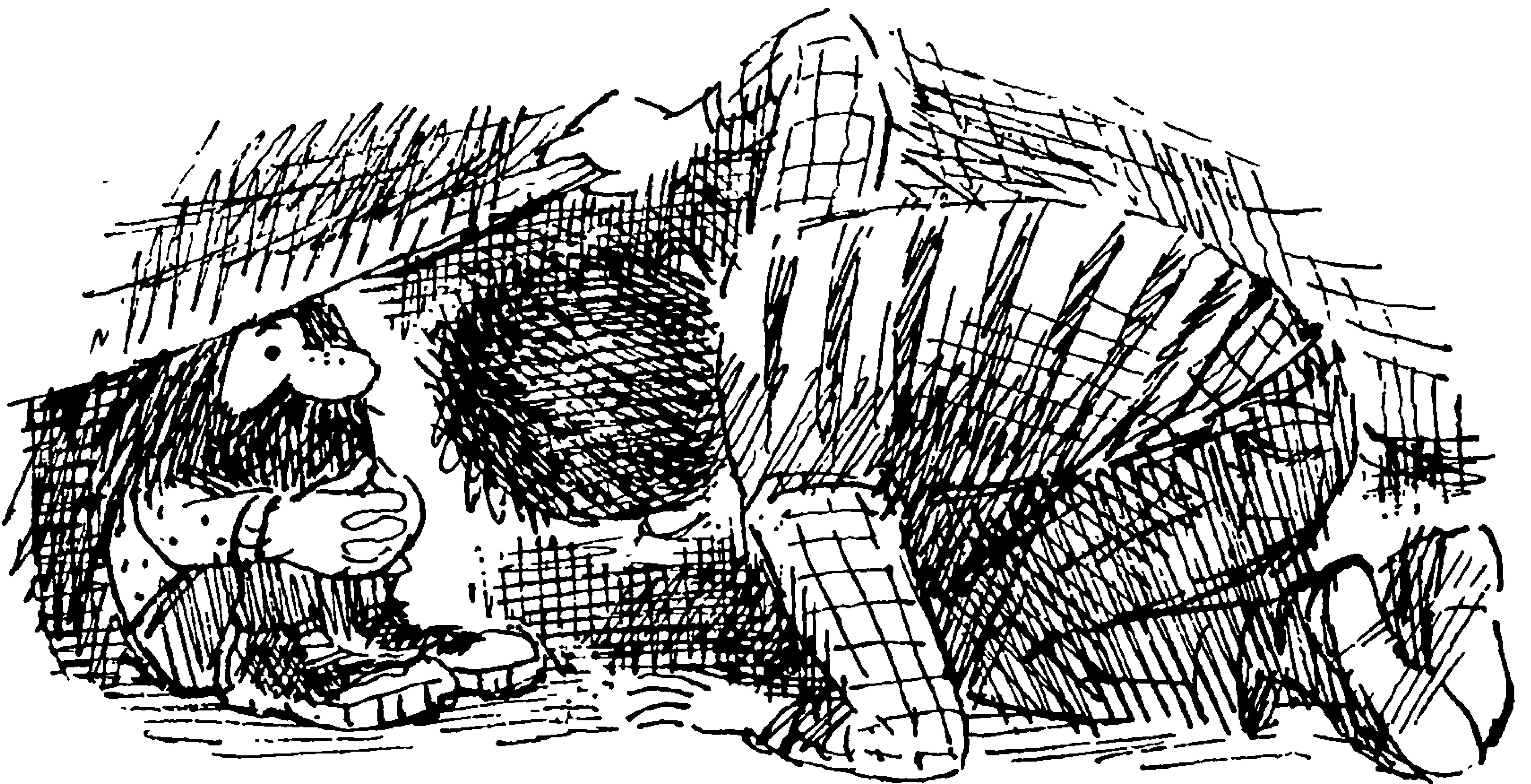

— Ага, ясно: ваше ім'я — Діма. А як вас по-батькові?

— От причепився! — вибухнув раптом дідок.— Скільки ж тобі можна пояснювати: я — Діма, затям собі: Ді-ма. Від слова «дім», будинок тобто, бо всі Діми, мої родичі, живуть у домах.

— Так ви домовик! — ошелешено вигукнув Сергій.

— Ну й телепень! — уже зовсім роздратовано кинув дідок.— Ти що — двієчник? Звичайних речей не розумієш? І чого тебе в школі вчать! Ач, вигадав таке — «домовик»! Так-от, щоб ти знав: ніяких домовиків на світі не було, нема та бути не може! А я — просто Діма. Зрозумів нарешті?

— Зрозумів...— одказав тихо Сергій, хоча, по правді, нічого він поки що не второпав.— А як ви сюди потрапили?

— Ішов собі повз ваш будинок, бачу — двері прочинені, і так із них теплом і затишком тягне, що не втримався — заскочив,— охоче почав розповідати Діма, вже заспокоюючись.— Я страшенно люблю, коли тéпло. А оце ще нежить клятий підхопив, от і подумав: ану, заскочу одігріюся трішки, а згодом далі почимчикую.

— А куди ж ви йдете?

— І все тобі знати треба! — удав дідок, ніби сердиться на Сергія за його розпитування.— У Бровари йду, до свого двоюрідного брата.

— Так вам іще йти та йти! — вигукнув Сергій.— А чого ви автобусом не поїдете?

— По-перше, грошей нема,— відказав Діма,— а по-друге, щоб такі, як ти, не чіплялися зі своїми безглуздими питаннями: хто ви, куди ви, чого ви!.. І без них життя важке.— І дідок жалібно заохкав.

— А чому воно у вас важке? — знов поцікавився Сергій.

— А тому, що я, Діма, лишився вчора без домівки.

— Як — без домівки?!

— Зламали мою домівочку, ой, зламали! — забідкався, затужив Діма.— Жив собі тихесенько, мабуть, років сто. А вчора мої хазяї переїхали на нову квартиру — і настав кінець моєму щастю!

— Ну то й що? — здивувався Сергій.— Вони поїхали — і нехай, а ви б і далі там жили.

— Пожив би ти! — перебив його дідок.— Коли вони поїхали, одразу приперся бульдозер і — ррраз! — одним духом зламав мій будиночок. Добре, хоч почув його та вискочити встиг, а то б отам, під уламками, й зостався! Довелося ночувати просто неба, а в моєму віці, сам розумієш, воно не дуже... Поспав на травичці — і, будь ласка, нежить!

Розповідаючи про себе, Діма весь час шморгав носом.

Сергій таки справді переконався, що дідок застуджений.

— Ось, візьміть! — простяг він Дімі свого носовичка.— Так легше буде.

— Дякую,— зрадів Діма, приймаючи подарунок,— виручив діда, а то ж незручно шморга-

ти, некультурно! — І він ретельно витер свого розпухлого носа.

— То, може, ви залишитеся в нас? — нерішуче запитав Сергій.— Поки одужаєте.

— Та я б не проти, але ж батьки...

— Ой, лишайтеся! — перервав його радісно Сергій.— Ми живемо тільки з бабусею, батьки за кордоном. А бабуся в мене — клас! Вона неодмінно дозволить!

— Хе, дозволить! — усміхнувся Діма.— Та вона й не знатиме, що я тут!

— Як — не знатиме? — здивувався Сергій.— Але ж я повинен їй сказати.

— А вона тобі не повірить!

— Повірить, неодмінно повірить!

— А от і ні!

— Та чому ви так думаєте? — не розумів Сергій дідка.

— А тому,— відказав Діма,— що вона мене не побачить!

— Чому ж не побачить, ви ж не будете весь час під ліжком сидіти?

— Звичайно, не буду, велика радість! — пхикнув Діма.— А не побачить тому, що не зможе. Щоб ти знав: мене бачать лише ті, хто любить казки, отак. А хто казок не любить, хто завжди сумнівається, що на світі бувають усякі дива, той мене нізащо не побачить! — І дідок задоволено розреготався.

3

— Пиріжечок — на столі, чекає іменинника! — весело мовила бабуся, увіходячи до кімнати.— А ти що, до виступу готуєшся?

— До якого виступу? — не зрозумів Сергій.

— Роль якусь учиш?

— Та яка роль, бабусю, щось я тебе не розумію?

— А чого ж ти сам із собою балакаєш?

— А!..— нарешті дійшло до Сергія.— То я так... вірші повторював... Бабусю,— раптом наважився він,— чуєш, бабусю! Зазирни, будь ласка, під ліжко!

— Ти що? — широко розкрила вона очі.— Ото я, старезна бабусенція, та й під ліжко полізу?! Чого я там не бачила — шкарпеток твоїх старих, чи що?

— Бабусю, я тебе дуже прошу,— наполягав Сергій.— Це для мене страшенно важливо! Врешті-решт я ж іменинник сьогодні...— додав він, помітивши, що бабуся завагалася.

— Ну, коли так,— посміхнулась вона — то вже зазирну!

Бабуся, притримуючи спідницю й фартух, опустилася важкувато на підлогу і, крекчучи та ойкаючи, заглянула під Сергієве ліжко.

— Ти бач! — радісно здивувалась вона.— Діма!..

А Сергій здивувався ще більше: бабуся б а ч и л а дідка!

Вона підвелася, поправила фартух і мовила:

— А ти, виявляється, не дуже гостинний господар: такого гостя під ліжком тримаєш! Ану запрошуй до столу — на чай з пирогом!..

— Спасибі, я вже й сам вилізу! — І Діма, посапуючи та шморгаючи носом, почав вибиратися з-під ліжка.

Тепер Сергій розгледів його як слід.

На зріст Діма був зовсім невеличкий — Сергієві до пояса, а от борода в нього сягала підлоги. Одягнений Діма був у товстий сірий светр, голубі джинси з блискучими мідними заклепками, а на ногах у нього кумедно задирали носи звичайні-

сінькі кеди,— щоправда, розміри на чотири більші, ніж треба.

— Ось і я! — мовив Діма, обтрушуючи пилюку, якої немало було під ліжком. Сергій побачив це тільки зараз і вирішив завтра ж прибрати.

Діма обтрусився, обсмикнув светр, чхнув — чи то від нежитю, чи від пилюки — і старанно заправив кінчик бороди у задню кишеню джинсів.

— Здрастуйте, хазяєчко! — бадьоро звернувся він до бабусі, коли нарешті впорядкував свій туалет і хвацько закинув назад довгу сиву чуприну, що спадала йому на плечі.

— Здрастуйте, здрастуйте, Дімочко! — привітно відгукнулася бабуся.— Надовго до нас?

— Та як сказати,— розважливо проказав Діма.— Коли не женете, то на пару деньочків зостався б.— І він несміливо кахикнув у долоню.

— Та лишайтеся, скільки хочете! Місця вистачить. Я така рада, що ви до Сергійка завітали, а то вже було думала — обминете.

— А чому це ти так думала?! — обурився Сергій.— Гадаєш, я гірший за інших?

— Ну, вже наприндився,— посміхнулась лагідно бабуся.— Думала, то й думала. Що було — того нема... А коли по щирості, то трішки боялася: а як обмине тебе Діма?

— Між іншим,— поцікавився Сергій,— звідки ти знаєш, що його Дімою звуть?

— Як — звідки? — здивувалась бабуся.— Та про нього майже всі діти знають! Він до них хоч раз у житті, а приходить. Звичайно, коли вони люблять казки...— Тут бабуся мрійливо звела очі вгору, зітхнула й додала: — І до мене він теж колись приходив, як малою була.

— Чому ж ти мені досі не говорила нічого? — образився Сергій.

— Чекала, чи прийде він до тебе.

— Значить, перевіряла?

— Виходить, так...— сказала трохи винувато бабуся і враз перевела розмову: — Ну от, ми стоїмо тут, базікаємо, а гість, мабуть, голодний! — І вже до Діми: — Прошу до столу!

Діма, як помітив Сергій, спершу трохи ніяковів. Та він подолав соромливість і швиденько прочапав на кухню, зручно вмостився на стільчику поближче до плити — мабуть, і досі ще не відігрівся після своєї ночівлі — і заходився смакувати пирогом із яблуками та чаєм.

Видно, він таки здорово зголоднів, бідолаха! За якихось хвилин сім дідок ум'яв п'ять чималих куснів пирога та висьорбав чотири чашки гаря-

чого, пахучого чаю. Сергій тільки зиркав на нього й дивувався: і куди воно в нього все влазить. А бабуся підкладала Дімі шматок за шматком і підливала свіжого чаю.

Нарешті Діма задоволено хукнув, перевернув догори денцем порожню чашку, вибрав із бороди крихти й, укинувши їх до рота, мовив:

— От спасибі, нагодували! Не пиріжечок, а смакота!

— Рада, що сподобався,— зашарілась бабуся.— То, може, ще шматочок?

— Е, ні,— підняв ручку Діма,— досить, а то лусну!

— Ну, дивіться, як хочете,— відказала бабуся й заходилась прибирати зі столу.

— Можна спитати? — нерішуче звернувся до Діми Сергій.

— Питай, чого там! — поблажливо кинув Діма, щось муркочучи стиха під ніс.

— От скажіть, чому ви не боїтеся людей?

— А чого ж їх боятися? — пхикнув дідок.— Я ж казав тобі: хто не вірить у казки, той мене не бачить. А той, хто вірить,— поганою людиною бути не може! Тож і кривди од нього я ніякої не зазнаю! Зрозуміло?

— Зрозуміло! — радісно відгукнувся Сергій, бо йому зробилося страшенно приємно, що вони з бабусею таки непогані люди.

Бабуся кінчила прибирати зі столу й мити посуд і запитала у Діми:

— А що це ви дихаєте так важко?

— Нежить у мене,— пояснив Діма.— Застудився.

— Ну, нежить — то дрібниці! — кинула бабуся.— Я ваш нежить цибулькою за один день вижену!

Сергій, почувши про цибульку, аж пересмикнувся, бо пригадав, як бабуся лікувала його:

натре цибулі, вичавить із неї сік, а тоді — в носа, піпеткою! Що в таких випадках буває — не мені вам пояснювати! Очі лізуть на лоба, в носі й горлі пече, ніби там хтось вогнище розпалив, голова гуде, мов дзвін, а сльози — хочеш чи ні — б'ють фонтаном. І взагалі — хочеться дертися на стелю або й вище! Зате нежитю через день як і не було!

Сергій згадав це, і йому стало трохи боязко за Діму: він такий невеличкий, старенький, ще не витримає!

Але його сумніви розігнав сам Діма.

— Цибулька — це прекрасно! — потер він задоволено руки.— Над усі ліки я поважаю саме цибульку!

— От я вам перед сном і закапаю,— зраділа бабуся.— А тепер ідіть до Сергійка, в його кімнату, влаштовуйтесь. А холодно буде, скажіть — я електрокамін поставлю.

— Дякую, хазяєчко, за турботу,— уклонився шляхетно Діма.— Бачу, ви просто клас, як каже ваш онук!

— Ще й який! — вигукнув Сергій.— Моя бабуся — найкраща в світі!

— Ну от, іще захвалите! — бабуся почервоніла, наче дівчинка.— Добре, ви тут поселяйтесь, а я на базар злітаю! — І вона подалася з кухні.

4

— Таки й справді в тебе не бабуся, а вищий клас! — мовив Діма, вмощуючись у глибокому зручному кріслі.— А пироги ж пече! — І од згадки про смачний пиріг аж прицмокнув язиком.— А що це вона сказала — «злітаю на базар»? — поцікавився трохи згодом Діма.— У неї що, літак є?

— Який там літак! — засміявся Сергій.— Вона в мене сама як літак. Ми з батьками навіть називаємо її «летюча бабуся».

— Так вона вміє літати?! — підхопився у кріслі Діма.

— Звичайно, ні! — Питання Діми знову розсмішило Сергія.— Просто вона в нас дуже прудка, і найулюбленіше її слово — «літати». Ходити поволі, як інші бабусі, вона не може. Ми тільки й чуємо від неї: «злітаю в магазин», «полечу на базар», «лечу до сусідів»! І мчить собі так хутко, що й літаки, мабуть, переганяє.

— А...— розчаровано мовив Діма, посовався трохи, вмостився й затих.

Так вони трішки посиділи мовчки: Сергій гадав, що Діма після сніданку заснув, натомлений дорогою, і не хотів його турбувати. Та Діма розклепив оченята:

— Ну, розказуй про себе.

— Та ви поспіть уже,— одмахнувся Сергій,— а я потім...

— Не бійся, давай зараз,— заперечив Діма,— я можу слухати й дрімати водночас. Про мене навіть приказка є: спить і курей бачить! Чув, мабуть?

— Чув,— кивнув головою Сергій,— але не знав, що це про вас.

І Сергій розповів Дімі про тата й маму, про далеку сонячну Кубу і навіть — про плавання...

— Пхе, плавання!..— розтулив Діма оченята.— Та я тебе за хвилину міг би навчити!

— Ой! — зрадів Сергій.— То навчіть, дуже вас прошу!

— Я ж сказав — «міг би», але тепер не можу: технічні причини...

— Що за технічні причини? — здивувався Сергій.

— Розумієш,— почав пояснювати Діма,— була в мене така книженція, ну, ніби чаклунська. У ній з одного боку записано всякі потрібні слова, а з другого — що станеться, коли слова ті вголос вимовити. Приміром, пробурмотів собі щось,— раз! — і дощ я-ак уперіщить! Так-от, коли зламали мій будиночок, книга пропала під уламками.

— Так ходімте знайдемо її! — вигукнув Сергій.

— Швидкий дуже! — сумно мовив Діма.— Я й сам, без тебе знайшов би. Але ті уламки одразу ж повантажили на самоскид, і куди він їх завіз — хтозна! А з ними й мою книжечку! — І Діма скрушно захитав головою, пригадавши таку величезну втрату.

— І невже ви нічого не пам'ятаєте з тої книги? — з надією в голосі поспитав Сергій.

— Хе, скажеш! — зневажливо усміхнувся Діма.— У мене пам'ять — будь здоров! Я навіть мемуари, тобто спогади, пишу! — Він гордо ляснув себе по животі й задер светра.

Сергій побачив, що за ремінцем джинсів у Діми стирчить пошарпаний загальний зошит у жовтій, засмальцьованій обкладинці із написом: «Мемуари Діми».

— А з книги ви, значить, нічого не пам'ятаєте,— сумно мовив Сергій.

— Пам'ятаю, але не все, тільки половину...

— Ого! — зрадів хлопець.— Половина — теж чимало! А є в ній слова про те, як навчитися плавати?

— Звичайно, є! — кинув Діма.— Але річ у тім, що я пам'ятаю ліву половину книги, тобто всі чарівні слова, а от праву половину, де сказано, які слова для чого,— геть начисто забув!

— А ви спробуйте, що вийде!

— Е, ні, не підбивай! — одмахнувся Діма.—

Скажу отак щось — і квартиру вам затопить. Ні, нізащо! Не хочу знову без ночівлі лишитися.

— А що, коли нам до ліска гайнути? — раптом здогадався Сергій.— У нас тут поблизу є лісок із галявою. Давайте підемо туди й спробуємо ваші слова!

— Лісок — це можна,— погодився Діма,— в ліску та ще й на галяві я спробував би, але ж не зараз. От вилікую нежить, одігріюсь, одісплюся гарненько, а завтра зранку, годині о п'ятій, і підемо.

— Ура! — загукав Сергій, який згоден був на все, аби навчитися плавати.— Встаємо о п'ятій, я будильник заведу.

— А тепер я подрімаю,— мовив Діма й одразу тихенько засопів.

Сергій нічого не мав проти: йому треба було ще підготуватися до зустрічі гостей. Неодмінно ж прийде друг його Олег, та й Вітка припхатися може.

При згадці про Вітку в Сергія аж у грудях похололо.

5

Вітка, або Вікторія Птурська, як і Олег, була однокласницею Сергія. Та якщо Олег був його найкращим другом, то Вітка навпаки — «найкращим» ворогом.

До всього ж вона була ще й сусідкою Сергія по під'їзду, тож через неї траплялися всякі неприємності не лише в школі, а й дома.

Вітка ненавиділа Сергія Кудлика хронічно. Чим це пояснити, ніхто не знав: чи то її вреднючою вдачею, як у більшості рудих і кирпатих, чи то просто злостивим характером — невідомо! Але, починаючи з першого класу, Вітка ніби приросла до Сергія — раз і назавжди!

Звичайно, він міг би надавати їй як слід, але його з дитинства вчили: дівчат зачіпати не можна. І він терпляче зносив ось уже третій рік підряд невичерпні знущання своєї рудої й кирпатої однокласниці й сусідки.

Чого тільки Вітка не вигадувала, аби дошкулити Сергієві! Обрáзи так і сипалися з неї, мов із дірявого мішка, набитого казна-якими капостями. Майже щодня Сергій знаходив у себе на парті то канцелярську кнопку, підкладену Вітчиною рукою, то свою домашню контрольну, геть усю заляпану чорнилом, а то й підручника з безжально розмальованими портретами класиків. Фантазія Вітки, здавалося, не знала меж.

Зрештою Сергій так-сяк навчився передбачати більшість Вітчиних капостей і жив би собі майже спокійно, коли б Вітка різко не змінила тактику.

Тепер вона підстроювала всякі штучки сама собі, а потім усе звертала на Сергія.

Приміром, візьме заляпає собі спідницю маслом — та й ну галасувати, що це, мовляв, Кудлик пожбурив у неї бутербродом! А то на уроці сховає свою ручку — та й ну жалітися вчительці, що, мовляв, Кудлик у неї ручку поцупив і їй писати нічим.

І витворяла Вітка хтозна-що не лише в школі, а й дома. В цьому Сергій пересвідчився на власні очі, коли одного разу змушений був одвідати її.

Птурська захворіла, і їй треба було занести домашнє завдання. І хоч як пручався Сергій, але вчителька доручила зробити це саме йому, бо вони сусіди. Після уроків Сергій, не заходячи навіть додому, аби швидше спекатись ненависного доручення, відразу заскочив до Вітки.

Птурська лежала на канапі й розглядала стелю.

— На, переписуй швидше, я поспішаю! — тицьнув їй свого щоденника Кудлик, тільки-но ввійшов.

Поки Вітка переписувала завдання, Сергій роззирався навколо, погладжуючи симпатичного песика Птурських. Раптом він помітив над письмовим столом якийсь старанно розлінований аркуш. «Напевне, режим дня,— вирішив Сергій.— Ану, цікаво, як вона живе!..» І він підсунувся ближче.

Те, що він побачив, вразило його до глибини душі. На аркуші у дві колонки були записані, немов у ресторанному меню, ліворуч — слова, праворуч — ціни. Сергій знав, як виглядає меню, бо колись із батьками тиждень обідав у ресторані: бабуся гостювала у своєї родички в селі, тож варити було нікому. Але Вітчине «меню» виглядало надто незрозуміло й називалося «Тариф». Виглядало воно приблизно так:

ТАРИФ

Піти по хліб	15 коп.
Зробити уроки	50 коп.
Прогуляти собаку	20 коп.
Прочитати книгу (1 стор.) .	5 коп.
П'ятірка	1 крб. 50 коп.
Четвірка	1 крб.
Трійка	50 коп.

І ще багато інших дивних речей було записано в цьому «Тарифі».

Сергій настільки здивувався, що навіть забув про свій намір не розмовляти з Віткою, і звернувся до неї:

— Що це в тебе за «Тариф»?

— Бізнес! — реготнула Вітка.

— Що-що? — не зрозумів Сергій.

— Бізнес, кажу! — презирливо зиркнула Вітка на нього й поблажливо пояснила: — Грошики заробляю!

— Як же ти їх заробляєш?

— От пришелепкуватий! — шпигонула його Вітка.— Доходить, немов до жирафа! «Як, як»! У батьків, звичайно. Ось просять вони Бурчика на прогулянку вивести — платіть двадцять копійок, поведу! Або п'ятірочку отримаю — женіть руб п'ятдесят! Правда, поки що не довелося з них злупити стільки, але я на інших речах доганяю. Отак, тютя, бізнес робиться!

— Ну й ну! — тільки й вимовив Сергій приголомшено, бо про такий «бізнес» чув уперше в житті.— І твої батьки справді платять тобі?

— А то ні! — гигикнула Вітка.— Спробували б не заплатити! Я їм таку навпакинію влаштую — тільки держись: тиждень після неї валідол ковтатимуть!

— Яку навпакинію? — не зрозумів Сергій.

— А ти, я бачу, й справді трохи дурненький! — знову хихикнула Вітка.— Навпакинія — це така лінія поведінки: я починаю все навпаки робити. Скаже мама: «Не ходи по паркету в брудних черевиках»,— так я ще й на килим залізу! Скаже тато: «Не вмикай телевізор, мені працювати треба»,— я його так врубаю, аж посуд у серванті дзеленчить! А батечко в мене дисертацію пише. Ясна річ, яка вже там дисертація після цього! От і мчать вони за гаманцями та грошенята мені несуть, аби я свою навпакинію припинила. Бува, не те що по п'ять, а й по десять копійок за сторінку платять, щоб я хоч годинку почитала й посиділа тихо!

На цей раз Сергій Кудлик не спромігся навіть і нукнути. Він підскочив до Вітки, вихопив у неї свого щоденника — і тільки двері за ним грюкнули та бідолашний песик Бурчик злякано сховався під канапу.

Вітка залементувала, вона кричала йому навздогін щось про обов'язок допомагати хворо-

му однокласникові, та Сергій нічого не чув і нісся вниз, перестрибуючи через три сходинки, наче тікав од скаженої собацюри.

А вдома, коли трохи одійшов, Сергій сів за стіл і почав малювати на Вітку карикатуру. Спершу він намалював товстого дядька в окулярах, батька Птурської, потім — руду й кирпату Вітку, а коло неї купу цегли. «Вікторіє, не їж каміння»,— казав батько до Вітки, а вона,— так намалював її Сергій,— накидалася на купу цегли й жадібно ковтала цеглину за цеглиною.

Сергій трохи посидів, розглядаючи свій витвір, а тоді ще підписав під малюнком віршик:

Птурська Вітка — навпакитка:
попрохайте щось у Вітки —
зразу зробить залюбки,
але тільки — навпаки!

Карикатуру він узяв до школи, на великій перерві приколов до дошки й одійшов, даючи дорогу третьокласникам, які з'юрмилися в нього за спиною.

Третьокласники голосно реготали, хапаючись за животи, й насмішкувато зиркали на Вітку, яка незворушно сиділа за партою, їла яблуко й удавала, наче їй зовсім байдуже, чого вони там веселяться. Та ось її все-таки здолала цікавість: що ж там такого смішного утнув цей пришелепкуватий Кудлик? І вона гордою ходою підійшла до дошки.

Очі її забігали по малюнку, і коли вона дочитала напис до кінця,— вся спалахнула, заверещала, наче кішка, якій наступили на хвіст, і кинулась на Сергія! І, мабуть, таки добряче пошкрябала б його, та однокласники заступили їй дорогу.

— Ну, віршомазе! — гукнула вона до Сергія через їхні голови.— Тепер тремти! Війна не на життя, а на смерть!

Саме після цього випадку й почала вона робити оті дошкульні капості Сергію, про які ви вже знаєте.

Отакі складні стосунки були в Сергія Кудлика з Вікторією Птурською, однокласницею та сусідкою.

6

Поки Діма дрімав, Сергій устиг зганяти в магазин, купити величезного «Київського» торта і тепер вертався додому.

Він уже був узявся за ручку дверей під'їзду, аж раптом за спиною в нього щось просвистіло, гупнуло щосили в спину і ляпнуло на асфальт. Сергій озирнувся й побачив на тротуарі розірваний пакет від кефіру, що тим часом величезною білою плямою поволі розтікався по Сергієвій спині і всотувався в його нову вельветову куртку.

Сергій хутко зиркнув угору і встиг помітити, як зачинилися балконні двері Вітчиної квартири.

Першою думкою Сергія було вхопити каменюку й пожбурити Вітці у вікно. Він навіть рвучко нахилився до землі, але уявив собі, скільки здійметься галасу, і, спересердя плюнувши, побрів додому.

«Чорт із нею,— вирішив Сергій,— не псуватиму собі день народження. Але помщусь обов'язково — іншим разом».

Двері йому відчинила бабуся: вона вже повернулася з базару й готувала обід. Тільки-но Сергій зібрався повідати їй про Вітчину підступність, як бабуся замахала на нього руками й приклала до рота палець.

— Тсс! — прошепотіла вона.— Тихенько, Діма ще спить.

Сергій навшпиньки пройшов за бабусею на кухню і вже там розказав про Вітку.

— Не звертай уваги,— заспокоїла його бабуся.— Знімай швиденько куртку, я зараз відмию! — І вона з курточкою в руках поспішила до ванної.

Тут хтось подзвонив у двері, і Сергій кинувся відчиняти.

На порозі стояв Олег.

— Тсс! — просичав до нього Сергій так само, як і бабуся.— Проходь на кухню, тільки тихо.

Вони вмостилися за кухонним столом, Олег вручив другові свій подарунок — прекрасно видану книгу казок — і поцікавився:

— А чого ви шепочете всі, хто там у вас?

— Ходім, побачиш,— запропонував Сергій, і вони тихцем заглянули до нього в кімнату.

Там у кріслі безтурботно спав Діма. Олег одразу побачив його,— це страшенно порадувало Сергія!

— Непогана лялька! Мабуть, закордонна.

— Сам ти лялька! — образився за Діму Сергій.— Він справжній.

— Кажи! — не повірив Олег, і не встиг Сергій перепинити його, як той підскочив до крісла і смикнув Діму за бороду.

— Ой! — вереснув дідок і, мов на пружинах, підлетів у кріслі, сонно лупаючи своїми зеленавими оченятами.— Ти чого причепився? Зараз я-ак вріжу! — І він замахнувся на Олега своїм маленьким, сухим кулачком.

Олег аж за боки схопився.

— Оце так штука. Диви, навіть стрибає й говорити може! — Він намірився був удруге шарпонути Діму за бороду, але дідок щосили ляснув його по руці.

— Ой! — зойкнув на цей раз уже не Діма, а Олег і від несподіванки сів на підлогу.— Таки, здається, справжній!

— «Справжній, справжній»! — перекривив його Діма.— А то ж який іще?! От лясну ще разочок, знатимеш тоді, хуліган!

— Він зовсім не хуліган! — заступився Сергій за друга.— Це він так, од несподіванки. А вза-

галі він дуже хороший. Навіть вас бачить. А ви ж самі казали, що погані люди вас не бачать, лише хороші!

— А може, він — виключення? — Діма тицьнув пальцем в Олега, який розгублено сидів на тому ж місці, де сів, і лише кліпав очима.

— Вибачте його, будь ласка! — пробелькотів Сергій.— Він справді хороший.

— Гаразд уже,— полагіднішав Діма,— вибачаю!

Він зліз із крісла й підійшов до Олега.

— Давай знайомитись: Діма!

— Олег!..— відказав той, ледь приходячи до тями.— Олег Пчілка! — повторив він і ще тремтячою рукою потис ручку Діми.

— От і все,— зрадів Сергій,— мир і дружба!

— Ох, і здорово, що ви завітали до нас! — вигукнув Олег, коли Сергій розповів йому все про Діму.— А можна й мені завтра з вами до лісу? — несміливо поспитав він.

— Як устанеш о п'ятій — можна! — поблажливо згодився Діма.

— Ура! — зрадів Олег.— Обов'язково встану! Я тата попрошу — він розбудить.

— Їсти ще не схотілося? — зазирнула до кімнати весела бабуся.— Обід, між іншим, уже готовий! Так що вперед! Та й курточка твоя, онучку,— знов як новенька!

Бабуся хотіла ще щось проказати, та тут знову хтось подзвонив. «Невже Вітка? — скривився Сергій.— Невже ця нахаба після всього насмілиться припертися?!»

На превеликий жаль, Сергій не помилився: на порозі стояла Птурська власною персоною і єхидно шкірила зуби.

— Здрасть, іменинничку! — солодким голосочком проспівала вона, ніби годину тому хтось

інший, а не третьокласниця Птурська пожбурила з четвертого поверху пакет кефіру в Сергія.— З днем народження, відмінничок майбутній! А от і подарунок.

І Вітка простягла отетерілому Сергію якусь поіржавілу залізяку.

— Що це? — здивувався Кудлик.

— А хто його зна! — хихикнула Вітка.— Я у дворі знайшла. А ти бери, як дають. Головне — увага, а не подарунок, нечемо!

Сергій неохоче взяв із рук Вітки «подарунок» і запросив її до кімнати. Він, як ви знаєте, був дуже вихованим хлопчиком і не міг лишити гостя на порозі, ким би той не був!

— О, дружечок-пиріжечок уже тут! — пирснула Вітка на Олега, заходячи в кімнату.— Моє вітаннячко!..

Птурська клацнула пальцями перед Олеговим носом і гордо посунула до крісла, де мовчки сидів Діма. Як ви вже, напевне, здогадалися, Вітка його не бачила!

Вона хотіла вже гепнутись у крісло, та Олег одним стрибком підскочив до неї і відштовхнув геть.

— Не сідай! — скрикнув він.— Крісло поламане!

— Подумаєш! — скривила губи Вітка.— Я взагалі не збираюся з вами сидіти, моя місія закінчена! — посміхнулась вона й докинула: — Ти думаєш, чого я зайшла? Дружечка твого поздоровити? Дулю з маком! Я зайшла настрій йому зіпсувати! Отак!

Вона показала сторопілому Олегові язика, крутнулася на місці й, задерши носа, попрямувала до дверей.

— Чао, іменинничку, чемпіончик із плавання,— кинула вона Сергієві і, вже вийшовши на східці, додала: — Попий за моє здоров'ячко

кефірчику, дурникам дуже корисно! — І її сандалі зацокотіли по сходинках.

— Ну й дівчисько! — пробурмотів Діма, який мовчки спостерігав за всією сценою.— Та начхай ти на неї, чого носа повісив?

— Неприємно все-таки,— з досадою зітхнув Сергій.

Тут у кімнату знов заглянула бабуся:

— То ви передумали обідати?

— Ні в якому разі! — заметушився Діма, мабуть, боячись зостатися без обіду.— Ми вже йдемо!

Що й казати — обід був знаменитий! На столі парувала тушкована капуста з м'ясом, лоскотав ніздрі духмяний запах борщу, світилася тонко нарізана шинка, смажена качка так і танула в роті, а пиріжки з картоплею були наче пух! Всі пили лимонад, виголошували тости на честь іменинника й багато сміялися. І все було так чудово, що Сергій і думати забув про вреднючу Вітку.

А після обіду всі, трохи розморені, перейшли в Сергієву кімнату. Сергій вручив Олегові марки з батьківської посилки й показав кокосові горіхи. Олег од щастя не знав навіть, на що спершу дивитися: на марки чи на горіхи! І тут Діма запропонував усім прочитати розділ з його мемуарів. Звичайно, всі з радістю погодились, повмощувалися де хто, а Діма поліз на крісло й... раптом підскочив, немов ужалений!

— Де?! — несамовито зойкнув він, обмацуючи себе й своє крісло.— Де в о н и ?! Куди вони поділися?

— Хто? — не зрозумів Олег.

— Мої мемуари! Я поклав їх отут,— Діма ляснув по кріслу,— а тепер їх нема! Ой, горенько! Ой, нещасний я!

— Не бідкайтесь так,— спробувала заспокоїти його бабуся.— Давайте пошукаємо. Може, вони десь в іншому місці?

І всі заходились нишпорити по кутках і закутках.

Але мемуарів ніде не було! Мов корова язиком злизала.

— Здається, я здогадуюсь, де вони! — раптом ляснув себе по лобі Діма.— Їх поцупило оте руде дівчисько!

— Точно! — підтримав Діму Олег.— Вона така...

— Що ж,— кинув Діма з погрозою в голосі,— коли так — я відправлю її у країну Навпакинію!

— Куди?! — вихопилося в Сергія.

— У країну Навпакинію, от куди! — повторив Діма сердито й пояснив: — Є така країна, де все-все навпаки. А ми, Діми, засилаємо туди найвреднючих дітей. Я не так давно кількох послав, тому потрібні чарівні слова ще добре пам'ятаю.

Бабуся, Олег та Сергій з недовірою дивилися на Діму.

— Не вірите? — ображено кинув той.— І не треба...

І раптом Діма почав зникати.

Він прозорішав просто на очах — ніби танув у повітрі.

— Ой,— переляканся Сергій,— що з вами?!

— Нічого,— буркнув Діма.— Просто для тих, хто мені не вірить, я зникаю — назавжди!

— Ми віримо вам! — вигукнули всі хором.— Віримо! Тільки не зникайте, будь ласка!

— Тоді інша річ,— посміхнувся задоволено Діма і відразу ж набув попереднього вигляду.— А тепер приступимо!

Діма приставив до рота долоні, наче рупор, і вигукнув у стелю:

Гей, країно, краща в світі,
Забирай-но Птурську Віту!
Кара-мара-бара-блюмс!
Та іще — маленький плюмс!..

— Все, вона — там! — упевнено сказав Діма.— Тепер і відпочити можна.— І він полегшено плюхнувся у крісло.

— Ой, що це?! — у ту ж мить вигукнув дідок і... витяг зі щілини між спинкою та сидінням крісла загальний зошит у пошарпаній жовтій обкладинці.

— Мемуари! — здивувався Сергій.

— Вони, ріднесенькі! — зрадів Діма й притиснув зошит до серця.— Що ж, давайте тоді почитаю, я ж обіцяв.

— А як же Птурська? — перебив його раптом Сергій.— Виходить, ви її даремно в Навпакинію вирядили?

— Нічого не даремно,— буркнув Діма.— Вона й так заслужила.

— Але ж батьки збожеволіють! — сплеснула руками бабуся.— Треба її негайно повернути!

— Нічого з батьками не станеться! — пхикнув Діма.— Я зробив так, ніби вона до своєї бабусі ночувати поїхала. Хай трохи побідкається, а завтра вранці поверну її. Ну, слухайте! — Діма розкрив зошита, прокашлявся й урочисто почав: — Розділ перший. Я і закон всесвітнього тяжіння. Одного серпневого дня я прогулювався яблуневим садом в Англії. Сонечко припікало добряче, й мені закортіло пити. Води поблизу не було, тож я здерся на першу-ліпшу яблуню й заходився смакувати соковитими, рум'яними яблуками. Раптом під моє дерево прийшов

якийсь чоловік і вмостився під ним. Я його одразу впізнав: це був відомий фізик, астроном і математик Ісаак Ньютон. Він сидів і паличкою писав щось на землі. Потім зламав її, пожбурив у траву, а все написане витер ногою. У цю мить мені страшенно залоскотало в носі, я не втримався й так голосно чхнув, що з дерева, на якому я сидів, посипались яблука, й одне, найбільше, щосили буцнуло фізика по маківці. Раптом він зірвався з місця і стрімголов кинувся геть... Лиш через двадцять років я дізнався, що це моє яблуко допомогло Ньютонові одкрити закон всесвітнього тяжіння!.. Звичайно, моя природжена скромність не дозволила мені на той час розповісти вченому світові про свою роль у цьому відкритті... Але нащадки мене згадають!

На цьому Діма закінчив і гордо глянув на всіх: ну як, мовляв, сподобалось?!

— Неймовірно! — вигукнула захоплено бабуся.— Тепер я знатиму, хто допоміг Ньютонові. Але, пробачте мене, стареньку, як ви опинилися в Англії?

Діма чомусь трохи почервонів і неохоче буркнув:

— Наукове відрядження.

Ніхто не наважився розпитувати його, що ж то було за «наукове відрядження», бо він, мабуть, украй образився б, а то й зникнув би...

Тому Сергій і собі вигукнув:

— Неймовірно!

Діма гордо всміхнувся й мовив:

— Ну, коли вам подобається, то завтра я ще розділ прочитаю: про мене та про Робінзона Крузо!

— Про кого?! — аж підскочив Олег.

— Про Робінзона Крузо! — кинув Діма.— Невже не зрозуміло?..

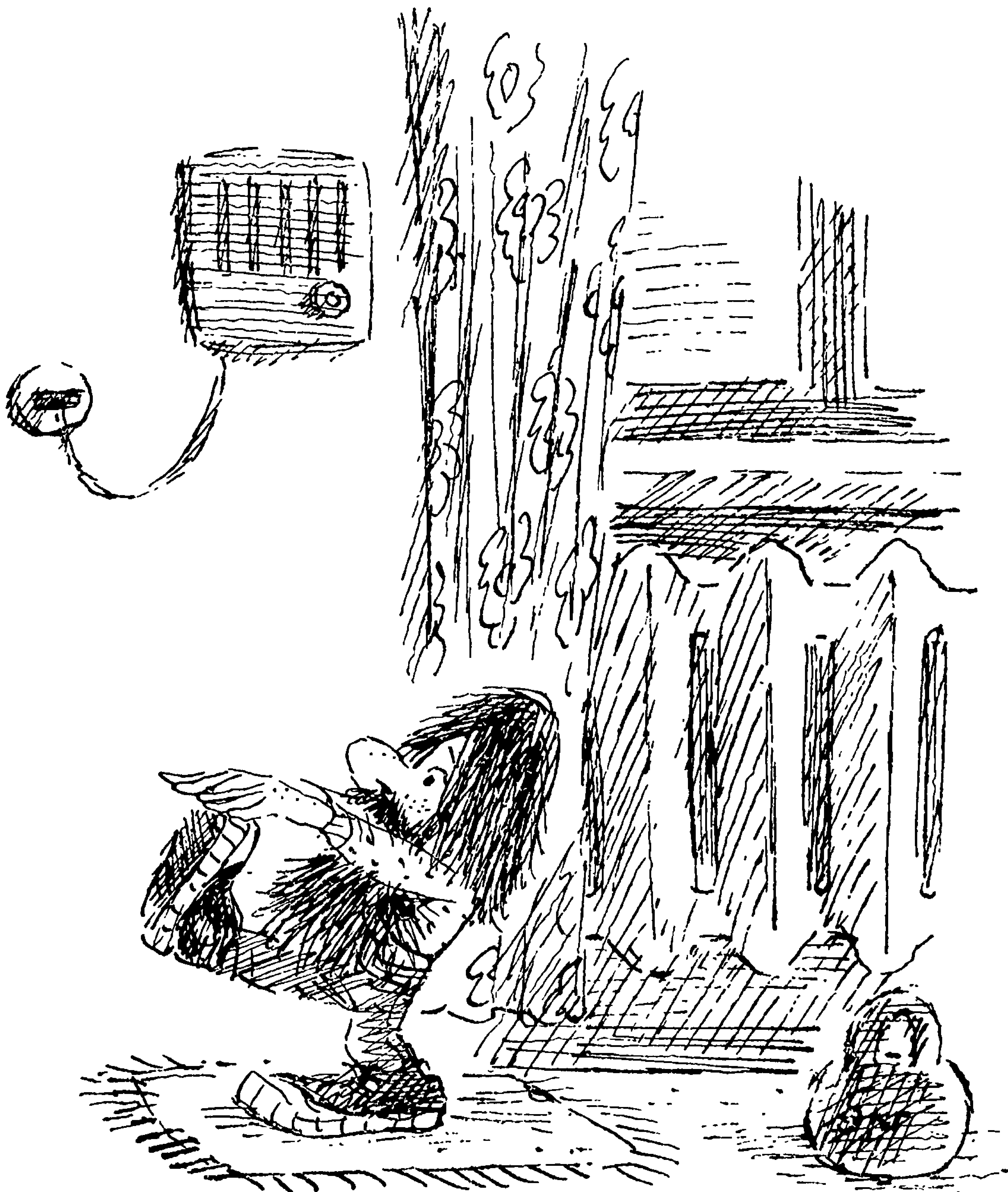

Всі знову ледь не розреготалися, але стримались. І тут бабуся глянула на годинника й вигукнула:

— Та вже десята година! Ану, швиденько спати!

Олег з усіма попрощався й пообіцяв, що завтра о п'ятій заскочить.

Коли він пішов, бабуся, як обіцяла, натерла цибулі, вичавила з неї сік і закапала Дімі в носа. Він увесь час совався, голосно сміявся й вигукував:

— Ой, не можу! Ой, лоскотно!

На цьому недільний день 18 травня закінчився, і всі полягали спати.

7

Кажуть, понеділок — день важкий. Це вповні відчув на собі Сергій Кудлик.

Рівно о п'ятій ранку голосно задзвенів у його кімнаті будильник, і майже водночас із ним у двері подзвонив Олег.

Сергій, ще сонний, сів на ліжку й почав терти очі, які так не хотіли розтулятися.

— Давай, давай! — почув він раптом і побачив Діму, який у довжелезних трусах з квіточками підскакував на одному місці, закинувши бороду за плече.— Зарядочку — раз-раз! — і де той сон!

Сергій нарешті переборов себе, зіскочив з ліжка, покрутив перед собою руками, кілька разів присів — і помчав одчиняти Олегові.

Коли вони вмилися й нашвидкуруч поснідали, бабуся, яка вже була в курсі справи, сказала:

— Ви ж дивіться, не довго, щоб у школу не спізнилися!

— Не спізнимось! — одказав Сергій, і вони утрьох вискочили за двері.

— Ану, хто перший! — гукнув Олег і зірвався з місця.

За ним помчав Сергій, а позаду всіх залопотів, голосно посапуючи, Діма.

Коли б хто бачив їх у цю мить! По дорозі до ліска бігли, немов лошата, два худорлявих,

струнких хлопчики, а за ними, не відстаючи анітрохи, котився, мов колобок, малесенький дідуганчик, дзвінко ляскаючи по стежці величезними кедами!

Ранок тільки-но займався. Сонячні промені ледь торкали верхівки дерев, на траві ще поблискувала нічна роса, але птахи вже зняли дзвінкоголосий щебет.

Небавом трійця вибігла на лісову галяву.

Після неділі вона мала жалюгідний вигляд: всюди куди не глянь валялися порожні бляшанки од консервів, биті пляшки, шмаття газетного паперу, якісь недоїдки.

— От так-так! — похитав головою Діма, уважно роздивившись навколо.— Руки б за те поодбивати!

Хлопці погодилися з ним і вирішили хоч трохи прибрати. Не плавати ж серед цього мотлоху!

Коли вони знесли сміття докупи й так-сяк прикидали землею, Сергій звернувся до Діми:

— То як, спробуємо?

— Ну що ж,— не дуже охоче згодився Діма,— коли вже прийшли.— Він сів посеред галяви, попросив хлопчаків одійти подалі — про всяк випадок! — і почав щось бурмотіти собі під носа та розмахувати руками, раз по раз позираючи в небо.

Сергій з Олегом стояли осторонь і з нетерпінням поглядали навколо: чи не сталося вже якої дивовижі?

Раптом невідомо звідки — адже був такий тихий, сонячний ранок — налетів дужий вітер, і за якусь хвильку сонце закрила величезна чорна хмара.

Діма підвівся з трави:

— Не виходить! Бачите, он і сонце вже закрив, а слів про плавання ніяк не згадаю. Ну,

спробую, останній раз! — попередив він, вигукнув щось зовсім незрозуміле й замахав руками на хмару.

І тут із хмари вдарила довжелезна сліпуча блискавка, за нею пролунав такий грім, що аж земля задвигтіла під ногами, й одразу ж уперіщила злива!

— Тікайте! — зойкнув Діма і перший кинувся геть.

Хлопці, не менш налякані, помчали слідом! Вони бігли назад утричі швидше, ніж до лісу, і вже за кілька хвилин, ущент мокрі й захекані, дзвонили у двері квартири Кудликів.

— Вимокли, експериментатори! — зустріла їх бабуся.— Швидше перевдягайтесь, а то застудитесь! Ось і вам,— простягла бабуся свою кофту Дімі.— Ще ж тільки вчора нежить був.

— Я сам винуватий,— промимрив Діма, знімаючи мокру одежину і влазячи в бабусину кофту, що діставала йому до п'ят.

— Чому ви? — здивувалася бабуся.— Вчора в останніх вістях казали, що ранком можлива короткочасна гроза. А я, стара, забула вас попередити. Та он, до речі, уже все й кінчилося! — І бабуся кивнула за вікно, де й справді знову сяяло сонце.

— До чого тут останні вісті! — знизав плечима Сергій.— Це Діма грозу зробив!

— Он воно що! — усміхнулась бабуся.— Ну, тоді інша річ. А тепер давайте гаряченького чайку — і до школи.

Перевдягнений Сергій, Діма у бабусиній кофтині та Олег в Сергієвих штанцях і сорочці посідали до столу.

— А знаєш,— раптом звернувся до Сергія Діма,— я таки пригадав потрібні слова.

— Та ну! — ледь не захлинувся гарячим чаєм Сергій.

— Плавання у вас сьогодні? — хитрувато усміхнувся Діма.

— Так!

— Ну от,— пояснив Діма,— коли зайдеш у басейн,— тільки спершу заходь, де неглибоко! — лягай одразу на воду й пливи! Але при цьому весь час повторюй подумки:

Гей, працюйте, ноги й руки!
Я пливу, неначе щука!

— І все? — здивувався Сергій.

— І все,— кивнув Діма.

— Неодмінно так і зроблю! — радісно засяяв Сергій.— Величезне вам спасибі!

— Нема за що,— кинув Діма,— дрібниці.

Хлопці хутко поковтали чай, Сергій вихопив із холодильника торт для класу — й вони заспішили до школи: адже по дорозі треба було ще заскочити до Олега за його портфелем.

А Діма подякував бабусі за чай, повернувся в кімнату, зручно вмостився в кріслі й заглибився у читання своїх мемуарів.

У клас хлопці заскочили майже водночас із дзвоником.

Ледь перевівши дух, Сергій одразу помітив порожнє місце Птурської, і серце його покотилося десь аж у п'яти.

«Як же я забув! — із розпачем подумав він.— Та й Діма не згадав. А обіцяв сьогодні повернути її!»

І він відчув, як це не дивно, що йому страшенно не вистачає Вітки з усіма її жартами, шпильками й стусанами.

Після третього уроку до Сергія підійшла вчителька і спитала:

— Кудлик, ти, часом, не знаєш, чому Птурської сьогодні немає у школі?

Сергієві аж дух перехопило. Але зрештою він якось пересилив себе й вичавив:

— Мабуть, захворіла... Вона вчора, здається, кашляла.

Його відповідь ніби задовольнила вчительку. В усякому разі, вона більше ні про що не розпитувала, тільки попрохала Сергія знову занести Птурській домашнє завдання.

— А я після уроків сама їй подзвоню й узнаю, що з нею,— додала вчителька й пішла собі.

А Кудлик так і вкляк на місці! Це ж коли вчителька подзвонить, все стане відомо: і те, що Вітки не було в школі, й те, що й у бабусі вона не ночувала.

У повному розпачі відсидів Сергій так-сяк до кінця уроків. На щастя, його не викликали.

Та лише скінчився четвертий урок і клас почав збиратись у басейн, як Сергій згадав Дімину пораду й почав повторювати про себе чарівні слова.

І що ви думаєте! Він таки поплив!

Коли всі третьокласники перевдяглися в купальні костюми і вчитель фізкультури дав команду: «У воду!» — Сергій Кудлик чи не найпершим стрибнув у басейн. Він одразу ж зашепотів: «Гей, працюйте, ноги й руки! Я пливу, неначе щука!» — і сміливо відштовхнувся ногами від дна.

— Молодчина! — поплескав його по мокрій спині вчитель, коли Сергій, натомлений, але вкрай щасливий — він проплив аж десять метрів! — вибрався з води.— Коли так і далі піде, я й п'ятірки не пошкодую!

Всі однокласники теж поздоровляли Сергія, ляскали його по спині, яка аж червоною зробилася, та казали, що тепер для нього й океан не страшний!

— Ну, олімпієць,— підійшов до нього Олег,— бачиш, допоміг-таки Дімин віршик! От жаль лише, що Птурська не бачила.

Олегові слова знов нагадали Сергієві, що Діма й досі не повернув Птурську додому, і Кудлик заходився швиденько перевдягатися.

— Я помчав додому,— кинув уже вдягнений Сергій Олегові. Він летів, мов на крилах,— так не терпілося йому поділитися радістю з бабусею.

— Я вмію плавати! — крикнув він одразу на весь будинок, тільки-но бабуся відкрила двері.

— Нарешті! — сплеснула в долоні щаслива бабуся.— Ну, заходь швиденько, порадуй Діму.

— Я вже чув,— вийшов назустріч дідок.— От бачиш, головне — повірити в себе й нічого не боятися!

— Але ж коли б не ваші слова...— почав був Сергій, та Діма перебив його:

— До чого тут слова! Їх я просто вигадав, бо справжні чарівні слова забув.

— Як — вигадали?! — ошелешено глянув на нього Сергій.— Виходить, цей віршик — не чарівний? А коли б я потонув?!

— Ну, перелякався! — засміялася бабуся.— Ти не міг потонути, бо дуже хотів навчитися плавати.

— Не розумію,— закліпав очима Сергій.

— Згодом зрозумієш,— обняла його бабуся.— А зараз мий руки та їстимемо.

Вже за обідом Сергій звернувся до дідка:

— А чому ви досі не повернули назад Вітку? Ви ж обіцяли...

— Склероз! — ляснув себе Діма по лобі.— Забув начисто. Ну, нічого, зараз доїм і поверну.

Вони хутко дообідали й перейшли в Сергієву кімнату.

— Так, так, так,— заходив із кутка в куток Діма, заклавши ручки за спину.— Як же там го-

вориться в таких випадках? — Видно було, що він силкується пригадати потрібні слова.— Слухай,— звернувся раптом Діма до хлопця,— може, нехай вона ще трохи там побуде? Їй тільки на користь.

— Ой, що ви! — злякався Сергій.— Вона там уже й так майже добу. А коли з нею щось трапиться?!

— З такими нічого не трапляється,— невдоволено буркнув Діма.— Ну, добре, помовч — я ще подумаю.— І знову закрокував по кімнаті.

— Ні! — спинився нарешті він.— Хоч убий — не можу пригадати!

— Що ж робити?! — не на жарт переполошився Сергій.— Може, відправте й мене в Навпакинію? Я розшукаю там Птурську, а вдвох якось уже порятуємось.

— Нізащо в світі! — відмахнувся від хлопця Діма.— Ще чого не вистачало! А що бабуся твоя скаже? Ні, і не проси!

І тут хтось подзвонив у двері. На порозі стояв Олег.

— Чого в тебе такий вигляд, наче топитися зібрався? — поцікавився він, глянувши на друга.

— Майже вгадав...— похнюплено відказав Сергій і розповів Олегові про Дімину промашку.

— Отакої! — вигукнув Олег.— Та я б за оту капосну Птурську й волосинки не дав, а ти визволяти її поспішаєш.

Він хотів був додати щось іще, але зиркнув на Сергія — і замовк: друг дивився на нього сумними очима.

— Стривай, я знаю, що робити! Треба негайно бігти до мого батька — він неодмінно допоможе!

Річ у тім, що Олегів батько, лейтенант Пчілка, працював слідчим: розплутувати всякі загадки

та розшукувати всілякі пропажі було його професією. Зрозуміло, що відшукати якесь там дівчисько для нього було раз чхнути!

8

А що ж насправді сталося з Віткою?..

Тільки-но вона вийшла зі свого будинку,— а був уже початок на сьому вечора! — як раптом їй в обличчя дмухнув різкий вітер. Вікторія зіщулилась, а коли знов розплющила очі — тільки ойкнула: вона була в якомусь незнайомому місці!

Вітка стояла на широкому проспекті, якого досі ніколи в житті не бачила. Та найбільше вразило її те, що діялось навколо.

Всі машини чомусь їхали задом наперед, зупинялися перед світлофором тоді, коли на ньому спалахувало зелене світло, і зривалися, коли загорялось червоне. Через дорогу то там, то тут, лавіруючи між машинами, перебігали люди. Машини гальмували, наскакували одна на одну, розбивалися, але, як не дивно, міліціонер не звертав на порушників ніякої уваги!

«Чи не сплю я?» — подумала Вітка й ущипнула себе за руку. Їй аж запекло, й вона зрозуміла, що не спить!

«Спитаю у міліціонера, що це за проспект!» — вирішила Птурська й побігла до переходу. Та тільки вона ступила на білі смуги, намальовані по асфальту, як пролунав міліцейський свисток. Вітка озирнулася — кому це він? — але побачила, що люди, як і раніше, перебігають через дорогу де завгодно, а міліціонер махав рукою їй: іди, мовляв, сюди.

Вона підійшла до постового й одразу насіла на нього:

— Не маєте права! Я переходом ішла! Он їх краще ловіть! — І показала на інших перехожих.

— Ен юімузор! — відповів міліціонер і додав: — Мав — фартш!

Вітка аж присіла на місці! На якій мові він говорить? Невже вона опинилася в якійсь іноземній країні?!

— Ун, ещдивш! — невдоволено мовив постовий і поліз у свою планшетку.

І раптом Вітка догадалася: та він же говорить слова навпаки! Вона сама колись так грала, тому й здогадалася досить швидко.

І Птурська знову все повторила постовому, але вже говорила так, як і він... А щоб вам далі було легше слідкувати за розмовами у країні Навпакинії, я буду переписувати їхні слова правильно...

— Я нічого не порушувала,— пояснила Вікторія.— Я йшла через перехід!

— Хе,— зрозумів її тепер постовий,— оце й є порушення! Вам — штраф!

Він витяг із планшетки плитку шоколаду й простяг здивованій Вітці.

— Що це? — не зрозуміла вона.

— Штраф!

— Як — штраф?

— Ви повинні тут же, на місці, з'їсти цей шоколад!

— Нічого не розумію...— прошепотіла вражена Птурська, але вхопила шоколад і вп'ялася в нього зубами.

Та тільки вона відкусила перший шматок, як обличчя їй скривилося, а з очей потекли сльози. Шоколад був гіркий, наче справжній перець, а то й гіркіший!

Вітка, хапаючи ротом повітря, змахнула сльози й заторохтіла:

— Це зовсім не шоколад! Ви, мабуть, помилилися!

— Шоколад! — кивнув головою постовий.— І ти мусиш його зараз же з'їсти, а то ще оштрафую! — І він видобув із планшетки цукрового півника на паличці.

«Коли в нього такий шоколад, то можна уявити, що це за півник!» — жахнулася подумки Вітка й замахала руками:

— Ні, ні! Я з'їм, ось, уже!

І вона заходилась одламувати чималі шматки шоколаду й, не розжовуючи, ковтати їх.

Зрештою вона так-сяк упоралася з плиткою. Доївши останній шматок, Вітка відчула в роті страшну гіркоту, язик їй прилип до піднебіння. Вона ковтнула густу, наче клей, слину і з зусиллям вичавила із себе:

— Де... я?..

— В Навпакиграді, славнозвісній столиці прекрасної країни Навпакинії! — відказав гордо міліціонер, який, певно, мав Вітку за іноземну туристку.

Вона вдячно кивнула постовому й подумала: «Ну й занесло! Треба хоч роздивитися гарненько. Коли тут усе, як цей штраф, то хоч топися!..» Вітка пересмикнула плечима при згадці про з'їдений штраф і побрела широким проспектом...

Що не кажіть, а цікавість таки переборола Вітчин острах. Ще б пак! Вона й не мріяла опинитись у країні, що схожа була на її власну Навпакинію.

А в тому, що Навпакинія ця таки справжня, Птурська пересвідчувалась на кожному кроці.

Вже помітно звечоріло, й на вулицях побільшало людей. Ось посеред проспекту зупинився тролейбус. Чималий натовп кинувся до нього, але двері не відчинилися. «Як у нас,— подумала

Вітка,— в години пік!» Але вона помилилася. Замість дверей почали відчинятися вікна — і звідти посипались на дорогу пасажири. А ті, що чекали, теж одразу кинулися дертись у вікна тролейбуса. Якась бабуся з кошиком застряла у вікні. В цей час тролейбус рушив, і Вітка побачила, як бабуся відчайдушно замахала у вікні ногами!

«Ну й країнка!» — весело подумала Птурська й пішла далі...

Але тут вона просто перед собою побачила великий будинок із широким подвір'ям і прочитала табличку «АЛОКШ». «Школа!» — здогадалася Вітка й вирішила зайти.

На подвір'ї вона побачила гурт хлопців, які у вечорових сутінках, мов скажені, ганяли м'яча. Вітка спинилася. Хлопці зовсім не галасували, як наші хлопці під час гри у футбол. Вони купою гасали за м'ячем, штовхалися, давали один одному стусани. Воріт Вікторія ніде не побачила... Аж ось білявому здорованю вдалося відірватись од гурту, й він щосили загамселив по м'ячу. М'яч свиснув і, наче куля, з розгону врізався у вікно!

«Зараз тобі, голубчику, буде!» — зловтішно подумала Вітка.

Але із розбитого вщент вікна висунувся дядечко — може, вчитель фізкультури — й весело гукнув:

— Молодець! Удар чудовий, ставлю п'ять!

Птурська тільки знизала плечима й зайшла в приміщення школи. Саме в цю мить пролунав дзвінок — і школярі розбіглися по класах.

Вітка почала сходами підніматись на другий поверх. Раптом вона почула розбіяцький свист, поглянула вгору й побачила: по поруччях сходів на неї мчить сивий поважний дядечко й голосно свистить! Вітка ледь устигла відскочити вбік, а

дядечко порівнявся з нею, пригальмував і зіскочив з поруччя.

— Е-ее! — показав він ошелешеній Вітці язика.

— Ви чого? — злякалася вона не на жарт.

— Не чого, а хто! — знову показав язика дядечко.— Я — директор цієї школи, Полікарп Полікарпович. А от ти чого?

— А що я? — відказала вкрай здивована Вітка.

— «Що, що»! — передражнив директор.— Чого ходиш тихенько?

— Так уроки ж...

— Правильно, уроки! А тому ти повинна, як і кожен порядний учень Навпакиградської школи, бігати, галасувати, буцати ногами у двері класів, битися!

— Щось я вас не розумію!..

— А,— здогадався нарешті директор.— Так ти, бачу, новенька! Що ж, ходім тоді до мене в кабінет, я розкажу тобі про нашу школу.

Вони піднялися на четвертий поверх і зайшли до зовсім порожньої кімнати.

— Оце мій кабінет! — гордо проказав Полікарп Полікарпович.— Прошу сідати!

— Куди?! — озирнулася кругом Вітка.

— Зрозуміло, сюди,— плюхнувся директор просто на підлогу.

Птурській не лишилося нічого іншого, як теж опуститись на підлогу, забувши про своє нове плаття, яке вона сьогодні надягла вперше, аби побільше роздратувати Сергія.

— Ти як потрапила до нас? — поцікавився директор.

— Навіть не знаю,— зітхнула Вітка.— Заплющила-розплющила очі — і вже тут!

— Ага,— кивнув директор,— значить, тебе Діма прислав.

— Який Діма?

— Байдуже,— махнув рукою Полікарп Полікарпович і почав розповідати Птурській про навпакинські школи.

Виявляється, і в школах тут усе було навпаки.

Вчилися учні лише раз на тиждень, як сьогодні, а всі інші шість днів тижня були вихідні. Урок тривав десять хвилин, зате перерва — сорок п'ять!

Якщо учня викликали на уроці й він анічогісінько не знав, йому ставили п'ятірку. А коли раптом хоч щось відповідав, то відразу схоплював двійку, й до школи викликали його батьків: хай слідкують дома, щоб нічого не вчив!..

На уроках учні кричали, штовхалися, плювались і взагалі робили казна-що, а не слухали вчителя. Коли ж хтось хоч на хвильку припиняв бешкетувати, його посилали до директора, і Полікарп Полікарпович примушував винуватця їсти морозиво: таким було покарання!

Спали та харчувалися учні тут же, у школі.

Одне слово, чимало дивних речей почула Птурська. І тільки-но директор закінчив розповідати, як вона схопилася з підлоги й вигукнула:

— Я хочу зостатись у вас!

— Ти певна в цьому? — пильно глянув на неї директор.

— Абсолютно!

— Що ж, лишайся. Підеш у третій «Б».

Вітка крутнулася, мов дзига, і стрімголов кинулась шукати свій новий клас. Дорогою вона думала: «Оце так пощастило! Не життя, а розкіш. Поживу тут, погуляю досхочу!»

Нарешті вона знайшла 3-Б і сміливо штовхнула двері.

9

Лейтенант Пчілка сидів у своєму службовому кабінеті за масивним письмовим столом, заставленим телефонами, та уважно перечитував матеріали останньої справи про крадіжку бузкового куща зі скверика на розі вулиць Толстого й Горького. Ось він дочитав останню, сімсот двадцять третю сторінку вісімнадцятого тому, гучно закрив його й задоволено чхнув — чи то від приємної згадки про те, як він лише за якихось чотири місяці розплутав цю, на думку начальства, безнадійну справу, чи то від куряви, яка вилетіла густою хмаркою з-поміж сторінок фоліанта.

У ту ж саму мить двері кабінету розчинилися, й на порозі виструнчився сержант Сухоручко:

— Дозвольте доповісти, товаришу лейтенант!

— Доповідайте!— кинув трохи невдоволено слідчий, бо його відірвали від приємних спогадів.

— До вас в особистій справі громадяни Кудлик і Пчілка!

— Просіть! — кивнув лейтенант, устаючи з-за столу.

— Заходьте! — гукнув у двері сержант Сухоручко і пропустив до кабінету обох друзів.

— Що сталося? — одразу перейшов до справи слідчий після того, як міцно потис руки Сергієві та своєму синові.

— Розумієте!..— в один голос почали друзі.

— Не розумію! — перебив їх лейтенант Пчілка.— Коли будете говорити удвох — не розумію. Давайте хтось один. Ось ти, приміром,— тицьнув пальцем в Олега,— ти вмієш говорити коротко й по суті, а в мене кожна хвилина на рахунку.

Сергій зовсім не образився на слідчого, що той вибрав свого сина, бо чудово знав: Олег таки справді вміє говорити стисло й про головне. Те,

про що Сергій розказував би з годину, його друг викладав за хвилини три-чотири.

Так було й на цей раз. Через три хвилини сорок одну секунду Олег уже закінчив свою розповідь про Вітку, Діму та Навпакинію.

Лейтенант Пчілка уважно вислухав сина і тільки похитав головою:

— Ох, і любите ж ви, хлопці, казками голови забивати!

— Це не казки,— заперечив Сергій.

— Ну, добре, добре, я подумаю,— заспокоїв його лейтенант і хотів щось додати, та за дверима почулися звуки якоїсь упертої боротьби, крики: «Пустіть!» — «Не пущу!» — і раптом двері з гуркотом розчинилися, й на килим, що вів до столу лейтенанта, впали сержант Сухоручко і — хто б ви думали? — батько Вітки!

— Це що таке?! — громовим голосом запитав лейтенант.

Сержант Сухоручко хутко підскочив, обсмикнув форму і злякано відказав:

— Ось... громадянин... Я кажу: «Не можна, зайняті», а він: «Все одно пройду!»

— Ви що, порядку не знаєте? — грізно глянув лейтенант Пчілка на Птурського, який теж уже встав і поправляв тремтячими пальцями галстук. Лейтенант, звичайно ж, упізнав батька Олегової однокласниці.

— Я все знаю! — злякано пробубонів Птурський.— Але в мене трагедія! Рятуйте!..— І він важко впав на стілець, який своєчасно встиг підставити сержант Сухоручко.

— Бережіть нерви! — холодно кинув йому лейтенант.— І спокійно розкажіть, що сталося.

— Моя дочка зникла! — ледь вичавив із себе Птурський і раптом знепритомнів.

Сергій та Олег знітилися на своїх стільцях, а лейтенант Пчілка налив у склянку води з криш-

талевого, ручної роботи, графина, подарованого йому на честь успішного вступу на юридичний факультет, і простяг її Птурському:

— Ось, випийте й розповідайте нарешті!

Чи то владний тон слідчого так подіяв на непритомного, чи він просто прикидався, але Птурський одразу розклепив очі, вихилив зі склянки воду, цокаючи зубами, й почав:

— Моя донечка, учениця третього класу Вікторія Птурська, учора сказала, що йде ночувати до бабусі — матері моєї дружини, тобто тещі. А сьогодні вдень я подзвонив до тещі й узнав, що Віта до неї навіть не приходила! Та й учителька дзвонила, сказала, що й у школі її не було. Отже, її хтось украв! — І Птурський схопився за серце.

— Спокійно! — зупинив його лейтенант.— Не варто хвилюватися. Це для нас — дрібниця!

— Для вас, може, й дрібниця,— аж підскочив Птурський,— а для мене — д о ч к а!

— Ви мене не зрозуміли,— зауважив слідчий.— Я мав на увазі, що ми дуже легко розшукаємо вашу дочку.

— То ви її знайдіть, благаю вас! — знову підскочив Птурський і зробив спробу впасти на коліна перед слідчим, але лейтенант Пчілка дужою рукою тренованого спортсмена підхопив його під пахви й виволік за двері.

— Додому! — наказав він Птурському.— Чекайте!

«Невже хлопці таки правду сказали про Навпакинію? — подумав слідчий, повертаючись до свого столу.— Доведеться перевірити!»

Він глянув на сержанта Сухоручка, який нерушно стояв посеред кабінету, й коротко кинув:

— Мою машину!

Сержант кулею вилетів за двері, а лейтенант Пчілка звернувся до Сергія:

— Зараз їдемо до тебе, поговоримо з Дімою!

— А ви у казки вірите? — обережно спитав його Сергій.

— Зрозуміло, ні! — усміхнувся слідчий.— Моя професія не дозволяє вірити казкам, а то їх стільки наплетуть, що не виплутаєшся.

— Так ви ж тоді не побачите Діму!

— Побачу! — впевнено відказав лейтенант.— У мене така професія: я мушу бачити все! Ну, поїхали.

І вони втрьох вискочили на вулицю, де на них уже чекала службова машина.

Бабуся, яка відчинила двері, побачивши на порозі Олега та свого онука, а поруч з ними лейтенанта міліції, не на жарт перелякалась. Але, впізнавши Олегового батька, одразу заспокоїлась і привітно запросила всіх до квартири.

І хоча Сергій сумнівався, та лейтенант Пчілка таки побачив Діму!

— То як це сталося, що ви відправили дівчину хтозна-куди,— звернувся до дідка слідчий, відразу приступивши до виконання свого службового обов'язку,— а самі й забули, як її повернути?

— Старість...— тремтячим голосом прошепотів Діма, лячно позираючи на міліцейську форму.— Склероз...

— Не годиться так, громадянине Дімо! — похитав головою лейтенант і раптом прошепотів дідкові у самісіньке вухо: — А взагалі правильно зробили, нехай покрутиться трішки...— І вже голосно додав:— Але ми її знайдемо, обов'язково!

Діма одразу заспокоївся і вже зовсім сміливо проказав:

— Здається, я пам'ятаю, як дістатися в Навпакинію!

— Кажіть! — коротко кинув слідчий діловим тоном і видобув з лівої бокової кишені кітеля авторучку й записник.

— Зараз, щоб точно...— наморщив лоба Діма.— Ага! Ось: переїхати місточок — та й на той бережечок, потім прямо до ставочка, од ставочка — по лісочку аж до самого кінця: там і є країна ця!

Лейтенант Пчілка видобув із правої бокової кишені атлас автомобільних доріг СРСР і щось відмітив у ньому.

— Все ясно! — сказав він, коли Діма скінчив.— «Місточок на той бережечок» — це, звичайно, міст метро через Дніпро, що веде на Русанівку. Далі, «ставочок» — це в радгоспі «Броварський», де карасів розводять. І останнє — «лісочок»: це ліс коло Броварів!.. Отже — в дорогу!

Лейтенант із хлопцями рушили до виходу, але Діма зупинив їх:

— А я? А мене? Я теж хочу з вами: може, я дещо забув, а дорогою пригадаю?

— В цьому щось є! — погодився лейтенант Пчілка.— Ходімте!

І вони вчотирьох — слідчий, Діма, Олег і Сергій — вийшли з будинку, сіли в машину, і тільки-но гуркнув мотор, як просто під колеса, невідомо звідки, стрибнув маленький пухнастий цуцик.

— Геть з дороги! — владно гримнув лейтенант, але цуцик замість того, щоб утекти, вскочив у машину через відкрите вікно.

Слідчий Пчілка, вражений таким зухвальством, хотів викинути неслуха, та Сергій закричав:

— Це Бурчик, Вітчин песик! Нехай з нами їде, поможе хазяйку шукати.

— Непогана думка,— погодився слідчий,— нехай лишається. Вперед!

Машина гаркнула, голосно чхнула й помчала на розшуки Птурської...

10

Птурська штовхнула двері з написом 3-Б — й остовпіла на порозі!

В класі стояв жахливий гамір, але нікого не було видно. Та ось із-під першої парти вигулькнула скуйовджена голова якогось хлопчика, і він заверещав:

— Нове-е-енька-а!

І в ту ж мить, наче гриби після дощу, з-попід парт почали вистромлюватись голови.

— Новенька? — спитала вчителька, яка сиділа на підвіконні.

— Еге ж,— кивнула Вітка.

— Лізь під четверту парту в середньому ряду, й продовжимо наш урок,— наказала вчителька і знов одвернулася до вікна, щось мугикаючи собі під ніс.

А Вітка, якій сподобався цей незвичайний урок, весело застрибала до своєї парти й хутко заповзла під неї.

Її сусідом виявився товстий здоровань. Він щось жував і водночас гамселив чималим кулаком по лаві, не звертаючи на Птурську ніякої уваги. Це трохи образило її, і вона ліктем стусонула пузаня.

— Гей, ти! Давай знайомитись!

Хлопець скоса глянув на Вітку, кивнув, не перестаючи жувати, витяг зі свого портфеля півметрову лінійку, розмахнувся — і з усієї сили ляснув Птурську по лобі.

— Вова Бабинець,— сказав він ошелешеній Вітці, яка обома руками трималася за лоба й відчувала, як у неї під пальцями росте величезна гуля.

Звідки ж було їй знати, що в навпакинських школах така звичка знайомитися: замість того, щоб потиснути руку, в Навпакинії правила хоро-

шої поведінки вимагають якомога дужче вдарити, штурхонути чи тицьнути нового знайомого.

Всього цього Птурська, звісно, не знала, тож страшенно образилась на пузаня й заволала на весь клас:

— Рятуйте! Вбивають!

Але ніхто, навіть учителька, не звернув уваги на її вереск. Адже, як ви пам'ятаєте, на уроках і треба було галасувати, штовхатися, битися й гоготіти... Поверещавши даремно ще трохи, Вітка замовкла.

— Ага! — тої ж миті підскочила до неї вчителька.— Хуліганиш? Марш до директора!

Цього тільки й треба було Вітці! Вона згадала, що для покарання в навпакинських школах змушують їсти морозиво, кулею вилетіла за двері й помчала в директорський кабінет.

— Мене вигнали з класу! — гордо й радісно повідомила Птурська Полікарпові Полікарповичу.— Давайте морозиво!

Директор чомусь сумно глянув на Птурську й мовчки повів її в сусідню кімнату. Там він одчинив холодильник і поставив перед дівчинкою літрову банку з морозивом:

— Їж!

— А ложка? — спитала Вітка.

— Яка ще ложка?! У нас руками їдять!

— А де їх можна помити? — не дуже здивувалася Вітка, бо вдома не раз їла сама руками.

— Ану, покажи? — директор глянув на її брудннющі руки,— під партою підлогу не мили, мабуть, рік,— і зареготав: — Помити! Ну й вигадниця! Такими саме їсти! — І він показав Птурській на табличку, що висіла над холодильником.

Там був намальований брудний хлопчисько, а внизу великими літерами написано:

— Зрозуміла? — спитав директор в ошелешеної Вітки.

— Зрозуміла...

— Тоді — їж!

— Не хочу!— аж здригнулася від огиди Вітка.

— Що-о?! — розсердився раптом директор.— Ану, їж негайно!

Вітка так налякалася, що обома руками почала запихати морозиво в рот... Але, ковтнувши, зойкнула і ледь не впустила банку: морозиво виявилось не лише солоним, а й гарячим, як окріп. Вона враз пригадала навпакинський шоколад і пожалкувала, що поспішила накинутись на морозиво.

— Не можу!..— благально глянула вона на директора.

— Мусиш!

І директор так блиснув очима, що Птурська знов схопилася за банку.

— Все...— нарешті хрипко просичала вона, ковтаючи останній шматок і відчуваючи, що в неї наскрізь просолилися і язик, і живіт.

— Тепер — на уроки! — наказав директор і повернувся у свій кабінет.

Вітка, весь час спльовуючи, посунула до класу. Тепер вона вирішила галасувати без угаву: досить з неї того клятого морозива! Але язик у неї так розпух, що ледь ворушився в роті. Тоді вона руками й ногами почала грюкати по парті й по підлозі і до кінця уроків так вибилась із сил, що ледь виповзла з-під парти, коли пролунав останній дзвоник.

— Снідати! Снідати! — заверещали її нові однокласники, хоч за вікнами вже спускалася ніч, і щодуху помчали до їдальні.

На цей раз Птурська, хоч і зголодніла вкрай, вирішила більше нічого не їсти в цій ненормальній країні.

«Краще голодною бути!» — подумала вона й пішла до спальні.

Але у спальні не було жодного ліжка: сама гола підлога, а замість подушок черговий видавав кожному учневі грубезну дубову колоду...

«Збожеволіти можна! — жахнулася Птурська.— Треба до завтра якось перетерпіти. А завтра, казав директор, почнуться аж шість вихідних. Ото вже погуляю!»

Вітка забилася в якийсь темний закапелок під сходами, скулилась на купі ганчір'я, що валялося там, і заснула.

Тільки-но перші промені сонця зазирнули до вікон школи, Птурська прокинулась. Язик усе ще був солоний, гулю на лобі не можна було торкнути, але Вітка почувала себе досить бадьорою.

Сподіваючись на шестиденний відпочинок, вона вибралася зі своєї схованки в коридор і пішла до виходу. Але на дверях її перепинили двоє хлопців із чорними пов'язками на руках — напевне, чергові.

— Ти куди зібралася? — єхидно поцікавився старший.

— Як — куди? — здивувалася Птурська.— Гуляти! Відсьогодні ж — вихідні.

— О-хо-хо! — зареготали чергові.— Ой, держіть, бо луснемо зо сміху!

— Ач, яка спритна! — нарешті вгамувався старший.— Гуляти, щоб ти знала, можна тільки у дні уроків, а у вихідні треба сидіти в школі.

— Новенька, мабуть! — презирливо хмикнув молодший. Вони підхопили Вітку під руки і, хоч як вона опиралася, потягли до директорського кабінету.

— Ось,— мовив старший Полікарпові Полікарповичу, вказуючи на Птурську,— гуляти надумала: вихідні, бачте!

Директор теж розреготався, а тоді наказав черговим:

— Посадіть її в комірчину зі старими партами та не забудьте замкнути, а то ще втече з незвички.

За хвилину Вітка вже сиділа в тісній комірчині, захаращеній уламками парт і якимось іншим непотребом. З жахом позирала вона на вологі брудні стіни, де виплітали мудре павутиння здоровецькі бридкі павуки.

Майже під стелею було невеличке незасклене віконечко, а в ньому даленів голубий шматочок дзвінкого травневого неба.

І зробилося Птурській так боляче й гірко на душі, що вона заплакала. Вона пригадала своїх однокласників, тата й маму, песика Бурчика. Потім згадала, як дошкуляла Сергієві, як знущалася з батьків... Схлипуючи й розмазуючи по брудних щоках сльози, Вітка дала собі слово більше ніколи в житті не завдавати нікому прикрощів,— аби тільки вибратись із цієї страшнючої Навпакинії!

Вона підхопилася на рівні ноги й вирішила спробувати вилізти крізь віконечко. Але дістатися до нього було не так і просто. Вітка побудувала з уламків парт піраміду й почала дертися на неї. Та піраміда раптом захиталася — і зі страшним гуркотом розвалилась!

Вітка ледь вилізла з-під уламків. Руки й ноги її були геть подряпані, під оком світився чималий синець, а нове плаття подерлося на ганчірки. Та Птурська знову й знову заходилась будувати піраміду — і нарешті добулася до вікна...

За хвилину Вітка вже була надворі. Вона глянула навкруг, помітила неподалік од школи лісок — і щодуху побігла до нього. Коли б хто за-

сік час, за який Птурська подолала чималу відстань до ліска, то, напевне, в таблицю світових рекордів з бігу треба було б занести поправку. Та Вітка про рекорди не думала, а раділа, що ніхто не бачить її. Вона трохи перевела дух, присівши на траву, а тоді знову, боячись погоні, побігла далі, у глибину лісу.

Бігла Вітка доти, доки вистачило сил, а тоді впала непритомною під якийсь кущ.

11

В цей час машина лейтенанта Пчілки звернула з Броварського шосе в ліс. Вона підскакувала на вибоїнах, пасажири буцались головами об дах, але шофер не зменшував швидкості. Ось машина вискочила на узлісся, і тільки-но передні колеса виткнулися на галявину, як пролунав гучний вибух! Машину кинуло вбік, і вона завмерла на місці.

— Колесо! — розпачливо скрикнув шофер, і всі повистрибували з машини.

Таки справді, ліве переднє колесо наїхало на розбиту пляшку, покинуту недбалим туристом, й осіло.

— Хвилин двадцять згаємо,— невдоволено пробурмотів шофер і заходився поратися з інструментом.

Всі посідали на м'яку молоденьку травичку, а песик Бурчик, помітивши якусь живність, погнався за нею в гущавину.

— Може, поки міняють колесо,— озвався Діма,— я мемуари вам почитаю?

— А чого,— підтримав його лейтенант,— почитайте! Швидше час промайне.

Діма одразу витяг свого зошита, розгорнув на потрібній сторінці й урочисто проказав:

— Розділ сьомий: Робінзон Крузо та я! — Трохи покахикав у кулачок і продовжував: — Це було у 1704 році. Я зі своїм другом, капітаном Томасом Страдлінгом, мандрував на кораблі «П'ять портів» через океан до Південної Америки. Мандрівки — моя давня пристрасть, а в океані я ще не був, от і скористався нагодою. Коли ми вже підходили до континенту, у нас кінчилася вода. Тож корабель зупинився коло якогось безлюдного острова, щоб поновити запаси.

Поки моряки поралися на острові, я куняв собі в затишному сундучку штурмана нашого корабля. Скільки я проспав — невідомо. Мене розбудили зойки. Я визирнув із сундучка й побачив, що він стоїть на березі острова, а берегом понад водою бігає штурман, несамовито кричить і вимахує руками. Наш корабель «П'ять портів» на повних парусах віддалявся від острова.

Як я довідався згодом, капітан і штурман, поки я спав, устигли посваритися. Штурман заявив, що більше не ступить на корабель, і капітан висадив його, вивантажив речі — разом із сундучком! — і покинув на безлюдному острові.

Скільки пригод трапилося зі мною та штурманом Селькирком, я оповідати не буду. Скажу лише, що прожили ми на цьому острові чимало років, поки нарешті одного дня нас не зняв з нього інший корабель.

Дорогою додому, минаючи Англію, я вирішив навідатися до свого давнього приятеля — письменника Данієля Дефо. Ми провели з ним кілька веселих днів, і я розповів йому про свої пригоди на острові. Данієль так захопився ними, що захотів написати про них книгу.

— Що ж,— погодився я,— пиши, але тільки не треба згадувати про мене, та й прізвище штурмана краще якось поміняти: ще прочитає про себе та розсердиться!

І от у 1719 році я отримав поштою від Даніеля Дефо книгу, що називалася «Життя й незвичайні пригоди Робінзона Крузо, моряка з Йорку. Написано ним самим».

Як бачите, Даніель дотримав свого слова: не назвав мене, змінив прізвище Селькирка та й свого прізвища теж не поставив на обкладинці, бо був таким же скромним, як і я.

Годі й казати, яку популярність одразу здобула ця книга. Її читають із захопленням і досі, хоча майже ніхто не знає, що ця книга з'явилася завдяки мені. Та колись усе з'ясується, і мої заслуги перед літературою визнають нащадки!..

Дідок закінчив читати, згорнув зошита й засунув його за ремінець.

— Блискуче! — захоплено вигукнув слідчий, а Сергій з Олегом щосили зааплодували.

Діма зашарівся од такого щирого захоплення слухачів і пробурмотів:

— Це — що! Це так, дрібничка. От послухайте ще, як я піратів переміг,— і розгорнув був зошит ізнову, та в цю мить шофер гукнув од машини:

— Товаришу лейтенант! Можна рушати!

— По конях! — скомандував лейтенант Пчілка — і всі побігли до машини. Та раптом із лісу з пронизливим скавучанням вискочив Бурчик, про якого всі навіть і думати забули, й почав смикати лейтенанта за штани.

— Чого тобі? — здивувався слідчий.— Злякав хто?

Цуцик не відставав. Він крутив хвостом і тягнув лейтенанта в ліс. І тут слідчого осяяв здогад: напевне, цуцик щось знайшов!

— За мною! — скомандував лейтенант Пчілка.— Вперед! — і перший припустив за Бурчиком, котрий стрілою мчав попереду, все далі й далі в хащі.

Аж ось він стрибнув під розлогий ліщиновий кущ — і заскавчав.

Там, на пружному зеленому мохові, лежала обідрана, розпатлана й украй знесилена Вікторія Птурська!

— Віто! — перший кинувся до неї Сергій.— Що з тобою?!

Вітка повільно розтулила очі й, побачивши над собою знайоме обличчя Кудлика, щасливо посміхнулась:

— Я дома!..

Лейтенант Пчілка підняв слабеньку Віту на руки й одніс у машину. Там дав їй ковтнути води з фляги й, коли Віта зовсім оговталася, спитав:

— Як ти сюди потрапила?

Птурська, голосно схлипуючи та здригаючись усім тілом, розповіла їм про свої пригоди.

Слухаючи її, Діма винувато кліпав очима й голосно шморгав носом, хоч од його нежитю не

зосталося й сліду. А коли Віта скінчила, він зітхнув і промовив:

— Вибач мені, це я відправив тебе в Навпакинію...

Віта звела на нього великі очі, здивовано оглянула маленького дідка, якого досі не помічала, і раптом усміхнулась:

— Що ж, дякую вам за це! Тепер я зовсім-зовсім інша!

Олегові й Сергію подих перехопило від подиву: Вітка б а ч и л а Діму! І взагалі, як відзначив для себе Сергій, вона й справді стала зовсім іншою: тихою, лагідною, усміхненою. А ще він помітив, що Віта зовсім не руда, а золотоволоса, що її кирпатий носик насправді страшенно симпатичний і що в неї такі великі й сині-сині очі!

— Ну, хлопці, час додому! — звелів лейтенант Пчілка. Машина розвернулася й помчала назад.

Коли виїхали на шосе, Діма чомусь почав крутити навсібіч головою, совoатись на місці й раптом попросив зупинитися.

— Для чого? — здивувався лейтенант.

— Розумієте,— пояснив Діма,— я впізнав ці місця. Звідси до Броварів лише півтора кілометра, а мені туди й треба, до двоюрідного брата. Зупиніть, будь ласка, я вискочу!

— Як?! — вигукнули Сергій з Олегом, не вірячи, що Діма покидає їх.

— Треба,— винувато хитнув головою дідок.— Я й так уже затримався у вас.

Лейтенант наказав шоферові спинитись, і всі пасажири вийшли з машини.

— Бувайте! — простягнув слідчий дідкові руку й міцно потис його маленьку суху долоньку.

— Прощавайте! — ледь не плачучи, прошепотіли хлопці.— Повертайтеся до нас!

— Постараюсь,— пообіцяв Діма.— Кланяйтесь бабусі, я дуже полюбив її.

Він помахав усім на прощання ручкою — і закрокував по узбіччю шосе.

— Дімо! — раптом вигукнув йому навздогін Сергій.— А як же мемуари? Ви ж обіцяли прочитати ще про піратів!..

— Іншим разом! — крикнув у відповідь Діма.— Я обов'язково повернусь до вас!

І його маленька постать зникла за поворотом.

Всі знову сіли в машину і вже до самого Києва мовчали.

Коло будинку Сергія нервово походжав батько Птурський. Коли він побачив службову машину лейтенанта Пчілки, а в ній свою дочку, він так кинувся назустріч, що ледь не втрапив під колеса!

— Донечко, ріднесенька! — повторював Птурський, витягаючи Вітку з машини.— Жива, голубонько моя! — Він так гаряче цілував її й притискав до грудей, що навіть у лейтенанта, з його залізною силою волі, чомусь на очі навернулися сльози.

— Не знаю, як вам і дякувати за Вітуню! — оговтався нарешті Птурський.

— Пусте,— відмахнувся лейтенант.— Я тільки виконав свій службовий обов'язок!

Він потиснув руку щасливому батькові і скочив у машину, яка тут же зірвалася з місця.

— Можна, я забіжу до тебе, коли вмиюся й трохи відпочину? — тихо спитала в Сергія Віта.

— Звичайно, можна! — зрадів Кудлик.— Чого питаєш! Заходь, я чекатиму...

— Ну от,— усміхнувся Олег,— почалося!..

Що він мав на увазі, Сергій не зрозумів, але відчув: таки й справді сьогодні для нього почалося щось зовсім-зовсім нове і дуже-дуже приємне!

— А Діма де? — здивувалася бабуся, коли побачила Сергія самого.

— Привіт передавав тобі, кланявся,— сумно зітхнув Сергій.— Він пішов до брата.

— Ну, не сумуй,— погладила його бабуся по голові.— Може, він іще повернеться.

— Обіцяв! — з надією сказав Сергій і пішов до себе в кімнату.

Там він сів за стіл і, щоб якось розвіятись од безлічі думок, узяв книгу, яку зараз тримаєте й ви, і почав читати.

Коли Сергій перегорнув останню сторінку, хтось подзвонив у двері. «Все — як насправді!» — подумав Кудлик про казки і рвучко підхопився з місця, бо серце підказало йому: це дзвонить його однокласниця й сусідка Вікторія Птурська — найкраща дівчинка в світі!

СУПЕРКЛЕЙ ХРИСТОФОРА ТЮЛЬКІНА, АБО «ВАС ВИКРИТО — ЗДАВАЙТЕСЬ!»*

ФАНТАСТИЧНО-ПРИГОДНИЦЬКА ПОВІСТЬ-ЖАРТ

Розділ перший

ТАЄМНИЦЯ СТАРОГО САРАЯ

Почалося з того, що в будиночку Лукерії Луківни та Сидора Силовича почали зникати речі. І коли б то зникали коштовності,— приміром, порцеляновий чайний сервіз, набір срібних ложечок для кави чи вазочки для варення з кольорового чеського скла,— варто було б калатати на сполох. Але зникали зовсім не коштовності, а звичайні буденні речі.

Першою зникла пляшечка з клеєм «Марс», яким можна склеювати шкіру, дерево, скло та порцеляну. Лукерія Луківна саме збиралася підклеїти шкіряну облямівку на домашніх капцях Сидора Силовича, свого чоловіка, бо він завжди загинав задники й обривав облямівку. Отож Лукерія Луківна одчинила шухляду з написом «Побутова хімія», де мав стояти клей,— і не знайшла його на місці.

Спершу вона подумала, що сама десь запроторила пляшечку — та й забула. Таке з нею інколи траплялося: то покладе кудись окуляри й шукає цілий день, то закине десь газети і не може потім знайти, а то й насипле солі в баночку з написом «Цукор» — і вся родина кривиться од солоного чаю.

Щоб якось позбутися оцієї своєї вади, Лукерія Луківна понаклеювала на всі баночки, коробки

та шухляди етикетки з написами «Інструменти», «Ложки, виделки, ножі» тощо — і плуталася вже менше, хоч подеколи пам'ять зраджувала їй.

Тож не дивно, що при такій вдачі Лукерія Луківна спершу не звернула уваги на пропажу клею.

«Мабуть, клей увесь вийшов,— подумала вона,— а я про це й забула». Вона вирішила завтра купити нову пляшечку «Марсу», а зараз, поки до роботи ще лишався час,— бо Лукерія Луківна, як і її чоловік, працювала в другу зміну,— почистити соляною кислотою ванну. Та, на превеликий подив, кислоти на місці теж не було!

Це відкриття вже насторожило її — і Лукерія Луківна заходилась перевіряти всі свої баночки, коробочки й шухляди.

Все і всюди було на місцях: у коробці з написом «Інструменти» лежали незаймані терпуги, молотки, викрутки, свердла та багато іншого приладдя; з шухлядки «Ложки, виделки, ножі» теж нічого не пропало; навіть у бляшанці з етикеткою «Шурупи» ніхто нічого не торкав.

Та коли Лукерія Луківна почала обстежувати шухляду «Побутова хімія», то, крім пляшечки клею і соляної кислоти, вона не знайшла ще двох пачок синтетичного прального порошку, пляшки ацетону, бляшанки з силікатним клеєм, коробочки зі спиртовими таблетками й тюбика з пастою для полірування меблів.

Лукерія Луківна не відала, що й діяти!

Чоловіка вона вирішила не турбувати — він одсипався після другої зміни. «Та й чи варто казати йому? — засумнівалася Лукерія Луківна.— Напевне, я просто забула, куди все це подівала. Мабуть, у мене знову погіршилася пам'ять». І вона вирішила перед роботою зазирнути до лікаря, до якого вже колись зверталася.

Лікар дуже уважно вислухав скарги й заходився обстежувати відвідувачку. Він довго вдивлявся в її очі, одтягуючи то верхнє, то нижнє віко, стукав гумовим молоточком Лукерії Луківні то по правому, то по лівому коліну, й од того в неї так смішно дригалися ноги, що вона ледь стримувалась, аби не розреготатися. Після цього лікар кілька хвилин водив перед самісіньким носом Лукерії Луківни вказівним пальцем.

Скінчивши нарешті обстеження, він трохи походив кабінетом, раз по раз зиркаючи то на стелю, то на підлогу, то за вікно, а тоді сказав:

— Я нічого у вас не знайшов. Ви — цілком здорова жінка. А забудькуватість притаманна в тій чи іншій мірі всім, навіть мені. Я порадив би вам завести спеціальний зошит і надалі записувати в нього, що й куди ви кладете чи ставите. Це, гадаю, допоможе вам зосередитись і тренуватиме вашу пам'ять.

Висновок і порада лікаря заспокоїли Лукерію Луківну, й вона весело поспішила на роботу. А наступного дня придбала зошит, розлінувала його на дві колонки й підписала: над лівою — «ЩО», над правою — «ДЕ».

Тепер Лукерія Луківна щоразу, розставляючи речі, занотовувала, приміром, таке: «Що» — «Сіль», «Де» — «Баночка з етикеткою «Сіль». Або: «Що» — «Викрутка для швейної машинки», «Де» — «Коробка з етикеткою «Інструменти».

І це допомагало. Принаймні ніхто більше не куштував солоного чаю чи солодкого борщу.

Цілий тиждень Лукерія Луківна аж сяяла — як у неї все добре виходить! На радощах вона поновила навіть свої запаси побутової хімії, старанно при цьому занотувавши, що й куди поставила, і в перший же вихідний підклеїла капці Сидора Силовича.

Та ось настав понеділок. Лукерія Луківна вирішила влаштувати пральний день. Зранку вона замочила білизну і, поки та одкисала, приготувала обід, подивилась по телевізору повтор чергової серії телефільму «Слідство ведуть знавці» і прополола на городі картоплю. Тепер можна було братися й за білизну.

Вона розкрила шухляду з написом «Побутова хімія» — і прикипіла до місця! Шухляда була майже порожня!..

Лукерія Луківна побігла за рятівним зошитом, хоча чудово пам'ятала, щó саме має бути в шухляді: адже лише позавчора вона поновила свої запаси.

Не вистачало багатьох речей: прального порошку, мастики для паркету, чотирьох пачок побутової соди, аерозолю з емальовою фарбою і — знову ж таки! — пляшечки з клеєм «Марс»!

На цей раз Лукерія Луківна не стала мовчати. Вона зазирнула в кімнату, де Сидір Силович, лежачи на дивані, читав газету, й вигукнула:

— Сидоре, біда!

Той неохоче відклав газету, поволі підвівся з дивана, всунув ноги в капці, як завжди прим'явши задники, солодко потягся й нарешті спитав:

— Де біда, яка біда?

— Там, на кухні! — злякано озирнулася Лукерія Луківна й повідала чоловікові про дивну пропажу.

— Тю,— махнув рукою Сидір Силович, коли дружина скінчила,— ото вигадала! Сама, напевне, кудись усе запроторила, а тепер панікуєш.

— Я не панікую,— образилась дружина.— Ось поглянь сам! — І простягнула чоловікові зошит.

Сидір Силович уважно перевірив записи і тільки головою похитав.

— Слухай! — зиркнув він раптом на похнюплену дружину.— А давай зробимо так: знов ку-

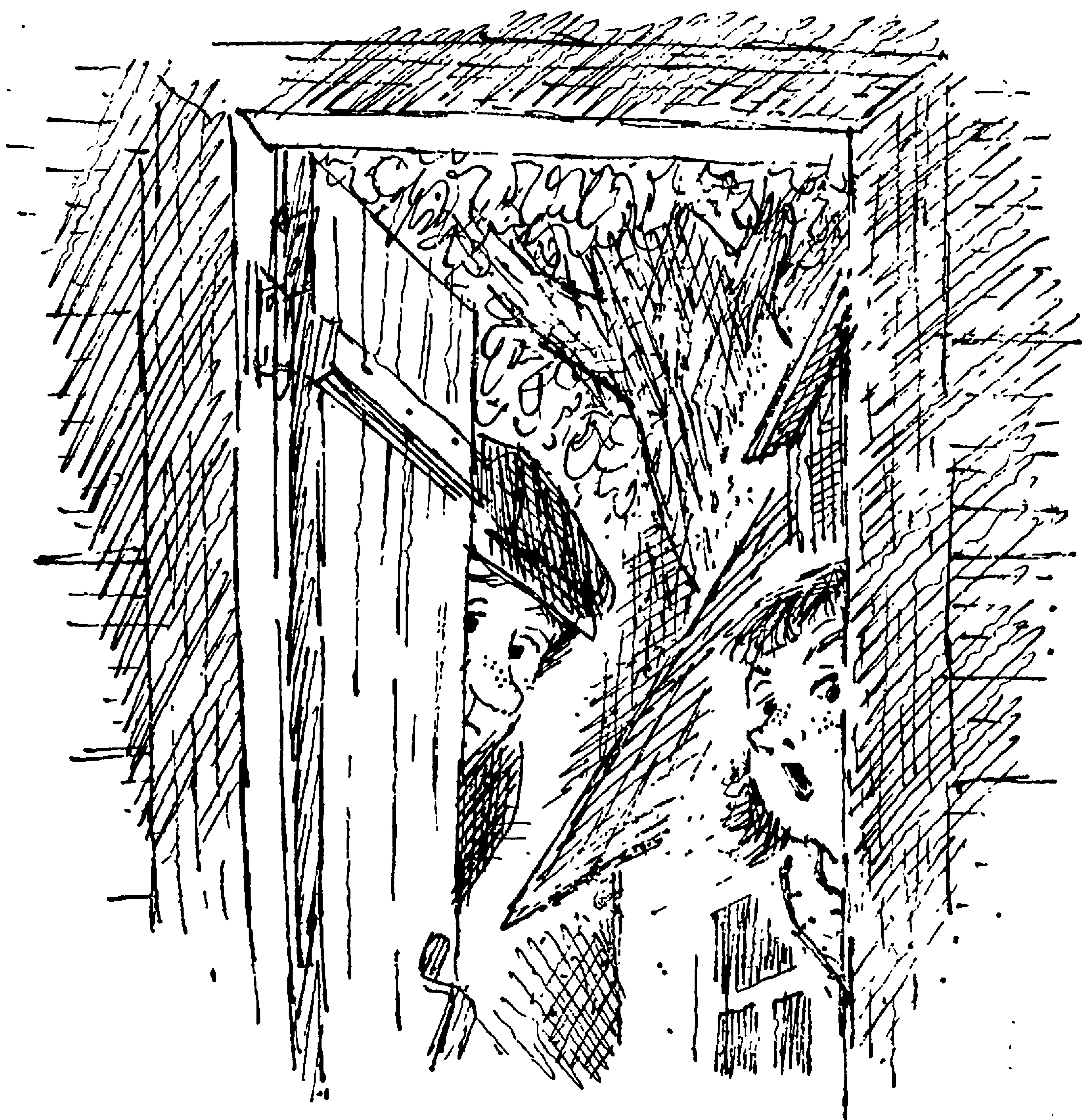

пимо все й поставимо в шухляду. Тільки в коробці з пральним порошком проколупаємо невеличку дірочку. І коли воно поцупить порошок, він буде сипатись через отвір, і ми побачимо, куди його занесено!

— Чудово! — вигукнула Лукерія Луківна і на радощах, що в неї такий мудрий чоловік, дзвінко цмокнула його в колючу щоку.

Так вони й зробили перед тим, як піти на роботу.

А наступного ранку Сидір Силович, тільки-но прокинувся й вийшов на кухню, щоб поставити

чайник,— так і закляк із розкритим од позіху ротом: від шафи з «Побутовою хімією» бігла тоненька смужка білого прального порошку і зникала за порогом!

Сидір Силович, тамуючи подих, поманив пальцем дружину, й вони навшпиньки подалися по сліду.

Біла смужечка вивела їх у садок, повилася трохи поміж деревами й сховалася під дверима старого сарая, що стояв у глибині саду, за будинком.

Цим сараєм вони не користувалися вже років чотири — від останнього ремонту в хаті. Тоді в сарай позносили всякий домашній непотріб, котрого виявляється завжди багато в час ремонту, і замкнули сарай наважезний замок. Сидір Силович, якщо бути одвертим, навіть не пам'ятав, куди подів од нього ключ.

І от зараз вони з дружиною стояли перед дверима сарая та спантеличено переводили погляди з тоненької цівки порошку на важкий іржавий замок.

Постоявши так кілька довгих хвилин і почухавши досхочу потилицю, Сидір Силович нарешті відважно ступив уперед, узявся за дверну ручку — і відскочив од несподіванки! Замок тихенько клацнув і впав на траву, а двері з ледь чутним рипом розчинилися, відкриваючи таємничу напівтемряву...

Розділ другий

ВИНАХІДНИК ХРИСТОФОР ТЮЛЬКІН

У цей час учень третього «А» класу Христофор Тюлькін сидів на уроках і гірко розмірковував, що ж йому сьогодні робити.

Річ у тім, що його ось уже місяць переслідував здоровило-восьмикласник на прізвисько Бевзь. Він мешкав на тій же вулиці, що й Христофор, і вважався грозою всього кварталу.

Бевзь таки справді був здоровилом, особливо в порівнянні з худеньким, тендітним і капловухим Христофором, окуляри якого весь час сповзали з його малесенького, наче кнопочка, носа. Бевзь був не по літах високий, вищий на дві голови за Тюлькіна, мав довжелезні, наче в мавпи, руки, на яких буграми проступали м'язи. Та й взагалі, його зовнішній вигляд справляв гнітюче враження на всіх навколишніх хлопців.

Христофор Тюлькін якось порівняв Бевзя з неандертальцем. І хоч Бевзь і гадки не мав, що це за один, він образився,— тож Христофор мав чудову нагоду пересвідчитись на власному досвіді, наскільки важкі у Бевзя кулаки.

Добре, коли б оцим і скінчилося. Та Бевзь був не з тих, хто легко вибачає образи. Відтоді для Христофора, як і для багатьох інших хлопців їхнього кварталу, він запровадив данину: щомісяця, у перший понеділок, Тюлькін мусив приносити Бевзю карбованця.

Таким вовкулакою Бевзь зробився лише рік тому, а чому — не міг ніхто пояснити. Досі він був цілком нормальним хлопцем: любив, як і всі, поганяти м'яча, поборюкатися під час перерви, ну, залізти до когось у сад... Але ж усе це були, так би мовити, невинні пустощі. Та рік тому Бевзя наче підмінили. Якщо колись він міг навіть заступитися за малюка, то тепер лише загрожував меншим од себе, вимагаючи під різними приводами гроші, гроші й гроші! Хлопці здогадувалися, що тут не обійшлося без впливу Бевзевих приятелів, старших за нього. Але довести цього ніхто не міг.

Одного разу Христофор Тюлькін спробував був

не сплатити данини: він давно мріяв про кишеньковий ліхтарик, і, щоб купити такий, йому не вистачало саме карбованця. Два дні Тюлькін непомітно прошивався додому, та на третій таки наскочив на Бевзя.

— Привіт, Тюля! — вигулькнув той із-за рогу.— А я за тобою стра-а-шенно скучив! — І Бевзь загрозливо вищирився.

Христофор зовсім не образився на «Тюлю». По-перше, спробуй образитись на Бевзя! А по-друге, він до такого звертання давно звик: так його величали майже всі приятелі й однокласники. Христофорові навіть подобалося, що його кличуть не на ім'я, а на прізвисько, бо він хронічно ненавидів своє власне, рідне, особисте ім'я відтоді, як навчився розмовляти. Такого імені він ні в кого й ніде не чув, хіба що у Христофора Колумба. Саме на його честь батьки і назвали сина, за що він трохи ображався на них і досі.

Може, він і пишався б своїм іменем, коли б не прізвище. Погодьтеся: ну хіба це сполучення — Христофор Тюлькін. Курям на сміх!

Саме через цю халепу Христофор іще з першого класу вирішив стати у майбутньому всесвітньовідомим ученим, щоб люди, почувши його ім'я та прізвище, шанобливо казали: «О, це — голова!», а не хапалися за животи од сміху. Тож відколи він навчився читати, з книгою вже не розлучався. Читав Тюлькін здебільшого наукову літературу і хоча мало що із прочитаного розумів, анітрохи не журився. Він десь вичитав, що треба накопичувати знання, а коли їх набереться достатня кількість, вони самі вишикуються у струнку систему, і людина зробить геніальне відкриття чи побудує новітню наукову теорію.

Тюлькін не тільки читав, а й займався найрізноманітнішими дослідами. Чого він тільки не робив!

А втім, зараз іще не час про це розповідати...

Отож, зустрівши Бевзя, Христофор зовсім не образився за «Тюлю», а, стримуючи дрижаки, відказав:

— Я те... я того... трохи прихворів!

— Радий бачити тебе живим і здоровим! — реготнув Бевзь.— А то я був подумав; що мій карбованець — тю-тю! А ти, бачиш,— живий! Ну, давай,— простягнув він до Христофора долоню.

— Бевзю,— благально глянув на здоровила Христофор,— а може, почекаєш? Я ліхтарика хочу купити.

— Що-о-о?! — не своїм голосом ревонув Бевзь.— Ти як мене назвав? — Він ухопив хлопчика за барки й почав трусити, примовляючи: — Запам'ятай раз і назавжди: моє ім'я — Семен, або скорочено — Сем. І коли я хоч раз іще почую інше — начувайся! — Потім він одпустив наляканого до смерті Христофора й додав: — Я сьогодні добрий, живи! Та й карбованці губити жаль: відправлю тебе на той світ, і вони гайнуть за тобою. Ну, давай!

Тюлькін, страшенно радий, що так дешево відбувся, мовчки тицьнув Бевзеві карбованця і припустив додому, картаючи себе за промах. Адже він чудово знав: Бевзем Семена можуть називати лише його дружки, для інших він — Сем...

Усе це пригадалося Христофорові на останньому уроці, й він млів зо страху перед майбутнім: саме сьогодні мав платити, а в нього, як на гріх, не було й копійчини.

— Тюля, ти що — заснув? — зазирнув у двері класу його сусіда й найкращий друг Васько з третього «Б», веселий відчайдух і вправний спортсмен.— Ану, додому!

Христофор навіть не ворухнувся.

— Ну й сплюх! — підійшов Васько й ляснув Тюлькіна по плечу.— Диви, на уроці заснув!

— Та не сплю я, не сплю! — скипів Христофор.— Одчепись од мене!

— Чого кричиш, як навіжений! Краще поясни, що сталося?

Христофор заспокоївся — і про все розповів другові.

— Ну й діла,— похитав головою Васько.— У мене теж ні копійки. Ну, нічого, ходім — якось, може, обійдеться.

Та тільки-но друзі завернули на свою вулицю,

як наскочили на Бевзя. Той тримав руки в кишенях і щось весело насвистував. Запримітивши хлопців, Бевзь ступив Христофорові назустріч і вигукнув:

— Наре-е-шті! Вже хвилин двадцять жду, а мені ж ніколи — друзі чекають. Ну, давай!

— Я сьогодні без грошей...— ледь пробелькотів Тюлькін.

— Знову, хлопчику, жартуєш? — посунув на бідолаху Бевзь.— Чи забув про мої рученята?

— Я віддам,— не на жарт злякався Христофор,— слово честі, завтра ж оддам!

— Ну, гляди мені! — Бевзь повів перед Христофоровим носом своїм кулачиськом.— Щоб завтра віддав і з процентами — руб двадцять! А це — за моральну травму, компенсація.— Він зірвав із сорочки Тюлькіна олімпійський значок і, сплюнувши крізь зуби, посунув на спортивний майданчик за школою, де його вже чекали дружки.

— Ходім до мене,— запропонував засмученому Тюлькіну Васько.— В шахи пограємо, кіно подивимось.

Христофор мовчки кивнув, і друзі рушили до Васька.

Тюлькін частенько після уроків завертав до нього. Вони разом учили уроки, обговорювали міжнародні події, грали в шахи, дивилися телевізор і, звичайно, мріяли. Одне слово, спільних справ у них завжди вистачало.

— Ти не переживай,— утішав друга Васько.— Якось минеться, не сьогодні, так завтра. Не може ж отак бути все життя. До речі, чого ти останнім часом не заходиш до мене?

— Справи різні,— відмахнувся Христофор.

— Щось ти від мене приховуєш,— образився

Васько.— Звичайно, як не хочеш, не кажи. Але ж я бачу: щось у тебе негаразд.

— Нічого особливого,— відмахнувся Христофор.— Просто я одну штукенцію вигадав. Але треба ще перевірити, поки рано говорити.— Тут він мрійливо звів очі догори й додав: — А коли вийде, що задумав,— на весь світ прогримить ім'я Христофора Тюлькіна!

— Ну що ж,— усміхнувся Васько, дивлячись на проясніле обличчя друга,— твори, вигадуй, винаходь. Я вже якось потерплю.

Хлопці зіграли партію, погодившись на нічию, і Христофор помчав додому. А Васько ще довго думав про друга.

Він чудово знав Христофорову вдачу. Той майже весь вільний час тільки й робив, що вигадував то літаючого підводного човна, то самомиючу пасту для посуду. Він був записаний чи не в десяток різних гуртків, та оскільки часу у Христофора завжди було обмаль, він насправді нікуди не ходив. І коли чесно, то з вигадок Тюлькіна досі путнього нічого не вийшло: надто вже Тюля розкидався. Коли в нього щось одразу не виходило, він кидав роботу й починав нову. Через це майже всі однокласники дещо скептично ставилися до його винахідницьких здібностей: справжній винахідник, на їхню думку, мусить, окрім таланту, мати ще й неабияку силу волі.

Лише Васько вірив у майбутнє Христофора, бо знав: талант — це від природи, а от силу волі можна в собі виховати. І він був переконаний: рано чи пізно Христофор неодмінно винайде щось дуже й дуже видатне, щось таке, чим здивує весь учений світ!

Розділ третій

СЛАВНОЗВІСНА КЛЮЧКА

Вдома Христофор дістав із своєї потаємної схованки під східцями, що вели в будинок, загальний зошит із написом «Наукові ідеї, відкриття, спостереження та результати експериментів». У ньому він занотовував усі свої ідеї, над якими мріяв попрацювати найближчим часом. Тут були схеми міжпланетних телефонів, креслення дивовижних механізмів та машин, вирізки із газет, де йшлося про ті чи інші таємниці, ще не розкриті наукою. Туди ж Христофор записував думки та афоризми видатних учених, котрі виловлював з книжок та журналів.

Тюлькін зайшов у хату, поволі перегорнув зошит до останньої сторінки, провів по ній лагідно рукою, а тоді вгорі, відступивши кілька рядків, записав червоним олівцем:

USK-XT

Після цього він покахикав солідно в кулачок і задумливо втупився поглядом у стелю.

Сьогодні Христофор Тюлькін, на його думку, зробив геніальне відкриття і сміливо стукав у двері всесвітньої, гучної і такої солодкої та щемкої слави,— аж подих забивало! Все, до чого він торкався досі своїми талановитими руками, зараз у порівнянні з його останнім винаходом здавалося нікчемними забавками дошкільнят.

Христофор Тюлькін — прислухайтесь лишень, як звучить тепер це ім'я! — винайшов USK-XT, або, коли розшифрувати цей запис,— «Універсальний суперклей Христофора Тюлькіна»!

Для назви клею Христофор вирішив узяти латинські літери, бо з наукових журналів та книг

знав, що саме так учені всього світу називають і закодовують свої відкриття та винаходи. Своє ж ім'я та прізвище він закодував нашими літерами з двох міркувань: по-перше, щоб усі в світі знали — USK винайшов не хтось там за кордоном, а саме він, Христофор Тюлькін, радянський школяр; по-друге, коли вже по щирості, він не знав точно, як записати латинськими знаками літеру «Х», та й не відчував у цьому гострої потреби — адже вона й так була схожа на латинський «Ікс», а «Т», як відомо, і латиною пишеться так само.

Винайти USK Христофорові спало на думку випадково. Справа в тому, що наприкінці лютого в нього зламалася ключка, за допомогою якої він намірявся врешті-решт подолати свою байдужість до спорту. Точніше, не сама зламалася, а її зламали, й не хто інший, як Бевзь.

Ключка в Тюлькіна була незвичайна, навіть, можна сказати, дорогоцінна. Її привіз Христофорові з Києва рідний дядько, а йому подарував цю ключку нападаючий славнозвісної хокейної дружини київського «Сокола»!

Всі хлопці просто марили цим скарбом. Вони ладні були оддати що завгодно, аби хоч кілька хвилин потримати в руках цю чарівну ключку — легеньку, наче пір'їнка, але міцну, мов сталь.

І Христофор ніколи не відмовляв хлопцям. Усім, хто хотів, він давав її по черзі під час хокейних баталій на спортмайданчику школи. І той щасливець, що тримав її в руках, неодмінно закидав у ворота суперників одну, а то й дві шайби. Знаючи таку властивість ключки, Христофор пильно стежив, щоб хлопці одної команди не грали нею більше, ніж хлопці другої, бо тоді шанси команд були б нерівноцінними!

І от якось на черговій зустрічі двох давніх суперників — команд сьомого «А» та восьмого «Б» — ключка потрапила до рук Бевзя. Той гра-

ти зовсім не вмів, але прихворів захисник восьмикласників, замінити ніким було,— от і виставили Бевзя, покладаючи надії на його зріст та вагу.

Тюлькін, який за годинником пильно стежив, щоб гравці не затримували ключку, відрахував належні дві хвилини й гукнув Семенові, щоб оддав її суперникам. Але Бевзь лиш зневажливо одмахнувся — мовляв, одчепись, Тюля — і ключки не віддав: він страшенно сердився, що навіть за допомогою такого чарівного знаряддя не зміг, хоч як силкувався, закинути сьомакам жодної шайби!

Гра, зрозуміло, одразу припинилася, хлопці з'юрмилися навколо Сема й почали вимагати ключку. Той спершу опирався, та коли побачив, що навіть однокласникам його поведінка не подобається, раптом оскаженів, розмахнувся щосили — і вдарив ключкою об бортик...

Всі — і гравці обох команд, і глядачі — тільки зойкнули, а ключка переламалася навпіл і випала з рук Бевзя.

Він спочатку й сам трохи злякався, та потім злісно вилаявся, чвиркнув на лід, заклав руки до кишень — і подався геть з майданчика. Отетерілі хлопці навіть нічого не сказали йому — так вразила їх загибель славнозвісної ключки...

Того дня Христофор до глибокої ночі не лягав спати. Він і так, і так стуляв докупи половинки ключки — й лише безсило зітхав: здавалося, полагодити ключку неможливо! Можна, звичайно, дощечкою збити половинки або скріпити їх металевим стержнем. Та хіба ж це буде та ключка, що раніше! Ні, вона стане вже зовсім-зовсім інша: важка, неоковирна, кострубата,— одне слово, не ключка, а милиця!

Христофор уже хотів був десь закинути уламки, аби вони не завдавали йому горя, та Васько

порадив спробувати склеїти ключку столярним клеєм, і Христофорова надія знов ожила.

Майже всю весну й літо витратив Тюлькін на досліди. Він перепробував усі марки клеїв: столярних, синтетичних, натуральних та багатьох інших. Дарма! Жоден клей так і не зміг зростити половинки, хоч майже всі етикетки, особливо етикетки синтетичних клеїв, розхвалювали їхню надійність.

І тут у Христофора вперше в житті прокинулась упертість і завзятість: він дав собі слово будь-що знайти клей, який таки склеїть славнозвісну, горезвісну ключку!

Це, трохи гарячкове, але й сповнене непохитної рішучості, слово і стало першим кроком Тюлькіна на осяйній дорозі до створення USK-XT.

Христофор обладнав собі невеличку лабораторію й заходився експериментувати. Працювати доводилось потай, бо матері й батькові вже давно набридло його, як вони казали, байдикування.

Одного чудового дня чергова суміш, яких безліч виготовив Христофор, так швидко й міцно з'єднала половинки ключки, що хлопець був спершу не повірив у несподіваний і такий жаданий успіх.

Спочатку обережно, а потім із кожним разом усе дужче й дужче, він смикав половинки, вигинав ключку, стукав нею об землю, гатив по стовбурах дерев — дарма: ключка не ламалася!

Не вірячи щастю, Христофор удався до крайнощів. Хоч як побоювався, але поклав ключку на дві цеглини і — стрибнув на неї!.. На цей раз експеримент, на жаль, удався: ключка знов розлетілася на дві половинки.

Та коли Тюлькін обстежив місце зламу, він аж зойкнув: виявляється, ключка зламалася не там, де була склеєна, а зовсім в іншому місці. Попереднього ж місця зламу Христофор навіть не

знайшов: клей наче зростив половинки! Тоді винахідник кинувся до столу, вдруге намастив чудодійним клеєм половинки і притис одну до одної. За якусь мить ключка у нього просто на очах зрослася!

Тепер Тюлькін хапав усе, що трапляло під руку,— і клеїв, клеїв, клеїв. Врешті він приклеїв старе велосипедне колесо до цеглини, бляшанку — до колеса, а до бляшанки — зігнуту іржаву трубу. Роз'єднати цей витвір він не спромігся навіть ломом: всі предмети, здавалося, зрослися навічно!

Так було винайдено чудо-клей нашого століття — USK-XT! Цей факт Христофор Тюлькін занотував у своєму науковому щоденнику.

Трохи перепочивши й перечитавши записи, Христофор почав обмірковувати, яка користь буде з його геніального винаходу.

На його думку, можливості клею були безмежні. Ним, як сподівався Тюлькін, можна буде склеювати труби, мости, літаки, пароплави. Не треба нічого зварювати! А це, як підрахував Христофор, зекономить державі велику кількість металу. Можна буде склеювати й будинки — замість цементного розчину, особливо в місцях, де бувають землетруси. Адже клей такий міцний, що йому нічогісінько не страшно!

Христофорова фантазія сягала і в космічні далі. Він уявляв, як склеюватимуть його клеєм космічні орбітальні станції, такі величезні, що на них вистачить місця для всього їхнього класу. Та що там — класу! Школи, району, міста!

А крім того ще можна було б!.. Ух!.. Що лишень можна було б іще!.. У Христофора перед очима, як кінокадри, змінювали одна одну численні вигоди, які давало застосування суперклею!..

Та що там казати!

Ти й сам, мій любий читачу, трохи подумавши й помріявши, зможеш вигадати ще не один десяток справ, де знадобився б Христофорів винахід, і написати особисто Тюлькіну про свої ідеї.

Од таких думок Христофорові аж у голові паморочилось!

От у їхнє невеличке містечко злітаються найвидатніші вчені сучасності: академіки, професори, доценти, всякі лауреати! Вони у захваті від клею і щиро дякують Христофорові за неперевершений винахід! А потім... Потім президент власноручно вручає йому орден і запрошує до Академії наук!..

Ех, ну й ну!..

Тюлькін аж прицмокнув язиком і поставив крапку. Того дня він вирішив експериментами уже не займатися, а лягти спати. А завтра... Завтра він про все розповість Васькові — і той допоможе йому провести останній експеримент перед тим, як порадувати світ своїм винаходом.

Розділ четвертий

«РЯТУЙТЕ, ГРАБУЮТЬ!»

Цього дня Сидір Силович на роботу не пішов. Він заздалегідь домовився з начальством, узяв відгул — і тепер сидів у садку та грівся на вересневому сонечку, обмірковуючи — прийде сьогодні у сарай злодій чи ні? Йому страшенно кортіло будь-що розкрити таємницю, хто взяв хоч і недорогі, але ж такі потрібні у будь-якому хазяйстві речі. Та й чого вони опинилися у покинутому сараї, теж варто було з'ясувати.

Річ у тім, що Сидір Силович та Лукерія Луківна вчора знайшли в сараї майже все, що в них пропало останнім часом. Всі коробочки, пачки,

бляшанки та пляшечки, так безсоромно поцуплені з шухляди «Побутової хімії», стояли собі спокійно на полицях над невеличким акуратним столиком. Не менше здивувалося подружжя й тим, що сарай невпізнанно змінився. Хтось позносив у дальній куток непотріб, склав на купу та старанно прикрив картонками. Підлога була підметена, по кутках не гойдалося павутиння, одне слово, хтось давно звів собі тут кубельце!

За цими роздумами й застав Сидора Силовича його син, що тільки-но повернувся зі школи.

— Тату,— здивувався він,— а чого ти не на роботі? Твоя зміна давно почалася! Ти захворів?

— Ні,— буркнув неохоче Сидір Силович, бо вирішив синові таємниці не відкривати: адже той, мабуть, теж захотів би ловити злодія, а хто його зна, що він за один і взагалі чи це безпечно? — Просто взяв відгул і відпочиваю. А ти чого так пізно?

— У школі затримався,— збрехав син. Не міг же він сказати батькові, що після уроків біля двох годин обстежував містечковий сквер, шукаючи порожні пляшки, а потім чи не годину стояв у черзі на приймальному пункті склотари, щоб здати свою здобич.

— Ну, ну...— похитав головою Сидір Силович, не дуже вірячи своєму, як на нього, надто ледачкуватому синові.— Іди вже обідай, мати качку приготувала! — І він знову поринув у солодку напівдрімоту...

Непомітно звечоріло, й Сидір Силович, дочекавшися з роботи дружину, пішов у будинок. Родина повечеряла, й він запропонував лягати спати, бо хотів, щоб син з дружиною скоріше поснули і не заважали йому вночі чергувати біля сарая.

За півгодини Лукерія Луківна й син уже спали.

Сидір Силович прихопив про всяк випадок швабру — яка не яка, а зброя! — тепліше одягнувся й вийшов у сад. Там він гарненько замаскувався в кущах перед сараєм. Вереснева ніч видалася такою тихою й лагідною, що Сидір Силович і незчувся, як закуняв на своєму посту...

Прокинувся він раптово, од того, що в сараї тихо рипнули двері!

Сидір Силович підвів голову та так і закляк од несподіванки: із шпарини над дверима сарая пробивалося світло!

Він хотів був зразу заскочити всередину, та раптом помітив під ногами в траві замок — і в його голові сяйнула чудова ідея. «Ану,— подумав Сидір Силович,— візьму та й зачиню злодюгу, а сам — по міліцію! Нехай розберуться. Хто його зна, що воно за людина? А може, рецидивіст озброєний. Що такому моя швабра!»

Він обережно підняв замок і тихо-тихо накинув його на петлі.

«Отак тобі, любесенький, і треба, щоб не вештався ночами по чужих сараях! — радів подумки Сидір Силович.— Посидь трошечки, одпочинь, бо скоро тебе повезуть, добродію, ой, і далеченько ж повезуть!..» Для повної гарантії він іще підпер двері шваброю, скрався на вулицю й помчав щодуху до райвідділу міліції.

— Рятуйте! — хекнув Сидір Силович просто з порога.— Грабують! — І знесилено впав на лаву.

— Де? Кого? Чому? Навіщо? — швидко спитав сержант, на ходу пристьобуючи кобуру.

— Там! Мене! — відказав Сидір Силович і вискочив за двері. Сержант, ледве встигаючи, припустив слідом.

Коли вони наблизилися до будинку, Сидір Силович підніс пальця до вуст — тсс! — і нав-

шпиньках пішов у сад. Кроків за тридцять до сарая він кивнув на двері й прошепотів:

— Оно, де світиться!..

Сержант вправним рухом вихопив із кобури пістолет, зняв запобіжник і наблизився до дверей. Спершу він зазирнув у шпарину, але нічого не розгледів. Тоді сержант одставив убік швабру, нечутно зняв замок і, набравши повні груди повітря, щосили штовхнув двері ногою.

— Руки вгору! Ні з місця! — вигукнув він таким страшним голосом, що й сам трохи злякався,— і враз застиг од подиву: перед ним за невеличким саморобним столиком заніміло сидів хлопчина років десяти з блідим від переляку обличчям.

Сержантові одразу зробилося соромно: і треба ж таке, на дитину зі зброєю наскакувати! Він хутко засунув пістолет у кобуру й кинув хлопчакові:

— Не бійся, то я так... тренуюся. А ви, громадянине,— уже з металевими нотками в голосі обернувся сержант до Сидора Силовича,— ходіть-но сюди!

На порозі з'явився переляканий Сидір Силович, глянув на хлопчика — і тільки очима заклiпав:

— Це — ти?!

— Ви знаєте цього хлопця? — допитливо подивився на нього сержант.

— Та як вам сказати...— зніяковів Сидір Силович.— Річ у тім, що це... це — мій син...

— Ет! — сердито махнув рукою міліціонер.— До чого дійшли: власних дітей не впізнають! Злодій, бачте, грабують!..— Він обсмикав форму, поправив кобуру й пішов із сарая, кинувши наостанку: — Коли б моя воля, вкатав би вам, громадянине панікер, п'ятнадцять діб за хуліганство! — І сержант зник у темряві.

Тільки тепер батько й син почали поступово приходити до тями.

— Як це зрозуміти? — першим оговтався Сидір Силович.— Ти чому тут, а не в ліжку?

— Уроки на завтра вчу,— нічого кращого не міг вигадати син, якого спіймали на гарячому. Ним, як ви вже здогадалися, був не хто інший, як Христофор.

— Уроки?! — ступив батько до поличок і зняв пляшечку із залишками соляної кислоти.— Це — уроки?! І це? — Він по черзі тицяв пальцем у баночки, коробочки та бляшанки, що донедавна спокійнісінько перебували у шухляді «Побутова хімія».

При цьому в нього був такий грізний погляд, що син зрозумів: попереду серйозна розмова! Він вирішив мовчати, як герой.

Батько наче прочитав його думки.

— Чого мовчиш! — підвищив він голос.— Я вимагаю пояснень!

— Нема чого пояснювати.

— Як — нема?! Ми з мамою місця собі не знаходимо, гадаємо, що у нас у домі діється, а це, виявляється, наш рідний синочок сюрпризи влаштовує.

Раптом Сидір Силович замовк і втупився поглядом у сина. Той, поки батько вичитував йому, намагався непомітно заштовхати під стіл якусь невеличку поліетиленову каністрочку. Але Сидір Силович помітив! Він підскочив до сина:

— Ти що ховаєш од мене, негіднику?! Ану, показуй! — І нахилився, щоб вихопити каністрочку з-під столу: вона була, як він уже розгледів, з якоюсь зеленкуватою рідиною. Але син заступив йому дорогу.

— Звідки це? — ще більше розсердився батько.— Признавайся, де вкрав!

— Не крав я! Назбирав грошей — і купив! Два тижні морозива не їв і кіно не дивився!

— Давай сюди! — наказав Сидір Силович, простягаючи руку.

— Не дам! — чомусь страшенно перелякався син і — відштовхнув батькову руку.

— Ти глянь! — отетерів Сидір Силович.— Так ти ще й рідному батькові перечиш?! — Щиро кажучи, Сидір Силович розгубився од несподіваної рішучості сина і навіть не знав, що вдіяти. Зрештою він махнув рукою і вже трохи спокійніше сказав: — Добре! Зараз — спати, а завтра розберемося.

Розділ п'ятий

СХОВАНКУ ВИКРИТО...

Але наступного ранку Сидору Силовичу не довелося поговорити із сином про нічні пригоди. По-перше, після бурхливих нічних подій батько просто не зміг рано прокинутись. По-друге, на ранок він уже трохи охолов. А по-третє, син уже о сьомій ранку вислизнув на вулицю, прихопивши із собою таємничу поліетиленову каністрочку.

Невдовзі він уже стукав у двері свого друга Васька. Христофор знав звичку цієї родини вставати разом із сонцем, тож не боявся когось розбудити. Тато, мама й старша сестра Васька щоранку до роботи бігали кілометри по три — «од інфаркту»,— а сам Васько в цей час робив зарядку з гантелями, обливався крижаною водою і готував для всіх сніданок.

Такий режим він виробив для себе ще з другого класу, бо мріяв у майбутньому стати всесвітньовідомим мандрівником. Для цього йому треба

було мати сталеві м'язи, не боятися нежитю й грипу і, зрозуміло, вміти готувати їжу: адже в далеких мандрах мами коло тебе не буде!

Отож навіть од такої прозаїчної і, на перший погляд — зовсім не хлопчачої справи, як кухарство, Васько отримував щиру насолоду й величезне задоволення, бо й вона з кожним днем наближала його до омріяної мети.

От і зараз він зробив зарядку, похукав під крижаним душем і вже розбивав на гарячу пательню, де шкварчала соковита шинка, яйця, як у двері постукали.

— Що сталося? — перелякано спитав Васько у Христофора, що стояв на порозі й ніяк не міг відсапатися після швидкого бігу.

— Та так,— непевно відказав той.— Вийди на хвилинку, справа є.

— Заходь краще до мене,— запропонував Васько,— тут поговоримо, а то яєчня згорить.

Христофор ступив за поріг.

— Ну, що там у тебе? — повернувся до розмови Васько, знімаючи з плити яєчню.

— Ось, треба сховати,— Христофор розстебнув портфель і видобув з нього каністрочку.

— Що тут? — зиркнув одним оком Васько.

— Поки нічого не питай. Розкажу згодом!

— Згодом так згодом,— здвигнув плечима Васько.— А зараз давай краще перекусимо.

На цю пропозицію Христофор пристав дуже охоче: він так поспішав утекти з дому, поки не прокинувся батько, що навіть не встиг перехопити бодай скибочку хліба.

Хлопці хутко впоралися зі сніданком, запили яєчню гарячим чаєм, Васько швидко й вправно — теж тренування для справжнього мандрівника! — вимив посуд і нарешті взяв до рук каністру.

— Ану, що ж воно таке? — Він оглянув її з

неабияким інтересом. Для чогось постукав пальцем, подивився на світло, погойдав, прислухаючись до важкого плюскотіння зеленкуватої рідини, й намірився був одкрутити кришечку, але в ту ж мить Христофор, мов ужалений, зірвався з місця, схопив друга за руки і несамовито заверещав:

— Обережно! Не чіпай!

Васько так перелякався несподіваного зойку, що відскочив кроків на три, впустивши каністру. Та на підлогу вона не впала: її на льоту підхопив Христофор і з полегшенням притиснув до грудей.

— Ти що? Здурів?! — отетерів Васько.

— Злякався! Ця штука небезпечна, от і злякався за тебе.

— А коли небезпечна, давай її про всяк випадок краще не вдома ховати, а десь у саду.

— Давай у саду,— кивнув Христофор. Хлопці взяли у сараї заступ і вийшли в сад.

— Отут і сховаємо,— показав Васько на купу бадилиння під парканом.— Ямку викопаємо, а зверху замаскуємо — жодна жива душа не знайде!

Христофор погодився, й незабаром каністрочка з таємничою небезпечною рідиною тихесенько лежала собі в ямі під чималим шаром бадилиння.

І тільки-но хлопці обтрусили землю з рук, як над ними пролунав пронизливий свист. Вони глянули вгору — й побачили Бевзя! Той сидів верхи на паркані й посміхався.

— Привіт, жевжики! — помахав він рукою.— А я до вас в ранковий час за боржочком: не хочеться чогось до вечора чекати! — І Бевзь зіскочив з паркану в садок.

Христофор одразу мовчки тицьнув йому гроші, які вчора виручив за пляшки.

Бевзь покрутив монетки, вдав, що пробує їх на зуб, тоді сховав у кишеню й тяжко зітхнув:

— Гарна штука, та мало!

— Як домовлялися.

— Воно то так, але ж ти пізно заплатив, от я й думаю: а чи не підвищити тобі проценти?

— Ми так не домовлялися,— злякано глипнув Христофор.— Та й у мене більше нема.

— Нічого, захочеш — знайдеш. Ти хлопчик розумненький,— посміхнувся Бевзь.— Хай дружочок допоможе. Одне слово,— тут у голосі його

забриніла погроза,— щоб увечері ще трохи підкинули, мені треба!

— Та де ж ми візьмемо? — втрутився Васько.

— А це мене не обходить. Де хочете — там і беріть! Та не тремтіть, я не який-небудь грабіжник: все, що принесете, врахую вам у наступний внесок.

— Спробуємо,— кивнув Христофор, бо згадав, що один хлопець саме сьогодні обіцяв повернути йому давній борг.

— Між іншим,— звернувся Бевзь до Васька, який все ще тримав заступ у руках,— що ви тут копаєте? Скарб шукаєте? Давайте поможу, а знахідку — поділимо.

— Не скарб, а черв'яків,— викрутився Васько.— По лящів завтра підемо. А тобі що?

— Ти поварнякай мені! — розізлився Бевзь.— Я тобі таких лящів надаю, що й черв'яки не знадобляться! — І, радий своєму дотепу, дав Христофорові по носі щигля й перескочив через паркан на вулицю.

Тюлькін мовчки почухав носа, а Васько сердито сказав:

— От уже Бевзь, так Бевзь! Ну, постривай, скоро ти в нас іншої заспіваєш! — І він гордо помацав свої поки що досить слабенькі м'язи.

Друзі поставили заступ на місце, схопили портфелі, ще раз глянули на купу бадилиння, під якою ховалася каністра, й помчали до школи.

Дорогою Васько знову спробував розпитати у друга про таємницю, але той лиш одмахнувся:

— Після уроків розповім, почекай!

Васько погодився — більше чекав! — і вже не чіплявся до Христофора.

А після уроків Христофор, як і обіцяв, розкрив нарешті другові таємницю свого геніального винаходу.

— Ну, ти даєш! — захоплено вигукнув Васько, дослухавши Тюлькіна.— То давай скоріше експериментувати! — Він, щиро кажучи, в глибині душі дещо сумнівався в необмежених можливостях суперклею, тож хотів на власні очі пересвідчитися, що Тюлькін не помиляється.

За кілька хвилин хлопці вже були в садку у Васька. Вони хутко розкидали бадилиння й заходились просто руками розгрібати пухку землю. Вони гребли та гребли, але з кожною пригорщею землі їхні обличчя видовжувались і видовжувались.

— Здається, нема...— ледь вичавив із себе Христофор, коли яма була їм уже по лікті.— Ми так глибоко не закопували.

— Може, ми помилилися? — не вірив очам своїм Васько.— Може, вона там? — непевно показав на другу купу бадилиння, кроків за десять од першої, хоча й він сам, і Христофор чудово пам'ятали, що закопували клей саме тут.

— Давай перевіримо,— погодився Христофор, аби не стояти на місці.

Певна річ, пошуки нічого не дали. І коли Тюлькін уже от-от мав заплакати, Васько раптом вигукнув:

— Та це ж, мабуть, Бевзь поцупив!

— Точно! — так і підскочив Христофор і раптом жахнувся: — Негайно біжімо! Треба його розшукати, щоб не сталося біди! Адже коли він спробує скуштувати клею або намастить ним руку й прикладе до чогось — йому кінець!

Васько аж сіпнувся з переляку, побачивши стривожене обличчя свого друга. Хлопці стрімголов вискочили на вулицю.

Розділ шостий

«ВАШ ПЛЕМІННИЧОК ЖЕНЯ...»

В цей час у тринадцятому номері містечкового привокзального готелю сидів за столом огрядний сивовусий та сивобородий чоловік років п'ятдесяти і щось старанно виводив на маленькому аркушику тонкого паперу.

Нарешті він поставив крапку, гигикнув, задоволено потер руки й перечитав написане, виправляючи граматичні помилки:

Люба тітонько!
Племінничків поки що я не бачив. Але скоро ми зустрінемося і приїдемо до вас погостювати.
Обнімаю та цілую.
Ваш племінничок Женя.

Радісно мугикаючи, сивовусий поклав папірець на стіл, підійшов до дверей, перевірив, чи замкнені вони, і зник у ванній кімнаті.

За кілька хвилин там задзюрчала вода і почулося хекання. Та ось вода перестала бігти, по підлозі зашльопали босі ноги, двері ванної прочинились, і на порозі з'явився рудий, кирпатий чолов'яга без жодної волосини на обличчі і в трусах з яскравими соняхами. Тільки зростом він був такий же, як сивовусий.

Він прочалапав до стінної шафи, дістав чемодан і, розгорнувши рушника, якого тримав у руці, видобув з нього... борідку й вуса! Потім старанно струсив з них краплі води, відкрив чемодан і засунув усе те причандалля на саме денце. Тоді витяг з-під подушки невеличку пластмасову коробочку і знову сів за стіл. Зробивши зі свого папірця малесеньку кульку, він розкрив коробочку. Звідти одразу ж випурхнув

горобець, стрибнув на стіл, спритно дзьобнув паперову кульку, голосно цвірінькнув — і вилетів крізь кватирку за вікно.

Напевне, треба було б упіймати нахабного горобця — адже той проковтнув листа тітоньці! Та рудий і вухом не повів, а лише весело реготнув і коротко кинув:

— Техніка!

І коли б хто почув його, певне, не зрозумів би, що він мав на увазі. А рудий мав на увазі горобця, бо той був ніякий не справжній, а — електронний!..

Тут, мабуть, час уже пояснити, хто ж він насправді — цей рудий чолов'яга. А був він надсекретним агентом іноземної розвідки! Справж-

нього імені він не мав, лише код — «агент Z-003». Цей код поміж агентами його країни вважався одним із найпочесніших. Літера «Z» означала повну довіру начальства, гарантувала щомісячну надбавку до основного заробітку й давала право мріяти раз на тиждень без усякого контролю. А таке право в його країні мали навіть не всі міністри. Адже коли людина почне мріяти безконтрольно, вона неодмінно намріє щось дуже й дуже хороше, потім захоче це хороше втілити в життя — а тут уже один крок до революції! Цього ж слова у тій країні боялися гірше від вогню, тому й тримали величезний штат різноманітних агентів і не дозволяли нікому мріяти.

Звичайно, надсекретні агенти класу Z були винятком: за них ніхто не боявся, бо вони мріяли тільки про найстрашніші й найогидніші речі.

Цифра 3 означала, що цей суперагент був не звичайний, а потомственний, третій в роду, тобто шпигунством заробляли на хліб і його батько та дід. Два нулі перед цифрою свідчили, що цей агент усе бачить і помічає, бо дивиться завжди тільки в обидва ока.

Z-003, який за своє шпигунське життя викрав три тисячі сто п'ятдесят сім секретних документів, поцупив у агентів-конкурентів сімсот тридцять одну таємницю, засадив до в'язниці сто сімдесят вісім безневинних людей, котрі дозволили собі помріяти без дозволу верховної влади, й власноручно влаштував дев'яносто дев'ять державних переворотів у далеких південних країнах, зараз повертався додому після здійснення ювілейного, сотого перевороту і радісно очікував на підвищення.

Ви, любі читачі, напевне, дивуєтесь: а яким чином цей суперагент опинився в нашому райцентрі? Що ж, послухайте!

Колись давно-давно, ще до революції, у містечку мешкав дід агента — поміщик і ледар. Він тільки те й робив, що спав, їв та обдирав бідняків. Тож коли вибухнула революція, він одразу второпав: йому не простять його здирства. Не встигнувши навіть скласти валізу, дідуган чкурнув за кордон. А там, аби якось прохарчуватися — працювати ж він не вмів! — і подався в шпигуни, тим самим започаткувавши родинну професію. Коли ж помирав, то розказав онукові, що, тікаючи, закопав у саду свого маєтку скарб: золоті прикраси, діаманти й чимало інших коштовностей.

Відтоді Z-003 марив ними раз на тиждень, коли було дозволено. Тепер, коли в нього випало кілька вільних днів після останньої операції, він вирішив, гарненько замаскувавшись, зазирнути до нашого райцентру та розшукати дідів скарб.

Він прикинувся туристом, що хоче познайомитися з нашою країною, й опинився в готелі Христофорового містечка. А щоб не марнувати час, суперагент за своєю шпигунською звичкою перш за все послав свого електронного горобця стежити за місцевими хлопчаками: раптом узнає щось цікаве!

То був один з його улюблених і перевірених методів шпигунства: хто ще, окрім хлопців, хоч де б вони мешкали, знає всі найпотаємніші таємниці, а то й навіть більше?!

Горобець, зрозуміло, стежив не за всіма хлопцями підряд. Він вибирав тих, котрі ховалися подалі од дорослих і про щось таємниче шепотілись. Саме тому він почав нишпорити по околицях — і натрапив на Христофора й Васька!

Підслухавши й записавши на мікромагнітофон усі їхні розмови про клей, горобець примчав до хазяїна. А той, коли прослухав запис, аж затанцював, по номеру: от так щастя, от так

радість! Хіба міг він сподіватись на таку дорогоцінну знахідку у маленькому райцентрі! Та він і не уявляв собі раніше, що такий суперклей може існувати!

Зрозуміло, він вирішив поки що відкласти пошуки скарбу й зайнятися дорогоцінним клеєм.

Невимовне щастя розпирало груди агента. Він одразу ж послав до шефа електронного горобцязв'язківця з терміновим донесенням про племінничків. Насправді ж там було зашифровано ось що:

Пане шеф!
Я трохи затримуюсь, бо натрапив на неймовірне відкриття. До вечора його вкраду і привезу вам.
Вишліть грошей та жуйки.
Суперагент Z-003.

Після цього агент ліг на нерозстелене ліжко, щоб набратися сил перед тим, як вирушити на розшуки клею. Нараз погляд його впав на одривний календар, що висів коло дверей,— і Z-003 радо зойкнув: сьогодні минув рівно тиждень відтоді, коли він мріяв востаннє. Отже, він може знову помріяти!

Агент із насолодою заплющив очі, уперся підошвами босих ніг у спинку ліжка — і загойдався на м'якеньких крильцятах мрій...

Спершу він помріяв про те, як можна використати клей. Зрозуміло, ніяких труб, ключок та будинків він клеїти не збирався. А от склеїти із багатьох-багатьох бомб одну здоровенну-прездоровенну, а тоді я-ак шарахнути! Ух! Тільки б курява та попіл од усіх непокірних на світі! Кр-расота!

А скільки прекапосних диверсій у тих країнах можна вчинити — аж дух забиває! Заливай собі

клей, приміром, у верстати, машини, всіляку іншу техніку — от вам і тю-тю! Ррраз — і заводи стоять, транспорт не ходить, харчова промисловість гине — а з ними й людоньки мруть та мруть собі! Ух!

А ще можна наробити клеєметів — і вперед, на війну! Солдатики до землі прилипають, відірватися не можуть, танки клякнуть, літаки в повітря не злітають! У-у-ух!

А ще можна!..

Та годі переказувати всі оті бридкі й страхітливі картини, які малювала розбурхана уява суперагента. Він так захопився мріями, що аж схопився з ліжка та забігав по номеру, не розплющуючи очей, вимахуючи руками й горланячи:

— Б-бах! Бум-бб-бум! Та-ра-ррахх! Тр-рр-рах!

Він так розбігався, що з розгону вдарився головою об одчинені двері ванної — і впав на підлогу. Очі його враз розплющились, він озирнувся кругом себе, згадав, де він, і знову плюхнувся на ліжко — мріяти далі.

Тепер він уявив себе в кабінеті свого шефа, та вже не біля дверей, як раніше, а в шефовому кріслі, за його столом. А шеф — уже тепер колишній! — стояв перед ним виструнчившись і рапортував:

— Пане генерал! Прибув за вказівками!

Після тих слів Z-003 вийняв би із золотої скриньки дорогу сигару, відрізав би срібним ножичком, поцяцькованим діамантами, її кінчик і недбало сіпнув генеральським еполетом, що мало б означати: гей ти, дурню, тобі надається честь піднести своєму хазяїнові запальничку!..

В агента нервово затіпалися плечі, ніби він уже відчув солодку вагу еполетів.

Бам-бам-бам! — долинуло з вулиці.

Агент порахував удари привокзального годинника — і встав: треба братися за діло.

Розділ сьомий

«ЧИ ЛЮБИТЕ ВИ ПТАШОК?»

Коли стрілка годинника на вокзальній вежі показала чверть на першу, до станції важко підкотив столичний експрес. Тричі на тиждень він робив тут хвилинну зупинку, з нього скидали мішки з поштою, й експрес, поволі набираючи швидкість, рушав собі далі.

Сьогодні, окрім мішків, він привіз і пасажира, що траплялося не так уже й часто. Це був високий, стрункий, русявий юнак років двадцяти п'яти з голубими очима. На юнакові були теж голубого кольору потерті джинси, старенька ковбойка в сіру клітинку, під якою вигравали треновані м'язи, а на плечі — темно-синя спортивна сумка.

Прибулець спритно скочив з підніжки, не чекаючи, поки поїзд зупиниться, помахав на прощання провідниці, котра відповіла йому чарівною усмішкою, і, бадьоро насвистуючи, закрокував до готелю.

Вже через п'ять хвилин Яким Якович Євдокименко — так звали юнака — з великою насолодою хлюпався в гарячій ванні, змиваючи дорожну пилюку. Трохи згодом він перейшов під прохолодний душ і, мліючи під його лоскотливими струменями, пригадав свою останню зустріч з Вікентієм Вікторовичем Семеновим.

...Яким Якович, котрий завжди прокидався о шостій, того ранку був вихідний. Він прокинувся лиш о сьомій і солодко ніжився в ліжку, коли раптом у його квартирі пролунав телефонний дзвінок. Євдокименко неохоче потягнувся до нічного столика, на якому поруч із розкритим томом «Британської енциклопедії» стояв телефон, і ліниво зняв трубку:

— Слухаю!

— Пробачте, що турбую у вихідний,— сказала трубка знайомим голосом полковника Семенова,— але тільки одне запитання: чи любите ви пташок?

От іще манера — починати розмову із загадок! Ні, Яким Якович, звичайно, любив і поважав свого начальника, любив він і пташок, але спробуй розберись, коли той жартує, а коли говорить серйозно. Щоправда, за роки спільної роботи Яким Якович твердо засвоїв: коли полковник Семенов починає розмову з несподіваного питання — сталося щось важливе.

Євдокименко труснув головою, скинув залишки сну і спитав:

— Яких пташок, Вікентію Вікторовичу?

— Звичайних. Синичок, наприклад, повзиків, горобчиків.

— Зрозуміло, люблю!

— От і чудово! — зраділа трубка.— А ви часом не хочете поглянути на один дуже рідкісний екземпляр горобчика?

— Кого, кого? — перепитав Яким Якович.

— Го-роб-чи-ка! — по складах повторив полковник.

— Та невже й горобці тепер стали рідкісними? — здивувався Євдокименко.— Адже їх усюди повно!

— Ет,— засміялася трубка,— то горобці взагалі, звичайні, так би мовити. А цей, кажу вам, дуже й дуже рідкісний і, мабуть, єдиний у світі.

«Ото ще вигадав! — подумав Яким Якович.— Ну що рідкісного може бути в горобця?» Але в трубку сказав:

— Ну, коли так, я б охоче поглянув на нього!

— От і добре,— пробасила трубка.— Тоді швиденько вдягайтесь — і до мене! Машина вже чекає.

Яким Якович поклав трубку, скочив з ліжка, наніс кілька вправних ударів невидимому противникові — для розминки, поприсідав то на лівій, то на правій нозі й підійшов до вікна. Так і є: машина полковника вже чекала під домом.

Він хутко вмився, почистив зуби, надів джинси й ковбойку, мимохідь пригладив неслухняний русявий чуб — і вискочив за двері.

Всю дорогу в машині він думав, що б могло критися за словами полковника, але так нічого й не придумав...

Перед кабінетом Вікентія Вікторовича його зустрів секретар полковника й одразу розчинив двері:

— Полковник чекає, проходьте, товаришу лейтенант!

Яким Якович чітким кроком зайшов у кабінет і вийструнчився:

— Лейтенант Євдокименко за вашим наказом прибув!

— Який там наказ — прохання,— перебив його полковник. Він стояв коло вікна, спиною до Якима Яковича, і щось уважно вивчав на підвіконні. Нарешті він обернувся й запитав:

— Ну, як вам цей екземплярчик?

Лейтенант Євдокименко теж наблизився до вікна й побачив на підвіконні невеличку клітку, в якій одчайдушно стрибав звичайнісінький горобійко, наче хотів грудьми розбити грати й вирватись на волю.

— Горобець як горобець,— здивувався лейтенант.— На волю пташці хочеться! — І Яким Якович хотів був просунути у клітку палець, та полковник перехопив його руку:

— Не варто, Якиме Яковичу! Це не зовсім безпечно.

Лейтенант із подивом глянув на начальника, а той усміхнувся й мовив:

— Добре вже, не буду вас більше інтригувати. Сідайте й уважно слухайте...

Виявляється, сьогодні вранці наші радари на кордоні зафіксували дивні сигнали: якийсь незрозумілий і незнайомий об'єкт з надзвуковою швидкістю наближався до нашого кордону з явною метою порушити його.

У повітря негайно піднялися по тривозі три літаки-перехоплювачі — і через сім хвилин доставили на землю у спеціальному контейнері порушника.

Можна лише уявити здивування начальника прикордонної застави, коли він, одкинувши кришку контейнера, побачив у ньому горобця! Начальник простягнув руку, примовляючи: «Через наш кордон навіть горобець непомітно не пролетить!» — і хотів був узяти пташку, щоб випустити на волю, та раптом зойкнув і впав непритомний...

— Сильний електрошок,— встановив лікар, оглянувши потерпілого.— Три дні постільного режиму.

Після цього заступник начальника застави був обережніший. Він надів гумові рукавиці, пересадив небезпечного горобця в невелику клітку, яку взяв у сина,— і за годину ця клітка вже стояла на підвіконні в кабінеті полковника Семенова.

Найкращі фахівці з електроніки й кібернетики швидко встановили, що горобець насправді є електронним роботом з програмовою поведінкою. Замість нутрощів йому було вмонтовано мініатюрну електронно-обчислювальну машину, яка наказувала, куди і з якою швидкістю летіти, а також капсулу для шифровок.

Як ви вже здогадалися, це був горобець агента Z-003.

Щоб розшифрувати донесення агента, знадобилося зовсім мало часу. Причому, окрім самого

тексту, фахівці відновили ще й усі події, котрі передували його написанню,— люди полковника Семенова вміли й це! Отож полковник тепер знав геть усю біографію суперагента.

— Ну як, лейтенанте,— спитав Вікентій Вікторович, закінчивши розповідь,— беретеся за цей горішок?

— Хоч зараз! — виструнчився щасливий Євдокименко. Ще б пак! Адже він давно мріяв зійтись у двобої зі справжнім суперагентом найвищого класу! І от — така чудова нагода! Нарешті лейтенанта чекають справжні небезпеки й випробування, а не дрібні операції по знешкодженню другорядних агентиків, котрі здавалися одразу, тільки-но бачили перед собою струнку постать Якима Яковича.

— Тоді тримайте! — простягнув йому полковник квиток на експрес.— Далі все залежатиме від вас. Дійте! — І Вікентій Вікторович на прощання міцно потис руку лейтенанта.

— Хвилинку! — зупинив його полковник уже біля дверей.— Забув попередити: програму горобця ми, так би мовити, підправили: тепер він працюватиме на нас. Отже, стежте за ним — і дійте!

...Все це пригадалося Якиму Яковичу, коли він мився під душем. Бадьорий і свіжий після купання, він одягнувся і пішов на головпошту подзвонити Вікентію Вікторовичу.

Пошту лейтенант розшукав одразу, бо знав містечко, як свої п'ять пальців: дорогою, в експресі, вивчив його план. Він зайшов у будку міжміського телефону-автомата й набрав номер полковника. У цю мить до приміщення пошти влетів горобець і вдарився об скло будки, де стояв Євдокименко.

Дівчата-телефоністки роззявили від подиву роти, а Яким Якович, котрий уже встиг поговори-

ти з полковником, хутко вискочив із будки й підхопив горобця на долоню.

— Це мій вихованець,— чарівно посміхнувся він до дівчат.— Я його колись порятував од котячих пазурів, от він і полюбив мене.

— Ах, яка добра і чуйна людина! — щебетали дівчата за спиною в лейтенанта, коли він ішов до виходу з горобцем у руці.— А який симпатичний!

Цей щебет Яким Якович сором'язливо пропустив повз вуха і вийшов на площу. Зайшовши за велику чавунну тумбу для афіш, він натис горобцеві на дзьоба. Пташине черевце розкрилось, і лейтенант видобув з нього солідну пачку грошей, пакет жувальної гумки й папірець. Гроші й гумку він засунув назад, а папірець почав старанно вивчати. Це було послання шефа суперагентові — адже горобця, тільки-но Яким Якович вирушив у дорогу, одразу ж випустили. Він злітав до шефа,— на кордоні його вже не затримували,— і ось повертався назад. Але перш ніж летіти до агента, він завернув до лейтенанта.

— Так, так! — кивав лейтенант, читаючи записку, в якій було ось що:

Любий мій племінничок Женя!
Якщо ти мені привезеш трошки
вишневого вареннячка, я дам тобі
цукерку.

Цілую в носик.
Твоя тітонька.

Шифром Яким Якович володів не гірше від самого суперагента, тож невдовзі йому вдалося прочитати:

Суперагент Z-003!
Якщо дістанеш клей, чекай
підвищення в посаді.
Дій обережно.
Твій шеф.

«Хо-хо! — посміхнувся подумки лейтенант.— Так уже й дістав! Зачекай трошки, і сам зловишся разом з клеєм!» Він скатав папірець у кульку, засунув його в горобине черевце і підкинув пташину вгору.

Розділ восьмий

ДОКАЗІВ НЕМА...

Христофор із Васьком, шукаючи Бевзя, оббігали все містечко, але той як у воду впав.

— А ти певен, що клей і справді небезпечний? — засумнівався Васько, коли хлопці повернулися до нього додому, виpішивши почекати, коли Бевзь і його дружочки зберуться на шкільному майданчику.

— Питаєш! — хмикнув Христофор.— Адже Бевзь зовсім не вміє ним користуватися! Він, якщо сам не постраждає, то комусь шкоди наробить. Варто розлити хоч крапелиночку — і хтозна-що трапиться. Він не зовсім висихає, якщо до нього не притулити якийсь інший предмет.

— Ну й що? — Васькові здавалося, що ця властивість клею не таїть ніякої небезпеки.

— А те, що коли, приміром, на клей раптом наступить хоча б собака чи курка, то одразу прилипне — і назавжди! Тоді хоч ногу одривай!

«Щось не дуже віриться!» — подумав Васько, та вголос нічого не сказав.

Нарешті пробило три години. У цей час Бевзева компанія збиралася на майданчику, і хлопці поспішили до школи.

Ще здалеку вони побачили, що прийшли вчасно. На гімнастичній колоді, вкопаній у землю, сиділи двоє здорованів, недбало смоктали цигарки й про щось балакали. Бевзя поки що не було.

— Давай заховаємося в кущах і почекаємо Бевзя,— запропонував Христофор, і вони з Васьком тихцем пролізли в чагарник, що ріс метрів за п'ять од колоди, за спинами здорованів.

— Слухай! — раптом прошепотів Христофо-

рові на вухо Васько.— Вони, здається, про Бевзя балакають.

Хлопці затамували подих, нашорошили вуха — і недаремно, бо почули ось що.

— І де це Бевзь валандається! — невдоволено мовив один.

— Його за смертю посилати! — кинув другий.

— А здорово ми його тоді піддурили!

— Еге ж, краще не вигадаєш!

— Пам'ятаєш, як ми йому коробку з-під приймача підкинули? Го-го-го!

— Ги-ги-ги! Авжеж, пам'ятаю!

— А вона ж... Го-го-го!

— Порожнісінька! Ги-ги-ги!

Здоровила схопилися за животи, ледь не падаючи з колоди.

— Це все я придумав,— похвалився один.

— А я деталі дістав,— додав другий.

— Одне слово, ми — розумнички! — Вони обнялися і знову зареготали.

Із подальших балачок Бевзевих дружків хлопчаки зрозуміли, чому Сем так змінився. Виявляється, його знайомі зловили Бевзя в пастку.

Якось увечері вони сиділи на майданчику. Коло них на колоді стояв транзисторний приймач-«наживка». Насправді ж це був бракований корпус од приймача, набитий усякими радіодеталями, що давно вийшли з ладу. Задум у здорованів був простий: хтось із хлопчаків попросить покрутити приймача, той розсиплеться — адже корпус був поламаний! — і вони здеруть з «винуватця» гроші за «попсовану» річ.

І треба ж такому статися, що на цю «наживку» клюнув Сем!

— Можна покрутити? — нерішуче запитав він, підходячи.

— Та чого там, крути, пацан, не жалко! — Вони переморгнулися.

Сем обережно торкнув приймача — і злякано відскочив! Той після першого ж дотику розвалився навпіл, і з нього посипались деталі.

— Ага! — загорлав один.

— Ого! — загорлав другий.

— Зламав! — загорлали обоє.— Тепер плати четвертак, бо інакше!..— І два кулаки промовисто замелькали перед Семовим носом.

— Де ж я стільку дістану? — жахнувся Сем.

— У дружочків своїх! — реготнув один.

— У колег меншеньких,— реготнув другий.

І хоч як Семові не хотілося обдирати малечу, іншого виходу він не бачив: мама категорично відмовила йому. Отак він поступово, наклавши на хлопчаків уже відому вам данину, спершу із Семена перетворився на Сема, а невдовзі став Бевзем.

Щоправда, в глибині душі він дав собі слово: тільки-но виплатить борг, одразу відмінить данину. Та лишалося ще дванадцять карбованців...

— Ну й ну! — Васько та Христофор переглянулися.— Треба йому розказати всю правду! — вирішили вони.

Аж тут з'явився і сам Бевзь.

Христофор і Васько вилізли із своєї схованки і підійшли ближче до компанії.

— Семе! Можна тебе на хвилинку? — тихо покликав Христофор.

— Чого вам, шмаркачі? Грошики принесли? Давайте!

— Нема в нас грошей,— виступив наперед Васько.— Ще не дістали.

— Чого ж тоді приперлися? — підвівся з колоди Бевзь.— Шпигуєте за мною, хочете директорові настукати? А от я вас! — І він зробив крок до хлопців.

— Нікому ми стукати не збираємось, у нас до тебе особиста справа. Підійди на дві хвилини,— попросив Христофор.

— Тобі ж краще буде! — додав Васько.

— Що-о-о?! — ревонув Бевзь од такого зухвальства.— Ви мене залякувати?! — Він підсмикнув рукава на курточці й посунув на хлопців, які лише од самого Бевзевого вигляду так і заклякли на місці.

А здоровані од реготу аж попадали на землю й задригали ногами, гукаючи вслід Бевзю:

— Ой, Бевзику, надають же тобі малявки! Ех-хе!

— Ой, дитинко, не ходи, вава буде! Ух-ху!

Кпини приятелів ще більше розлютили Сема, й він вирішив, що тільки розквашені носи й підбиті очі знахабнілої дрібноти зможуть повернути його авторитет.

От він наблизився до них упритул...

От уже розмахнувся — і..

Раптом хтось ухопив його сталевими пальцями за підняту руку. Бевзь рвучко озирнувся — і похолов: за спиною в нього стояв дільничний міліціонер, а біля колоди на землю осідала хмарка куряви, яку зняли його дружки.

— Бійку затіваєш? — грізно запитав дільничний.

— Та що ви, товаришу міліціонер! — перелякано закліпав Бевзь.— Це я так... прийомчики показую. Правда ж? — благально глянув він на хлопчаків.

Христофор через силу ковтнув густу слину, облизав неслухняним язиком пересохлі губи й ледь видобув із себе:

— Еге... прийомчики... Ми самі попросили...

Дільничний, не дуже вірячи, оглянув друзів, знизав плечима, але руку Бевзеву випустив і по-

крокував собі далі у своїх важливих міліцейських справах.

— Дякуйте долі,— для авторитету грізно просичав Сем, коли постать дільничного сховалася за рогом.— А то було б вам!

Насправді ж од його люті майже нічого не лишилося: що не кажи, а хлоп'ята — молотки, не виказали його!

— Дарма ти наскакуєш на нас,— одразу посміливішав Христофор.— Ми тільки хотіли тебе спитати: ти взяв наш клей?

— Який клей? Ніякого клею я не брав, ніякої вашої каністри не бачив! — кинув Бевзь і викрив себе з головою: він сказав про каністру, хоч хлопці ні словом не прохопилися про неї.

Бевзь одразу зрозумів свою помилку і, хоч було вже пізно, вирішив однікуватись до кінця. А щоб не дати хлопцям часу на роздуми, заторохтів:

— Що за клей? Мабуть, дорогий? Тато й мама а-та-та дадуть за нього?

— Просто він дуже небезпечний! — перебив його Христофор.— Клеїть геть усе, і — мертво!

— Бреши! — гигикнув Бевзь.

— Я не брешу, а знаю точно,— образився Христофор за таку недовіру до його винахідницького генія.— От приклеїшся до чогось — і привіт! Так і житимеш приклеєний!

— Ти мені баки не забивай,— гримнув Бевзь.— Мені собак на шию не навісиш! Нічого я не брав — і квит!

— Брав! Брав! — вигукнув Христофор мало не плачучи, бо тільки зараз збагнув, що так само, як і Сем хвилину тому, сказав зайве, розпатякавши про фантастичні властивості клею.

— Ну, це ще довести треба. А поки що бувайте! — махнув Бевзь недбало рукою і подався геть.

Хлопці теж пригнічено посунули по домівках, так і не розповівши Семові, як підступно підманули його дружочки.

А вдома на Христофора ще чекала довга й важка розмова, котру обіцяв йому тато, така довга й важка, що про неї і згадувати не хотілося...

Крім того, батько придбав новий замок, зачинив на нього сарай-лабораторію, закинув ключа в річку, а для певності ще й набив на двері дві дошки навхрест.

— Отак, щоб знав! — сказав він синові.— Вчи краще уроки і не марнуй часу на всякі забавки.

Розділ дев'ятий

«СЬОГОДНІ УРОКІВ НЕ БУДЕ!»

Учорашній день був невдалим для всіх наших героїв.

Христофор, як ви знаєте, втратив лабораторію і суперклей, чудо нашого віку, та так і не зміг поки що повернути його.

Яким Якович поки що не здибав суперагента, щоб нарешті зійтися з ним віч-на-віч у двобої.

Та й сам суперагент досі не виконав своєї обіцянки шефові — до вечора заволодіти винаходом Христофора Тюлькіна.

Одне слово, цей день став днем суцільних невдач, а як відомо, здебільшого невдачі потроюють сили справжніх героїв — і вони зрештою досягають мети. Поглянемо ж, що принесе їм день сьогоднішній...

До початку уроків лишалося півтори хвилини, коли Христофор кулею влетів на шкільне подвір'я. Але потрапити сьогодні у клас йому не судилося. І не тому, що він запізнився: сьогодні у клас не потрапив жоден учень, навіть ті, які

щодня приходять чи не за годину до дзвінка. Та що там учні! Навіть учителям на чолі з директором сьогодні не судилося щедрою рукою роздавати п'ятірки та одиниці, записувати в щоденники зауваження й виставляти бешкетників за двері. І все через те, що...

А втім, навіщо поспішати? Розкажемо по порядку.

Отож за півтори хвилини до дзвінка Христофор влетів на шкільне подвір'я — і потрапив у справжній людський вир.

Учні всіх класів, од першого «А» до десятого «В», величезним натовпом юрмилися перед школою, дружно галасуючи. Лемент стояв балів на десять, а то й більше.

Поміж учнями, ніби торпедні катери, сновигали вчителі, і там, де вони прорізали учнівський океан, на кілька секунд, наче слід за кормою, западала тиша. Та варто було вчителеві віддалитися, як океан знову починав скажено ревти й лементувати.

— Що сталося? — спитав Христофор у якогось десятикласника, бо до своїх проштовхатися не зміг, а розібрати хоч кілька слів у цьому ревищі не зміг би навіть і найдосконаліший космічний прилад.

— Свобода, пацан! — весело гукнув десятикласник і насунув Христофорові на носа кашкет.— Уроків не буде! Ур-ра! — І, наче первак, пострибав на одній нозі геть од школи.

Христофор поправив збитого кашкета і враз помітив за кілька метрів од себе, у густій юрбі, Васька. Їхні погляди зустрілися, Васько щось загукав. Та хіба тут почуєш! Христофор на мигах показував другові: давай сюди, вибирайся — і Васько почав проштовхуватись до нього.

Це йому вдалося напрочуд легко — він вилетів з натовпу, наче корок з океанських глибин.

На його курточці не вистачало двох гудзиків, берет з'їхав на потилицю, на одному черевику теліпався обірваний шнурок. Але Васько сяяв, як мідний п'ятак.

— Живемо, Тюля! — затанцював він навколо Христофора.— Сьогодні урокам — привіт!

— Зачекай,— ухопив його за комір Тюлькін,— заспокойся й поясни нарешті: що діється?

— Як? — витріщився на нього Васько.— Ти досі нічого не знаєш?! — І, вимахуючи руками та збуджено ковтаючи повітря, почав розповідати.

Виявляється, трапилося ось що.

Першою, як і належало, до школи прийшла тьотя Клава, прибиральниця. Вона двічі повернула ключ у замку вхідних дверей і потягла за ручку. Двері не відчинилися! Тьотя Клава ще кілька разів крутнула ключем і вже з усієї сили шарпнула двері. Наслідків — ніяких! Тоді вона почала сіпати їх туди-сюди, штовхати ногами, кидатись на них з розгону плечем. Дверям до всіх отих силкувань було байдуже! Тоді вкрай знесилена тьотя Клава сіла на східці й гірко заплакала.

Тут і застав її директор — він завжди приходив другим. Вислухавши пояснення прибиральниці, директор усміхнувся й подумав: «Старенька вже, слабенька. Час і на пенсію». Він узяв ключ і впевнено підійшов до дверей...

Як ви, напевне, вже здогадалися, він зробив те ж саме, що й тьотя Клава, тобто — анічогісінько не зробив.

Такої ж самої невдачі зазнав і вчитель фізкультури, колишній майстер спорту з важкої атлетики. Правда, його старання дали певні наслідки: він одірвав дверну ручку, зігнув ключа так, що він уже не виймався із замка, і разом з чималим куском штукатурки й чотирма цеглинами вивалив табличку з назвою і номером школи.

Нічим не зміг допомогти навіть сам Лев Маркович, найкращий слюсар містечка, під рукою якого починали тремтіти найскладніші замки й запори і з покірним дзенькотом розкривалися.

Тим часом двір поступово заповнювали учні та вчителі, і кожен намагався теж прикласти свої сили, аби вивести школу з несподіваної халепи.

— Спокійно! — увесь час приказував директор, походжаючи перед дверима.— Тільки спокійно, без паніки!

По його розгубленому обличчю було видно, що ці слова він повторює насамперед для себе: він таки справді не знав, що ж його вдіяти!

Раптом пролунав писклявий голосочок:

— А давайте я спробую!

З натовпу вийшов не по літах дрібненький, але поважний першак.

— Ти?! — глянув здивовано директор.

— Я,— кивнув той.— Ви мене трошки підсадіть, а я в кватирку залізу. Оно бачите — відкрита. Може, двері хто ізсередини замкнув.

Директор, а за ним і всі вчителі зиркнули туди, куди показував першак, і таки справді побачили відчинену кватирку. Іншим разом за таке порушення директор, мабуть, оголосив би тьоті Клаві догану, та сьогодні...

Фізрук однією рукою підняв хлопчака й просунув його у кватирку. Через хвилину з-за дверей пролунало:

— Нічого тут не замкнено, я повертаюся!

— Вертайся,— погодився директор і додав: — Та відчини нам хоча б вікно.

— Не треба, я сам,— гордо відхилив першак допомогу фізрука, вправно зістрибуючи на землю.

Тепер до школи можна було потрапити через вікно. Але ж хіба міг директор — ви лишень уявіть цю картину! — дозволити заходити у без-

межний світ знань через вікно?! Та й як би виглядали вчителі, котрі перелазили б через підвіконня? Що сталося б з їхнім педагогічним авторитетом? І директор прийняв єдино правильне в такій ситуації рішення. Перекриваючи галас, він склав долоні рупором, зібрав усі сили й гукнув:

— Сьогодні уроків не буде! Всім — додому!

Стоголосе перекотисте «ура!» шквалом пронеслося над головами школярів, ударило в шибки, аж ті задзвеніли, і за мить шкільне подвір'я спорожніло.

На ньому зосталися самі одірвані гудзики, загублені значки, обривки шнурків та першаки, що безпорадно збилися навколо своїх учительок і ніяк не могли зрозуміти: як може таке бути, щоб не було уроків?!

Христофор і Васько вирішили піти гарненько обмізкувати, як виманити у Бевзя суперклей, та обговорити дивовижну пригоду в школі. Але нічого в них не вийшло.

На центральній площі, біля головпошти, вони побачили натовп і, зрозуміло, подалися туди.

З розмов хлопці дізналися, що вночі хтось якимсь чином прикріпив до асфальту мотоцикл, на якому з вокзалу доставляли пошту,— і все містечко зосталося сьогодні без газет. А мотоцикл зрушили з місця лише після того, як з коліс позрізали покришки.

Узнали хлопці й про інші дива.

Так само, як і в школі, не відчинялися двері райвідділу міліції, тож уранці черговим довелося вибиратися крізь вікно, на що пішло чимало часу: адже вікно було загратоване!

Чиясь невидима рука поз'єднувала між собою всі човни на річці — і тепер десятеро дужих дядьків ось уже другу годину розпилювали їх ножівками...

Та що там казати! Чудес, котрі очікували мешканців містечка сьогодні вранці, було вдосталь!

Сумнівів не залишалось: такого накоїти міг лише Христофорів суперклей, що потрапив до рук Бевзя та його компанії. А що тут приклали руку і його дружки — Христофор та Васько були переконані. Хлопці чули, що вночі хтось приклеїв сторожа продовольчого магазину та його рушницю до лавки, на якій він куняв, а потім поцупив ящик горілки, мішок цукру й коробку вершкового масла.

Ясно, що тут діяли здоровила, бо навіть Бевзь, при всій своїй силі, не виважив би на плечі мішок цукру, та й не пішов би він на такий злочин.

Все було зроблено так блискавично і вправно, що сторож, якому довелося вісім хвилин вилазити з кожуха та штанів, нічого не помітив, коли в одних трусах забіг за магазин.

Але ж хіба могли хлопці сказати комусь про свій здогад? Де там! Та за це таке може бути, таке, що ой-ой! Тож друзі перезирнулися й гайнули щодуху подалі від натовпу шукати Бевзя.

На цей раз їм пощастило.

Неподалік од головпошти прогулювався Бевзь власною персоною. Він весело мугикав собі під носа та уважно прислухався до розмов, котрі прудкий вересневий вітерець доносив з площі аж сюди.

— І після цього ти скажеш, що не брав клей?! — відважно підступив до нього Христофор.

— Тю на вас! От уже причепилися: клей, клей! Який такий клей? — витріщився з удаваним подивом Бевзь.

— Не придурюйся, краще віддай,— підтримав друга Васько.

— А то що буде?

— Заявимо в міліцію!

— Хо-хо! По-перше, треба ще довести, що я брав ваш клей, а по-друге, якщо навіть я взяв його — ну й що з того?

— Відповідатимеш за все! — вигукнув Христофор.

— Я? — нахилився до нього Бевзь.— Жартуєш, Тюлечко. Відповідатимеш ти.

— Чому? — здивувався Тюлькін.

— А хто вигадав клей: я чи ти? Ти! От і відповідай! — І Бевзь, полишивши отетерілих хлопчаків посеред вулиці, покрокував на площу.

— Стій! — Друзі кинулись йому навздогін.— Ми ще не все тобі сказали!

— Ну, що вам іще! — невдоволено повернувся до них Бевзь.

— А те,— почали друзі в один голос,— що твої дружочки ошукали тебе!..— І розказали, перебиваючи один одного, історію з приймачем, яку підслухали в кущах.

— Вигадали, мабуть,— не дуже впевнено заперечив Сем, коли хлопці скінчили.

— А ти сам спитай у них і побачиш,— запропонував Васько.

— І запитаю,— пообіцяв Бевзь,— неодмінно запитаю! — Він крутнувся на каблуках і побіг на площу.

Розділ десятий

НЕСПОДІВАНЕ ЗНАЙОМСТВО

Можна тільки уявити, який розпач охопив друзів, коли й цього разу їм не пощастило повернути клей! Вони ще довго стояли мовчки, потім Христофор зітхнув і мовив:

— Ех, коли б не тато!

— А що тато? — глянув на нього Васько.

— Так він же замкнув мою лабораторію.

— А до чого тут вона?

— До того, що зараз у нас, мабуть, був би в руках порятунок.

— Щось я не дуже розумію,— Васько пильно дивився на друга: чи той, бува, не збожеволів од розпачу?

— Не зиркай так, зі мною все гаразд,— перехопив його погляд Тюлькін.— Просто зараз у нас був би антиклей, тобто суперрозклеювач, який міг би розклеювати будь-який клей. Я ось-ось мав завершити роботу над ним. Зосталося кілька невеличких дослідів.

— Справді, не пощастило,— зітхнув Васько.— Ну, добре, ходімо до скверу, подумаємо, що його далі робити.

Незважаючи на сонячну погоду, майже всі лавки у сквері були порожні. Лиш деінде сиділи з газетами та книгами кілька пенсіонерів та молодих жінок з немовлятами на руках і в дитячих колясках.

Хлопці вмостилися на лаві під розлогими вербами, гілки яких звисали аж до землі, утворюючи затишний намет. Про цю лаву мало хто знав, і друзі вибрали її не випадково: зараз їм хотілося побути на самоті, а сюди навряд чи хто міг забрести.

Вони сиділи й мовчали.

Раптом чиясь рука розсунула вербові батоги — і перед хлопцями з'явилося обличчя чоловіка років п'ятдесяти...

Спершу вигулькнула акуратна сива борідка, за нею — такі ж самі вусики, а там і невеличкий гострий ніс та темні гострі очі, які, запримітивши хлопців, тої ж миті розгублено заклiпали.

— Дуже вибачаюсь,— проказала сива голова,— я вас не потурбував?

— Та чого там,— не дуже ввічливо махнув рукою Васько.

— Дякую,— зраділа голова, і крізь гілки прошилася середня на зріст чоловіча постать.

Перше, що кинулося хлопцям в очі,— це одяг чоловіка. На ньому був гарний дорогий костюм із сірої в ялиночку тканини, модна вишнева сорочка й не менш модний галстук. З-під ретельно випрасуваних брюк, що м'яко спадали на коричневі новенькі туфлі, визирали махрові шкарпетки, а на руці в нього висів розкішний плащ на хутряній підстьожці. Так модно й шикарно в їхньому містечку не вдягався ніхто.

«Мабуть, приїжджий»,— здогадався Христофор, і його враз охопило почуття гостинності, притаманне всім жителям невеличких райцентрів.

— Прошу, заходьте! — підвівся Христофор назустріч.

— Дякую, я вже зайшов,— гречно вклонився чоловік.

— Сідайте, будь ласка,— запросив Тюлькін, наче був хазяїном лави, а вербовий намет — його домівкою.

Незнайомець знов уклонився хлопчикам, сів на лаву й лагідним голосом поцікавився:

— Я вам часом не заважаю?

— Ну що ви! Як можна? Ми вам страшенно раді,— почервонів Христофор, бо досі майже не чув, щоб дорослі так чемно зверталися до хлопців його віку.

— Тоді давайте, молоді люди, знайомитись,— усміхнувся сивобородий і простягнув хлопчакам по черзі руку,— Євген Євгенович Бублик, науковий працівник.

— Василь,— почервонів Васько теж.

— Христофор Тюлькін,— ледь не згорів Тюля, бо довелося вголос вимовити оте ненависне

ім'я та прізвище, і щоб якось відвернути від них увагу незнайомця, додав: — А ви, бачу, не з нашого міста?

— Вгадали, добродію, я із столиці.

— А якою наукою ви займаєтесь? — не втримався Христофор, котрий уперше в житті бачив на власні очі справжнього науковця, та ще — із самої столиці!

— О! — мовив загадково чоловік.— Це велика таємниця! — І обличчя його засяяло такою вдоволеною усмішкою, що хлопцям страшенно закортіло розгадати цю таємницю.

Так, ви правильно здогадалися: це був ніякий не Євген Євгенович Бублик і зовсім не із столиці,

а тим паче — не науковець! Це був суперагент Z-003, і радів він зараз тому, що натрапив на хлопців, які йому саме й були потрібні!

— Ой, ну скажіть, будь ласка! — не втримався Васько.— Ми нікому-нікому! Слово честі!

Незнайомець пустив у вуса найчарівнішу посмішку, на яку тільки був здатний:

— Коли так — скажу: я — всесвітньовідомий академік, а до вашого містечка приїхав трохи відпочити від столичної суєти та всесвітньої слави. Знаєте, яке там життя: репортери, інтерв'ю, радіо, телебачення. Та що там казати, важко носити таку, як у мене, славу.— І академік стомлено зітхнув.

Хлопці просто зомліли од нечуваного щастя: вони сидять поруч із такою видатною людиною! Та що там сидять! Вони розмовляють з нею, а схочуть — можуть навіть торкнутися, навіть віталися за руку.

Васько перший прийшов до тями, штурхонув Тюлькіна ліктем у бік і прошепотів:

— Слухай, Тюля, зараз же розкажи про клей! Чуєш? Негайно! Більше такої нагоди може й не трапитись у житті.

Христофор трохи повагався, тоді зважився, набрав повні груди повітря й одним духом виклав Бубликові-агенту все-все про свій суперклей.

Тепер настала черга академіка мліти від щастя: цей клей, як він і уявляв собі, був безцінним скарбом для його майбутньої кар'єри, і можливості клею видавалися йому таки справді необмеженими! Тож тільки-но Христофор скінчив свою розповідь, суперагент підскочив, ухопив хлопчака за плечі і, дивлячись йому просто в очі, суворим голосом запитав:

— Все, що ти розповів,— правда?

— Найправдивіша правда! — вдарив себе в груди Тюлькін.

Академік відпустив його плечі й важко впав на лаву. Тепер майбутнє не викликало в нього жодного сумніву: бути йому генералом!

Перевівши подих і взявши себе в руки, агент сказав:

— Христофор Тюлькін! Мушу вам урочисто заявити від імені Академії наук: ви — геній! Обіцяю вам при свідках,— він тицьнув пальцем у Васька,— що першим рекомендуватиму вас до обрання в академіки.

— А школа? — трохи ображено нагадав про себе Васько, якому не зовсім сподобалася другорядна роль свідка.

— Що школа! Пхе,— махнув рукою Бублик.— Школа — дурниця. Я сам лише три класи скінчив.

Васька трохи здивувало, що всесвітньовідомий академік має лише трикласну освіту, але чого не буває серед учених мужів? Вони ж такі диваки, як розповідав Христофор.

А Христофор просто шаленів од радості. В його уяві замиготіли захоплюючі картинки. Ось його в чорному лімузині з почесним ескортом везуть по столиці в Академію! Ось поважні сиві академіки влаштовують йому при зустрічі овацію, а сам президент Академії чіпляє йому на груди орден! Ось він направо й наліво роздає автографи, інтерв'ю, а за ним біжать кінорежисери і фіксують на кіноплівку кожен його рух — для нащадків! Ось він, славетний і величний, прибуває з візитом у рідну школу...

— Христофоре, ви чуєте, Христофоре?! — долинув до нього, наче з космосу, голос Бублика, і Тюлькін повернувся до дійсності.— Христофоре, тепер ви мусите облишити ваші дотепні витівки з човнами та дверима й негайно при-

нести мені клей: я власноручно відвезу його в столицю!

— У мене його нема,— схлипнув Христофор і відвернувся.

— Як нема?! — вдруге підскочив Бублик.— Ти його весь витратив на свої безглузді жарти?!

— Як ви могли про нас таке подумати! — образився за друга й за себе Васько.— Це не наші жарти, а Бевзя та його компанії. Вони поцупили клей.

— Але це не так страшно,— додав Христофор,— у мене є зошит, де я записав його рецепт.

— Неси,— перебив його не дуже ввічливо академік,— неси негайно! Я почекаю тут.

Христофор стрілою помчав додому. Та за кілька хвилин він повернувся. Ноги його заплітались, а руки були порожні!

— Де зошит? — ревонув суперагент, мрії котрого небезпечно похитнулися й мали ось-ось розсипатись.— Де він?!

— Нема...— ледь вичавив із себе Тюлькін і, вже не стримуючись, гірко заплакав.

— Цить, дівчисько! — гарикнув на нього академік.— Нюні потім розпускатимеш, а зараз справу треба робити!

Приголомшені несподіваним провалом, хлопці навіть не звернули уваги, як змінився тон розмови Бублика, а Христофор взагалі майже не чув його. Річ у тім, що зошит з його ідеями і записами загинув зовсім безглуздо. Мама Тюлькіна, Лукерія Луківна, вирішила вже не вести свого зошита із записами про вміст шухлядочок, ящиків та коробочок: адже справжня причина пропаж з'ясувалась, і це була ніяка не забудькуватість. Тому Лукерія Луківна взяла та й спалила зошита, щоб і не згадувати про всі прикрощі, які принесла їм ота історія. Але треба ж було трапитись такому, що спалила вона не свого зошита, а синово-

го! Обидва зошити були, як дві краплі води, однаковісінькі — адже в містечку лише один магазин канцтоварів! — а окуляри, щоб прочитати напис, Лукерія Луківна не наділа.

Так безславно загинув для світової науки знаменитий зошит винахідника Христофора Тюлькіна!..

Зрештою Христофор заспокоївся: нічого, він ще молодий, в нього все ще попереду. Та й клей не втрачено: треба лише одібрати його в Бевзя. Євген Євгенович пошле клей в столицю на аналіз, а там, будьте певні, розберуться в його складі! До Христофора поступово став повертатися святковий настрій.

— Так у кого, ти кажеш, клей? — прискіпливо допитувався Бублик.

— У Бевзя,— відповів Христофор і описав Євгену Євгеновичу, як той виглядає.

— Він у мене потанцює! — загрозливо сказав Бублик, підводячись, аж у хлопців мороз поза шкірою пішов.— Ну, от що: ви йдіть додому, а я вже якось відшукаю вашого Бевзя, будьте спокійні.

— Ми з вами! — вигукнув Васько, та академік відмахнувся:

— Сидіть уже вдома! Якось сам упораюсь, а ввечері зустрінемось на цьому самому місці.

Розділ одинадцятий

ПЕЧЕРА ЗЛОДІЇВ

Так уже дивно складається в житті: коли в тебе зовсім нема часу, коли ти завалений уроками та домашніми клопотами, тоді здається: якби хоч один вільний день, веселився б з ранку й до ночі! Та коли раптом випадає такий день — скоро вже й не знаєш, чим себе зайняти.

Так сталося і з нашими друзями. Вони з півгодини поганяли м'яча, покаталися на самокаті, зіграли партію в шахи — і вже не знали, що його робити.

— Може, пообідаємо? — запропонував Васько, бо згадав, що зранку вони майже нічого не їли.

— Можна,— погодився Христофор.

Лукерія Луківна ніби знала, що до них завітає гість, і наліпила цілу гору вареників: здавалося, їх і за три дні не з'їси!

— Тільки пальчики оближете та ще попросите,— посміхнувся Сидір Силович, коли Христофор висловив йому свій подив з приводу великої кількості вареників.

І він не помилився.

За якихось півгодини на столі лишилися самі порожні тарілки, а хлопці, важко відхилившись на спинки стільців, лише сопіли.

— Ну от,— пораділа їхньому апетиту Лукерія Луківна,— а ви боялись! — Вона зиркнула на годинник і сплеснула руками: — Сидоре, на роботу запізнюємось! Поможи мені швиденько посуд помити, й біжімо!

— Ми самі помиємо,— сказав Васько, зрадівши нагоді лишній раз потренуватися й зробити ще один крок на нелегкому шляху до слави всесвітньовідомого мандрівника.

— Помиємо, помиємо,— підтримав друга Христофор, бо зрадів, що батьки вже йдуть і вони з Васьком лишаться самі.— Ідіть уже, а то спізнитесь.

Лукерія Луківна вдячно посміхнулася хлопчакам, поправила зачіску і, взявши чоловіка під руку, заспішила на роботу...

— А що тепер? — поцікавився Христофор, коли вони вимили й витерли насухо останню тарілку.

— Може, до печери зганяємо? — запропонував Васько.

— А встигнемо до вечора?

— Встигнемо, гайда!..

Печера знаходилась у лісі, що прилягав до містечка, в невеличкому ярку. Про неї ніхто, крім Васька та Христофора, не знав, бо в ярок не ходили: схили його поросли таким колючим, непролазним чагарником, що годі було й думати продертися крізь нього. Та хіба може зупинити отой нещасний чагарник, нехай і колючий, справжніх дослідників!

Свого часу Христофор та Васько витратили чотири дні, а таки продерлися крізь хащі. Вони прорізали в чагарнику невеличкий лаз — ото тренування для майбутнього мандрівника! — по якому можна було поповзом, по-пластунськи, дістатися до ярка. І нагородою хлопцям за наполегливість стало відкриття справжньої печери.

Вхід до неї зяяв на майже прямовисному схилі ярка метри за два від підніжжя. Просто перед печерою, вчепившись у глинистий бік ярка, стояла старезна суха осика. От по її стовбуру й можна було видряпатись у печеру, бо ним вона наполовину прикривала отвір-вхід.

Коли хлопці побачили отвір і Васько спробував був залізти в печеру, стовбур раптом голосно зарипів, захитався й почав небезпечно хилитися! Васько встиг зіскочити, тож нічого страшного не трапилось. Але надалі друзі діяли вже обережніше. Вони розшукали кілька грубих гілляк і підперли ними осику, коріння якої вже струхлявіло. Після цього вони спершу обережно, а потім дужче й дужче спробували розхитати стовбурище, та підпорки тримали його міцно. Тепер можна було лізти в печеру.

Вона виявилась не такою вже й просторою, та все ж у ній легко могли розміститися чоловік чо-

тири чи п'ять. Дно, стеля та глинисті зеленкуваті стіни були сухі, міцні, наче з каменю. Від входу видно було весь ярок од початку й до кінця. Одне слово, про таку знахідку можна було тільки мріяти!

Хлопці вирішили обладнати в печері свій штаб і тренувальну базу для Васька, майбутнього уславленого мандрівника. Але відкриття сталося наприкінці літніх канікул, почалися заняття у школі, футбол, телевізор, друзі та однокласники,— і Христофор та Васько незчулися, як наблизився кінець вересня. Тож нема нічого дивного, що вони досить довго не бували в ярку.

І от зараз хлопці стояли перед печерою, сподіваючись чудово провести час до тієї пори, коли Євген Євгенович Бублик таки одбере клей у Бевзя.

— На штурм! — скомандував Васько і перший подерся по стовбуру вгору. За мить він уже зник в отворі, і тільки-но Христофор обхопив стовбур руками, щоб лізти слідом, як із печери почувся здивований зойк, і звідти вистромилась голова його друга:

— Швидше сюди! Тут таке, таке!..

Христофор, як тільки міг, швидко подерся за Васьком, ступив у темряву печери — і прикипів до місця: у їхній печері, в найдальшому кутку попід стінкою, стояла коробка вершкового масла, на ній ящик з горілкою, а поруч — мішок цукру,— все, що було вкрадено з магазину!

— Так от де їхня схованка! — вигукнув Христофор.— Що ж нам робити?

— Розшукати Євгена Євгеновича,— запропонував Васько.— Він порадить.

Друзі вибрались назовні й помчали назад утричі швидше.

Вони вже майже добігли до околиці, коли раптом дорогу їм заступив Бевзь!

— Від вовчика тікаєте? — єхидно поцікавився він.— Чи зайчика злякались?

— Пропусти,— сіпнувся Христофор,— ніколи нам.

— Диви, який зайнятий! І куди ж ти, Тюлечко-кілечко, так спішиш? Віршика назавтра вчити, аби двійочку не вклеїли? — не відступав з дороги Бевзь.

— Віршика не віршика, а скоро тобі буде ого-го!

— Що ти маєш на увазі? — переляканся Сем.

— А ми бачили, де ти зі своїми дружочками переховуєш украдене з магазину!

— Ну, ти,— обурився Сем,— говори та не заговорюйся! Який іще там магазин?

Переляк і здивування Сема були такими щирими, що Христофор, хоч і поспішав, докладно розповів йому все.

— От вам слово, хлопці, щоб я на цьому місці провалився, щоб мене пацюки загризли — не знав я нічого про магазин!— присягнувся Сем.— Я думав: клей їм треба, щоб пожартувати!

— Дожартувався! — кинув Васько, а Христофор аж підскочив:

— Ага! От ти й признався, що вкрав мій суперклей.

— Та признаюсь, признаюсь,— махнув рукою Сем у повному розпачі.— Та зараз треба швидше розшукати отих негідників, треба негайно щось робити!

— Ми знаємо що! — гордо проказав Васько.— Побігли, Тюля!

— І я з вами,— напросився Сем.

Майже годину трійця нишпорила по всьому містечку. Нарешті їм пощастило: в одному з провулків вони наштовхнулися на Євгена Євгеновича.

— Що, молоді люди, не сидиться? — посміхнувся той.— На жаль, нічого втішного поки що не можу вам сказати.

— Скоро скажете,— виступив наперед Христофор і гарячково почав розповідати Бубликові про Бевзя, про вкрадені продукти й про те, що клей потрапив до рук Бевзевих дружочків — Рубильника та Бегемота.

— Які вони на вигляд?— грізно спитав Бублик у Сема.

— Клей у Рубильника, він верховода,— поквапливо пояснив Сем.— Худющий такий, довготелесий, увесь час навколо очима нишпорить. Голос хрипкий, неприємний, а обличчя червоносизе й припухле: дуже пиво любить.

— Досить, годі! — обірвав його академік.— Все зрозуміло. Чекайте мене на лаві й нікуди не йдіть. Я все беру на себе, а вас повідомлю, коли треба буде!

Розділ дванадцятий

ДИВАКУВАТИЙ СЛЮСАР-САНТЕХНІК

Перш ніж вирушити на розшуки Рубильника, суперагент заскочив до готелю, щоб змінити зовнішність. Про нього вже знали троє хлопців, а Z-003 поклав собі за правило: якщо тебе знають більше трьох осіб — міняй зовнішність!

Замкнувшись у номері, агент-академік присів над чемоданом і заходився переглядати свої речі.

— Так, бабуся-пенсіонерка не підійде,— відклав він сиву перуку, спідницю й стареньку кофтину.— Солдат у відпустці — теж,— полетіла слідом за кофтиною єфрейторська форма.— А оце, здається, в самий раз! — агент задоволено

дістав із чемодана вузлик, на якому була бірка з написом «Слюсар-сантехнік».

Він розв'язав вузлик і розклав на ліжку заплямовані парусинові штани, картуз із поламаним козирком, пару нечищених черевиків і подерту куфайку, з лівої кишені якої визирала голівка пляшки.

— Так, це те, що треба! — задоволено посміхнувся Z-003, уважно оглянувши все начиння. Він хутко вбрався, постояв трохи перед дзеркалом, надаючи обличчю виразу байдужості до всього, що відбувається навколо, й пішов до виходу.

На східцях він зіткнувся з русявим струнким юнаком. Той поглядом зміряв агента з ніг до голови й запитав:

— Папашо, сірничка не даси?

— Некурящий,— входячи в нову роль, недбало кинув суперагент-сантехнік.

Юнак з досадою здвигнув плечима й пішов східцями на другий поверх. Насправді не сірники були йому потрібні. Адже Яким Якович — а це був саме він! — ніколи в житті не викурив жодної сигарети. Просто він навмисне зупинив на мить агента, і от тепер у нього в кишені вже була магнітна стрічка із записом голосу Z-003, картка з аналізом його крові та відбитки пальців агента — для картотеки.

А суперагент ішов вулицею і подумки радів, що перша зустріч ніякої підозри не викликала, отже він замаскувався надійно!

Агент крокував собі хиткою ходою,— так, на його думку, завжди ходять сантехніки,— й уважно зиркав туди й сюди правим оком. Річ у тім, що в це око було вмонтовано спеціальний пристрій із записом даних про зовнішність Рубильника. Цей пристрій оглядав усіх перехожих, порівнював їхню зовнішність зі своїми даними і, коли вони співпадуть,— мав послати агентові у

вухо сигнал. От Z-003 і йшов собі спокійненько, пильнуючи лівим оком за дорогою, щоб раптом не втрапити під машину.

Z-003 уже був обійшов усі центральні вулиці, так і не почувши сигналу, коли раптом пригадав Бевзеві слова про те, що Рубильник дуже любить пиво,— і подався на околицю, де, як він знав зі свого шпигунського довідника, найчастіше трапляються пивні точки.

Біля кожної точки він зупинявся на кілька секунд і по черзі наводив око-пристрій на любителів пива. Чимало з них ніби нагадували Рубильника: такі ж зсутулені, з червоними припухлими обличчями. Та пристрій мовчав — і агент ішов далі. Щоб не викликати зайвої підозри, йому щоразу доводилося випивати кухоль пива, тож не дивно, що після п'ятої точки він уже ледве пересувався і міг більше не вихилятися навмисне: хода його й так зробилася хиткою.

Раптом, звідки не візьмись, йому на плече сів електронний горобець.

— Прилетіла, пташечко! — зрадів той.— Ну, показуй, що принесла.— Він квапливо розкрив горобця й аж вискнув од радості, побачивши гроші та жуйку.

— Тепер вони в мене швидко все позабувають! — промовив суперагент, розкладаючи пакетики з гумкою по кишенях. Жувальна гумка теж була одним із його найулюбленіших засобів шпигунства: по-перше, для підкупу, а по-друге, для ліквідації свідків. Агент знав, що багато хлопців люблять жувати гумку, а від постійного жування дитячий розум тупішає, мозок працює ліниво — і дитина, зробившись дурником, забуває про все на світі, окрім гумки, звичайно. Отак за допомогою гумки Z-003 намірявся ліквідувати наших хлопців.

Коли ж він прочитав листа від шефа, то тільки

зловтішно посміхнувся: «Ач, підвищення за клей обіцяє! Та я, викравши клей, генералом стану, хо-хо!» — І, забувши про конспірацію, голосно розреготався.

У піднесеному настрої Z-003 почвалав далі. І не встиг він наблизитись до чергової пивної бочки, як у вусі його пролунав сигнал. Агент стрепенувся й побачив просто перед собою Рубильника. Z-003 одразу зосередився, висмикнув зі штанів давно неправу сорочку без гудзиків, поправив у кишені пляшку, щоб її можна було помітити ще здалеку, й підійшов до молодика.

— Ех, і гарно ж, мабуть, у такий вересневий деньок пивка попити! — заговорив агент, сідаючи на лаву поруч із Рубильником.

Той важко повернув голову, втупився каламутними очима в непроханого гостя і прохрипів:

— Ти що, батя, знущаєшся? Ану, дуй звідси!

— Ну, ну, голубе,— заспокійливо поплескав його по плечу «батя»,— я ж по-доброму.

— От і відвали по-доброму,— скинув його руку Рубильник,— а то тебе зараз у «швидкій допомозі» повезуть!

— Ви не так мене зрозуміли,— улесливо мовив агент.— Я просто хотів запросити вас до компанії, разом по кухлику випити!

Погляд Рубильника трохи прояснів, він уже примирливіше, але все ще недовірливо зиркнув на «батю» — ач, сам п'яничка, а балакає, наче культурний! — і про всяк випадок мовив:

— Пиво — це добре, але де гульденів узяти?

— Я пригощаю! — підхопився агент і витяг із кишені пачку грошей.— За цим діло не стане, мені б тільки з хорошою людиною побалакати.

«Пришелепкуватий якийсь,— подумав Рубильник,— та ще при таких грошах! Щось тут

нечисто...» Але розбиратися в своїх млявих думках не став, а хутко посунув за «батею» до бочки.

Після другого кухля Рубильник повеселішав і спитав:

— А ти, батя, ким будеш? Багатенький Буратіно?

— Слюсар я, сантехнік,— скромно опустив очі агент.

— Ги-ги! — реготнув Рубильник: так він йому й повірив! Але вголос нічого не сказав, бо відчув: тут можна погріти руки.

— Чого тут балакати,— кивнув агент на чергу,— ходім, у ресторані посидимо, поговоримо про життя.

«Здається, щось накльовується!» — зрадів Рубильник, і вони подались до ресторану «Затишок», найкращого в містечку...

Тепер Рубильник був у Z-003 в руках — він заковтнув наживку! І, щоб не затягувати справи, агент уже після другої чарки заговорив про клей.

Спочатку Рубильник відмовчувався, потім віднікувався, та коли сантехнік запропонував йому за кожну краплину клею по десять карбованців, подумав: «Ото щастя підвалило! За поганий смердючий клей — така грошва! Все чисто, благородно, бери грошики й катай на південь, до моря й пальм! Але якщо йому так уже потрібен цей клей, дивись, не продешеви!»

— Нема дурних! — підвівся, вдавши ображеного, Рубильник.— За такий товар — жалюгідні копійки...

— Стривайте! — злякано схопив його за рукав агент.— Ваші умови?

Рубильник над усе боявся продешевити, тож тільки незрозуміло поворушив пальцями в повітрі.

— Двадцять? — пильно глянув йому в обличчя Z-003.

Рубильник заперечливо хитнув головою.

— Сорок! — одразу перескочив через десятку сантехнік.

«Тримайся, щасливчику, тримайся!» — подумки стримував себе Рубильник, якому вже кортіло заплескати в долоні од радості. Та коли агент назвав цифру «сто» — нерви його не витримали! Він підскочив і, ковтнувши пожадливо слину, вигукнув:

— Згода!

— Тоді рівно о шостій я чекатиму вас у сквері, на третій од входу лаві. Ви приносите клей, весь, до крапельки, а я гроші! — І вони вдарили по руках, обоє вкрай задоволені собою.

У цю мить з підвіконня за їхніми спинами знявся горобець, який тихо сидів під час усієї розмови ділків, і полетів на розшуки лейтенанта Євдокименка...

Розділ тринадцятий

БЕГЕМОТ У ПАСТЦІ

Хіба можна собі уявити хлопця, котрий спокійнісінько десь сидів би, коли навкруги таке діється? Тож не дивно, що Христофор, Васько та Бевзь — пробачте! — Семен досить скоро почали непокоїтись.

— І скільки можна чекати отого вашого Бублика? — першим не витримав Семен.— Сидиш отут, скнієш, а там, може, світ перевертається!

— І не кажи! — зітхнув Христофор.

— Нема чого тут стирчати. Давайте хоч до печери збігаємо! — запропонував Васько.

— Навіщо? — здивувався Семен.

— А туди зараз може навідатися хтось із твоєї компанії.

— По-перше,— образивсь Семен,— вони мені вже більше не компанія! А по-друге, що їм там робити?

— Та хоча б випити, адже там горілка,— пояснив досвідчений Васько.

— Щось у цьому є,— підтримав друга Христофор, а Семен лише захоплено глянув на Васька: диви, який малий, а метикований.

Невдовзі хлопці вже сиділи в густому чагарнику неподалік од печери. Сидіти мовчки, без жодного руху було страшенно важко: то спина починала свербіти, то в носі лоскотало, аж сльози наверталися. Та хлопці мужньо терпіли все, аби не викрити себе.

Так вони просиділи, напевне, з півгодини, і Христофор, терпець якому увірвався, хотів був уже запропонувати кинути це діло, коли раптом з-за кущів навпроти виткнулася голова.

— Бегемот,— прошепотів Семен.

Голова покрутилася навсібіч, покліпала вицвілими безбарвними очицями, і з-за кущів видерся один з колишніх Семенових дружків, пом'ятий і скуйовджений, з'їхав по схилу на дно ярка й подряпався по стовбуру осики до печери. І тільки-но він зник в отворі, як Васько ліктем штурхонув Семена й гарячково зашепотів:

— Він у пастці! Треба лише вибити з-під стовбура підпорки — і все!

Христофор та Семен одразу зрозуміли хитрий Васьків план. Всі троє по-пластунськи вибралися зі своєї схованки й підповзли до стовбура. Семен ухопився за гілляки своїми дужими руками, а Христофор та Васько навалилися на осику.

— Раз, два, три! — пошепки скомандував Васько, і Семен висмикнув підпорки.

Стовбур натужно зарипів, повільно хитнувся — і враз гухнув на стінку яру, щільно закрив-

ши вхід у печеру. Лиш невеличка хмарка куряви знялася.

— Все! — витер спітніле чоло Христофор, і хлопці всміхнулись один одному.

І наче у відповідь йому із печери почулися несамовиті зойки, щось важко загупало. Це замурований там Беґемот волав од переляку й з розгону кидався плечем на стовбур, який навіть не ворухнувся. Нараз Бегемот отямився й затих, прислухаючись: мабуть, почув голоси. Виглянувши у невеличку шпаринку, він побачив хлопців, а з ними — Сема.

— Ану, пацани, кидайте жарти, а то!..— люто загукав він.

— А ти спершу вийди! — підморгнув хлопцям Васько.

— У, придурку, дожартуєшся в мене! — оскаженів Бегемот.— Та коли я вийду, тебе ж мама рідна не впізнає, жоден годинникар не збере по деталях! — І він з потрійною енергією знов навалився на стовбур. Дарма! Осика усією своєю багатолітньою вагою намертво запечатала печеру.

Тоді Бегемот спробував підкопатися під стовбур, але тільки обламав нігті. Це й зрозуміло: адже стінки печери, як ви пам'ятаєте, були сухі й тверді, наче камінь.

Нарешті злодій збагнув, що без сторонньої допомоги йому ніяк не вибратись, і вирішив змінити тактику.

— Ну, годі вже, пустунчики,— лагідно залебедів він.— Я оцінив ваш жарт. А ти, Бевзику, виявляється, розумничок! Таку штукенцію утнув! От розповім корешам — ох і посміються! Гаразд уже, випускайте мене, а то тут темно.

— Так зразу,— хмикнув Семен,— розігналися! Ніякий це не жарт!

— Ти що варнякаєш?! — злякався Бегемот.

— А те, що чуєш,— відказав Семен.— Попосидь трошки, скоро за тобою приїдуть і відвезуть, куди слід.

— Так ти своїх продаєш?! — знов загупав Бегемот у стовбур.— У-у! О-оо! А-аа!

— Гупай, гупай,— посміхнувся Семен.— Може, голову розгупаєш та не брехатимеш більше.

Бегемот покинув гупати і знов заговорив улесливо:

— Та ти що, Бевзику, хіба я колись тобі брехав?

— А приймач? — крикнув той.

— Ну, е-е...— спершу розгубився Бегемот.— То був лише жарт. Розумію, не дуже вдалий, не те, що твій із стовбуром. Ну, можеш більше грошей не давати, згода?

Але відповіді не було.

— Ну, хочеш, я тобі й ті, що давав, поверну? — піддобрювався Бегемот.— Навіть іще підкину, га?

— Не треба йому ваших грошей! — встряв у розмову Христофор.— Краще мій клей оддайте!

— Ага,— кивнув Семен,— де клей сховав?

— Який клей? — Бегемот удав, що здивований.

— А той, за допомогою котрого ви з Рубильником магазин пограбували! — сердито відрізав Семен.

— Та я не грабував! — заскиглив Бегемот.— От слово даю, не грабував! Це мене Рубильник клятущий змусив. А сюди я прийшов, щоб усе забрати й віднести в міліцію! Ви мені своїми жартами не даєте почати нове, чесне життя! — І він голосно зарюмсав.

— А що, може, він правду каже? — пожалів злодія Христофор.— Може, випустимо?

— Та ти що?! — обурився Семен.— Він тобі таке потім зробить, і радий не будеш!

— Не зроблю, ой, хлопчики, дорогесенькі, не зроблю! — ще голосніше забідкався Бегемот, відчувши, що хлопці вагаються.

На цей раз і Семен трохи засумнівався. Він почухав потилицю й мовив:

— Гаразд, ти почекай трохи, ми з одним чоловіком порадимось.

— З яким іще чоловіком? — перелякався Бегемот.

— Є в нас один, академік знайомий. Він клеєм дуже цікавиться.

— Клеєм? — перепитав Бегемот.— Та що вони, подуріли на цьому клеї? То якийсь сантехнік за нього золоті гори обіцяє, то академік цікавиться...

— Сантехнік?! — аж підскочив Христофор.— Який сантехнік?!

— А хто його зна,— відказав Бегемот.— Мені про нього Рубильник розповів. Вони десь на вулиці познайомились, і той пообіцяв Рубильникові по сотні за кожну краплину клею, йолоп! Оце сьогодні вони о шостій зустрічаються у сквері й торгуватимуть клей. То, може, випустите, га? — спитав Бегемот знову, але хлопці його вже не чули: вони щодуху мчали до містечка.

Розділ чотирнадцятий

«ВАША ВЗЯЛА! ЗДАЮСЯ...»

Ніхто, ніколи й нізащо в світі, напевне, не зміг би здогадатися, що за третьою од входу лавою, де мала відбутися зустріч суперагента з Рубильником, у гіллі розлогої верби замаскувався... лейтенант Євдокименко!

Так, так! І в цьому нема нічого дивного. Адже Яким Якович із раннього дитинства почав готу-

вати себе до майбутньої роботи і зрештою так досконало оволодів усіма її хитрощами, що йому нічого не варто було замаскуватись навіть на голому місці.

І от зараз життя змусило лейтенанта Євдокименка продемонструвати свої здібності в усій своїй красі.

Задум Якима Яковича був простим і водночас мудрим. Суперагент та Рубильник мали зустрітися на лаві під лейтенантом — про це йому сповістив електронний горобець! — отже Якиму Яковичу лишалось тільки дочекатися їхньої появи і, коли Рубильник передасть у руки Z-003 клей, взяти його на гарячому.

Лейтенант Євдокименко спокійнісінько чекав, грівся на лагідному вересневому сонечку й уважно позирав на вхід до скверу.

Аж ось на алеї з'явився Z-003! На цей раз, як відзначив лейтенант, він знову змінився і був уже не сантехніком і не академіком, а звичайним заслуженим пенсіонером, що прийшов посидіти в сквері й подихати п'янким осіннім повітрям. Суперагент, човгаючи ногами, прочапав до лави й, важко кахикнувши, сів. Потім розгорнув газету, в якій заздалегідь проколупав дві дірки для очей, і,вдаючи, ніби читає, почав пильно роздивлятися навкруги.

Рівно о шостій з-за дерев у кінці алеї вигулькнула постать Рубильника. Він весь час озирався, і такий був у нього зляканий вигляд, що він помітив агента лише тоді, коли той підвівся йому назустріч і промовив:

— Молодий чоловіче, вечір добрий! Посидьте з дідусем, якщо не поспішаєте.

Рубильник злякано блимнув на агента, не впізнав його й кинув:

— Одчепися, діду! Теж мені, знайшов компанію!

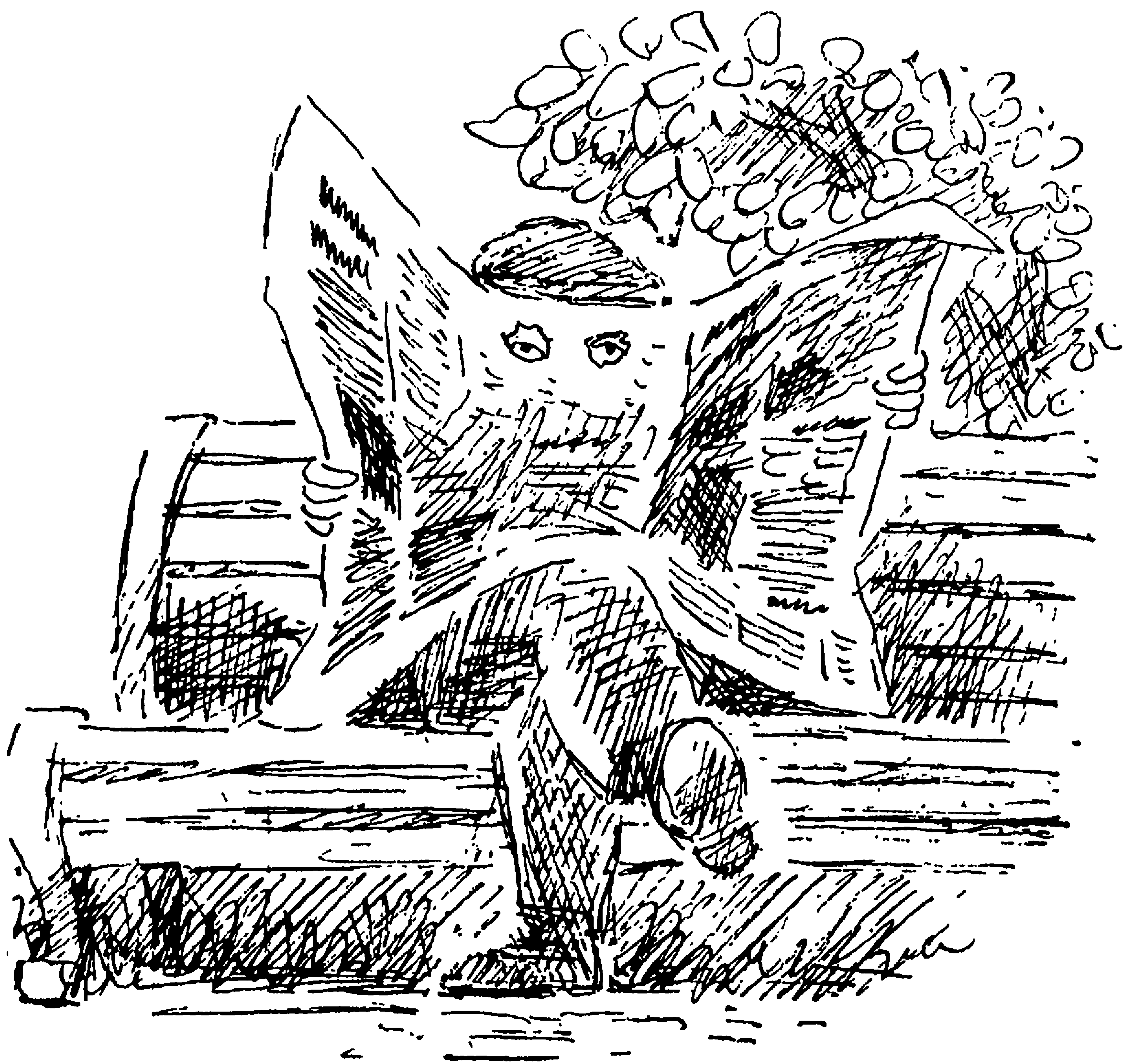

Та коли Z-003 підморгнув йому — мовляв, усе гаразд! — Рубильник упізнав колишнього сантехніка й гигикнув:

— Ну, ти даєш, батя!

Вони потиснули один одному руки й сіли на лаву.

«Ну от,— подумав спокійно лейтенант,— ще кілька хвилин — і справу закінчено!»

— Товар принесли, молодий чоловіче? — приступив до діла агент.

— А чого б я приходив! На тебе помилуватися? — вишкірився Рубильник.

Він видобув з кишені невеличку плескату пляшечку од потрійного одеколону з густою зеленкуватою рідиною.

Очі агента хижо зблиснули, й він потягся рукою за дорогоцінною пляшечкою, але Рубильник спритно сховав клей у кишеню:

— Ша, батя! Без рук! Спершу — гульдени.

— О, пробачте,— трохи знітився агент,— ось вони, ось! — І заходився витягати з кишень піджака тугі пачки.

— Скільки тут? — од такого видовища Рубильник аж очі витріщив і у вухах йому разом із шелестом грошей залунав лагідний шепіт морських хвиль, гомін південних пальм і ревисько ресторанного оркестру.

— Вистачить,— відказав недбало Z-003,— як і домовлялися: крапля — сто карбованців. Давайте зважимо товар, а тоді вже й розрахуємось.

Агент видобув із кишені мимохідь поцуплені у міській аптеці лікарські терези.

— Нема дурних! — відсунувся Рубильник.— Бачили ми таких: ти йому клей, а він тобі — дулю, і тю-тю!

— І не соромно вам! — удав агент, що образився.— Та невже я, чоловік похилого віку, можу обманювати? Та коли б я й хотів утекти, ви, молодий і здоровий, легко наздогнали б мене.

— Хо! — пихато посміхнувся Рубильник.— Од мене, батю, не втечеш! Але грошики — наперед.

Агент зрозумів, що зважити клей не вдасться, і спересердя махнув рукою:

— Що з вами робити! Тримайте!

Він почав одраховувати гроші, а Рубильник розсовував їх по кишенях і голосно шморгав носом від задоволення. Зрештою гроші з рук агента

перекочували в кишені злодія, й той весело сказав:

— От і ляля! Тримай, батю, свій смердючий клей! — І простягнув агентові заповітну пляшечку, в якій важко бовталось майбутнє Z-003.

«От і все!» — подумав суперагент і всміхнувся.

«От і все!» — подумав лейтенант Євдокименко, дістаючи з-під пахви пістолет.

І саме в ту мить, коли рука агента стиснула пляшечку, а рука лейтенанта — пістолет, до скверу влетіли Христофор, Васько та Семен. Вони одразу ж побачили Рубильника й Z-003 й на все горло заволали:

— Держіть їх, ловіть! Це злодії!..

Лейтенант Євдокименко блискавично вискочив зі схованки і на всю потужність своїх могутніх легень — а він був майстром спорту з плавання! — вигукнув:

— Руки вгору! Вас викрито!

Та недарма Z-003 був суперагентом вищого класу. Він теж блискавично оцінив ситуацію, швидким рухом сунув пляшечку з клеєм у праву бокову кишеню й щосили турнув отетерілого Рубильника на Якима Яковича. Злодій незграбно змахнув ручиськами, поточився і, щоб не впасти, вхопився за руку лейтенанта.

Тої ж миті він одлетів метрів на десять, важко гупнувся на асфальтову доріжку, встиг на льоту зойкнути: «Ой мамо!» — і знепритомнів. Але цієї миті, поки лейтенант провів прийом самбо, цілком вистачило агенту, щоб відскочити метрів на три вбік і щодуху кинутися навтьоки.

Лейтенант невдоволено хекнув і рвонув навздогін.

Вони бігли порожніми вулицями міста,— всі мешканці в цей час сиділи перед своїми телевізорами, бо показували останню серію багатосерійного детективу «Слідство ведуть знавці»,— і

їхні кроки лунко відбивались у прозорому осінньому небі, лякаючи зграйки горобців.

Відстань між лейтенантом Євдокименком та суперагентом поступово, але невблаганно скорочувалась — адже Яким Якович був чемпіоном столиці з бігу на дальні дистанції! Він уже чув важке сопіння агента й на ходу подумки підсміювався: «Да́вай, голубе, давай! Ще трішечки —

і твоя кар'єра скінчиться. Я тебе, знесиленого, візьму голіруч!»

Небезпеку відчув і Z-003. Він ніяк не міг перейти на друге дихання. У грудях йому кололо, він жадібно хапав ротом повітря, силкуючись збільшити швидкість, але ноги майже не слухались його. І тут Z-003 прийняв рішення...

Лейтенант устиг помітити, що агент на якусь мить пригальмував, повернувся до нього обличчям і ледь помітно змахнув рукою.

«Ага,— подумав Яким Якович,— уже здаєшся!» Але тої ж миті суперагент знову рвучко помчав далі, а лейтенант раптом наче за щось перечепився і сторчголов полетів на асфальт.

Коли б він не був чемпіоном району з боротьби самбо, то, мабуть, здорово забився б. Але Яким Якович вправно зібрався в повітрі й пружно приземлився на ноги.

«Дивно! — подумав лейтенант, відчувши досить сильний удар у п'яти.— Невже втрачено форму?» — І глянув на ноги.

Подиву його не було меж: він стояв у самих шкарпетках! Лейтенант озирнувся й побачив, що його туфлі стоять посеред вулиці з розірваними шнурками.

«Ну й ну!» — похитав головою Яким Якович. Він хотів був підняти туфлі й далі переслідувати агента, але не зміг, незважаючи на свою богатирську силу, навіть зрушити їх з місця. І тут він зрозумів: це ж агент хлюпнув йому під ноги клеєм, і його туфлі — назавжди! — приклеїлись до тротуару, а сам він вилетів із них!

Цей підступний хід противника нагадав лейтенантові, що він має справу із суперагентом вищого розряду, тож надалі Яким Якович вирішив бути обережнішим і босоніж припустив за агентом, котрий уже повертав за ріг у якусь вуличку.

Яким Якович увімкнув одразу другу швидкість і — з розгону проскочив вуличку. Довелося гальмувати й розвертатись. Та коли він прочитав назву вулички, куди повернув агент, то лише посміхнувся: ця вуличка упиралася в п'ятиметровий цегляний мур!..

Лейтенант перейшов на крок. Він поволеньки

чвалав собі вуличкою і насвистував щось веселеньке.

Та знову ранувато він заспокоївся!

Z-003, який чималу частину свого шпигунського життя провів у джунглях, умів лазити навіть по дзеркальній поверхні — що йому якийсь там цегляний мур!

Яким Якович з тривогою побачив, що агент спритно подряпався вгору. Ось він уже на середині! Ось — вище!.. Ось закинув руку й ногу на

гребінь муру й навалився на нього грудьми!.. Ще мить — і він зникне...

Лейтенант вихопив пістолет і, гукнувши: «Стій, стріляю!» — бабахнув у повітря.

Суперагент, почувши постріл, злякано притиснувся грудьми до муру й завмер. Це дало виграш у кілька дорогоцінних секунд, за які лейтенант Євдокименко встиг добігти до муру й ухопитися за ледь помітний виступ, щоб дертися вгору. Та тільки-но він зробив перший рух, як почув стогін.

Він звів очі й побачив, що Z-003 чомусь нерухомо лежить на гребені у тій же самій позі й стогне. Лейтенант спершу здивувався, а тоді подумав, що агент уже зовсім знесилів, переможно посміхнувся й наказав:

— Опір даремний! Злазьте!

У відповідь суперагент лиш нервово сіпнувся, а слідом долинув його здушений голос:

— Ваша взяла, здаюся! Але злізти не можу...

Розділ п'ятнадцятий

МАЙБУТНЬОМУ НАЗУСТРІЧ

Того вечора Христофор Тюлькін довго не міг заснути. І нічого дивного в цьому не було: адже день видався напрочуд багатим на незвичайні події.

Батьки ще не повернулися з роботи, телепередачі скінчилися, тож Христофор просто лежав собі в ліжку й дивився у стелю, де, наче кінокадри, знову й знову проходили перед його очима події останніх годин...

Мабуть, найвеселіше було, коли агента знімали з муру. Виявилось, що це не так уже й просто. Як ви пам'ятаєте, після пострілу лейтенанта Єв-

докименка агент втиснувся в мур і раптом закляк. Питаєте чому? А тому, що він ненароком роздушив пляшечку з клеєм, яка лежала в правій боковій кишені піджака,— і зрозуміло, одразу приклеївся до муру!

Це досить швидко збагнув Яким Якович і заходився шукати способи, як спустити агента додолу.

Спершу він зателефонував у пожежну частину, коротко пояснив суть справи й попрохав допомоги. Невдовзі у вуличку з гучними сиренами в'їхали дві пожежні машини з найкращою в області пожежною командою, котра ось уже протягом п'яти років посідала на всяких конкурсах перші місця.

Поки машини розверталися та під'їжджали до муру, де знешкоджений агент злякано лупав очицями, пожежники повистрибували з кабін, розмотали шланги, підключили їх до кранів і заходилися швидко розсувати драбини та виймати багри.

Побачивши ці приготування, суперагент так затіпався, заверещав, що вороняча колонія, котра мешкала у парку за стіною, злякано знялася в повітря, прикривши на мить чорною хмарою сонце,— і зникла за лісом. Та агент даремно перелякався. Ніхто не збирався здирати його баграми. Пожежники почали дружно гупати ними у мур під самим животом агента, щоб вивільнити його із цегляної пастки.

Мур і живіт агента лунко відгукувались на кожен удар — та жодна цеглина не випала з кладки й навіть не тріснула.

Пожежники спробували вилущити агента з його одягу, але тут на нього навалилась інша халепа. Горобці, що голосно цвірінькали навколо, раптом запримітили соняхи на трусах суперагента й гайнули до них.

Вони один за одним, наче маленькі бомбардувальники, підлітали до Z-003 і з розгону дзьобали в те місце, яке прикривали труси. Хіба ж знали горобчики, що то були несправжні соняхи? І якщо дзьобики звичайних горобців були не такі вже й дошкульні, то сталевий дзьоб свого колишнього напарника-зв'язківця агент упізнав одразу...

Річ у тім, що серед містечкових горобців був і електронний, якого лейтенант Євдокименко за покликом свого доброго серця та за дозволом полковника Семенова звільнив од пристроїв і випустив на волю.

Електронний горобець вирішив оселитися зі своїми природними колегами й почати нове життя.

Лейтенант побачив, що́ загрожує агентові, від зловісних намірів якого нічого вже не лишилося, пожалів бідолаху, спритно видряпався на мур і прикрив його своєю нейлоновою курточкою.

Z-003 вдячно глянув куточком ока на Якима Яковича — і скупа сльоза скотилася по його обличчю. Та плакав агент не лише од вдячності, а й од того, що за муром побачив двоповерховий особняк, який пізнав за описами дідуся, а на ньому — о, примхи долі! — табличку: «Міська хорова капела жовтенят». Із вікон особняка лунала духова музика. Це грав оркестр, інструменти для якого було придбано за скарб агентового діда: жовтенята знайшли його й здали державі...

Так безповоротно розтанули всі мрії Z-003...

Тим часом командири обох команд пожежників одійшли вбік і почали тихо радитись між собою.

— Ми безсилі,— розвели вони руками,— треба викликати бульдозер.

Довелося Якиму Яковичу знову дзвонити й

чекати. Хвилин за п'ятнадцять почувся віддалений гуркіт, стіни навколишніх будинків затрусилися, вікна задзеленчали — і на вулиці з'явилися два найпотужніші бульдозери, які тільки знайшлися в містечку. Вони, не спиняючись, з ходу атакували мур, де лежав агент,— але дарма! Мур стояв непорушно, як і сто років тому. А от бульдозерам не пощастило: один погнув ніж, а в другого од натуги заглух двигун.

— Ні,— похитали головами бульдозеристи,— тут діла не буде! — І, прив'язавши заглухлого бульдозера на буксир до першого, із гуркотом посунули назад.

Суперагент уже став поступово втрачати всякі надії визволитись і вирішив готуватися до безславної загибелі під горобиними дзьобами, як раптом до Якима Яковича підійшов уже знайомий вам першокласник, той, що лазив у школу крізь прочинену кватирку.

— А нащо ви ото робите? — поцікавився він.

— Іди, хлопчику, не заважай,— легенько відсторонив його лейтенант.— Не до тебе зараз, мені отого дядю зняти треба! — І він показав на агента.

— Отого? — перепитав малий, зиркнувши вгору.— Та це ж дуже просто!

— Як?! — аж підскочив лейтенант.

— Звичайним лобзиком,— зневажливо кинув малий,— узяти лобзика й випиляти його!

— Геній! — зрадів лейтенант Євдокименко, підхопив першака на руки й тричі підкинув угору.— Тримай! — Він дав йому величезну шоколадну цукерку, яку про всяк випадок завжди мав при собі, і побіг до телефонної будки.

Зрозуміло, він не став просити лобзика. Він лише скористався ідеєю малого — випиляти агента. Лейтенант подзвонив у музей науки й техніки містечка й попросив позичити лазер.

Цього разу він домігся успіху. Через півгодини агент, випиляний з муру лазерним променем, уже сидів на землі та обтрушувався од цегляного пилу. Звестися на ноги він не міг, бо спереду у нього зостався чималий шмат цегли, який побоялися відрізати, аби не завдати шкоди агентові. Отже, тепер він міг пересуватися лише на чотирьох.

— Що ви зі мною зробите? — перше, що спитав Z-003, коли трохи стих регіт цікавих спостерігачів.

— Завтра ж одправимо додому,— відказав лейтенант, бо знав: тепер суперагент шкоди не зробить.

— Тільки не це, благаю вас! — аж заволав агент, як тільки уявив, щó йому буде тепер од шефа.

Яким Якович усміхнувся й кинув:

— Ну, коли вам так не хочеться вертатись, ми подумаємо. А зараз — за мною, на вокзал!

І лейтенант Євдокименко широко закрокував тротуаром, а слідом за ним — агент, та так спритно, наче все життя до цього не ходив, а повзав по землі...

Далі Христофор, батьки якого все ще не повернулися, пригадав, як вони утрьох із Васьком та Семеном намучились, тягнучи непритомного Рубильника до відділення міліції.

— Це що за опудало? — здивувався начальник райвідділу, коли хлопці затягли злодія в приймальню й поклали на підлогу, важко одсапуючись.

— Один із тих, хто обікрав магазин! — виступив наперед Семен і розповів начальникові все, що знав.

В самому кінці розповіді Рубильник нарешті розклепив повіки, побачив над собою постать у міліцейській формі й вигукнув:

— Прошу врахувати: я прийшов здаватися добровільно!

— Я бачив! — посміхнувся начальник і сів складати протокол.

Рубильник швидко назвав свого спільника, а хлопці пояснили, де його шукати.

— Ну й богатирі! — похвалив їх начальник, і вони всі разом поїхали на міліцейській машині по Бегемота.

З ним теж довелося повозитися. Хлопці й начальник райвідділу навіть учотирьох не змогли відсунути стовбур. Довелося тросом прив'язувати його до машини й тягнути. І тільки-но стовбур відсунувся, відкриваючи вхід у печеру, як звідти, просто в обійми начальникові, випав Бегемот. Відчувши сталеві обійми влади, Бегемот заплющив очі й перед його уявою пронеслася довга-довга дорога, але вже не на південь, до моря та пальм, а зовсім у протилежному напрямку...

Христофор зітхнув і повернувся на другий бік.

А в цей час Яким Якович телефонував з вокзалу полковникові Семенову — доповідав про завершення справи.

— Доповідає лейтенант Євдокименко! — відрапортував він у трубку, коли та відповіла голосом полковника.

— Не знаю такого! — несподівано мовила трубка.

— Як це?! — отетерів лейтенант.

— А отак! Я знаю старшого лейтенанта Євдокимента, а лейтенанта, вибачайте,— ні!

Яким Якович не зразу збагнув, що Вікентій Вікторович у такий спосіб поздоровляє його з підвищенням у званні за вдало проведену операцію,— і вуха його почервоніли од задоволення.

— Пробачте,— отямився він нарешті,— доповідає старший лейтенант Євдокименко!

— Ну от, інша річ! — весело мовила трубка й додала: — Між іншим, Якиме Яковичу, дозвольте питаннячко: як ви ставитесь до сірникових етикеток?

Почувши традиційне несподіване питання Вікентія Вікторовича, старший лейтенант Євдокименко одразу зрозумів, що його вже чекає нова, ще більш цікава й небезпечна операція, і щасливо вигукнув у трубку:

— Сірникові етикетки? Та я все життя мріяв про них!

— От і чудово,— зраділа трубка.— Приїздіть швидше, вони вже чекають на вас...

За п'ятнадцять хвилин од перону містечка відійшов столичний експрес, у якому назустріч своєму майбутньому помчали старший лейтенант Євдокименко та суперагент, тепер уже — колишній...

І тільки-но червоні вогні останнього вагона зникли за поворотом, як двері в кімнату Христофора прочинилися й на порозі з'явилися батьки, які вже все-все знали.

— Не спиш? — вибачливо зітхнув тато.

— Не спиться,— і собі зітхнув Христофор, бо все таки йому дуже й дуже жаль було втраченого, мабуть, назавжди, суперклею, а з ним — і мрій про всесвітню славу.

— Ти не сердься на нас,— присіла мама до нього на ліжко.— Ми з татом вирішили подарувати тобі сарай під лабораторію.

— Я допоможу обладнати її як слід,— пообіцяв тато.

— Правда?! — підскочив на ліжку Христофор.

— Правда, синку, правда! — ніжно вклала його на подушку мама.— Тепер вигадуй, вина-

ходь, що душі заманеться! — Вона поцілувала сина в маківку, й батьки вийшли.

А Христофор ще довго лежав без сну і посміхався в темряві своїм думкам. Він знав: у нього ще все попереду, і він неодмінно винайде знову щось дуже й дуже потрібне людству!

Нарешті Христофор стулив повіки і тихо поплив у радісному сні назустріч майбутньому.

ХОЧУ ЛІТАТИ! *

КАЗКОВА ПОВІСТЬ

1

Найкраще у світі — не спати, коли знаєш: усі навколо давно поснули. Спить мама — підклала теплу й рідну долоню під щоку. Спить і, напевне, бачить у сні, що вона — дівчинка, і травень, який зараз набирає сили за моїм вікном, торкає мамині босі ноги лоскотливими крильцями трав. І тато спить, усміхається у сні своїм веселим згадкам. Навіть кіт мій, Корнелій, рудий розбишака, гроза нашого провулка, задрімав у кутку поруч із батареєю опалення. І хоч вона холодна — хто ж вам топитиме у травні! — Корнелій тулиться до неї і лагідно муркоче.

Я лежу під легкою пухнатою ковдрою, розкошую в теплі, а потім рішуче сідаю на ліжку й стрибаю на підлогу. Вдягатися не треба — нецікаво. А так, у самих трусиках, відчуваєш усю насолоду польоту.

Я підходжу до вікна, розчиняю його — і на хвильку спиняюся. Просто під вікном тонко світиться черемха. В кімнату вливаються солодкі пахощі, я вдихаю їх на повні груди, вистрибую на підвіконня — і сміливо зіскакую вниз, на траву.

На мене рясно сиплеться роса, збита з черемхи, ноги обпікає зволожена трава, але я не звертаю уваги. Саме це мені й треба!..

Я міцно стуляю повіки й шепочу:

Як легкий травневий вітер,
я лечу, лечу над світом,
над розквітлими садами,
поруч з теплими зірками!

І коли я втретє нашіптую ці чарівні слова, повз мене, ледь торкаючись ніг, нечутною тінню проноситься мій Корнелій і, м'яко муркнувши, щезає за черемховим кущем...

І в ту ж мить я відчуваю дивовижну полегкість у всьому тілі, земля ледь-ледь гойдається під моїми ногами, а тоді раптом пливе з-під них!

Лечу!

Спершу я покружляв над нашим будиночком, потім почав набирати висоту. Ось уже я піднявся вище липи у кінці провулка, коли побачив, як із сусіднього садка хтось вилетів.

Так це ж Ігор!

— Еге-ге-гей! — загукав я до нього.

Він почув мене і теж загукав:

— Еге-гей, привіт!

Потім швидко набрав висоту, розвернувся — і полетів назустріч.

Ми летіли поруч і весело сміялися. В обличчя дихав ласкавий травневий вітер, настояний на пахощах садів, по наших спинах лоскотно бігали мурашки — та нам було анітрохи не холодно. Шкіру ледь-ледь поколювало, так, ніби ти засидів ногу: і ступити страшно, і, разом із тим, цікаво і приємно. Та й хіба можна змерзнути, коли ти удвох із найкращим другом летиш у нічному травневому небі!

Ми з Ігорем летіли просто так, не вибираючи дороги. Нам хотілося літати — і все! Адже це був наш перший виліт у цьому році. Взимку, самі розумієте, не політаєш... Та й ранньої весни — теж. А сьогоднішня ніч видалась напрочуд теплою. От ми й вилетіли, навіть не змовлялися між собою.

Небо, поцятковане зірками, з радістю прийняло нас, і здавалося, прохолодні й колючі зорі лоскочуть нашу шкіру. Яскраві, барвисті, вони заклично миготіли до нас, ніби гукали: «Піднімайтеся вище, сюди!..»

І ми піднімалися, вище та вище...

Ми були самі на все небо.

Та й звісно — птахів о такій порі не зустріти:

вони давно поховалися попід дахами, повмощувались у гніздах — і солодко сплять, дивляться сни про пташенят, що скоро повизирають із теплих яєчок і невдовзі стануть на крило.

Так що лише зірки бриніли навколо нас.

І це зоряне мереживо манило нас, кликало — летіть! І ми летіли!

— Здóрово! — пошепки мовив Ігор.

— Здорово! — погодився я, і ми наддали швидкості.

Ми долетіли майже до кінця нашого провулка, коли раптом помітили, що хтось летить назустріч.

«Невже Наталка?» — подумав я. Ми з Ігорем помчали навперейми.

Так, це була вона, наша Наталка. І вона, виявляється, вирішила сьогодні політати.

— З першим польотом тебе! — привітався я.

— З теплою ніччю! — додав Ігор.

— Ой хлопчики! — зраділа Наталка.— І ви — теж?

— А ти гадала, ми гірші? — посміхнувся Ігор.— Давай приєднуйся — гайнемо до нашої липи!

Наталка охоче погодилась, і ми втрьох полетіли в кінець провулка, де височіла столітня липа — наша липа!

— Може, сядемо? — запропонувала Наталка.

— Сьогодні не треба,— заперечив Ігор.— Давайте краще до Дніпра.

— До Дніпра, до Дніпра! — відгукнулися ми, покружляли ще трохи над липою, привітно помахали їй, зробили в повітрі справжній бойовий розворот і понеслися наввипередки на червоні вогники дзвіниці Києво-Печерської лаври.

Коли б хто знав, як здорово літати над нічним містом!

Десь далеко внизу палахкотять незліченні ліхтарі, струменіють огнистими потоками вулиці, впадаючи в осяйні озера площ. А по них раз по раз проносяться темні човники автомашин.

Трохи вище, майже нарівні з нами, червоно миготять шпилі висотних будинків, телевізійна вежа, щогли на готелі «Москва».

Аж ось — лавра, а попід нею — чорна лакована стрічка Дніпра. Його поверхню стрімко про-

різають щілини, а з них ллється голубувате, таємниче світло. Так і кортить зазирнути: а що ж отам, у глибині? Та ми знаємо: це мости перетинають Славуту і лише здаються голубими щілинами згори...

— Хлопчики,— озвалася раптом Наталка.— Час вертати.

І справді, вже було пізно, ще батьки прокинуться й помітять, що нас немає!

Ми хутко домчали до нашого провулка, попрощалися і розлетілись по домівках.

Я з розгону влетів у вікно і приземлився просто на ліжко.

«Не розучився за зиму!» — подумав задоволено, зручно вмостився в постелі, накрився з головою, солодко потягнувся — аж кістки захрумтіли! — й одразу ж заснув...

2

Крізь сон я відчув: хтось тягне з мене ковдру. Прокидатися не хотілось. По-перше, не виспався, бо чи не півночі пролітав. По-друге, не додивився квітчастий травневий сон. І взагалі — чому б не поспати? Не розплющуючи очей, ухопився за ковдру і хотів був ізнову натягнути її на голову, та вона кудись утекла.

— Вставай, валяко! Школу проспиш! — почув над собою, відкрив очі — і швиденько замружився знов. Просто в обличчя сяйнуло щедре сонячне проміння. А може, то посміхнулася мама, що стояла коло ліжка й тримала мою ковдру?

Я востаннє позіхнув, солодко потягнувся і — раз! — хутко скочив на підлогу.

— Доброго ранку, мамочко!

— Ранок! — засміялася мама.— Та вже день скоро — чверть на дев'яту.

— Ой! — заквапився я.— Ще спізнюся! — І майже скотився вниз по східцях — умиватися.

Я ще не сказав, що живу на другому поверсі, у кімнатці під самісіньким дахом. Наш будиночок невеличкий — лише дві кімнати й кухня внизу. І одна кімната — моя власна! — під дахом, такий собі мезонінчик з вікном. Годі й казати, як я люблю її! Ну, самі подумайте — хіба не здорово: окрема кімната, де ти — цілковитий хазяїн. Звичайно, прибирати доводиться мені самому, але це така дрібничка, про яку і згадувати не варто.

Отже, я майже скотився вниз, похапцем умився, попив молока з печивом і налаштувався бігти до школи.

— Знов літав уночі? — поспитала мама, спускаючись із моєї кімнати.— Вся постіль так збита, ніби на ній ескадрон вершників гарцював. І коли ти спати навчишся спокійно?

— Ніколи, мамочко! — Я цмокнув її у щоку, вхопив портфель і вибіг надвір.

Ех, коли б мама знала, що я справді ночами літаю! Напевне, заборонила б... Адже заборонила вона лазити на липу. А що липа, коли я можу злетіти утричі вище! Звичайно, я не покинув одвідувати липу — на ній же наш штаб! — а просто роблю це обережніше, так, щоб мама не бачила й не хвилювалась. Я ж не давав мамі слова, що не лазитиму. Просто промовчав тоді та й годі.

Я підбіг до будинку Ігоря й гукнув:

— Еге-гей!

— Іду-ду! — відгукнувся одразу ж Ігор, вискочив на поріг — і далі ми помчали разом.

Бігти було страшенно легко й приємно. Здавалося, ноги самі несуть нас провулком, підкидаючи високо-високо, наче в них заховані якісь потаємні пружинки!

— Заскочимо за Борькою? — поспитав я на ходу в Ігоря.

— І за Наталкою! — відгукнувся він.

Так ми й зробили — тож у школу, як завжди, прибігли всім квартетом. Квартетом нас прозивають у класі, бо ми — Ігор, Наталка, Борис та я — всюди разом. Навіть живемо в одному провулку — будинки поруч. Та що там живемо! Навіть вчимося в одному класі, ще й сидимо поруч: я з Борькою на другій, а Наталка й Ігор — на третій парті.

Квартетом нас прозивають, звичайно, по-товариськи. От хіба що Володька Кучма... Він спершу був кепкував з Ігоря: сидить, бачте, з дівчиськом! Та в класі його ніхто не підтримав, до того ж і ми з ним трохи по-чоловічому «поговорили»,— самі знаєте, що маю на увазі. Тож він свої жарти облишив, але й затаївся проти нас. Ну й нехай собі таїться! Ми його зовсім не боїмося, та й не чіпаємо більше,— хай тільки перший не лізе.

Всі п'ять уроків сьогодні проминули для нас на диво швидко. От що значить — політати вночі! На перервах ми тільки про це й говорили, і нам було так гарно, що ой-ой! Правда, Борька здебільшого мовчав — він же не вилітав цієї ночі, але й не ображався, знав: сам винен! Він теж, виявляється, збирався політати, але приліг, як він казав, «на хвильку дрімонути» — і прокинувся аж уранці!

Що-що, а поспати й попоїсти Борис любить! Та ми йому пробачаємо. Він у нас такий симпатичний і кумедний — товстенький, неповороткий, кирпатий, ще й з веснянками по всьому обличчі! От хіба що рахує кожну копійку. Але ми пробачаємо й це, бо розуміємо: йому сутужно з грошима. Він живе лиш удвох із мамою, і вона, звичайно, не може щоразу, коли ми рушаємо до кіно, давати йому на квиток. Але це питання ми вирі-

шуємо дуже просто: скинемось по п'ятнадцять копійок — от вам і квиток для Бориса, ще й на порцію пломбіру вистачає!

Після уроків ми помчали до штабу — до липи в кінці провулка, над якою вночі літали. Вона була нам ніби рідною. Можна сказати, саме з неї почалися польоти. Як? А от послухайте.

Одного вечора ми, як завжди, подалися до липи, здерлися на неї і повсідались на гілках.

— Ех, уміти б літати! — сказала раптом Наталка, і кожен уявив, що й справді чудово — літати, ніби птах, у лоскотливому вечірньому повітрі.

Так ми просиділи, напевне, з півгодини, а коли почало сутеніти — розійшлися по домівках.

У мене після нашої розмови про літання з'явився якийсь дивний настрій: мені схотілося знов повернутись до липи й посидіти наодинці.

Трава попід липою вже вкрилася вечірньою росою, та я не звернув на це уваги, зняв сандалі — босоніж так гарно пройтися по росистій траві! — і всівся під деревом, обіпершись на шорсткий стовбур. Невідомо звідки з'явився і мій Корнелій, повагом наблизився до мене, потерся об ноги й сів поруч.

Так ми сиділи й дивилися в небо, на якому одна по одній спалахували теплі травневі зірки. І мені од того видовища було так радісно, що я й незчувся, як почав наспівувати якусь пісеньку. Мені здалося, що я сам щойно вигадав її.

Од радості я підскочив і на весь голос заспівав:

Як легкий травневий вітер,
я лечу, лечу над світом,
над розквітлими садами,
поруч з теплими зірками!

І раптом, коли втретє я проспівав свою пісеньку, то відчув, що ноги мої одриваються від зрошеної, ще теплої після денного сонця землі, і я поволі злітаю вгору!

Що й казати! Спершу я, звичайно, злякався, а коли зрозумів, яке зробив відкриття, вирішив одразу ж мчати до друзів і про все розповісти їм.

Так я й зробив. Тож невдовзі ми всі, крім Борьки,— він поїхав того вечора ночувати до бабусі, котра мешкала в іншому кінці міста,— знову стояли босоніж під нашою липою і вголос повторювали мою пісеньку. Але не дуже гучно, щоб не сполохати Корнелія, котрий усе ще сидів неподалік у траві й, лукаво мружачи очі, спостерігав за нами...

І вірите чи ні — а таки всі полетіли! І Наталка, й Ігор, і, вже вдруге, я!

А наступного ранку, ще до уроків, ми про все розповіли Борьці. Звичайно, він страшенно нам заздрив, але ми дали йому слово неодмінно навчити його літати, бо коли вміємо ми — мусить уміти й Бориско: він же з нами, наш друг! Ми заспокоїли його і сказали: хай потерпить до ночі. А вночі, рівно о дванадцятій, домовилися стрітись у його садку, в альтанці.

3

Альтанка стояла за Борьчиним будинком, у кінці саду. Над нею нависали гілки яблунь та вишень, від будинку її ховали буйні кущі бузку й духмяної черемхи, а по гратчастих стінках альтанки дерся вгору дикий виноград і плющ. Цю споруду, яку ми величали альтанкою, ми збудували самі рік тому. Дошки нам дала Борисова мама,— вони лишилися від старого сарая, що раніше стояв за будинком; цвяхи приніс я, а інструментом нас забезпечив Ігор. Місце для альтанки

вибирали ми самі — таке, щоб у ній було затишно й ніхто за нами не підглядав. Звичайно, нічого поганого ми не думали робити. Просто альтанка була нам потрібна для того, щоб збиратися в ній під час дощу,— на липу ж тоді не вилізеш! — і вирішувати різні важливі справи. А в таких випадках,— і ви це добре знаєте,— краще, коли тебе ніхто з дорослих не бачить.

Рівно о дванадцятій ночі, як і домовлялися, ми непомітно повислизали з домівок і зібралися в альтанці. Навіть Борька з'явився вчасно, хоч майже завжди спізнювався. Воно й зрозуміло: йому страшенно кортіло теж навчитися літати!

— Ну, то як ви це робите? — спитав одразу ж він, тільки-но ми вмостилися на лавках.

— Розумієш,— перший почав Ігор,— треба просто-напросто зняти сандалі чи кеди — що там у тебе! Потім стати на зарошену траву і тричі проказати:

Як легкий травневий вітер,
я лечу, лечу над світом,
над розквітлими садами,
поруч з теплими зірками!..

— І все? — здивувався Борька.

— І все! — усміхнувся Ігор.— Ну, давай!..

Борька скинув кеди, вискочив з альтанки і став у траві, заплющивши очі. Ми побачили, як губи в нього заворушилися,— це він повторював пісеньку,— і затамували подих: зараз полетить! Але минула хвилина, друга, а Борис так і стояв із заплющеними очима.

— Щось не так! — перебила його силкування Наталка.— Давайте думати, в чому справа.

Ми почали питати в нього, які слова він повторював, адже нам було відомо, що Борька страшенно не любив учити щось напам'ять. Але він слово в слово повторив нашу пісеньку.

Тоді Ігор опустив долі очі, глянув ненароком на Борисові ноги — та аж підскочив.

— Шкарпетки! — вигукнув він, і ми спочатку нічого не зрозуміли.— Шкарпетки! — повторив Ігор, показуючи пальцем на Борьку.

І тут ми побачили, що Борька зняв лише кеди, а шкарпетки зняти забув, хоч ми йому пояснювали, що на траву треба ставати лише босоніж.

Борька зрозумів свою помилку, нашвидкуруч скинув шкарпетки і знову, заплющивши очі, зашепотів пісеньку.

Раптом він так стрімко злетів угору, що не встиг пригальмувати й з усього розгону буцнувся головою об товстенну гілку старої яблуні, що нависала над альтанкою.

— Ой! — тільки й устиг він зойкнути, як беркицьнувся на землю. Добре, що ми встигли його підхопити, правда, не зовсім, трохи важкуватий він був...

— Годі! — рішуче мовив Борис, обтрушуючись.— На сьогодні все, налітався! Ще ногу зламаю...

— Хе-хе...— почувся раптом чийсь хрипкий голосочок.

— А тобі весело, що хтось забився! — невдоволено зиркнув на мене Борька.

— Я й не думаю веселитися! — здивувався я.

— А хто ж це хихоче? — Він підозріло обвів нас очима.

— Я! — сказав той самий голосочок, і на порозі альтанки з'явився... мій Корнелій.

Ми не повірили ні своїм очам, ні вухам: кіт розмовляє!

— Корнелій,— нарешті вичавив я із себе,— то це справді ти?

— Я,— лукаво всміхнувся кіт,— а що тут дивного?

— Як — «що»! — оговтався й Борька.— Але ж коти не вміють розмовляти!

— Все залежить од того, як дивитись на це,— розважливо мовив Корнелій.— Коли котові чогось дуже хочеться — він може все!

— Звідки ж ти розмовляти навчився? — поспитав я.

— «Звідки, звідки»,— передражнив Корнелій.— Захотів — і навчився! Я ж не питаю, звідки ви літати навчилися. Літаєте — то й літайте собі на здоров'ячко. А то, бач, причепилися: «Коти не розмовляють!.. Звідки навчився!..»

І Корнелій ображено сховався під лавку.

— Вибач нас, Корнюсю,— нахилилась до нього Наталка,— ми не хотіли тебе ображати. Просто нам здалося трохи дивним: кіт — і раптом говорить! Але тепер ми все зрозуміли! Правда ж, хлопчики?

— Правда,— не дуже впевнено сказали ми хором.

— Ну от, бачиш,— знов нахилилася Наталка,— вони все зрозуміли, виходь!

Такий хід подій, очевидно, задовольнив пихату натуру Корнелія, і він повагом вийшов з-під лавки.

— Ну, от що,— мовив кіт,— часу на теревені нема — своїх справ по горло! Просто хочу вас попередити: літати — літайте, але стережіться діда!

— Якого діда? — здивовано спитала Наталка.

Та Корнелій уже вистрибнув на лавку, з лавки — на бильця альтанки, а потім на гілку дерева. Раптом, ніби щось пригадавши, повернувся до нас і кинув:

— Наступної весни у вас буде новий сусід — от його й стережіться!

І кіт шугонув у кущі та помчав кудись у своїх котячих справах.

— Ну й нічка! — мовив Борька, коли Корнелій зник у гущавині саду.— Мало, що ми літаємо, то ще й коти розмовляють. Добре, коли б тільки розмовляли, а то ще й залякують!

— А може, все це нам здалося? — обережно спитав я.

— Де там здалося! — відгукнувся Ігор.— Я так себе ущипнув за вухо, коли побачив Корнелія,— мало вухо не одірвав!

— Хлопчики,— перебила нас Наталка,— а може, Корнелій сказав правду? Хоча про нового сусіда я щось не второпала. Здається, в нашому провулку ніхто не збирається переїздити?

— Та ніби ніхто,— відказав Ігор, який завжди був у курсі всіх справ.— Ну, добре, скоро й сонце встане. Гайда спати!

4

Все, про що я розповів, сталося минулого травня, на початку канікул.

Влітку ми, зрозуміло, пороз'їжджалися: хто в піонертабір, хто в село до бабусі, тож і не літали майже. Самі подумайте: хіба цікаво одному, без друзів, літати?

Та ось канікули непомітно збігли, і ми знову пішли до школи.

Звичайно, тепер ми літали рідше — школа забирала чимало часу, та й вересневі ночі були прохолодними, а там і задощило. Добре, хоч Борька підучився. Правда, він так і не навчився влітати в крону липи — спробував був, але, бідолаха, весь обдерся і тиждень ходив до вух у зеленці! Зате ми всі разом тепер могли робити «нічні польоти» — так охрестив їх Ігор.

Ми літали до лісу — щоправда, приземлятись не наважились: надто темно було, та й Наталка відмовилась навідріз. Літали й понад містом — вивчали нові райони. А якось Наталка запропонувала облетіти будинки наших учителів і повкидати їм у кватирки букети. Уявляєте: прокидаються вони вранці, а в кімнаті — квіти! І що хочеш роби — а нізащо в світі не догадаєшся, звідки ж оті квіти взялися!

Наталчина ідея всім сподобалась, але... Ні, ми, звичайно, полетіли наступної ж таки ночі. Та от що із цього вийшло.

Першою ми вирішили відвідати Олену Анатоліївну — нашу «русачку», вчительку російської мови й літератури. Її ми любили більше за всіх. Олена Анатоліївна завжди розповідала так ці-

каво й захоплююче, що нам аж сумно ставало, коли кінчався урок. Та й двійок вона майже не ставила. Не те що Воліна Петрівна, математичка наша...

Одне слово, підлетіли ми до будинку Олени Анатоліївни та й ну гадати: де ж її вікно? Жила вона на сьомому поверсі, у третьому парадному. Ми порахували, що її вікна виходять у двір. Порахували — і підлетіли до одного з них. Кватирка, на наше щастя, була широко відчинена, тож Ігор і вкинув у неї барвистий букет зарошених айстр.

Раптом із квартири пролунав чоловічий зойк. Слідом за ним одразу спалахнуло світло в кімнаті — і ми побачили, що це зовсім не вікно Олени Анатоліївни! За шибою стирчав незнайомий лисий здоровань. Виявляється, він спав під самим вікном, і букет вологих, прохолодних айстр улучив йому просто в лисину!

Ми не встигли отямитись од несподіванки й дати дьору, як здоровань рвучко розчинив вікно, й очі в нього полізли на лоба!

Тут ми нарешті оговтались — і давай навтьоки! Ми летіли з такою швидкістю, що нас, мабуть, не наздогнав би й реактивний надзвуковий літак. Та голос лисого здорованя наздогнав.

— Держіть! Ловіть! Хапайте! Стій! Руки вгору! — верещав здоровань і вигукував іще такі слова, які вголос і повторювати соромно.

Що він потім думав, як пояснював собі наше літання, я не знаю. Мабуть, гадав, що ми йому наснилися. Та після цієї халепи ми, зрозуміло, вже більш нікуди не полетіли, а вирішили квіти відкласти, поки точно не довідаємося, де чиє вікно. Посиділи трохи в альтанці та й розійшлися по домівках.

Небавом підкотила зима.

Взимку, зрозуміло, ми й не думали про польоти: холодно, у пальтах не політаєш. А почала наближатись весна — знов задумались і чекали її приходу з величезним нетерпінням.

Аж ось настав і квітень. Літати було ще холоднувато, і ми весь вільний час каталися на трамваї: він ходив неподалік од нашого провулка.

Майже щодня після уроків ми сідали у вагон, займали найкращі місця — коло вікон — і мчали містом із веселим перегуком коліс. Ми уявляли: це поїзд, і він везе нас у далекі-далекі краї. На якійсь зупинці ми виходили й добиралися додому пішки тими вулицями, які вивчили під час польотів.

А бувало — їздили аж до Борьчиної бабусі. Я вже згадував, що вона мешкала на самій околиці, у Святошині. Її будиночок стояв перед кінцевою зупинкою трамвая, а за ним одразу починався ліс. Борисова бабуся щоліта назбирувала таку силу-силенну ягід і варила стільки варення, що їй самій було не впоратися з ним і за сто років! От ми й їздили іноді до неї «на допомогу» — як казала вона. І допомога наша була — ого-го! Всі варення — чорничне, ожинове, полуничне, з диких грушок та яблук — за зиму зникали безслідно, і вже на початку травня полички бабусиної комірчини полегшено зітхали під мізерною вагою спорожнілих банок і набиралися сил до наступної ягідної пори.

Зрозуміло, після таких візитів ми не в силі були дістатися назад пішки, а з насолодою всідалися в трамвай і весело мчали додому. Після цього ми всі днів зо три, а то й більше не могли навіть і глянути на цукерки, чим немало дивували батьків, котрі одразу ж починали мацати наші лоби та совати нам попід пахви термометри...

Щоправда, інколи насолоду від мандрівок нам трохи псував Володька Кучма. Трамвайна зу-

пинка, де ми сідали, щоб вирушити в мандри, була якраз перед вікнами його будинку. І дуже часто цей капосний хлопець, запримітивши нас, вискакував на балкон і починав дражнитись. Як він тільки нас не обзивав! Але вдіяти ми нічого не могли — не будемо ж вдиратися в його квартиру! Звичайно, можна було б ізнову «поговорити» з ним у школі чи вночі підлетіти до вікна та гарненько налякати його. Але наступного дня ми забували його смішки: все ж він був нашим однокласником і, коли говорити по щирості, не таким уже й нікчемним дотепником.

Чимало помандрувавши, ми пересвідчились: найкращий куточок міста — наш Виноградний провулок. Він був зовсім невеличкий, лише п'ять маленьких будинків. Провулок ховався за величезними спинами новобудов житломасиву і влітку виглядав дивовижно зеленим серед поки що не засаджених пустирів навколо нових будинків.

Біля кожного будиночка в нашому провулку ріс невеличкий садок — по кілька яблунь чи груш, бузкові та черемхові кущі. Особливо ж багато було квітів. Вони розцвітали вже на початку весни й цвіли аж до пізньої осені. А ще в кожному дворі буйно вився дикий виноград. Може, саме за це наш провулок і назвали Виноградним.

Якось теплого вечора, в суботу, на початку травня, до моїх батьків завітали сусіди із крайнього, найменшого будиночка і радісно сповістили, що отримують нову двокімнатну квартиру, переїжджають туди просто завтра ж, а на їхнє місце вселяється далекий родич, дідусь-пенсіонер.

Звичайно, я не розумів, чого сусіди радіють: та я нізащо в світі не проміняв би свою невеличку кімнатку навіть на окрему трикімнатну квартиру! Але, як і мої батьки, я поздоровив сусідів і запросив приходити в гості.

Вранці вони виїхали, а вдень, десь о третій, у провулок заїхав грузовик — і я зрозумів: це і є наш новий сусід. Таку подію не можна було прогавити! Я негайно скликав друзів, і ми помчали дивитися на переселення, а то й допомогти, коли треба.

З кабіни грузовика виліз водій, а за ним дідуган, мабуть, отой пенсіонер.

— Чого позбігалися? — раптом звернувся він до нас.— Ану киш звідси! Ач, цирк собі знайшли! — І навіть махнув на нас рукою, наче на якихось курчат.

Що й казати, таке «знайомство» нас образило й здивувало. «Ну й типчик»,— подумав я, оглядаючи здалеку дідугана. Він був худющий, мов Кощій Безсмертний, а ніс його, здавалося, був набагато більшим, аніж треба: товстий, гачкуватий, він важко нависав на підборіддя, де стирчала куца руда борідка. При кожному слові ніс рухався, наче він, а не його власник, промовляв до нас. А по обох боках носа, під рудими волохатими бровами, витанцьовували малесенькі колючі очиці, ніби вартові при носі.

— Нічого собі сусідчик! — промовисто вигологосив Ігор.— Бачу, нам здорово пощастило.

Ми сховались у Борьчин садок і звідти назирали, як шофер із дідуганом заносять у дім речі: залізне ліжко, два розхитаних стільці, старезне крісло, оббите, напевне, шкірою мамонта.

— Дивіться, дивіться! — вигукнув раптом Ігор.— А це що вони тягнуть?

Я зиркнув і побачив, що шофер і дідуган обережно вносять у двері скляну шафу, точнісінько таку, які стоять у лікарнях і в яких тримають медичні інструменти. Потім дідуган заніс у дім іще кілька штативів із пробірками й колбами, як у нас у школі, в хімічному кабінеті.

— Може, він лікар? — сказала Наталка.

— Скоріше хімік-любитель! — кинув Ігор.

— А знаєте, хлопці,— згадав я,— де ж ми тепер грати будемо?

Річ у тім, що приблизно раз на місяць ми влаштовували гру в сищиків-розбійників. Уся територія нашого провулка, тобто всі п'ять садочків, були у нашому повному володінні. Ми запрошували гратися й Володьку: з нього був неабиякий розбіяка, принаймні, так хвацько свистіти й гоготіти, як він, не вмів ніхто. І кінчалися наші

бойовиська в садку теперішнього нового сусіда. А як він тепер поставиться до цього? До того ж, як я вже казав, і наша липа, де ми любили посидіти, росла в кінці провулка, майже під вікнами сусіда.

— Справді проблема! — погодився Ігор.

— Треба піти до сусіда,— сказала Наталка,— і попросити дозволу.

— А як із ним говорити? — поспитав я.— Ти ж бачила, який він!

— Та чого там! — перебив мене Борис.— Людина як людина, трохи, правда, нервова, але ж нове місце! Гадаю, треба йти до нього зараз же. А розмову беру на себе!

З Борькою ми одразу погодились: говорити з дорослими він умів! На уроках, коли хтось чогось не знав і його могли викликати, Борис завжди виручав. Він умів так хитро й таким щирим голосом задавати вчителям питання, влучаючи в їхнього «конька», що ті й не помічали, як потрапляли йому на гачок. А коли спохоплювались — урок уже кінчався.

Ми вибрались на вулицю й гайнули до сусіднього будинку.

5

Подзвонили у двері. Ніхто не відгукнувся. Ми оглянули будиночок і побачили: крайнє вікно, щільно запнуте цупкою сірою фіранкою, відчинене. Отже, вдома хтось є.

— Нащо та фіранка? — здивувалась Наталка.— Крізь неї ж повітря не проходить.

— Дзвони, Толику, ще! — наказав Ігор, і я вдруге натис на кнопку.

— Чого треба? — раптово долинуло з вікна.— Зачекати не можете?!

Роздратований голос пролунав так різко, що горобці лякливо шугонули з вишень, позбивавши чимало цвіту, а ми розгубилися.

— А може, ну його?..— поспитав обережно Борька.

У цю мить сіра фіранка відсунулась, і у вікні з'явилося розлючене обличчя. Помітивши нас, дід несподівано розтяг рота у привітній, на його думку, посмішці й гукнув:

— А, це ви, сусідоньки любесенькі! Заждіть хвилечку — я ось-ось!..

Голова зникла за фіранкою, в кімнаті щось забрязкало, задзенькало — і на порозі з'явився сусід із широко розставленими руками.

— Заходьте, діточки дорогесенькі, завітайте до старенького самотнього дідуганчика!

Щось у його привітності здалося мені підозрілим. Не так, видать, і радів дід, як удавав; особливо ж, коли пригадати, як він зустрів нас удень. Але вертати було пізно: ми зайшли.

— Проходьте, гостоньки, до кухоньки,— ішов попереду сусід.— Сідайте на стільчики, я зараз чайчику вам...

Він був кинувся до плити, але Борька зупинив його.

— Вибачайте, що турбуємо, але ми до вас у справі!

— Аніскілечки не турбуєте! — заторохтів дідуган.— Які ж діла можуть бути у старесенького пенсіонерчика? От у вас, розумію,— купа справ. Давайте, викладайте свою справоньку Капітону Порфировичу, він допоможе!..

Так от як, виявляється, звуть нашого сусіда! Нарешті хоч про це дізналися, а то ж питати — незручно...

— І все ж пробачте, що заважаємо,— мовив Борис.— Ви ж, здається, робите якісь досліди? Ми бачили, як ви пробірки носили.

Капітон Порфирович хижо зблиснув очима, але тут же знов запосміхався:

— Так-так, розумничку мій, я трішечки хімією, так би мовити, займаюся, у вільну часинку.

— Ой, цікаво! — вихопилось у Наталки.— А що ж ви робите?

— Та чого розказувати,— відмахнувся дідуган,— самі згодом дізнаєтесь! — І якось так дивно й таємниче посміхнувся, що мені аж мурахи по спині забігали...

— Ну, викладайте свою справоньку! — всівся нарешті сусід.— Я весь такий уважненький!

Мене страшенно дратувала його манера висловлюватись: «дітоньки», «пенсіонерчик», «уважненький»! Але доводилось терпіти: кожен говорить, як може!

Борис набрав у груди якомога більше повітря і відтарабанив сусідові наше прохання.

— Та хіба ж це проблемочка? — вишкірився дідуган.— Та грайтеся собі на здоров'ячко, хоч лусніть! — І він знову недобре зблиснув колючими очицями.

— Тоді спасибі вам,— поважно подякував Борька,— ми скористаємося з вашої люб'язності. А тепер — вибачайте, ми підемо.

Капітон Порфирович заметушився, підскакував до кожного з нас, навіщось тис кожному руку.

— Ви ж, любесенькі мої, заходьте, не полишайте на самотиночці старесенького, кхе-кхекс, пенсіонерчика! Та грайтеся — коли тільки схочете. А за це мені теж дещо, кхе-кхекс!..— І дідуган задоволено потер долоні.

Такий поворот діла нас трохи здивував і насторожив.

— А що вам потрібно!— обережно спитав Ігор.

— Анічогісінько! — замахав руками сусід.— Згодом домовимось. Нічого дорогесенького я не

візьму, просто мінятися люблю з дитинства... Ну, не буду вас більше затримувати, ідіть собі! — І він провів нас аж до хвіртки.

— Щось не подобається мені цей «пенсіонерчик»! — мовив Ігор, коли ми трохи відійшли.

— Та й мені теж,— погодився я.— Надто вже чемного вдає. І ще якийсь обмін! Що він хоче від нас?

— Чого голову сушите? — перервав нас Борька.— Сказала ж людина: мінятися любить. Ну, попросить по хліб піти чи грядку виполоти — от і все!

— Ми б і так зробили,— сказала Наталка,— не обов'язково за щось! А от посмішка його і справді — бр-ррр! — І вона аж плечима пересмикнула, ніби від холоду.

— Стривай! — ухопив мене за руку Ігор.— Пам'ятаєш, Корнелій казав: «Стережіться сусіда!»? А що, коли він мав на увазі Капітона Порфировича!

Я раптом подумав те ж саме.

— От що,— сказав я,— треба побалакати з Корнелієм!

6

Прибігши додому, я вирішив одразу ж розпитати про дідугана в Корнелія. Але спершу треба було якось підлеститись. Сьогодні в нас саме були коропці, мама купила в обід. Я вибрав чималенького і звернувся до Корнелія, що дрімав на кухні.

— Корнюсю, любий! А йди-но сюди, глянь, що в мене!

Корнелій розтулив одне око, поглянув на мене, перевів погляд на коропа, встав, потягся, а тоді ліниво, ніби неохоче, вийшов з-під батареї і лапою взяв рибу.

З насолодою, але й гордовито, не втрачаючи пихатого вигляду, він хрумав коропа й задоволено муркотів. Доївши рибину, старанно вмився й повернув назад, під батарею.

— Корнюсю,— звернувся я до нього.— Давай трішки поговоримо. Я хочу дещо в тебе поспитати.

Він зиркнув на мене і щось сонно нявкнув. Йому, певне, кортіло після такого обіду поспати, а тут я зі своїми балачками.

— Корнюсю, наш новий сусід — це не той чоловік, про якого ти колись казав?

Кіт мовчки дивився на мене.

— Його звуть Капітон Порфирович? — уточнив я.

Кіт мовчав. Він замружив очі і, здавалося, засинав.

«Ех,— подумав я,— дав маху! Треба було спершу поговорити, а потім годувати його!»

Трохи засмучений, я всівся за уроки.

Щиро кажучи, з тієї ночі, коли ми відкрили для себе польоти, Корнелій більше ніколи не розмовляв з нами. Тож інколи у мене виникала думка: а чи нам це не здалося тоді?.. Але, напевне, все було таки насправді! Просто Корнелій більше не говорив, бо не хотів. А схоче — знов заговорить!

— Ну що ж, не вийшло — то й не треба! Давайте самі думати! — сказав Ігор, коли я розповів квартетові про поведінку Корнелія.— Невже ми дурніші за якогось там кота?

Так і домовились.

А ввечері, тільки-но стемніло, ми, як завжди, сиділи на нашій липі.

Аж тут під нами спалахнуло вікно сусіда, й усі мимоволі глянули на нього.

Ближче за всіх до вікна сидів Ігор, а ми з Борисом бачили тільки лису голову Капітона й вершечок скляної шафи.

— Що він там робить? — порушила мовчанку Наталка, але Ігор рвучко повернувся до нас і застережно махнув рукою. Ми зрозуміли: він побачив щось важливе — і затамували подих.

Ми тихо просиділи на своєму спостережному пункті з годину, поки Ігор нарешті заворушився.

Раптом під його ногою хряснула гілка. Він устиг схопитися руками за стовбур і наче закам'янів.

І тут ми побачили, як дідуган скочив зі свого місця й підбіг до вікна.

Ось він одхилив фіранку... Ось висунув голову надвір!..

— Ня-а-ав!!! — пролунав раптово під самим вікном котячий зойк, і ми впізнали голос Корнелія.

— А, це ти, рудий розбишако! — гримнув на Корнелія Капітон Порфирович.— Ну, постривай! Я ще зустрінуся з тобою! — І він так зареготав, що нам аж моторошно стало.

А Корнелій ще раз нявкнув, голосно й презирливо, як умів лише він, і замовк.

Можна було вважати, він нас виручив! Молодчина!.. От тільки цікаво, звідки його знає дід?..

Коли ми злізли з липи й зібралися в альтанці, Наталка спитала Ігоря:

— Ти чого так тремтиш? Змерз?

Тільки зараз ми помітили, що Ігор і справді весь аж труситься.

— Хотів би я глянути,— кинув він,— що б робила ти, коли б побачила, щó там!..

— Що?! — водночас гукнули ми.

— Зараз, дайте віддихатись,— попросив Ігор.— Ну, все, слухайте! Ви бачили, що кімната освітлена якимось дивовижним сяйвом? Так-от, посеред кімнати стоїть стіл. За столом у величезному шкіряному кріслі — Капітон. На столі перед ним у штативах якісь пробірки з написами. Ще стояла там спиртівка, на ній грілась колба, а в колбі вирували різнобарвні димки. У пробірках теж були димки: смарагдові, блакитні, рожеві, бузкові — словом, усіх кольорів! Од цього, напевне, й світилося так у кімнаті. Кожна пробірка закоркована. Дідуган раз по раз уставав, підходив до шафи й діставав звідти нові пробірки.

А коли він шарпав дверцята шафи, я побачив — на них написано: «ДИТЯЧІ СНИ»!

— А тобі, часом, не привиділось? — тремтячим голосом поспитала Наталка.— Хіба таке може бути?

— Не привиділось! — заперечив Ігор.— А може бути чи ні — міркуй сама. Можуть діти літати? Наче ні. А ми — літаємо. Можуть коти розмовляти? Теж ні. А Корнелій розмовляє! Як бачиш, буває все!

— Добре! — перебив його Борька.— Розказуй далі.

— А ти не перебивай! — огризнувся Ігор.— Я ще не все розказав. Найдивніше те, що дідуган, діставши пробірку, відкорковував її, устромляв у неї носа й тягнув із неї димок. І при цьому... при цьому він більшав! Просто на очах!

— Та ну! — вигукнув я.

— Слово честі! — вдарив себе в груди Ігор.— Справді — більшав! Отак винюхав сім пробірок і роздувся майже на всю кімнату.

— Ото я й бачив, як його лисина піднімається чи не до стелі! — збагнув нарешті Борька причину такої дивовижі.

— А потім...— продовжив Ігор.— Потім дід сім разів чхнув і став таким, як і раніше. Тобто з кожним чханням він меншав!

— А ти не помітив, що написано на пробірках? — поцікавився я.

— Я старався,— відказав Ігор,— але там такі маленькі літери.

— От що, хлопці,— втрутилась у розмову Наталка.— Надто вже багато дивного! Треба це з'ясувати.

— Звісно, треба,— кивнув Ігор.— Це й без тебе ясно. Скажи краще, як це зробити.

— Я знаю! — вигукнув я.

— Ну, давай! — притихли всі.

— Треба його кудись виманити з кімнати, а хтось нехай залізе у вікно й усе роздивиться.

— Уже на щось схоже! — зрадів Ігор.— Але робити це слід удень — так менше підозри!.. Нехай Борис забалакає діда, а ми з тобою, Толику, й поглянемо. Згода?

— Згода! — відгукнувся я.

— А Наталка,— продовжив Ігор,— хвилин десять нехай десь погуляє, а потім приєднається до Бориса. Раптом йому допомога знадобиться.

— За мене не хвилюйся,— пихато заявив Борька,— якось обійдемось.

— Ти не дуже кирпу гни,— обірвав його Ігор.— Все може статися. Отже, домовились: завтра, після уроків!

7

Що й казати! Борька ще до розмови з Капітоном показав себе в усій красі.

Ми, зрозуміло, за нашими клопотами часу на домашні завдання не знайшли. Тож на другий день ніхто на уроках анічогісінько не знав.

Борька, бідолаха, старався, скільки сил мав! І таки майже врятував нас. Тільки мене встигли викликати на останньому уроці. Результат — трояк!

Після уроку всі втішали мене, як могли. Але все одно було прикро. Адже наш квартет вчиться лише на п'ять і чотири. І ось тобі, маєш! Крім того, я боявся, що Володька Кучма засміє мене: я ж колись брався йому допомагати. Але, як на диво, він чомусь навіть не підійшов після уроків до мене. Це на нього було зовсім не схоже! Я скоса зиркнув на Володьку й побачив, що він, як ніколи, сумний та похнюплений. Навіть не кинув нам на прощання свого традиційного «Салюторе, гаврики!», а хутко склав портфель і посунув додому,

втупивши очі в землю. Цю дивовижну зміну в поведінці нашого класного зубоскала відзначили всі, але часу на з'ясування причини в нас не було: ми поспішали до Капітона.

За квартал до сусіднього будиночка ми розійшлися — кожен пішов своєю дорогою.

Ігор та я хутко обігнули дідову садибу, за кілька хвилин перелізли через паркан і замаскувалися в кущах. Звідси ми добре бачили хвіртку, що вела в садок Капітона.

Ось перед хвірткою з'явився Борис. Обличчя його було серйозне й рішуче. Цікаво, про що він там говоритиме? Та, мабуть, про що б не говорив, а не підкачає!

Він подзвонив. Ми побачили, як розчинилися двері і йому назустріч вийшов дідуган. Вони про щось поговорили між собою, а тоді всілися за столиком коло хвіртки. Ну й молодець Борька! Заманив старого! Ось вони запосміхались один одному — й розмова полилась.

— Ну, я пішов! — прошепотів Ігор.

Він по-пластунському підповз до вікна й вужем блискавично прослизнув попід фіранкою всередину.

Я сидів у кущах, і серце моє калатало так, що здавалося, його можна почути на вулиці. Борис, я бачив, пнувся з усіх сил: розмахував руками, погойдувався всім тілом, раз по раз підскакував з лави й походжав перед носом у Капітона Порфировича — одним словом, робив усе можливе й неможливе, аби полонити його увагу. Але видно було, що наш видатний балакун починає потроху здавати. Він скоса зиркав на провулок, певне, поглядав, чи не йде на підмогу Наталка. Та її, як на біду, не було.

«Де ж вона? — занервувався я.— Ще вся операція через неї провалиться!»

Я побачив, як Борька, майже знесилений, зно-

ву всівся поруч із Капітоном, а той обійняв хлопця за плечі та з якоюсь таємничою посмішкою зашепотів йому щось на вухо.

У цю мить фіранка на вікні відхилилась і звідти вислизнув Ігор.

«Все! — подумав я полегшено.— Перемога!»

Ігор швидко підповз до мене, і ми гайнули подалі від будинку.

Скоро ми вже сиділи в альтанці й чекали, поки надійдуть наші. Ігор сказав, що розповідатиме одразу всім. За хвилин десять прибігла захекана Наталка.

— Де пропадала? — накинувся я на неї.— Мало всю операцію не зірвала!

— Ой хлопчики,— заторохтіла вона.— Я не хотіла! Я маму зустріла. А вона мене — в магазин... А там — черга... А коли все купила, то побачила: Боря щебече з Капітоном. Я й подумала: все в порядку,— і гайнула сюди!

— Добре вже, сідай,— мовив Ігор.— Почекаємо Борьку...

Так ми просиділи, напевне, з півгодини, а Бориса все не було...

Нарешті він з'явився! Обличчя його сяяло, наче повновидий місяць, а під пахвою він ніс чималий пакунок, загорнутий у газету.

— А довше не можна було? — єхидно поцікавився Ігор.— Ми тут сидимо, чекаємо...

— Ти не дуже! — обірвав його Борис.— Я з шановним Капітоном Порфировичем затримався!

— От так так! — здивувався Ігор.— І відколи ж він для тебе «шановний»?

— Нема чого на нього капати! Він старенький і дуже добрий дідусь.

— Ми, можна сказати, життям ризикуємо, а ти розводиш у цей час теревені?! — не втримався я.

— По-перше, теревені, як ти кажеш, я розводив для вас. А по-друге, я й без вас чудово все знаю! — І Борька пихато замовк.

Ми не впізнали його. Що з ним скоїлось? Отак розмовляти. І з ким? З нами, з його найкращими друзями, які його літати навчили!

— І що ж ти знаєш?! — загрозливо підвівся Ігор.

— А те, що й ти! — не злякався Борис анітрохи.— У пробірочках шановного Капітона Порфировича — дитячі сни, отак! — І він переможно глянув на нас.— І ще там написано, у кого й коли ці сни придбано.

— І...— Ігор аж задихнувся,— як ти... довідався?

— А мені Капітон Порфирович розказав!

— Як? — вихопилось у мене.— Сам розказав?!

— А по-твоєму — я його примусив? Звичайно — сам... Між іншим, він може купити сни й у вас і за це непогано заплатить! Я, наприклад, продав йому свій сьогоднішній сон!

Ми спершу навіть не знали, що й казати. А коли трохи оговтались, Наталка вигукнула:

— Як — «продав»?!

— А отак — узяв і продав! — мовив Борька.— Та й інші теж продам. Згодом. Жаль, зразу не можна, а то було б у мене грошеняточок — ух!

— А як це робиться? — поцікавився я.

— Дуже просто,— махнув рукою Борька.— Капітон тримав у мене перед носом пробірку з якимось коричнювато-чорним порошком і пильно дивився на мене. Мені від його погляду раптом страшенно захотілося спати, я кілька разів позіхнув — і провалився в сон. Спав я, мабуть, лише кілька хвилин, та коли прокинувся — Капітон уже тримав закорковану пробірку. Він сказав, що мій сон — там.

— Але ж як він туди потрапив? — здивувався Ігор.

— Мабуть, отой порошок його всмоктує, так само, як, приміром, сіль усмоктує вологу,— висловив припущення Борька.— Та ось, можете самі глянути! — він витяг із кишені пробірку й простягнув нам.

Ми по черзі, дуже обережно обстежили пробірку й порошок, який виглядав точнісінько як звичайний молотий чорний перець, але нічого особливо цікавого не помітили.

— Таки справді вся хитрість, мабуть, у цьому порошку,— промовив нарешті Ігор.— А навіщо він дав тобі цю пробірку?

— Він сказав, щоб я вдома відкоркував її і на ніч поклав під подушку. І мій сон опиниться в пробірці. А вранці треба її закоркувати й принести після обіду йому.

— А що ж оце? — поцікавилась Наталка, торкнувши пакунок у газеті, якого Борис усе ще тримав під пахвою.

Той щасливо посміхнувся, мовчки розгорнув газету, й ми побачили, що в ній була скарбничка — алебастровий кіт із щілиною в голові — для монет. Кіт отой був страшнючий: білий, із синіми губами й рожевими очицями. А до всього — під гладким підборіддям у нього стирчав якийсь коричнево-рудуватий бант.

— От так опудало! — не втримався я.

— Твій Корнелій — опудало! — вигукнув Борис.— А мій — розумничок, лялечка! — І, прикривши від насолоди очі, потрусив свою скарбничку. У порожньому котячому череві щось забрязкало.

— Ось,— промовив задоволено Борька,— три срібнесеньких карбованчики! І все — за один сон! Завтра ж веду вас усіх до кіно, а потім морозива — од пуза! — І Борис, щасливий від того,

що тепер не ми, а він може всіх нас пригощати, засміявся. Нам зробилося трохи ніяково: це ж він для нас старався!

— Де ж ти розжився цією «лялечкою»? — посміхнувся Ігор.

— Капітон Порфирович подарував, щоб я грошики в нього складав!

— Ну, що ж! — мовив сумно Ігор.— Це твоя особиста справа. А тепер послухайте, що я розповім...

І він розповів нам те ж саме, що ми почули від Борьки. А ще він бачив поміж пробірок знайоме прізвище — Вовки Кучми!

Спершу ми навіть не повірили своїм вухам, але швидко оговтались і вирішили негайно бігти до Володьки та про все розпитати й у нього!

8

Володька жив за два квартали від нас у новому дев'ятиповерховому будинку, тож ми скоро вже стояли перед його дверима.

— Чого треба? — спитав він сердито, відчинивши двері.

— Зараз про все дізнаєшся! — відказав Ігор і, відштовхнувши його плечем, махнув нам рукою: — Заходьте, тут поговоримо.

Ми пройшли до кухні.

— Вдома хтось є, крім тебе? — спитав Ігор.

— Нікого,— тихо відповів Кучма.— І чого ви до мене причепилися?!

— А того,— сказала Наталка,— щоб ти розповів нам, куди запроторюєш свої сни?

Від несподіванки Володька здригнувся, його й без того змарніле обличчя зблідло ще дужче, а на очах виступили сльози.

— Нікуди й нічого я не запроторюю, одчепіться від мене!

— Не вдавай дурника, ми все знаємо! — сказала Наталка.

— Та що розказувати! — одвернувся Кучма.— Продав я колись весняний сон,— мабуть, найкращий у житті,— якомусь дідуганові. Коли продавав, думав: нічого, пусте! Посплю й без сну. Навіть краще спатися буде, коли снів нема. А воно — навпаки! Лягаєш — і ніби у морок пірнув: чорно-чорно. Раніше сни тобі сняться — веселі, цікаві, а тепер — нічогісінько!.. Прокидаєшся вранці сам не свій, немов тобі хто по голові надавав. Та коли б тільки це, а то більше не вмію...

Кучма раптом перелякано глянув на нас і хутко зціпив зуби.

— Ти чого? — стривожився Борька.— Чого замовк? Кажи: що ж ти більше не вмієш?!

— Мм-ммм...— тільки й промимрив Володька, не розтуляючи рота.

— Ти що, захворів? — штовхнув його Ігор.— Може, тебе інфаркт ухопив? Може, водички тобі? — Він узяв зі столу чашку й попрямував до крана.

— Не треба мені ніякої водички! — закричав раптом Володька.— І взагалі — ідіть собі, дайте людині спокій.

— О, хворий одужав! — засміявся Ігор.— Та ще й як голосно кричить! Ну, катай тоді далі.

— Нічого я більше вам не скажу! — відрізав Кучма.

— Заспокойся, Вовочко,— встряла Наталка.— Не хвилюйся так. Не хочеться — то й не кажи... А ви, хлопчики, совість майте! В людини горе, а ви причепилися.

— А я?! — образився Борис.— А в мене, виходить, не горе? Так собі, дрібничка? А я, між іншим, хочу знати, що мене чекає!

— Ну годі вже, годі,— сказала Наталка лагідно і звернулася знов до Володьки: — Вовцю, а навіщо ж ти йому й потім сни продавав? Продав одного, побачив, що вийшло, то й кинув би.

— А глянув би я на тебе, що б ти робила! Дід же отой, коли купив перший сон, сказав, що тепер я — в його руках. Як не продаватиму й далі, він таких жахів напустить, ого-го! От і завтра, із самого ранку, я мушу нести свій сон, який міг би й сам подивитися, Капітону, щоб він, бачте, міг удень, після обіду, подрімати! — І Володька зі злістю висмикнув із кишені пробірку.

— Давай сюди! — простягнув я за нею руку.

Та Володька відскочив од мене, мов ужалений, і закричав:

— Не дам! Не займай! Боюся!

— Чого ти боїшся? — здивувалася Наталка.

— А того, що не хочу нових жахів!

— І ти віриш, що Капітон таки й справді може якісь жахи напускати?— посміхнувся Ігор.

— Ти б теж повірив! Одного разу я не схотів, так він мені такого вночі наробив — я ледь не вмер.— Обличчя у Володьки при згадці про ту ніч поблідло, губи його затремтіли.

Ніхто з нас навіть поспитати не наважився, що ж саме наробив дідуган.

— Отже,— переляканo глянув я на Володьку,— ти страждаєш саме від цього?

— Ой,— тільки зараз дійшло до Бориса, і де й ділася його недавня пиха,— що ж робити?!

— Може, батькам про все розповісти? — вголос подумала Наталка.

— Тільки не це! — жахнувся Володька.— Батькам не треба!

— Чому? — здивувалася Наталка.

— Вони все одно не повірять,— так мені сказав дід,— подумають, що я хворий, та лікувати почнуть: мікстури, уколи всякі!

— Справді,— погодився я,— краще батькам не казати: не повірять. Самим треба думати...

— От що,— сказав Ігор,— давайте ввечері зберемося в альтанці: може, таки щось придумаємо!

І ми пішли по домівках.

Удома я почав думати над тим, що сталося. Я уявив, як жахливо, коли тобі зовсім-зовсім нічого не сниться! Самі подумайте: адже уві сні кожен із нас може все на світі! Ми відкриваємо нові планети й зірки, перемагаємо найстрашніших піратів, уплав долаємо океани й моря, приборкуємо запросто цілі зграї лютих левів, робимо такі наукові відкриття, котрі старим поважним академікам і не снилися! А як здорово літати уві сні!.. І от уявіть, що ви залишаєтеся без усього цього,— просто жах!

Тепер я зрозумів, чому у Володьки таке набурмосене обличчя,— і мені зробилося страшенно шкода його. Потім я пригадав, що інколи стрічав дітей з такими самими обличчями. Вони завжди трималися осторонь од своїх ровесників, котрі гасали з вереском і сміхом, і тихо сумували, дивлячись у землю. Та це ж, напевне, справа рук дідугана! Ця думка просто вибухнула в моїй голові. Отже, коли ми придумаємо, як його перехитрити й перемогти, ми врятуємо не лише Володьку й Борьку, а й чимало інших дітей!

За цими думками я й не помітив, як на вулиці звечоріло.

Я зиркнув на годинника — й помчав до альтанки, де вже зібралися наші...

— Ну як — надумали? — спитав Ігор.

Всі мовчали.

— Невже ніхто нічого не придумав? — здивувався він.

Ми знов промовчали.

— Так,— сумно зітхнув Ігор,— і я теж нічого не придумав.

— А давайте сьогодні вночі політаємо! — раптом запропонувала Наталка.— Провітримось — і, може, придумаємо?

Всі радо погодилися з нею. І як воно вийшло, що ми за всіма справами геть забули про польоти?! А навкруги ж весна, все аж вирує од квіту, лише й літати о такій порі!

9

Рівно о дванадцятій я знявся в небо, трохи пролетів над садом і побачив, як майже водночас од своїх будиночків у небо гайнули один за одним Наталка та Ігор.

Ми злетілися докупи й закружляли над нашим провулком — очікували на Бориса. Та його десь не було.

— Знов на хвильку приліг дрімонути! — пожартував Ігор.— Ану, гайда за ним!

Ми приземлились у Борьчиному садку й попростували до вікон. Не дійшовши кроків п'ять, раптом почули шморгання і схлипи. На підвіконні сидів Борис і гірко плакав!

— Бориску, що з тобою? — торкнула його за плече Наталка.

У відповідь він схлипнув іще голосніше.

— Ну що ти, не плач! Ти ж мужчина! — зашепотіла Наталка.— Розкажи — і легше стане.

— Не стане,— майже скрикнув Борька,— ніколи не стане! — І кулаком почав розмазувати сльози по щоках.

Ігор та я мовчки стояли осторонь, бо не знали, що й сказати. Врешті Борька покинув шморгати носом і схлипувати, а там і зовсім затих.

— От і молодчинка! — зраділа Наталка.— А тепер кажи...

— Та що казати,— відмахнувся Борис.— Не можу я злетіти — от і все!

— Як?! — вихопилось у мене.

— А отак! Старався, старався — і нічогісінько!

— Може, ще спробуєш? — нерішуче запропонував Ігор.

— Я вже сто разів пробув — дарма! Тепер я знаю, що хотів сказати Кучма. Він теж розучився літати! І знаєте — чому? Бо продав свій сон отому клятому дідові!

Од несподіванки ми закам'яніли — такого повороту ніхто й не чекав! Ну й дід, ну й розбійник! Що ж він накоїв? Виявляється, й Кучма вмів літати! Та, мабуть, і всі діти, а може, й дорослі, котрим сняться запахущі травневі сни, літають теплими ночами! Як же ми тепер, без нашого Борьки?!

— Треба швидше вирішувати,— обірвав мовчанку Ігор,— поки цей «хімік» не обікрав інших дітей, як Бориса та Володьку!

— Здається, я придумав! — вигукнув я.

— Ну?! — очі в Борьки спалахнули надією.

— Пам'ятаєте, як Капітон винюхував із пробірок сни? Що при цьому було?

— Що? Він більшав,— сказала здивовано Наталка.

— А коли чхав? — вів далі я.

— Ура! — зрадів Ігор, зрозумівши мене.— Та це ж грандіозна ідея! — І він так ляснув мене по плечу, що я аж хитнувся, але промовчав.

— Вирішено! — сказав Ігор і хотів щось додати, але ми раптом почули якийсь дивний брязкіт. Усі разом озирнулися — невже нас підслуховують? — і побачили!..

Ні, ми спершу навіть були не повірили власним очам, але останнім часом навкруги траплялися такі несподіванки, що довелося повірити. Ми побачили в світлі ясного місяця, як через са-

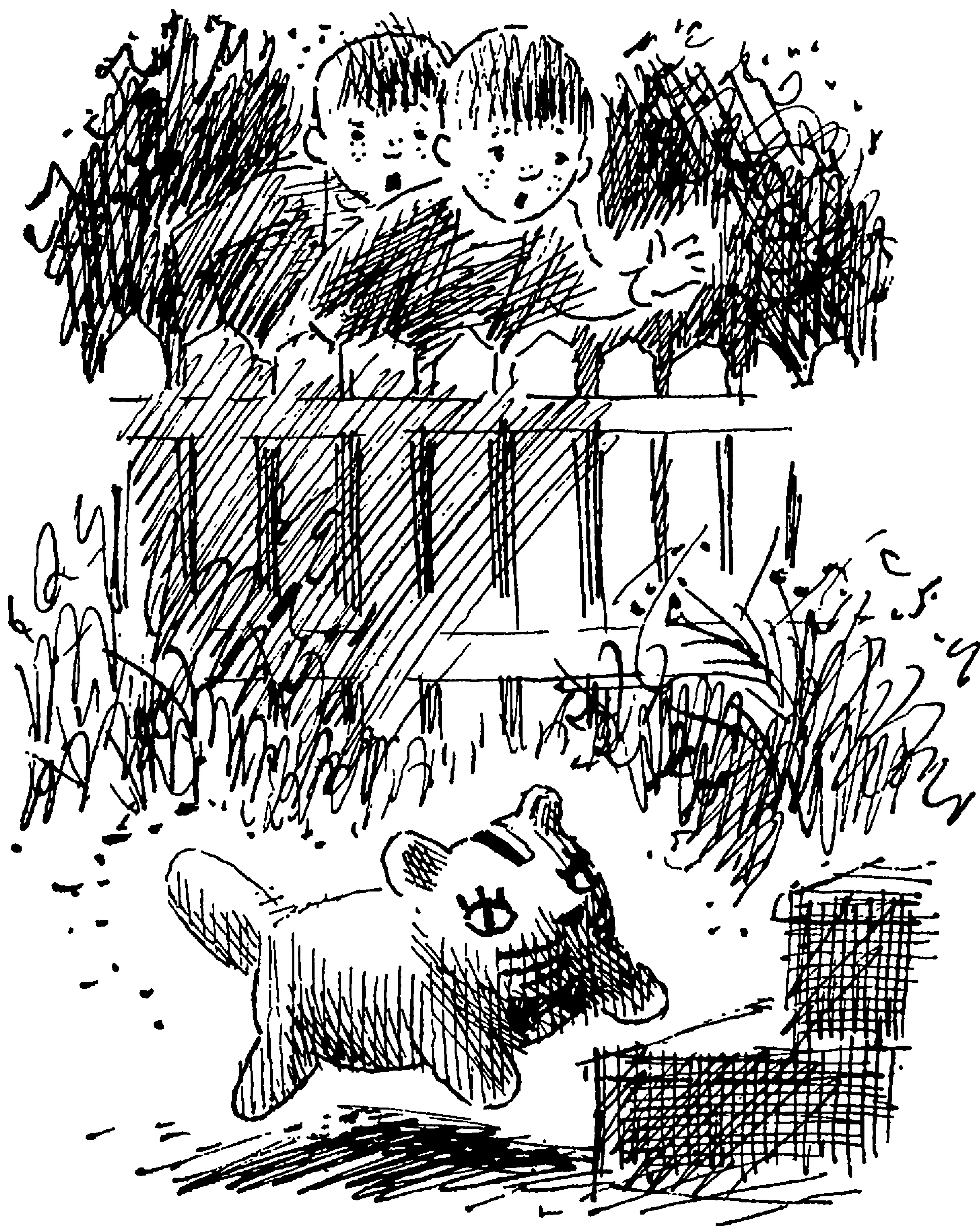

док до будинку Капітона біжить кіт! Ви смієтеся — що тут дивного? А те, що біг не звичайний кіт, а бігла... Борисова скарбничка! Так-так, оте опудало, яке подарував Борисові Капітон.

— За ним! — вигукнув Ігор.— Його треба впіймати!

Кіт був уже коло паркану, тож ми хутко рвонули навздогін. Але котяра виявився напрочуд спритним. Не встигли ми пробігти й кілька кроків, як він уже був під вікном Капітона і стрибнув у кімнату.

— Все! Провал! — прошепотів Ігор.

— Не каркай! Треба перевірити! — сказав Борис, і ми підкралися до вікна.

Ігор підсадив мене, і я зазирнув у кімнату. За столом, заставленим пробірками, сидів дідуган. На колінах у нього лежав кіт-скарбничка, чия пика ні про що не говорила, вона була такою ж незворушною та бридкою, як завжди.

— Кицюню, розумничку мій,— промовляв до нього Капітон, погладжуючи його алебастрову спину.— Молодчиночко, знаєш свою справоньку. Ну, давай поглянемо, що ти мені приніс.

Дід перевернув кота догори лапами й почав трусити. На стіл спершу із брязкотом випали три металеві карбованці, а за ними якісь білі кружальця.

— Так-так! — промовляв при цьому Капітон.— Молодчинка, добре попрацював. Ану-ну, що ж там мої дружочки набалакали.— І він почав перебирати кружальця, викладаючи їх у певному порядку.

І тут я збагнув, щó то за кружальця. Це були наші слова! Яким чином вони застигали й потрапляли в пузо тому котові, я не думав, я вже звик до всяких дивовиж.

Але те, що зараз дід про все довідається, мене жахнуло!

А дід виклав нарешті кружальця й заходився їх читати.

— Так-так,— потер він руки,— «здається, я придумав...» Гарно, розумний хлопчичок! (Це він, мабуть, про мене!) «Він більшав...» А, так вони, виявляється, стежили за мною! — розлютився дідуган.— Ну, добре, це їм так не минеться! Що ж далі? Ага: «А коли чхав». Як, оце і все? А що ж вони надумали? Ну й хитрющі! А ти,клята душа,— це Капітон уже звертався до кота-

скарбнички,— ти що, не міг до кінця дослухати? Га?! — Кіт, зрозуміло, мовчав.— Так ось тобі, щоб знав! — крикнув Капітон, схопив кота за дурну голову і з розмаху бухнув ним об стінку. Кіт розлетівся на шматочки, так і не змінивши виразу своєї пики.

— Ага, ось іще кілька слівець! — зрадів Капітон, розгрібаючи уламки.— Побачимо, про що ж тут.

У грудях мені похололо. Невже кіт щось важливе підслухав?!

— Так,— бурмотів собі під носа дідуган,— тут щось про літання... Ага, зрозумів! Ці бісові діти, виявляється, теж уміють літати! Що ж, непогано. Те, що й треба! Ну, держіться, хе-хе! От позабираю всі ваші сни — тоді політаєте в мене!..— І він так бридко зареготав, що мені аж ноги затремтіли...

— Ну, що ж! — мовив дід, коли відсміявся.— Від мене вони не втечуть. Ще не знають, з ким мають справу.

Він підійшов до шафи, витяг звідти дві пробірки, розкоркував їх і втягнув своїм бридким носом димки. Побільшавши на очах, він двічі чхнув, зменшився до попередніх розмірів і задумався, сидячи в кріслі...

Я зіскочив на землю, і ми гайнули до своєї альтанки.

— Ну, що там, розказуй! — накинулись усі на мене.

І я розказав про все, що побачив.

— Ну й ну! — вигукнув Ігор.— Отже, він не знає про наш задум. Це непогано! Але він довідався, що ми вміємо літати. А це вже гірше!

— Нічого, завтра все з'ясується,— мовив я, і ми пішли спати, хоча кожен із нас знав: цієї ночі він навряд чи засне.

10

Тільки-но я вмостився в ліжку й натягнув ковдру на голову, як на мене щось важко стрибнуло. Я рвучко підхопився, готовий до всяких несподіванок, але відразу ж заспокоївся: переді мною сидів Корнелій.

— Ти чого спати заважаєш! — посварився я на нього не дуже сердито.

— Не спати треба, а діяти! — заговорив раптом кіт.

— О, знов говориш! — зрадів я і намірився був поцілувати свого розбишаку, але він ухилився від поцілунку.

— Знайшов час для пестощів! — пробурмотів Корнелій невдоволено.— Вдягайся швидше: може статися біда!

— Де? З ким? — вигукнув я і, не гаючи й хвильки, почав надівати сорочку й штанці.

— З Борисом! — кинув Корнелій і пояснив: — Я тільки-но від нього: все бачив та чув.

— Що ж скоїлось, кажи швидше!

— А те, що, поки ви балакали в альтанці, Капітон побував у Борьчиної мами й сказав їй, що бабуся важко захворіла й просить Бориса приїхати до неї ночувати. А сам побіг до трамвая, котрий іде в Святошино.

— Наче в казці про Червону Шапочку! — вихопилося в мене.

— Нема чого свої знання показувати,— перебив мене Корнелій.— Треба мчати до бабусі й рятувати Бориса. Цей Капітон утричі гірший за будь-якого вовка!

Я вже встиг одягнутись, і ми з Корнелієм вистрибнули у вікно, щоб не полохати батьків.

— Треба будь-що обігнати діда,— мовив Корнелій.— На трамваї — не встигнемо, на таксі — грошей нема, доведеться летіти...

— Як! То ти й літати вмієш?!

— Зрозуміло, вмію.

Дивуватися було ніколи, тож я хутко прошепотів свою пісеньку і стрімко злетів у небо. Розплющивши очі, я побачив Корнелія, котрий летів ліворуч од мене.

— Ну, тепер натискай на газ! — кинув він і помчав уперед.

Я ледве наздогнав його — і далі ми полетіли поруч.

— Корнюсю,— спитав я трохи згодом,— а звідки ти знаєш Капітона?

— Довга історія,— відмахнувся кіт.

— А ти коротенько, поки летимо...

— Ну, добре вже,— погодився Корнелій,— розповім... Власне, я його знаю особисто не так і давно — його знали чудово мій прадід і дід. Коли мій дідусь був іще кошеням, Капітон був хлопчиськом, таким, як ти. Але, на відміну від тебе й твоїх друзів, він був запеклим ворогом нашого роду. Чому, за що й навіщо — ніхто не знав і не відав, та він завжди жбурляв у наших родичів камінням, штурхав їх ногами, тягав за хвости. Чого тільки ми не натерпілись од цього клятого хлопчиська!

Од болісних згадок у Корнелія настовбурчилася шерсть, і він примовк.

— А далі? — нетерпляче спитав я.

— А далі він постаршав,— продовжив зрештою Корнелій,— і став утричі лютішим. Втім, це можна зрозуміти: адже він ніколи не був справжньою дитиною і саме через це лютішав з кожним днем. Згодом він почав вигадувати порошок, за допомогою якого хотів одбирати сни у дітей.

— Нащо? — не зрозумів я.

— Щоб хоч трохи відчути себе дитиною,— відказав кіт.— Так-от, він таки винайшов цей порошок і став іще запеклішим нашим ворогом,

бо виготовляє його дід із нашої шерсті. Він ловить нас, обстригає, а нас перетворює на алебастрові скарбнички — на такі, яку ти бачив у Бориса. Він примушує їх слідкувати за дітьми.

— А чого він так ненавидить саме тебе?

— Бо я присягнувся своєму татові помститись Капітону,— гордо відказав Корнелій.— З тої пори, де б він не оселявся, він зустрічає мене. Це я стежу за ним і попереджаю всіх місцевих котів про небезпеку. Ти думаєш, ми просто так нявчимо по ночах? Е, ні! То ми один одному передаємо сигнал: стережись Капітона, він — поруч! За це він і ненавидить мене смертельно. Адже через мене йому дедалі важче ловити котів. А нема котів — нема порошку, а значить — і снів. Щоправда, йому інколи допомагають усякі хулігани, які, на жаль, ще не перевелися і з яких, напевне, виростуть нові Капітони.

— Не виростуть,— перебив я кота,— обіцяю тобі: не виростуть! Відсьогодні увесь наш квартет оголошує їм війну!

— Спасибі! — радісно подякував Корнелій і раптом перейшов на шепіт: — Тихше, підлітаємо!

Ми й справді вже підлетіли до будиночка Борьчиної бабусі, швидко приземлилися просто перед порогом, і я постукав у двері...

Коли бабуся побачила мене, вона не на жарт злякалася:

— Що з Боренькою?!

— Нічого,— пробурмотів я, зрозумівши, що Капітон кудись уже завів Бориса.— То я так, мимоходом: думаю, дай зазирну. Ну, коли нема у вас Бориса — до побачення!

Бабуся полегшено зітхнула й залопотіла:

— Може, варення на доріжку, ще трохи ожинового зосталося!

Іншим разом я, звичайно, не відмовився б, але сьогодні...

Я ледве встиг заперечно хитнути головою і побіг геть...

— Швидше до лісу,— зашепотів Корнелій, котрий чекав мене на паркані.— Вони там, я відчуваю.

І ми помчали в ліс.

— Стій! — просичав раптом Корнелій через кілька кроків.— Я бачу їх!.. Слухай уважно: я відверну увагу Капітона, а ти хапай Бориса — й щодуху додому.

— Але ж він може зловити тебе!

— Не бійся,— заспокоїв мене Корнелій.— А коли й зловить — то що ж: нехай уже краще скарбничкою стане ще один кіт, ніж Борис...— І з цими словами він шугонув у темряву.

Я глянув у тому напрямку, де зник кіт, і побачив дві постаті, в яких упізнав Бориса й Капітона. Дідуган ішов трохи попереду, а Борис, ніби слухняна лялька, ступав за ним.

Раптом лісову тишу розітнув дикий котячий зойк. Капітон аж звився на місці й заволав:

— Це знову ти?! У, клятий котяро! Тепер тобі не втекти!— Дідуган крутнувся на каблуках і з дивовижною спритністю кинувся під кущ, звідки долинав котячий вереск.

Тої ж миті я підскочив до Бориса й ухопив його міцно за руку:

— Мерщій тікаймо!

— Де я? — здивовано закліпав очима Борис, ніби щойно прокинувся.

— Потім! — обірвав я його і потяг за собою.

За хвилину ми вже сиділи в затишному трамваї і мчали додому, а я дорогою про все розповідав Борисові.

Діставшися нашого провулка, ми одразу по-

прощалися, я наказав Борьці нікому більше не відчиняти й нікуди не виходити з дому і теж помчав спати.

11

Наступного ранку, в неділю, ми зібралися на нашій липі. Сиділи на гілках і мовчали. Та й про що було говорити, коли й так усе зрозуміло! Ми мовчки чекали на Володьку, від якого тепер чимало залежало.

Тільки сьогодні ми врешті помітили, що весна майже кінчається. Земля вкрилася буйнозеленою соковитою травою, на всіх деревах уже блищали молоді, тугі листочки.

Трава попід нашою липою так і світилася кульбабами! Вони, жовті, наче шматочки сонця, звідси, згори, скидалися на курчат. Здавалося, то не квіти, а курчата-пуховички порозбігалися в траві, вишукуючи собі якусь поживу.

— Ну й гарно ж! — зітхнула Наталка.

— А таки й справді гарно! — погодився Ігор, і ми знов замовкли.

Ось ми побачили, як на галяві під липою з'явився лимонний метелик. Його відразу ж запримітили двоє горобців і кинулись навздогін. Та метелик, ніби відчувши небезпеку, сів на жовту кульбабу — і зник, злився з нею кольором! Горобці ошелешено роздивлялися навкруги,— де ж він подівся, тільки-но був осьдечки! — косували очицями один на одного з явною підозрою: а чи не ти ковтнув мого метелика? І в той час, поки вони розбиралися зі своїми горобиними думками, метелик знявся з кульбаби й гайнув собі геть — подалі од розбишак!

Нам од цього видива зробилося трішки легше. Я навіть не втримався й засміявся, чим налякав горобців.

Аж ось нарешті ми побачили, як із-за рогу показався Кучма. Він підбіг до липи, здерся на дерево й сів на гілці поруч з Ігорем.

Ну й вигляд був у нього! Одразу помітно, що він очей не стулив! Ми хоч трішки поспали, окрім Борьки, звичайно: він боявся засинати після всіх пригод. Щиро кажучи, і його вигляд був не кращим від Володьчиного: обидва бліді, з синцями попід очима.

— Ну, от що! — звернувся Ігор до Кучми, видобуваючи з кишені Борьчину пробірку, яку заготував іще зранку.— Ти зараз підеш до Капітона і продаси йому це. Скажеш — твій сон. А твою давай сюди!..

Володька хотів був щось поспитати, але Ігор відмахнувся:

— Потім! Отже, ти йдеш перший, ми — за тобою.— І він дав Володьці пробірку.— А тепер — уперед!

Ми посипалися з липи, мов груші, й помчали до Капітона: Кучма — попереду, ми — кроків на п'ятдесят позаду.

Коли Володька підійшов до хвіртки сусіда, той одразу ж, ніби чекав його, вийшов на поріг.

Коли б ми не знали, що це за типчик, то, напевне, пожаліли б його. Все обличчя в нього було подряпане й запухле, гачкуватий ніс дивився кудись убік, а під лівим оком сяяв такий величезний синець, що повіки навіть не розтулялися,— хіба що за допомогою пальців!

Це була робота Корнелія, котрий, певне, всю ніч водив дідугана лісом. Зрозуміло, котові це — дрібничка, а от дідові — ну й ну! Він чіплявся за кожний корінь та пеньок, падав у колючі ожинові зарості, на повному ходу налітав на стовбури дубів та сосен чи ускакував у шипшиновий кущ. Одне слово, коли б це був не Капітон, йому варто було б щиро поспівчувати.

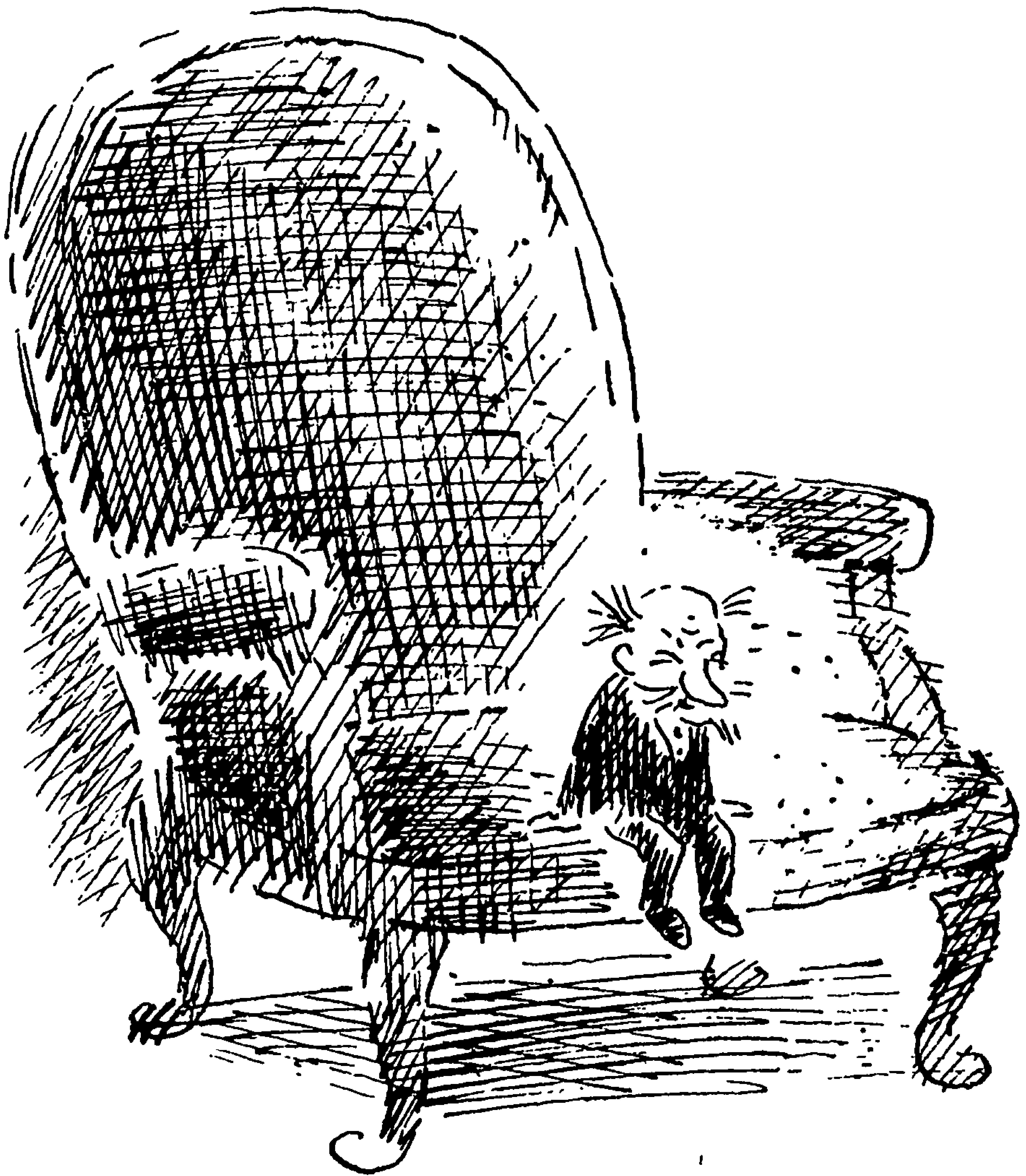

— А, це ти, любесенький! — зрадів дідуган, коли побачив Кучму.— Заходь, заходь, дорогесенький! А я саме про тебе думочку думав: і чого хлопчичок не приходить до мене?

— Я приніс вам свій сон! — мовив Кучма.

— Це добре,— зрадів дід.— Це дуже-дуже мудре рішення! — І Капітон потер руки.— А де ж він?

Володька простяг йому пробірку.

— Ай, який чудовий хлопчичок! — залопотів дід.— А який у нього сончик гарнюсінький! —

Він вихопив пробірку й побіг одразу ж до шафи устромляти її в штатив.

— Ось,— трохи згодом підійшов він до Володьки,— ось тобі й грошенята — на цукерочки чи на цигарочки, хе-хекс!.. Як ти любиш старенького пенсіонерчика, молодчиночка! — І раптом засичав на Володьку: — Ну, досить балачок, іди вже! А завтра теж сон принось зранку!..— Він ткнув Володьці в руки пробірку та грубо підштовхнув його до дверей.

Ми сиділи в кущах неподалік од вікна і все чули.

Раптом крізь прочинене вікно ми побачили, як Капітон, щось наспівуючи під носа, витяг із шафи пробірку з Володьчиним, як він гадав, сном.

Ми затамували подих, а дідуган відкоркував нетерпляче пробірку і припав до неї своїм хижим, жадібним носом.

Ааа-пп-чхи-ии!!! — раптом вибухнуло в його кімнаті, і ще луна од того чхання не встигла влягтися, як навздогін за першим пролунало друге, а за ним — третє, четверте й далі — ааапчхи!!! Аа-пп-чхи-ии!!

Ми підскочили до самісінького вікна і вже сміливо залізли всередину. Там, у кімнаті, в шкіряному кріслі сидів маленький Капітон і голосно чхав. І з кожним разом він меншав і меншав! Ось він чхнув — і зробився завбільшки з кота. Ось іще раз — і вже як миша... Ось він, нарешті, вже як мураха. Ми ледь почули останнє тоненьке, мов дзижчання комарика, «аа-пчхи» — і дідуган зник! Назавжди!

Ми не змовляючись подбігли до шафи й заходились відкорковувати пробірки й випускати з них сни, які цей дідуган устиг понабирати у бідолашних дітлахів.

— Отримуй свій сон, Іринко!

— І ти, Васильку!

— І ти, Оксанко!..

— А ось і мій, ріднесенький! — раптом вигукнув Борька, схопивши пробірку зі своїм сном.— Ох, і спатиму ж я сьогодні! — засміявся він.— Красота!

Ми повипускали всі сни і, радісні, вийшли надвір.

Ви питаєте, як ми перемогли Капітона? А дуже просто! У пробірку, яку продав дідові Кучма, Ігор насипав звичайного молотого перцю. Адже він виглядав точнісінько так само, як і порошок дідугана. Отак-от!..

Ми весело крокували нашим провулком — тепер уже вп'ятьох! — і голосно виспівували нашу пісеньку. Ми посміхалися один до одного, до всіх перехожих, що траплялися нам назустріч, і нам ставало ще краще! Адже ми тепер чудово знали: дідугана переможено, наші сни — з нами! А поки снитимуться кольорові, запахущі, травневі сни — літати нам і літати!

МІНІМАКС — КИШЕНЬКОВИЙ ДРАКОН, АБО ДЕНЬ БЕЗ БАТЬКІВ*

ФАНТАСТИЧНО-ПРИГОДНИЦЬКА КАЗКА

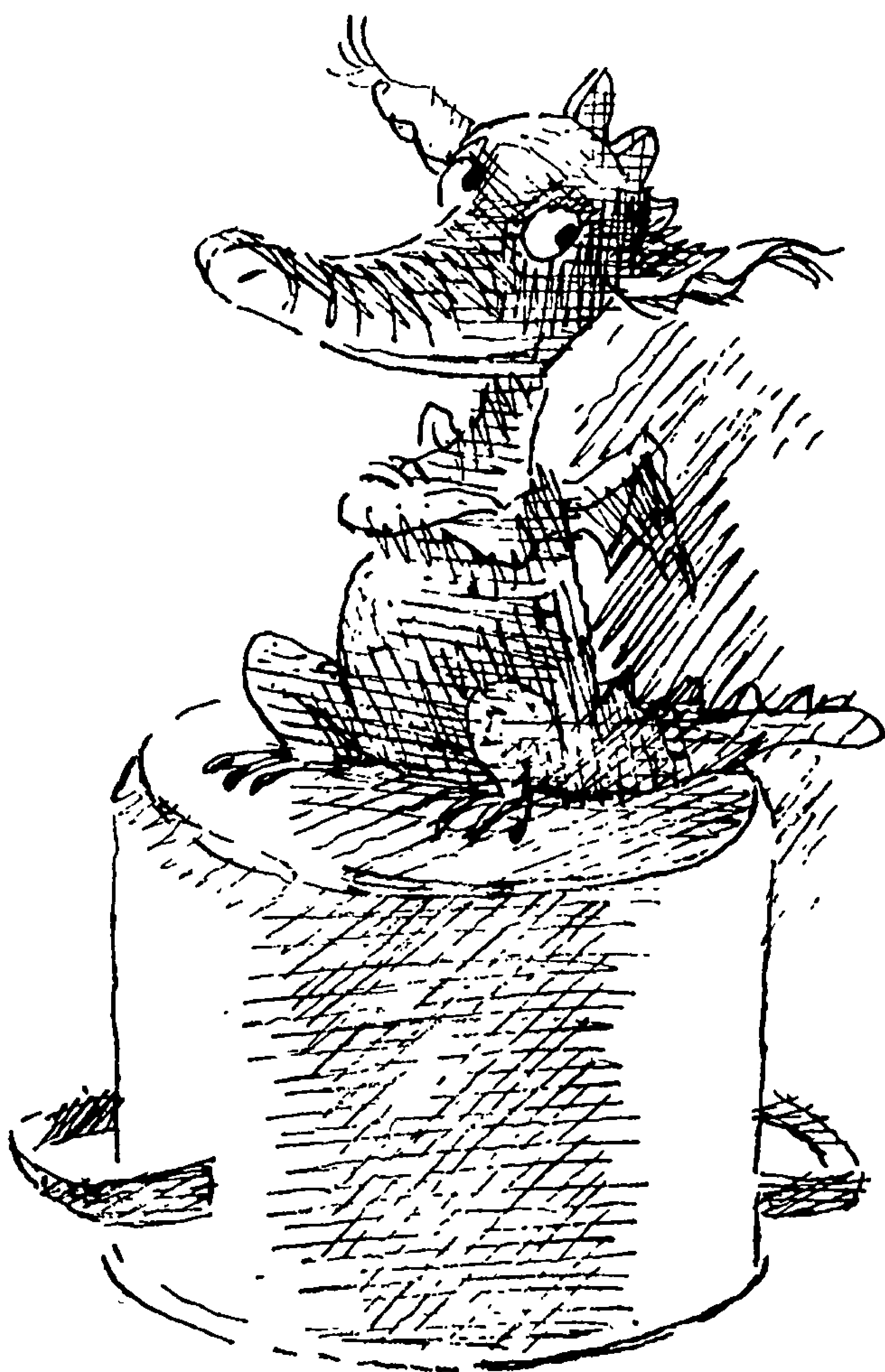

1. ДЕНЬ ПОЧИНАЄТЬСЯ

І треба ж було, щоб історія ця трапилась в останній день канікул, тридцять першого серпня! Адже саме в цей день мільйони майбутніх школярів-початківців та шкільних «ветеранів» по всіх селах і містах переглядали начиння своїх портфелів, ранців та сумок, приміряли шкільні форми, годинами крутилися перед дзеркалами, востаннє перегортали поки що недоторканно чисті щоденники, готові вже завтра прийняти до себе все — від одиниці з мінусом і до п'ятірки з плюсом.

Одне слово, це був останній день перед школою — з усіма його радощами, сподіваннями й турботами.

І тільки Олег Валяйко, учень тре... ой, пробачте! — вже четвертого класу, та його мала сестричка Ліза, вчорашня випускниця дитячого садка і завтрашня першокласниця, змушені були витратити цей день на зовсім інші справи...

День тридцять першого серпня для Олега розпочався о шостій годині ранку. Не подумайте, що Олег о такій ранній порі сам вибрався з ліжка й заходився робити фіззарядку. Він не дуже відрізнявся од більшості своїх ровесників, тож полюбляв ранками поніжитися в ліжку, доки тато чи мама не стягнуть з нього ковдру.

Не любив Олег і вимахувати руками та ногами без будь-якої, як на нього, помітної користі. Бай-

дуже, що тато й мама в один голос допікали йому:

— Не робитимеш зарядки — виростеш хирлявий та кволий, не доживеш до бадьорої і щасливої старості, згублять тебе інфаркти та інсульти!

Батьки лякали його ще й не такими хворобами, але що таке старість чи інфаркт для четвертокласника?!

Та й коли говорити по щирості, Олег щось не так уже й часто помічав, щоб мама чи тато, який був астрономом, покинувши свої завжди невідкладні й термінові справи, бігали б ранками од тих злощасних інсультів та інфарктів. І коли син натякав їм про це, вони знаходили сто причин для пояснень, а то й просто гримали:

— Малий ще батьків учити! Краще на себе поглянь!..

Отже, тридцять першого серпня Олега розбудили рівно о шостій ранку.

Спершу, коли мама почала стягати з нього ковдру, він відбивався крізь сон, та зрештою остаточно прокинувся і сів на ліжку, бо тато, що стояв поруч і мовчазно спостерігав, як син прокидається, раптом багатозначно мовив:

— У мене до тебе серйозна чоловіча справа!

Олег любив чоловічі справи. Правда, вони з татом у це поняття вкладали дещо різний смисл. Тато, коли йшлося про Олега, чоловічою справою чомусь вважав відвідини магазина та купівлю хліба чи молока. Олег же був переконаний, що чоловічі справи — це небезпечні мандрівки, космічні подорожі чи — в крайньому випадку! — риболовля та полювання.

Цього разу тато був такий серйозний, що Олег зрозумів: мова буде не про хліб чи молоко, а про щось таки справді важливе.

Він хутко вистрибнув із затишного ліжка, помахав трохи руками, кілька разів присів — зви-

чайно, більше для тата, ніж для себе! — і весело мовив:

— Я слухаю тебе!

— Так-от,— почав тато здалеку.— Ти, я знаю, мужчина в мене серйозний, не легковажний торохтій, і відчуваєш усю відповідальність ролі старшого брата...

Олег трохи здивувався: так батько починав розмову лише тоді, коли їм з мамою треба було йти в гості чи в театр, і хлопець мусив лишитися з Лізкою. Але зараз же вони не вдома, у місті, а в Круглику, на дачі! Та й о шостій годині ранку ні в гості, ні до театру не ходять...

Але тато не дав йому глибоко замислитись, а одразу все пояснив:

— Ми з мамою їдемо додому: мені треба на захист дисертації, а мама хоче спекти вам святковий пиріг... Ні, ні! — замахав тато руками, коли побачив, що Олег збирається щось сказати.— Не сперечайся! Я знаю: ти хочеш сказати, що ви з Лізою теж допомогли б мамі. Дякую, але ви краще побудьте ще один день на свіжому повітрі, зосередьтеся перед завтрашнім днем, та й мамі без вас вільніше. А ввечері я приїду по вас.

Відверто кажучи, Олег і не думав сперечатися. Ще б пак! Лишитися на цілий день без батьків на дачі!.. Тож він тільки вдав, що трохи образився, а вголос мовив:

— Звичайно, тату, я все розумію. Адже я — старший брат і глибоко усвідомлюю всю відповідальність, що лежить на мені.

Така відповідь цілком задовольнила батька, і він надав слово мамі.

Протягом сорока хвилин Олег вислуховував мамині поради й настанови, більшість яких починалися словом «не»: не купатися в озері, не перегріватися на сонці, не їсти немитих фруктів, не лазити по деревах...

Не! Не! Не!..

Всі оті «не» Олег знав напам'ять, тож не дуже й прислухався до маминих слів. Та й Лізка, що не кажіть, була в нього чудова сестра. Олегові з нею жилося просто й легко. Він навіть любив іноді залишатися з нею вдвох.

Варто було запропонувати малій гру в «дочкиматері» — і ніяких тобі проблем! Лізка ставала мамою, а Олег — татом. А бути татом дуже просто: вмикай гучніше телевізор, влягайся на канапу та куняй собі!

Мала ходитиме навшпиньках повз канапу, сповиватиме ляльок і лише зрідка наважиться підійти до Олега за порадою.

— Таточку, а що нам робити з оцією неслухняною донею? — піднесе вона братові-татові одну з ляльок.

Олег почухає в потилиці, подивиться на стелю, а тоді недбало кине:

— Мамусю, ти в мене така розумна, що, як вирішиш, так і чини.

Цього сестрі було досить, і вона більше не турбувала брата...

Отже, все складалося якнайкраще!

Нарешті батьки поїхали — день свободи розпочався!

2. МІНІМАКС ПЕРШИЙ

Якщо ви думаєте, що Олег, тільки-но машина з батьками завернула у ліс, тут-таки й забув про все на світі і стрімголов помчав до озера — ви глибоко помиляєтесь.

Озеро в Круглику останнім часом зробилося неприступним.

Ще тиждень тому на його берегах, порослих густим очеретом і луговими духмяними травами,

можна було пограти в бадмінтон, поганяти м'яча або й скупнутися, а зараз до озера годі було потикатися.

Тільки-но біля нього з'являвся хтось із дачників чи місцевих жителів, як з очерету вискакувала довготелеса бородата постать у гумовому плащі з капюшоном, насунутим на очі, наставляла допотопну мисливську рушницю і різким голосом наказувала:

— Стій! Заповідна зона! Стрілятиму!

І хоча жителі Круглика — як місцеві, так і дачники — чудово знали, що рушниця ота не стріляла вже, мабуть, од часів першої світової війни, бо належала ще дідові попереднього сторожа, та ризикувати не наважувались і про всяк випадок тут же відступали.

Отже, самі розумієте, мчати щодуху на озеро Олегові не було ніякого сенсу. Та й сестра ще солодко спала.

Будити малу Олег поки що не став — нехай поспить востаннє досхочу. Адже завтра почнеться нескінченне шкільне життя. І вже не скоро Лізка зможе дозволити собі розкіш поспати. Це Олег чудово знав із свого особистого трикласного досвіду.

Він вийшов у садочок і вирішив, поки сестра встане, обібрати дві вишні, що росли в дальньому кутку дачі.

Дальній куток — звучало надто перебільшено: до нього було метрів чотири, а то й менше. Взагалі, весь садочок складався з двох яблунь, двох вишень, однієї груші-дички та заростей дикої малини, замість паркану. Та й саме слово «дача» пасувало помешканню Валяйків так само, як, скажімо, слово «богатир» пасувало б худючому й кістлявому Олегові.

Дача являла собою фанерну халабуду розміром три на три метри та висотою десь метрів два.

За покрівлю їй правила вкрита мохом дранка. Споруда мала невеличкі дверцята, у яких навіть Лізка, заходячи, мусила нахиляти голову, та два віконечка, такі манюні, що коли б Олег захотів крізь одне з них вистромити голову, то не мав би ніякої гарантії, що зможе втягти її назад.

Та, коли говорити відверто,— яка різниця: чи халабуда з двома розкладушками править тобі за дачу, чи кам'яний будинок. Головне — місце, а кращого за Круглик, на одностайну думку мешканців найближчого міста,— не знайти. По-перше, недалеко їхати, по-друге, ліс та озеро, по-третє, досхочу свіжого повітря!

Одне слово, не Круглик — рай земний!..

Олег спритно здерся на вишню, і вже тут, на самому вершечку гнучкого дерева, відчув, що день без батьків почався.

Він вправно й хутко обірвав за кілька хвилин обидва дерева, складаючи перестиглі вишні у пакетик від молока, припасований до пояса, спустився додолу й вирішив нарешті збудити сестру — порадувати малу гостинцем. Та враз пригадав, що мама просила на сніданок забрати у сусідки, Ізольди Сократівни, яєчка, за які вже наперед заплачено.

Ох, уже ці яєчка!

Мама десь вичитала, що їх треба вживати щодня — свіжими й сирими, і відтоді примушувала Олега й Лізу ковтати щоранку по одному. При цьому вона пильнувала, щоб діти не просто ковтали яйця, мов індики, а випивали їх повільно, не поспішаючи, крізь невеличкі отвори у шкаралупі. Ще й наспівувала їм якесь нібито давньоанглійське прислів'я.

Це прислів'я в татовому перекладі звучало приблизно так:

Хто починає день з яйця —
Здоровим буде до кінця!

Олегові не дуже подобалося слово «кінець» — воно ніби натякало на смерть,— але він мовчав. Бо яка різниця, від чого помреш: од щоденного споживання сирих яєць чи од інфаркту. З його точки зору, смерть од інфаркту навіть краща — вона, принаймні, нічого не коштує. А за кожне свіже сире яйце Ізольда Сократівна, колишня власниця їхньої дачі, а теперішня сусідка, лупила по три магазинні ціни.

Олег підійшов до заростей дикої малини, що відділяла їхню дачу від чималого будинку сусідки, і покликав:

— Ізольдо Сократівно! Це я, Олег,— по яєчка!

Курник, що нагадував собачу будку і тулився до порога сусідчиного помешкання, відразу ж одчинився, і з нього спритно вибралася дамочка років п'ятдесяти у картатій хустині й плюшевому чорному жакеті. Вона тримала в руці два яєчка.

Щільно причинивши за собою дверцята курника, вона всміхнулася до хлопця:

— Ось, дитинко! Свіжесенькі, аж теплесенькі — щойно з-під курочки.— І простягла Олегові яєчка, завбільшки скоріше з голубині, ніж курячі.

«Цікаво було б хоч раз поглянути на її курей!» — подумав Олег.

Сусідка чомусь ніколи не випускала їх із курника. Інколи з нього долинало слабеньке квоктання, але які на вигляд оті дивовижні, можна сказати — карликові, кури, досі ніхто не бачив.

Мабуть, таки справді то була якась рідкісна мексіканська порода, як запевняла Ізольда Сократівна своїх покупців, бо яйця від сусідчиних курей купувало чи не все дачне населення Круглика. А хіба звичайна курка може знести за день кілька десятків яєць? Та ніколи в житті!..

Олег чемно подякував сусідці і поспішив додому, звідки вже чувся спів Лізки. Сестра прокинулася сама і, мабуть, чепурилася перед дзеркалом, яке тато на прохання мами нарешті повісив учора на вхідних дверях.

— Привіт, школярко! — посміхнувся до сестрички Олег.

Що не кажіть, а він дуже любив Лізку. Мала, білява, з великими бурштиновими очима, вона була дуже симпатична.

Брат жартома смикнув її за кумедну кіску й поквапив:

— Швидше вмивайся, снідати будемо.

— А де мама й тато? — здивувалася Лізка.

Олег розповів їй, що тато з мамою поїхали до міста, і щедро змальовував усі переваги дня без батьків. На його подив, сестрі вони чомусь не здалися такими вже й заманливими, і вона промовчала.

Брат, весело насвистуючи, налив у невеличку каструльку води, вийшов у садок, де містилася їхня кухня, і поставив яєчка варитися. Кухня із газовою плиткою на дві конфорки була обладнана у фанерному ящику від рояля: ящик подарував татові один із його знайомих.

— Ти що робиш?! — округлила очі сестра.— Адже мама забороняє варити яйця!

— Заспокойся,— відмахнувся Олег.— По-перше, мами сьогодні нема. По-друге,— тут Олег вирішив схитрувати і скористатися прийомом, до якого вдавався тато, коли Лізка відмовлялася щось їсти,— я недавно прочитав у журналі «Здоровье», що жінки, які мріють стати кіноактрисами, повинні хоч раз на місяць їсти варені яйця.

— Чому? — недовірливо поцікавилась Ліза, яка, мабуть, уже з колиски спала та бачила себе на великому екрані.

— Бо варений білок — не кажу вже про жовток! — активно сприяє гостроті зору. А коли в тебе гострий зір та ще й красиві од природи очі,— то на екрані вони будуть втричі виразніші!

Цей аргумент переконав Лізку, й вона заспокоїлась.

— Приглянь за яєчками та подзьобай ось вишень,— подав Олег сестричці пакетик,— а я трошки помідорчиків пошукаю.— І він пішов до невеличкої грядочки з кількома кущиками помідорів, які ховалися в бур'янах у тому ж таки дальньому кутку саду.

Коли він відкручував хвостик останнього помідорчика завбільшки з кульку для настільного тенісу, від кухні раптом долинув Лізчин зойк, потім — дзвінкий сміх, а тоді — якесь пискливе воркування.

Олег кинув помідори на землю і стрімголов помчав до кухні.

Та коли він підбіг, то побачив, що нічого не сталося.

Лізка стояла перед плиткою навколішках і лагідно посміхалась. Перед нею лежала перевернута каструлька, а поруч, у калюжці з недовареного білка та води,— яєчна шкаралупа.

— Чого б це я веселився! — розсердився Олег.— Що ти тепер снідатимеш? — Він кинувся піднімати каструльку, та Лізка голосно зойкнула:

— Обережно! Ти наступиш на н ь о г о!

— На кого — на нього? — не зрозумів Олег і витріщив очі на каструльку.

На землі за каструлькою сиділо дивне створіння, дуже схоже на ящірку. Але в цієї ящірки, на відміну від звичайних, що водилися на лузі коло озера, на спині стирчали двоє невеликих крилець із перетинками, а луска на тілі відливала металевим блиском.

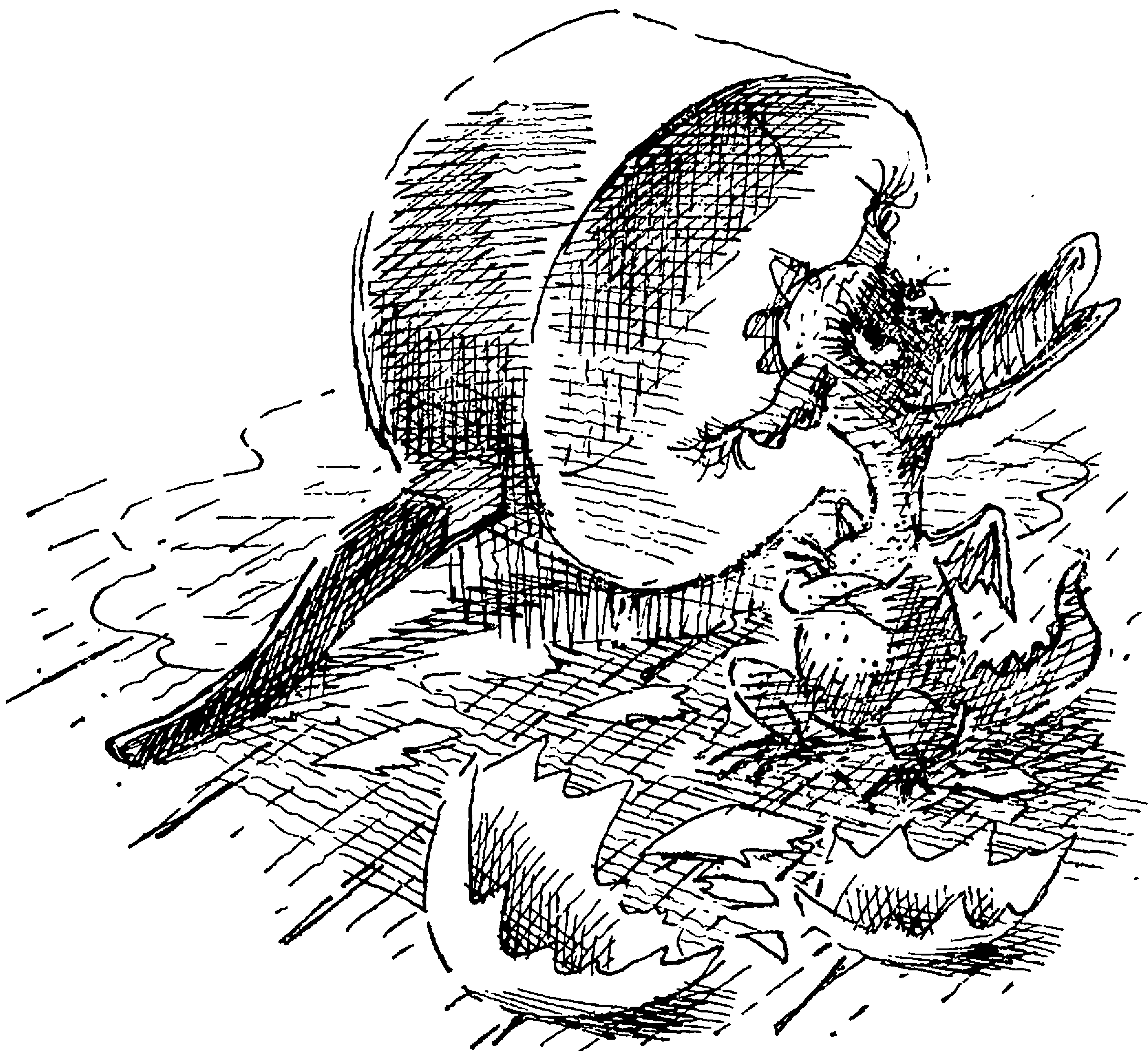

Дивне створіння погойдувалося на двох задніх товстеньких лапах, схрестивши перед собою дві передні, значно коротші, і пильно дивилося на Олега своїми райдужними очима з густими пухнастими віями. При цьому воно ще примудрялося водночас колупати гострим хвостиком у правому вусі, схожому і формою і кольором на пелюстку гарбузової квітки.

— Це що за потвора? — здивувався Олег.

— Дракончик! — весело відказала Лізка і, присівши навпочіпки, мізинчиком почухала «потвору» за лівим вушком.

— Сам ти потвора! — раптом сердито пискнула дивовижна істота.— А я — Мінімакс Перший!

Такого, як кажуть, і в страшному сні не побачиш!

Не дивно, що Олег, почувши ці слова, так і сів, де стояв...

3. ЩЕДРА СУСІДКА

Нехай ніхто з вас не сподівається, що Лізчиного зойку в Круглику о цій ранній порі не почули.

Щоправда, старожилів зойками не здивуєш, бо відтоді, як у Круглику почали з'являтися дачі, село стало повнитися й зойками дітей.

Діти дачників зойкали при найменшій нагоді. Побачить хто з них корову і кричить:

— Ой, мамо, диви! Справжня корова!

Побачить качку — те ж саме:

— Ой, мамулю, качечка! Жива качечка! І так — од ранку й до вечора.

— Метеличок! Ой-ой!

— Вужик! А-тя-тя!

— Жабка! Скок-скок!..

Місцеві жителі розуміли: що візьмеш з цих городян — дітей бетону, сталі й скла, блідих пагінчиків асфальту? Справді, самі подумайте: хіба зустрінеш у центрі міста корову чи табун качок в оточенні барвистих метеликів? Та нізащо в світі!.. От вони й усміхалися поблажливо та думали: «Нехай малі радіють, нехай спілкуються із справжньою природою, бідолашки!»

Та про Олега й Лізу вони були іншої думки. Спокійні й виховані, брат і сестра за той час, що були на дачі, жодного разу не дозволили собі зарепетувати чи загорлати, тим паче — качатися

по землі та дригати ногами, як це робили деякі міські діти, коли батьки щось забороняли їм.

Отже, Лізчиному зойку ніхто не надав значення, окрім сусідки Ізольди Сократівни.

Ця жінка вважала своїм громадянським обов'язком звертати увагу на все, що діється навколо, бо мала від цього свій зиск. Тож і зараз, почувши зойк на дачі Валяйків, вона метнулася до порога й заскочила в будинок.

У першій кімнаті, захаращеній різноманітним непотребом — від заіржавілої швейної машинки до старезного пилососа «Вихрь»,— Ізольда Сократівна підійшла до дивної споруди, накритої старою рядниною, і відкинула запону. Під нею виявилася клітка, в якій сиділа пошарпана напівсонна ворона.

Птах невдоволено покосував заспаним оком на Ізольду і сердито каркнув.

— Ну-ну! Покаркай мені!..— замахнулася рядниною Ізольда, й бідолашна ворона злякано втягла носату голову в плечі.— Вилазь! — прочинила хазяйка дверцята клітки.— Справа є!

Ворона струснула крильми, зганяючи залишки сну, і неохоче вилізла.

— Що там ще сталося? — спитала вона людським голосом.— Я вже й так од ваших доручень гибію, то хоч ранком поспати можу?

— Потім поспиш, а зараз — до роботи! Чи міліцію сюди запросити? — єхидно поцікавилась Ізольда.

Ох, уже ця міліція!

Скільки Креня пам'ятав себе, Ізольда весь час лякала його міліцією. Невже так воно буде до кінця його життя?..

Креня — так звали ворону — був не лише розумний, як переважна більшість ворон взагалі, а й умів розмовляти. Ви, мабуть, знаєте, що можна навчити розмовляти деяких птахів, хоча дале-

ко не всіх. Але Креня володів ще одним рідкісним та безцінним талантом: він умів слухати й запам'ятовувати почуте...

Та про Креню — згодом, а зараз трохи про саму Ізольду Сократівну.

Вона прижилася в Круглику якось непомітно й ненав'язливо. В будинку, де вона зараз мешкає, колись жила бабуся років вісімдесяти, така собі «бабка-кульбабка», яку всі називали просто Митрофанівною.

Коли перші дачники почали торувати стежки до Круглика і зводити там оселі, з'явилася й Ізольда Сократівна.

Ніхто не звернув уваги на цю досить чепурну дамочку у капелюшку з пір'ячком. Місцеві жителі думали, що вона теж дачниця, а дачники вважали її тутешньою, гадали, що народилася вона в Круглику, переселилася згодом у місто і тепер просто наїжджає до своєї колишньої домівки.

Але в Ізольди Сократівни була чітка мета: безкоштовно заволодіти будинком у Круглику, а свою міську двокімнатну квартиру залишити єдиному синочку, вайлуватому Борисові, або, як кликала його мати, Бобчику, приймальникові склотари.

От і почала Ізольда вчащати до Круглика, до хати бабусі Митрофанівни.

Бабця була сама як палець, тож із радістю приймала цю лагідну й привітну, на її переконання, жіночку, яка щоразу привозила бабусі із Києва гостинці: то пачку вафель «Сніжинка», то коробку цукерок «Пташине молоко», а то й «Київський» торт.

Якось непомітно для місцевих жителів візити Ізольди перетворилися на майже постійне перебування в Круглику, й одного чудового дня Митрофанівна заявила сусідам, що Ізольда Сокра-

тівна — її далека родичка. Тепер ця родичка нарешті знайшлася і житиме в неї, а хату свою Митрофанівна, як помре, залишить Ізольді у спадщину.

Сусіди пораділи за Митрофанівну — хоч якісь родичі знайшлися, зігріють останні роки бабці! — і невдовзі хата була переписана на ім'я Ізольди.

Тепер до Круглика став учащати й Бобчик. Щоразу він привозив «своїй любій бабусенції», як він величав Митрофанівну, величезний, на три кілограми, подарунковий «Київський» торт. А Митрофанівна, котра за все своє довге трудове життя не те що торта, а й тістечка, мабуть, не бачила й не куштувала, як то кажуть,— дірвалася...

І хоча пожадливою її ніхто не міг назвати — старенька ладна була віддати останню сорочку тому, хто потрапляв у скруту,— але від торта відмовитись не могла!

Кожного разу, коли Бобчик приїжджав з тортом, Митрофанівна поважно сідала за великий березовий стіл у дворі і здоровенною дерев'яною ложкою починала уминати цей шедевр кулінарного мистецтва, запиваючи козячим молоком. В ці хвилини старечі зморшки на її обличчі розгладжувалися, вицвілі од часу очі знову вигравали яскравими синіми бісиками...

Та ось перед Новим роком Митрофанівна наказала довго жити.

Ховав бабцю весь Круглик.

Люди говорили належні у таких випадках слова, бабусі трішки поплакали, згадуючи минуле. Та найбільше за Митрофанівною побивалися Ізольда й Бобчик. Правда, злі язики за їхніми спинами плескали, що саме вони своїми подарунковими тортами звели Митрофанівну в могилу, але чого люди не набалакають? Самі поду-

майте: чи вмирали ви, якщо вам траплялася нагода укоськати цілий торт? Не пригадуєте? Ото ж бо й воно!..

Тепер Ізольда Сократівна зробилася повноправним членом кругликівської громади, успадкувавши будинок Митрофанівни.

Місцевих жителів трохи здивувало, що Ізольда одразу ж почала обносити щільним височенним парканом свою нову садибу. І коли дільничний інспектор поцікавився — навіщо, Ізольда пояснила: вона, мовляв збирається завести кілька курочок.

— А вони ж такі капосні,— сказала вона,— почнуть усюди нишпорити, квіточки у наших дачничків видзьобувати. А паркан буде — і квіточки ростимуть спокійно.

Цей аргумент усім припав до серця. Бач, виявляється, яка чуйна людина: у першу чергу дбає не про себе, а про інших!

Скоро всі дізналися від Ізольди, що вона вирішила теж розводити квіти — і знову ж таки для людей! Гляньте, скільки у нас молоді одружується! А свят оно скільки: День меліоратора, День геолога, День машинобудівника!.. Годі й полічити: що не аркуш у календарі — то якесь свято. І до кожного свята людям потрібні квіти.

І всі кругликівці одностайно погодилися з нею.

Щоправда, вирощені квіти Ізольда чомусь не здавала в квітковий магазин, як, з її слів, збиралася чинити, а сама продавала на міському ринку.

Деякий час Ізольда двічі на день рейсовим автобусом возила квіти у відрі, обмотаному марлею. Та скоро за нею і за квітами почав приїздити на власних «Жигулях» Бобчик.

Злі язики знову патякали, що, мовляв, машину придбано за гроші, виручені від квітів. Та Ізольда всім легко довела, що Бобчик виграв

«Жигули» у «Спортлото»,— і всі знов пораділи такому щастю новоспечених кругликівців.

А цьогорічної весни Ізольда приїхала до Круглика з татом Олега й Лізки. Вона познайомилася з Валяйком-старшим на базарі: той на Восьме березня купував у неї квіти. Вони почали, як ведеться, торгуватися, а там — слово за слово — заговорили й про Круглик. Ізольда довідалася, що Валяйко давно мріє про невеличку затишну дачку, де можна було б спокійно відпочивати від міської суєти, вивчаючи незадимлене небо.

Тут же в Ізольди виникла, на її думку, блискуча ідея. Вона умовила тата відвезти додому квіти, потім забрати її з ринку і разом навідатися в Круглик.

— Є варіант!..— загадково всміхнулася вона.

А коли вже в Круглику «незрівнянна Ізольда Сократівна», як почав величати її астроном Валяйко, запропонувала йому оддати під дачу споруду, де колись мешкала коза Митрофанівни,— тато ледь не заплакав од її людської щедрості й безкорисливості.

Ізольда всім казала, що Валяйко пропонував їй гроші, але вона й слухати не схотіла: вважала, що для неї і так велика честь і насолода, якщо її сусідом буде справжній астроном — знавець космічних глибин і таємничих порухів зірок.

Зрештою тато привіз маму, і вона лишилася в повному захваті як од незрівнянної Ізольди Сократівни, так і від дачі.

Того ж пам'ятного дня Валяйки завезли на омріяну дачку свої речі, а влітку, коли Олег повернувся з піонерського табору, і дітей.

Такий королівський жест ще вище підніс авторитет Ізольди в очах кругликівців, і тепер вона зробилася чи не найповажанішою людиною в селі — чого й прагнула весь час.

Та коли б хто зазирнув у щедру й безкорисливу душу цієї жінки глибше, то побачив би там зовсім-зовсім інше...

4. ТАЄМНИЦЯ ІЗОЛЬДИ

А тепер час розповісти, як жила Ізольда Сократівна насправді.

Якщо перша кімната, в якій вона приймала своїх не дуже частих гостей, виглядала захаращеною і неохайною, то друга, дальня, була, навпаки, розкішною.

Увійшовши до неї крізь маленькі, майже непомітні дверцята в тому ж темному кутку, де стояла клітка Крені, відвідувач був би приголомшений ще на порозі.

Стіни кімнати щільно затуляли східні килими ручної роботи. Яких тільки візерунків тут не було! Око дивували й тішили різнокольорові казкові жар-птиці. Гнучкі діви в шароварах вигиналися в загадковому танку. Дивовижні химерні створіння сходились у герці, а над ними в бірюзовому небі гойдалися екзотичні риби з хвостами й плавцями, як у павичів.

На підлозі теж лежав килим, у ворсі якого нога тонула трохи не до коліна. По кутках кімнати стояли старовинні крісла з витими поручнями у вигляді змій із роззявленими пащами, а на всю бічну стіну простяглася так звана посудна гірка, що віддалено нагадувала сучасний сервант. Гірка ця була із справжньої карельської берези, оздоблена пацьорками,і виблискувала дзеркальними задниками, в яких відбивалися прим'якшені кольори музейного кришталю й порцеляни.

Посеред кімнати, як центр усього цього дива, стояв столик червоного дерева з крученими гнутими ніжками, які прикрашало різьблення у ви-

гляді виноградної лози. На столику тьмяніли два бронзові старовинні підсвічники у формі атлантів, котрі у своїх могутніх руках, які згодилися б для роботи вантажників на залізниці, тримали товсті свічки з воску вишневого кольору.

До цієї кімнати Ізольда Сократівна заходила лише пізнього вечора, скінчивши всі свої буденні клопоти: розпродаж яєчок дачникам, догляд за квітами, дружні балачки з сусідками про погоду й міжнародне становище. Але перед тим, як зайти, вона старанно готувалася.

Скромне сатинове плаття й плюшевий чорний жакет летіли в темний куток першої кімнати, щоразу лякаючи Креню. Замість цього ганчір'я вона вдягала розкішний атласний халат з малюнками, що пасували кольорами до килимів. Замість босоніжок на гумовій підошві, за чотири карбованці тридцять сім копійок, Ізольда Сократівна взувала вишиті золотою ниткою капці, облямовані хутром нерпи, ціну яких навряд чи зміг би точно визначити навіть найкращий приймощик комісійного магазину. А на старанно вимиті й змащені дорогим французьким кремом руки настромляла коштовні персні з діамантами.

Наприкінці вона робила зачіску. Ізольда збирала волосся, ще густе й чорне, мов пір'я у Крениному хвості, в тугий жмут на потилиці, заколювала його черепаховим гребінцем і лише тоді повагом прочиняла заповітні дверцята.

Зручно вмостившися в одному з крісел, Ізольда відкривала приховані за килимом від стороннього ока дверцята стінної шафи.

На перший погляд можна було здивуватися: серед такої розкоші — і звичайнісінька тобі стінна шафа-комірчина з нефарбованими сосновими полицями, ущерть завантаженими півлітровими банками з варенням.

Але це — тільки на перший погляд.

Ізольда розсувала у першому ряді банки з варенням — і за ними відкривалися теж банки, закатані металевими кришками. Та в цих банках зберігалося не варення з яблук, вишень чи слив. У цих банках лежали... гроші!

Як і кожна дбайлива хазяйка, що наклеює на закручену банку з варенням папірець і на ньому пише сорт варення й коли його зварено, так само Ізольда Сократівна закручувала в півлітрові банки купюри у десять, двадцять п'ять, п'ятдесят і сто карбованців, робила на банках наклейки з медичного пластиру і теж щось писала на ньому червоним фломастером. Але писала, звичайно, не сорти варення — де ви бачили варення з грошей! — а якісь загадкові цифри, скажімо, такі:

25.1500.VIII.

Цей напис сторонній людині нічого б не сказав, але не Ізольді. Для неї він означав дуже й дуже багато. Ось як він розшифровувався:

Грошові купюри по 25 карбованців.

Всього в банці — 1500 карбованців.

Гроші зібрано в серпні.

Гроші в банки Ізольда закручувала з багатьох міркувань.

По-перше, в банках, на відміну від грунту, печер чи інших традиційних схованок для скарбів, вони не псувалися.

По-друге, так, під виглядом варення, банки не привертали зайвої уваги — в разі чого...

По-третє, якщо треба буде кудись переїхати — банки легко можна завантажити в ящики, котрими Ізольду Сократівну запросто забезпечив би синочок Бобчик — адже для приймальника склопосуду це дрібниця!

І — по-четверте, і це головне! — слова «банка» та «банк» здавалися Ізольді близько спорідненими.

Як їй це не було прикро, але в нашій країні приватних банків нема, та й не може бути. Якщо у вас є лишні трудові гроші, ви можете тримати їх у будь-якій із численних ощадкас. Ізольда ж ощадкаси обминала десятою дорогою, бо гроші, які вона мала, були далеко не трудові. От вона й надумала влаштувати собі свій власний потаємний «банковий банк», як Ізольда його називала.

Банк Ізольди Сократівни налічував уже стільки банок, що потребував переобліку та інвентаризації: жіночка давно збилася з рахунку! От вона й збиралася взимку, коли роботи поменшає, зайнятися цією справою, а поки що не дуже сушила собі голову. Та й приємно було мати стільки грошей, що й полічити не просто!

Ще сподівалася вона придбати для підрахунку грошей мінікомп'ютер, та зіткнулася з непередбаченими труднощами: комп'ютери, як виявилося, продавали тільки державним установам та організаціям.

Такий хід справ трохи образив Ізольду: ач які! Звичайні школярі, яким іще треба таблицю множення вчити,— і ті можуть собі спокійно й безкоштовно обраховувати свої задачки на комп'ютерах, а вона, можна сказати,— мільйонерша, мусить користуватися допотопною рахівницею!

Та Ізольда поки що не дуже й побивалася. Вона сподівалася рано чи пізно роздобути омріяний мінікомп'ютер, а тим часом вирішила досконально оволодіти прийомами роботи на ньому. І це, до речі, була чи не найповажніша причина, чому вона запросила Олегових та Лізчиних батьків на дачу. Адже діти Валяйків — школярі і мають доступ до обчислювальної техніки. Та й мама їхня — старший бухгалтер-економіст, тож Ізольда спершу підучиться в них, а там, гляди,— і комп'ютером десь розживеться. У цьому їй до-

поможе Бобчик: адже для посади, яку він обіймає, нічого неможливого нема! Навіть і тепер, коли люди здають переважно посуд від соків та мінеральних вод, все одно біля пунктів прийому склотари завжди стоять черги. А Ізольда й Бобчик чітко усвідомили: там, де є черга,— завжди можна погріти руки.

Вас, мабуть, уже цікавить, звідки ж рядова й не дуже працьовита на перший погляд жінка має таку силу-силенну грошей? Тоді поцікавтесь на базарі, особливо — перед святами, скільки коштують квіти, або навідайтесь у Круглик і спитайте іну пари яєчок...

А тепер час розповісти й про Креню.

Колись Креня не мав ніякого імені, а був звичайним воронятком, веселим і галасливим, і мешкав у рідній воронячій колонії.

З давніх-давен колонія оселилася в самому центрі Круглика — чи не з часів його заснування,— і ніхто з мешканців не звертав на неї уваги. Та й ворони приносили певну користь: вони визбирували на городах черв'яків, личинок, усяких вреднючих жуків, поїдали різні покидьки, котрі лишалися після недільних наїздів міських туристів.

Та відколи Круглик почали заселяти дачники, воронячому раюванню настав край. Каркання й галас чорнопероі колонії, які здавалися кругликівцям чимсь природним і невід'ємним від самого життя, дачникам чомусь не припали до смаку. Вони почали жалітися й писати до начальства: мовляв, вороняча колонія заважає їм жити.

І от до Круглика навідався чоловік у міліцейській формі, походив, побалакав про щось із дачниками та й поїхав собі. А згодом з'явився знову, тільки вже не один, а в супроводі двох дядьків з мисливськими рушницями.

Дядьки почали бабахкати у небо — знявся страшенний лемент, бідолашних ворон пройняв невимовний жах, і пташина колонія подалася хтозна-куди, щоб уже більше ніколи не повернутися до рідних домівок.

Креня ж при перших пострілах од переляку підскочив угору — і випав із гнізда, бо ще не навчився як слід літати.

«Мисливці», розігнавши ворон, подалися геть, а Креню, переляканого й немічного, підібрала Ізольда. Так він і оселився в неї. Зрозуміло, його дитяча пам'ять міцно утримувала образ людей з рушницями, які ледь не до смерті нажахали його родичів, тож Ізольда відтоді й користувалася цим: щоразу, коли птах пробував був заперечувати хазяйці, вона грозилася здати його в міліцію або ж покликати мисливців.

І хоча в Круглику мисливців не було, а дільничним інспектором працював веселий рум'янощокий хлопець із дивним, як на нього, прізвищем Крутивус — його дитинне обличчя досі не відало, що таке бритва! — та згадка про давнього кривдника у міліцейській формі лишилася в Крені назавжди...

Кренею Ізольда назвала птаха на честь свого таточка. Вона ж і навчила Креню розмовляти, а слухати й запам'ятовувати почуте він умів чи не від народження: адже й у ворон, як і в людей, теж бувають свої вундеркінди.

Ворона була потрібна Ізольді для того, аби узнавати, що де робиться. Вона примушувала птаха літати по Круглику, підслуховувати плітки й чутки та переповідати їй.

Знаючи майже всі таємниці як мешканців Круглика, так і дачників, Ізольда, лише натякнувши на свою обізнаність, легко «вибивала» для себе будь-які блага: то мінеральні добрива для квітів, то нові дошки для паркану, а то й

письмову подяку для свого Бобчика «за сумлінну роботу у сфері обслуговування».

Ще Креня мусив узнавати, де намічаються весілля чи похорони. От де Ізольда й Бобчик гріли руки!

Ізольда Сократівна першою мчала до місця події зі своїми квітами, бо знала: лише у цих двох випадках люди навіть не питають, скільки коштує букет, а платять, що скажеш. Та й Бобчик, якого Ізольда одразу сповіщала терміновою телеграмою, прилітав своїми «Жигулями» на весілля чи похорони за порожніми пляшками. Після такого візиту на дверях приймального пункту склотари, де він працював, кілька днів висіла промовиста табличка: «Немає тари!», а на полицях «банкового банку» Ізольди ставало тісніше...

Роль шпигуна зовсім не подобалася птахові, він затаїв на Ізольду страшенну злість і при першій же нагоді мріяв помститися. Але жах перед міліцією поки що змушував Креню коритися хазяйці, та й для помсти ніяк не траплялося слушної нагоди...

Отак насправді жила Ізольда Сократівна, ховаючись від сторонніх очей за щільним високим парканом та за славою душевної і безкорисливої жінки.

Отже, почувши Лізчин зойк, вона вигнала Креню з клітки і наказала:

— Негайно лети до Валяйків: поглянь, чого раптом ці виховані діточки галасують.

— На голодний шлунок? — обурився Креня, бо хазяйка навіть не згадала про сніданок.— І не подумаю!

— Що-о?! — гримнула Ізольда.— І не подумаєш?! Так я зараз, ось-ось...— І вона вдала, ніби збирається бігти надвір і щосили гукати на поміч дільничного міліціонера Крутивуса: так вона вже не вперше лякала птаха.

І хоч Креня в глибині своєї воронячої душі трохи сумнівався, що міліція може стати Ізольді з її квіточками в пригоді, але страшний спогад дитинства знову примушував його скоритися...

— Лечу, вже лечу! — замахав птах крилами.— Але хоч макову росиночку!

— На вже, ненажера, вдавися! — «розщедрилась», пожалівши птаха, Ізольда й кинула йому заплісиявілу обсмоктану кістку.

Креня спершу ображено й гордовито відвернувся, та голод, як то кажуть,— не свій брат, і він під презирливим поглядом Ізольди, квапливо обдзьобав ледь помітні залишки курятини, утер дзьоба кігтистою лапою і тінню шугонув у прочинену кватирку.

5. ЗНАЙОМСТВО ЗБЛИЗЬКА

Підлітаючи до літньої кухні Валяйків, Креня ненароком зачепив металевий кухоль, що висів на яблуневій гілці. Кухоль із дзенькотом упав на землю — і птах од ляку аж завис у повітрі. «Все! — майнуло в його голові.— Тепер уже точно здадуть у міліцію!..» Та, на його подив, ніхто на дзенькіт просто не звернув уваги, тож Креня, вже обережніше, вмостився на нижній гілці й уважно почав мотати на вуса, пробачте — на дзьоба,— все, що діялося в кухні...

Олег нарешті оговтався від того, що побачив і почув. Він підвівся з землі, підсунув до себе низенький дерев'яний ослінчик, вимкнув газову плитку — в балоні вже кінчався газ — і вирішив докладно з'ясувати, що ж трапилось.

— Прошу вибачити,— звернувся він якомога спокійніше до крилатої ящірки, що вміла говорити,— але мені не зовсім зрозуміло: ви кажете, нібито ви...

— Кажу, що чуєш! — не дуже ввічливо перебила його ящірка.— Я — дракон Мінімакс Перший і поки що останній.— При цьому «ящірка»-дракон гордо розправила крильця і кумедно настовбурчила рогові лусочки на мордочці та колючки на довгому зеленому хвості.— А коли

деякі особи, котрі безпідставно, як я переконався, іменують себе «гомо сапієнс», тобто людиною розумною, мислячою, не розуміють елементарних істин, то й нічого з такими правити теревені! — Мінімакс скінчив свою промову й зарозуміло відвернувся, утупивши райдужні очиці,

прикриті повіками з блакитними віями, в Лізку, що стояла коло плити й усміхалася.

Олег не знав, що й відповісти цій пихатій, як на нього, потворі, тож перевів погляд на сестру.

— Чого всміхаєшся? — невдоволено мовив він.— Краще б узяла й прибрала! Онде всю підлогу залила яйцями та засмітила шкаралупками!

Лізка заходилась прибирати, а Олег трохи заспокоївся, «випустив пару», як сказав би тато, і знову звернувся до пихатої ящірки, що називала себе Мінімаксом:

— Наскільки я зрозумів, добродію, ви назвалися драконом?

— Точніше не скажеш! — глузливо посміхнувся Мінімакс, якщо припустити, що маленькі крилаті ящірки вміють посміхатись.

— Але наскільки я знаю,— вів Олег далі,— про драконів наукових даних нема. Хіба що в казках чи билинах є згадки про них. Але то — вигадки. Та й ви, пробачайте мені, щось не дуже схожі на тих драконів, про яких мені довелося чути й читати. Справжні дракони — це велетенські створіння, які дихають полум'ям. Ви ж на вигляд — звичайнісінька ящірка, хіба що з крильцями.

— От я зараз покажу тобі ящірку! — пискляво вигукнув Мінімакс.— От зараз ти побачиш у мене! — І він просто на очах у вкрай переляканого Олега почав рости!

Ось Мінімакс збільшився до розміру морської свинки.

Ось він уже переріс кота!

Ще трохи — і...

Олег, навіть не уявляючи, що може бути далі, так стиснув руки, що хруснули пальці. Та раптом Лізка, ця весела, балакуча Лізка, сміливо підскочила до «ящірки», обняла її за лускату

шию, притулила свою золотаву голівку до гостровухої голови дракончика і ніжним голосочком, якого Олег від неї досі й не чув, прошепотіла створінню у самісіньке вухо:

— Мінімаксику, любий, заспокойся, будь ласка! Невже ти не бачиш: братик жартує.

«Хороші жарти! — подумав Олег, та вголос нічого не сказав.— Отак ковтне тебе ця потвора — навіть черевиків не знайдуть!..»

Лізка ще міцніше притулилася до дракончика, і той — на превелике здивування Олега! — одразу почав меншати.

Зменшившись до розміру звичайної ящірки, він сказав:

— Та хіба я що? Я — нічого. Але ж він перший почав! — Мінімакс махнув колючим хвостом на Олега.— Чого він «ящіркою» дражниться! Я ж не кажу йому нічого образливого, хоч він теж не Котигорошко чи, скажімо, не Добриня...

Крити було нічим. Олегові справді до могутньої статури наших славетних казкових богатирів було дуже далеко. Худющий — аж кістки полічити можна! — він ще й горбився так, що лопатки випиналися з-під майки, наче з них ось-ось вибрунькуються крила.

Влучне спостереження нікчемного дракона не просто образило хлопця, а й змусило замислитися. Він зразу ж дав собі слово зайнятися зарядкою вже не для батьків, а в першу чергу для себе.

— Звідки ти знаєш про Котигорошка й Добриню? — поцікавився Олег і навіть не помітив, що перейшов на «ти».

— Мені — та не знати! — буркнув дракончик.— Ваші богатирі стількох моїх предків марно понищили — і не злічити! Силу їм, бачте, дівати було нікуди! Ворогів землі Руської мало — так давай міць свою на бідолашних дракончиках випробовувати, гатити чим попало їм

по головах: хто довбнею, хто палицею залізною, а хто й мечем...— І раптом гірка сльозина викотилася з райдужного ока дракончика.

— Мінімаксику, не плач! — погладила його мізинчиком по голівці Лізка, а Олег додав:

— Не побивайся, то минулося...

Він, коли говорити по щирості, не дуже вірив дракончику, але побоювався, що Мінімакс розсердиться і знов почне рости.

Олег уже переконався в його дивовижній властивості: варто було роздратувати чи образити дракончика, як він одразу ж починав більшати. І до яких розмірів він міг виростати, Олег не уявляв, а експериментувати йому аж ніяк не хотілося. Зате, коли дракончику сказати кілька лагідних слів, підлеститися компліментом та ще й приголубити — він одразу зменшувався до розмірів звичайнісінької ящірки.

Особливо добре на Мінімакса впливала Лізка, до якої дракончик увесь час, поки точилася розмова, горнувся й тулився, мов кошеня.

— А звідки в тебе таке ім'я? — Олег вирішив з'ясувати все, а заодно й перевірити своє припущення.

— Просто я можу меншати чи більшати, як захочу. «Міні» — це від слова мінімум, тобто маленький, а «Макс» — від максимум, що означає великий.

— І до яких розмірів ти можеш більшати? Може, як слон? — усміхнувся Олег.

— Зараз побачиш! — грізно відказав Мінімакс і почав так швидко рости, що одразу сягнув Лізчиного плеча!..

— Стривай! — вигукнула Лізка.— То Олег просто так, не подумав, а ти одразу...

— Нехай думає! — кинув Мінімакс і знову зменшився, а Олег звернувся до дракончика вже зовсім запобігливо:

— Вибач, більше не буду... Я ще хочу спитати: чому ти не просто Мінімакс, а Мінімакс Перший? Адже порядковими номерами називали тільки королів та царів.

— Ніякий я не король і не цар,— одмахнувся Мінімакс.— Просто я — перший з нової експериментальної серії драконів типу «Мінімакс».

— Що за серія, що за тип?! — здивувався Олег.— Та й взагалі, звідки, нарешті, ти тут узявся?! — мимоволі вихопилося у нього питання, яке, мабуть, варто було задати найпершим.

— Звідки, звідки! — передражнив дракончик.— Звідти! — махнув хвостиком на яєчну шкаралупу, зметену Лізкою в невеличку купку.

— Невже з яєчка?! — не повірив Олег.

— А то ні! — усміхнувся Мінімакс.— Адже всі дракони з'являються з яєць: там наш початок і кінець.

Олег, усе ще не дуже вірячи драконові, нахилився й підняв шкаралупки.

Частина з них одразу розсипалася в його руках, але дві половинки, наче розрізані навпіл, були цілісінькі. Олег тихенько натис на одну — нічого! Тоді дужче... Теж нічого!..

Тоді він затис шкаралупку між долонями і здавив так, що аж почервонів од зусилля.

Мінімакс, який пильно спостерігав за хлопцем, хитрувато підморгнув Лізці і глузливо кинув:

— Дави, дави! Можеш навіть молотком вгатити чи під трактор покласти — все одно не розіб'єш! Адже це не проста шкаралупка, а д р а к о н я ч а.

Ні до молотка, ні до трактора Олег, зрозуміло, не вдався — видно, й справді шкаралупа була незвичайна. Він хотів був кинути її в сміття, як раптом на одній з половинок помітив червоний штамп, схожий на той, що ставлять на магазинних дієтичних яйцях.

Іншим разом це не привернуло б уваги хлопця. Але ж яйця кипіли! А Олег знав, що в окропі фарба змивається. На цій же шкаралупці штамп був, як новенький!

Олег уважно придивився до нього і голосно прочитав:

Дракон типу Мінімакс
Експериментальна серія
Інвентарний номер — 1

«Ну й ну! — подумав хлопчик.— Мабуть, і справді ця ящірка не обманює... А може, це наші кібернетики щось нове винайшли?! — блиснула думка.— Може, яйце випадково потрапило від них до курника Ізольди? Адже Інститут кібернетики не так уже й далеко від Круглика!.. Виходить, Мінімакс — штучний, а не справжній, така собі кібернетична іграшка».

Думка сподобалась Олегові, і він вирішив перевірити своє припущення.

— От я тобі дам «іграшка»! От я тобі перевірю! — аж скипів Мінімакс.— Ти гадаєш, я не знаю, про що ти подумав?!

Мінімакс випручався з Лізчиних рук і стрибнув Олегові на коліна.

— Ось, помацай! — дракончик тицьнув йому в руку свого колючого хвоста.— І тут!.. І ось тут!..— він підставляв під Олегові тремтячі пальці то ніс, то крильця.— Краще, краще мацай! Ну як — пересвідчився!

Олег присоромлено мовчав. Він переконався: Мінімакс був живий-живісінький, справжній-справжнісінький!

— Ото ж бо й воно! — гордо мовив дракончик і, зістрибнувши з колін ошелешеного і враженого хлопця, повернувся до Лізки, яка нишком хихотіла в кулачок.

Олег здивувався: «Телепат! Думки читає!..» —

і вирішив більше не сумніватися в існуванні дракона Мінімакса Першого.

— Ти переконав мене остаточно,— сказав він уголос і запитав: — А що означає цей напис?

— Дрібниці. Кожний тип дракона з'являється лише в одному примірнику. Він повертається на Землю...

— Як повертається? — перебив Олег.

— То вже наша, драконяча, справа,— ухилився од відповіді Мінімакс і повів далі: — Так-от, він повертається на Землю, бо тут наша прабатьківщина, і обертається на яйце. Потім новий дракон вилуплюється на світ, щоб пройти підготовчий період росту. Після цього він повертається додому. Там його перевіряють і, якщо він пройде всі необхідні випробування, його розмножують. У цьому дракони, між іншим, відрізняються від вас, людей, яких розмножують без попередніх випробувань: що вийде, те й вийде!..

Відверто кажучи, балачки Мінімакса образили Олега як представника людства. Якийсь там дракон, а ставить себе вище за людину! Як він, дурненький, не збагне: адже це прекрасно, що люди такі різні! Навіть уявити страшно, коли б їх спершу випробовували в одному примірнику, а тоді розмножували... Виходить, не сподобався комусь — знімай його з виробництва, а припав до смаку — живи в сотнях і тисячах! Ну й ну... Ще нароблять отаких, як Петько Психолог,— що тоді буде?!

При згадці про свого однолітка, сусіда по Круглику, Олег аж здригнувся, та одігнав од себе ці думки.

— Мінімаксе, а звідки ти так добре знаєш людей? — спитав Олег і вирішив про всяк випадок іще раз — останній! — закинути «наживку».— Чи не в Інституті кібернетики довідався?

Та дракончик «наживку» не ковтнув. Він презирливо зиркнув на Олега, усміхнувся його нескінченним і марним спробам розкрити таємницю, і відказав:

— Снився мені твій інститут!.. У вас там забавками займаються, а у нас — справи серйозні.

— Де — у вас?

— Звісно де — в сузір'ї Дракона!

— Де-де?! — в один голос перепитали брат і сестра.

— В сузір'ї Дракона! — повторив Мінімакс.— Там, де ми всі живемо. От ви, люди, живете на Землі, в Сонячній системі. А ми, дракони, мешкаємо на планеті Драконії, яка знаходиться у сузір'ї Дракона. Це — найменша планета сузір'я, вона дуже схожа на Землю. Ми там досить давно оселилися, хоч інкубаційний період виведення з яєць та підростання ми досі проходимо на Землі. Я вже казав: драконячий рід походить із Землі.

— От тепер зрозуміло! — полегшено зітхнув Олег.— Але все ж поясни: от ти щойно вилупився з яєчка, то звідки ти стільки знаєш?

— Необхідні знання нам переходять у спадок через гени від попереднього дракона. Ти чув про генетичний код?

— Щось чув...— одказав Олег, бо й справді чув од тата про це. Гени — такі невидимі штуки, які передаються дітям од батьків, тобто успадковуються. І саме завдяки генам, генетичному коду, діти мають чи то мамин колір очей, чи то ходу батька, а то й характер та зовнішність бабусі чи дідуся. Одне слово, гени — річ могутня, хоч і невидима. Без генів, як то кажуть,— і не туди, і не сюди...

— Максику,— лагідно звернулася до дракончика Лізка: вона вирішила називати його скорочено,— ти забув розказати про свою планету.

— Нічого я не забув,— відповів Максик.—

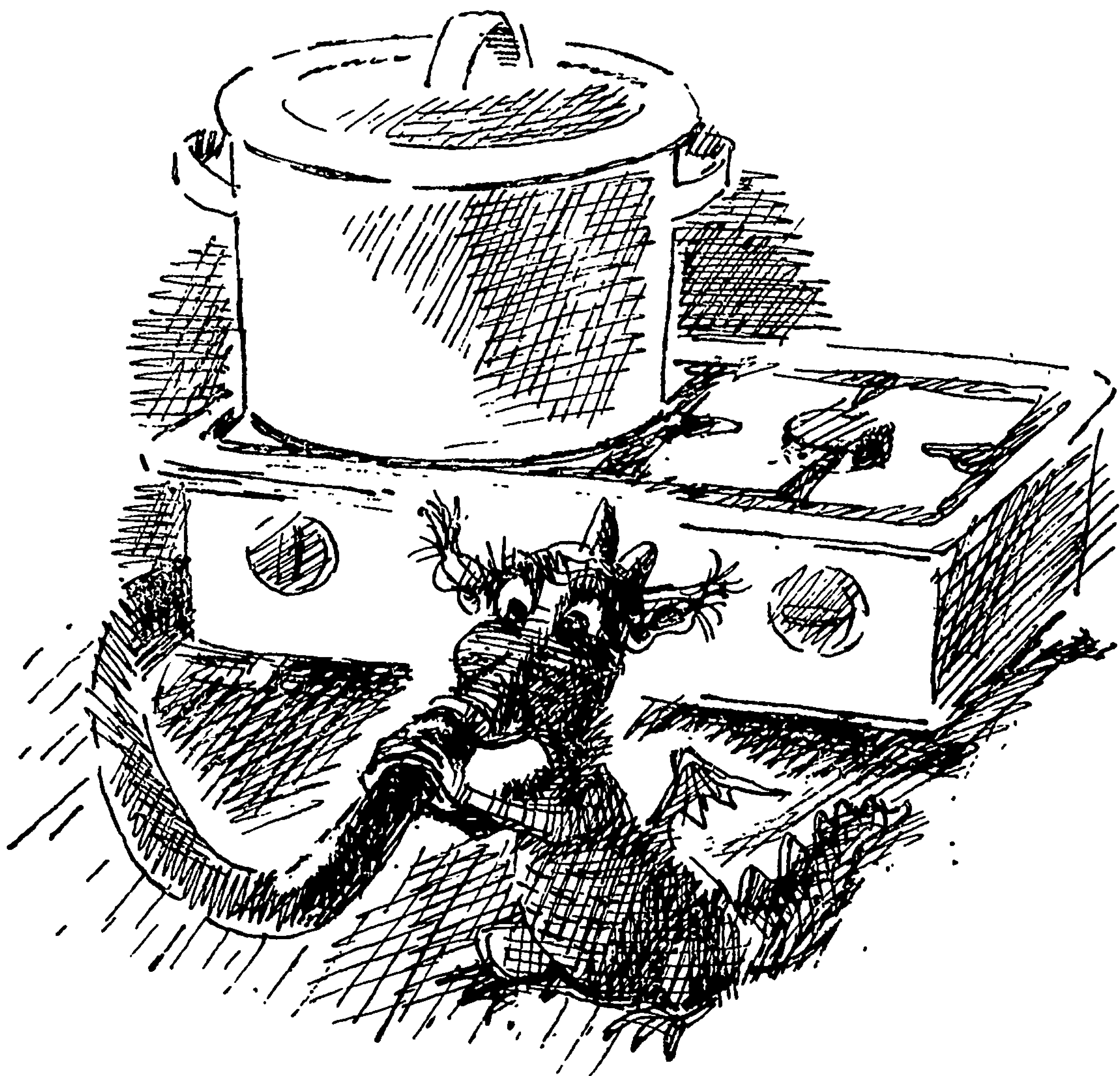

Просто я дуже зголоднів, бо від народження ще й рісочки в роті не мав.

Брат і сестра винувато заметушились у пошуках чогось їстівного. Великих запасів на дачі, ясна річ, не було — адже вони вже мали сьогодні вертатися додому: завтра — до школи. Та все ж у шафці над плиткою Олег знайшов півпачки вівсяної крупи «Геркулес».

— Годиться? — показав він пачку дракончикові.

— Смакота! — вигукнув той, прочитавши назву.— Ми, дракони, полюбляємо все, від чого

можна стати здоровим і дужим. А тут сама назва — «Геркулес» — натякає на силу. Давай!

— Доведеться трохи зачекати, поки звариться.

— Та вже потерплю,— погодився дракончик, видряпався по Лізчиній нозі й сховався в невеличкій кишеньці на її фартушку.

— Ой! — усміхнулася мала й погладила Максика.— Тепер ти вже не просто дракон Мінімакс, а кишеньковий дракон!

Мінімаксові назва сподобалась, і він ніжно потерся вушком об Лізчин пальчик.

А Олег налив у каструльку води і ввімкнув газову плитку. Та полум'я над конфоркою ледь пурхнуло — і щезло. Хлопець покрутив туди-сюди ручку — дарма!

— Все,— зітхнув він.— Газ у балоні скінчився.

— Пусте! — мовив Мінімакс і вистрибнув з кишеньки.— Де тут у вас плитка підключається?

Олег показав.

— Та-ак,— мовив дракончик, знімаючи шланг з порожнього балона.— Запалюй сірник! — наказав Лізі.

Мала запалила сірник і чекала.

— Тепер сунь сюди! — роззявив рожеву пащу дракон.

— Обпечешся! — зойкнула Лізка й одвела руку.

— Кому кажу — сунь! — розсердився Мінімакс.— Нам, драконам, вогонь — як вам шоколадне морозиво!

Ліза обережно наблизила палаючого сірника до пащі дракончика, і той довгастим, наче в справжньої ящірки, язичком лизнув полум'я, солодко замружився, а тоді ухопив шланг од плити у пащу і крізь зуби гукнув:

— Жапаюй конфойку!

Олег не дуже вірив, що з цього щось вийде,

але ввімкнув конфорку — і вона запалала веселим вогником!..

Вже за кілька хвилин вівсянку можна було подавати на стіл.

— Ну як? — хитро примружився Мінімакс, коли виплюнув уже непотрібний шланг.

— Геніально! — вигукнули брат і сестра.

— Тоді — до столу! — скомандував дракончик і перший помчав до будиночка.

Бідолаха, мабуть, так зголоднів, що мчав, не розбираючи дороги, і з усього розгону буцнувся головою у двері, на яких висіло мамине улюблене дзеркало.

Двері гойднулися, Мінімакс м'ячиком відскочив од них — і вчасно! Тої ж миті дзеркало на секунду зависло в повітрі, а тоді з веселим дзеньkотом брязнуло об землю.

— Ой! — сплеснула руками Лізка, забувши, що тримає тарілки для каші. Зрозуміло, що й тарілки лише дзенькнули об землю і розсипалися на скалки, перемішавшися з уламками дзеркала.

— Що ж тепер буде?! — схопився за голову Олег.

— А що? — здивувався Максик.— У мене все в порядку, не хвилюйтеся. Голова — спасибі генам! — цілісінька. Адже ваші богатирі так нагатили моїм предкам голови, що тепер моя може витримати будь-які удари.

— Та я не про твою голову, я про дзеркало! — бідкався Олег.— Воно розбилося, отже чекай неприємностей.

— Пхе, дзеркало! — кинув зневажливо Мінімакс.— Невже ти віриш у всякі забобони?

— Забобони тут ні до чого,— відмахнувся Олег, бо й справді не вірив у них.— Річ у тім, що це — м а м и н е дзеркало, отже прочуханки не минути.

— Справді...— погодився Мінімакс.— Що ж робити?

— Я знаю! — підстрибнула Лізка.— Скажемо, що це кіт Петька Психолога!

— Але ж валити на безневинного кота — нечесно,— не погодився Олег.— Може, хай Мінімакс признається мамі?

— Ти що?! — замахала руками сестра.— Та хіба мама повірить, що у нас є дракончик?

— Еге ж, не повірить,— підтримав Лізу Мінімакс.— Дорослі — вони такі...— Видно було, що йому аж ніяк не хочеться знайомитися з таємничою «прочуханкою», про яку з таким відчаєм говорив Олег.— Але до чого тут кіт? Хіба він допоможе?

— Цей кіт — допоможе, будьте певні! — сказав Олег і додав: — Гаразд, біжу до Петька за котом, а ви снідайте без мене.

6. КІТ НАПРОКАТ

Петько Психолог мешкав на протилежному кінці Круглика. Він хоч і вчився в місті, у сусідній з Олеговою школі, та й жив там досить давно вдвох із мамою, але кругликівці вважали його місцевим. По-перше, він у Круглику народився. По-друге, батько його жив тут. Отож щоліта Петько Психолог приїздив, як він висловлювався, «в рідні пенати», до батечка.

Батьки його розлучилися, коли він був зовсім малий. Мама з Петьком перебралася до міста, і їм дали кімнату в гуртожитку кондитерської фабрики, де вона працювала, а батько, що полюбляв зазирати до чарки,— через що вони й розлучилися,— зостався в Круглику у своїй занедбаній хижі.

Мама все ще сподівалася, що батько візьметься

врешті-решт за розум, от і виряджала щоліта Петька до нього,— може, син якось вплине на татуся.

Коли Петько приїздив, батько перший місяць тримався: ходив охайно вдягнений, веселий, брався за будь-яку роботу. Але невдовзі знаходилися різні приводи — то день народження у друга, то весілля, а то й просто вихідний день! — і таточко знов брався за чарку.

У такі дні Петько від ранку й до ночі пропадав на вулиці, його підгодовували сусіди, які любили й жаліли Петькову маму. Та й сам він навчився заробляти гроші всіма правдами й неправдами: то комусь допоможе прибрати подвір'я, а то щонебудь зробить у дачника на будівництві.

Загалом, як здавалося Олегові і як відчувала Лізка, Петько був начебто непоганий хлопець, але постійна нестача грошей, мабуть, таки позначилася на його характері.

Петько, аби заробити копійку, міг пускатися не лише на приниження, а й хитрував — навіть із сусідами й товаришами.

От і зараз він сидів на купі цегли перед довгим парканом, за яким ішло будівництво нових дач, і, підперши підборіддя, розмірковував, як же зручніше перетягти оту кляту цеглу в двір однієї дачі, щоб заробити десятку, обіцяну дачником, і не дуже перетрудитися при цьому.

За цими роздумами й застав його Олег.

— Привіт! — кинув він Петькові.— Добре, що зразу знайшов тебе: ти мені конче потрібний.

— Знайшов! — усміхнувся Петько Психолог.— Я ні від кого й не ховався. А навіщо я тобі знадобився? Мабуть, знову позичити грошей? Так я, ти ж знаєш, даю лише під проценти.

З Петьковими процентами Олег познайомився зовсім недавно. Він біг по молоко і дорогою натрапив на автолавку з книгами. Серед безлічі

поетичних збірок, яким, судячи по роках видання, належало б знаходитися на полицях букіністичного магазину, та різноманітних довідників для домашніх господарок його погляд вихопив давно вимріяну книжку про історію піратства.

Про цю книгу Олег багато чув, але в місті дістати її не зміг навіть тато. Та що там тато! Навіть Бобчик Ізольди Сократівни, котрому, за її словами, дістати будь-що легше, аніж перевернутися з боку на бік,— і той розвів руками.

І от маєш! Тут, у Круглику, в заїжджій автолавці Олег раптом бачить бажану книгу і навіть може стати її власником!

Прогавити таку нагоду він не міг.

Олег на якусь мить завагався, а тоді рішуче поліз до кишені і витяг трояк, який мама дала на молоко. Через лічені хвилини дорогоцінна книга була у нього в руках!

«А як же молоко? І що я скажу мамі?!» — схаменувся Олег, коли вже ніжно притискав до грудей грубезний том у барвистій обкладинці, під якою ховалися таємниці корсарів південних морів.

Аж тут нагодився Петько Психолог, що вештався неподалік.

— Що, загули грошики? — вишкірився він.— А мати, мабуть, на молоко давала.

— А тобі що? — огризнувся Олег. Він знав, що в нього вдома є п'ять карбованців, які батьки подарували йому та Лізці на перше вересня, тож і сподівався закрити ними незаплановану дірку в сімейному бюджеті. Із сестрою він якось домовиться: вона зрозуміє. У крайньому разі, віддасть їй свою кулькову авторучку на шість кольорів.

— Мені байдуже,— знов усміхнувся Петько.— Я просто так запитав: може, допомога потрібна. Але якщо не хочеш — вибачай! —

І він повернувся, щоб іти геть. Та Олег ухопив його за лікоть:

— Стривай! А як ти можеш допомогти?

— Елементарно. Позичу тобі гроші, а ти потім оддаси.

— Ти справжній друг! — вигукнув Олег, не дослухавши до кінця, і щиросердно ляснув Петька Психолога по плечу.— Звичайно, віддам! Куплю молока, занесу додому — і борг принесу: у мене вдома гроші є. А здача знайдеться? У мене тільки п'ять карбованців, одним папірцем.

— Не переживай, якось домовимось,— примружився Петько і тицьнув Олегові трояка. Той помчав по молоко.

За півгодини він прибіг на те ж місце, де його чекав Петько.

— Тримай! — простягнув Олег п'ятірку.— Ти дуже виручив мене, спасибі!

— Та чого там, дрібниці,— відмахнувся Петько.— А ти молодчина, не примусив чекати,— похвалив він Олега, недбало засовуючи гроші до кишені.— Ну, наше — вашим! — помахав рукою й пішов.

— А здача?! — отетерів Олег.— Я ж у тебе брав не п'ятірку, а трояк!

— Ну, ти даєш! — обернувся Петько.— Яка ще здача? А матеріальне заохочення за послугу, га? Вважай, що гроші я давав тобі під проценти.— І Петько подавсь геть, а Олег так і зостався на місці із розкритим од подиву ротом...

Все це одразу пригадав Олег, коли знову почув од Петька Психолога про проценти.

— Гроші мені не потрібні,— відказав Олег.— Я до тебе в іншій справі. Позич до вечора кота.

— Накоїв щось? — здогадався Петько Психолог.

— Та так, трохи...— опустив очі Олег.

— Мабуть, не так уже й трохи, якщо кота

просиш,— скривився глузливо Петько.— Невже тебе твої інтелігентні й виховані тато й мама теж лупцюють?

— Вони мене й сестру навіть пальцем ніколи не зачепили! — гордо заперечив Олег.— Але іноді,— додав одверто,— краще хай би побили, аніж нотації читати.

— Розумію,— поспівчував Петько,— все розумію. Радий був би допомогти, та не можу: робота! — І він показав на купу цегли, на якій сидів.— Оце дачникові пообіцяв до обіду у двір перетягти. А мого Рекса, сам знаєш, упіймати не так-то й просто.

— Знаю,— похнюпився Олег і раптом вигукнув: — А давай я допоможу!

— Згода,— одразу підвівся Петько, ніби чекав цих слів. Він, звичайно, не сказав Олегові, що за роботу має отримати десятку. Та Олега це не обходило.

— Я мчу шукати Рекса,— кинув Петько,— а ти поки цеглу носи. Правда, я не гарантую, що швидко знайду котяру: сам знаєш, який він дикий! Та для тебе вже постараюся.

Петько вирішив і тут схитрувати. Кіт сидів у нього вдома зачинений, але він сподівався погуляти якомога довше, наче й справді шукаючи Рекса. А коли Олег перетягає цеглу, зразу ж і об'явитися. А щоб його не дуже гнітила ще не зовсім загублена совість, Петько Психолог пообіцяв за прокат Рекса грошей з Олега не брати.

Обидва хлопчики, вкрай задоволені — кожен по-своєму,— вдарили по руках, і Петько помчав «шукати Рекса», а Олег заходився носити цеглу у двір.

Поки вони займаються своїми справами, час, мабуть, розказати, чому Петька прозивають Психологом і що в нього за дивовижний «прокатний» кіт із собачим ім'ям.

У кінці липня після страшної зливи на дорозі перед хатою Петькового тата з'явилася чималенька баюра. Петько помітив її перший і, заради розваги, сховався за парканом: почав спостерігати, що з того буде.

Спершу вулицею пробігла, грайливо підстрибуючи і мугикаючи «Повезу тебе до тундри...», місцева красуня Ляля. Вона вчасно помітила своїми молодими гострозорими очима баюру, легко й граціозно, мов дика кізочка, перестрибнула її і понеслася далі із своєю пісенькою.

Другим ішов літній новоспечений дачник. Він тягнув на плечі важезний мішок із цементом. Вимоїни він не помітив, бо весь час озирався на всі боки, тож уступив у яму, але на ногах утримався: мішок допоміг. Дачник сердито сплюнув, вилив воду з чобіт і потягнув мішок далі.

Аж тут на дорозі з'явився Петьків тато. Його хитало із боку в бік, він хапався руками за паркан, але поволі наближався до свого двору. Петько помітив батька і хотів перейняти його, та не встиг. Той п'яно поточився — і сторч головою влетів у баюру!

Ледь звівшися на ноги, які майже не тримали його, батечко побачив перед собою переляканого сина.

— Ага-а! — заревів він.— Так ось як! Рідного таточка на той світ одправити надумав! Ось я тобі зараз!..— Він замахнувся кулаком, та втратив рівновагу і знову гепнувся в калюжу.

Зрештою при допомозі Петька та сусідів, що нагодилися, почувши галас, його вдалося затягти додому й покласти на розкладушку.

Як виявилося потім, батько, упавши вдруге, зламав руку. У нещасті він, звичайно, звинуватив сина.

Петько пробував пояснити, що не закидав вимоїну землею, бо хотів провести психологічний

експеримент: поглянути, як поводитимуться люди, чи полагодять дорогу.

— А ти куди дивився? — бушував батько.— Мене хотів спекатись, га?!

— Та я ж пояснюю: експеримент проводив, так психологи роблять! — захищався Петько.

— Експеримент! Психологи! У-у, психолог розтриклятий! А ще сином називається... Ніякий ти не син, а просто психолог — і край!..

Слово «психолог» так образливо звучало у батькових вустах, що сприймалося як прізвисько, відтоді воно й причепилося до Петька.

А кіт у нього справді був незвичайний.

Петько водив Рекса переважно на ланцюжку, самого гуляти не пускав: казав, що кіт зовсім дикий — кидається на людей. Кіт і справді на вигляд був страшний: сіамської породи, на зріст більший за середнього собацюру! І хоч очі мав лагідні й незлобливі, та на ланцюгу, ще й при таких, як казали люди, «габаритах», був схожий на дикого звіра.

Цим і користався Петько, який, до речі, сам розповсюджував про Рекса жахливі чутки: то, мовляв, кіт погриз у хаті дубовий обідній стіл, то в сусідньому селі напав на бугая, що одбився од череди, а то начебто головою пробив стінку хати і витолочив ущент батькові помідори...

Рексовою славою користувалися й діти дачників, які охоче брали кота «напрокат», зрозуміло — за гроші, які вимагав за це Петько Психолог.

Річ у тім, що у кожній родині, де є діти, завжди трапляються різні невеличкі неприємності, яким важко запобігти. Чи то мамина улюблена чашка раптом вислизне з рук дочки або сина і розіб'ється; чи то футбольний м'яч з невідомих причин замість воріт потрапить у тазик із варенням, яке бабуся виставила у двір, щоб прохололо; а то

хлоп'яча компанія, захопившися грою в розбійників, пронесеться галопом по грядках — і витопче їх не гірше від справжнього кінського табуна!

Одне слово, дрібних неприємностей, як ви знаєте по собі, у житті завжди вистачає...

У таких випадках і приходив на допомогу Петько Психолог із своїм прокатним котом. За двадцять копійок на годину він давав потерпілому Рекса, на якого той і списував свої провини.

Як ви зрозуміли, Олег теж вирішив удатися до послуг прокатного кота — списати на нього роз-

бите дзеркало й потрощений посуд. Отож довелося працювати...

Коли він заніс у двір останню пару цеглин, гордо оглянув свою роботу, утер з обличчя рясний піт і присів на лавочку коло воріт, на вулиці з'явився Петько Психолог з Рексом на ланцюгу. Та коли він наблизився до Олега і глянув через паркан на старанно складену купу цегли у дворі однієї з майбутніх дач, очі в нього полізли на лоба і він почав ротом хапати повітря, мов риба на суходолі.

— Що ти накоїв?! — заревів Петько не своїм голосом.

Олег злякано підскочив і витріщився на Петька, нічого не розуміючи. Не встиг він спитати, що ж саме він учинив, як раптом з іншого боку вулички почув ті ж самі слова, але у більш розпачливому виконанні.

— Ти що ж це наробив, халамиднику?!

Олег обернувся і побачив, що на пополотнілого Петька Психолога, котрий просто вріс у землю, насувається могутня постать дядька дачника.

І тут Олег усе зрозумів!

Виявляється, він так поспішав, що перетягав цеглу не в той двір, куди треба було, а на сусідню дачу...

Що станеться далі — він не став чекати: і так можна здогадатися, хоч уявити важко... Олег спритно вихопив із рук ошелешеного Петька ланцюжок з Рексом і щодуху помчав з рятівним прокатним котом додому — тільки вітер засвистів у вухах!

Та вдома на нього чекала нова несподіванка.

Тільки-но Олег підбіг до своєї дачі, тягнучи за собою Рекса, який хоч і мовчки, але досить енергійно опирався, як почув розпачливі схлипи сестри.

Він заскочив до хатинки і побачив Лізу у сльо-

зах. Вона сиділа на ліжку, закривши обличчя долонями, і голосно ридала.

— Лізонько, манюнько моя! — обняв її за худенькі плечики переляканий брат.— Що сталося?!

— Максик...— ледь вимовила Лізка, розтуляючи заплакане личко.— Максик...— І знову заревла ще голосніше.

— Та кажи вже — що з ним?! — вигукнув Олег, коли зрозумів, що з сестрою нічого страшного не сталося.

Ліза звела на нього великі очі, повні сліз, і тремтячими губами прошепотіла:

— Максик... зник!..

7. ВИКРАДЕННЯ МІНІМАКСА

Хоч була ще тільки обідня пора, Ізольда Сократівна покинула поратись у курнику та з квітами і при повному параді метушилася по хаті. Вікна були затулені важкими шторами, і світло крізь них майже не пробивалося. На плечі Ізольди сидів Креня, а на столику поміж бронзовими підсвічниками у тьмяному блиманні свічок лежав непритомний... Мінімакс!

Вас дивує, як він тут опинився? Про це варто розповісти докладно.

Поки Олег тягав цеглу, Ліза наводила на дачі порядок. Вона старанно та дуже обережно вимила тарілки від «Геркулеса», який вони з дракончиком поїли з величезною насолодою. Потім вона висипала з каструлі залишки каші в тарілку — їх лишилося тільки дві! — для Олега і засунула її у духовку: не прохолоне, поки брат надійде, та й не заважатиме, а то ще й ця розіб'ється.

Весь цей час Мінімакс дрімав у кишеньці Лізчиного фартушка. Та коли мала заходилась під-

мітати скалки від тарілок і дзеркала, дракончик прокинувся і, щоб не заважати Лізці, легенько вислизнув із затишної кишеньки, до якої вже починав звикати, мов до гніздечка. Він озирнувся на всі боки і принюхався.

У кутку хатинки за розкладушкою він помітив барвисту коробочку. Мінімакс покрадьки підповз до неї та обережно обнюхав. Пахло духмяно і солодко. Дракончик уважно придивився і прочитав на коробочці напис:

КОСМОС
Сигарети вищого сорту

Дракончик аж захихотів тихесенько, так його потішив цей напис.

Що таке Космос, він чудово знав із власного досвіду. Ще б пак! Жити у сузір'ї Дракона та подорожувати звідтіля на Землю — і не знати Космосу!

Про сигарети він також чув.

Річ у тім, що до його організму, незважаючи на всілякі запобіжники й фільтри, все ж таки проник одинокий ген куріння — так званий «тютюновий ген».

Один із предків Мінімакса у свій час надто зловживав тютюном — ніколи не розлучався з люлькою, яку йому подарував знайомий богатир, що сам кинув палити. Од цього ядучого зілля предок дракончика й помер у розквіті сил, коли йому було всього-на-всього сімсот тринадцять років. А середній вік драконів, котрі пройшли випробування і стали на масове виробництво, сягає кількох тисячоліть.

Коли дракони переселилися у своє нинішнє сузір'я, вони, маючи гіркий досвід, почали нещадно боротися з тютюном, од якого — вони знали — стають сіро-жовтими й немічними не

лише могутні дракони, а й люди, надто — діти. Але все ж таки поодинокі порушники тютюнової заборони, на жаль, серед драконів часом траплялися. От і до Мінімакса прослизнув од предка отой каверзний і підступний тютюновий ген.

Тепер, почувши п'янкий аромат тютюну вищого сорту та побачивши такий рідний і щемливий напис — «Космос»! — той триклятий ген захвилювався, занервував, забігав по всіх драконячих жилочках, грубо розштовхуючи ліктями антитютюнові гени, що злякано притихли од такої агресивної зухвалості. Він і примусив Мінімакса хвилюватися.

Дракончик чудово усвідомлював, що курити дуже шкідливо — про це й зараз лементували ображені антитютюнові гени з усіх своїх останніх сил. Та Мінімакс чомусь волів їхніх розпачливих застережень не чути, а прислухався лише до самотнього гена-курця.

Він ухопив звабливу барвисту коробочку передніми лапками, вибрався з-під ліжка, підповз до Лізки, міцно притискаючи свою знахідку до животика, і смикнув малу за шкарпетку.

— Тобі чого, Максику? — нахилилась до нього Ліза.

— Та от, під розкладушкою знайшов,— показав Мінімакс сигарети.

— Ой, це ж татові! — вигукнула здивована Лізка.— Тільки ж він покинув палити... Мабуть, приховав од мами про всяк випадок. Давай я їх переховаю, щоб тато не знайшов,— вирішила Лізка і простягнула руку, щоб забрати сигарети.

Але Мінімакс одскочив і крильцями прикрив знахідку.

— Не дам! — запищав він.— Я їх знайшов, отже тепер вони — мої!

— Це ж отрута! — злякалася мала.— Ти вб'єш себе!

— За нас, драконів, не хвилюйся,— пихато мовив Максик.— Сигарети нам смакують більше, ніж вам, скажімо, тістечка,— збрехав дракончик і додав: — Краще дай сірники — припалити нічим.

Лізка не дуже вірила дракончикові, а втім — хто його зна, які у цих драконів порядки та звички! Вона побігла на кухню.

— Ага, ага! А сірників нема! — радісно помахала вона, коли повернулася, перед носом Мінімакса порожньою сірниковою коробочкою.— Усі вийшли.

Дракончик не повірив, попросив її нахилитись і сам зазирнув до коробочки. Та пересвідчився, що Лізка не обманює, і засмутився. Раптом погляд його зупинився на чималенькому дерев'яному молотку для приготування відбивних, який висів над плиткою. Очі Мінімакса радісно зблиснули, й він вигукнув:

— О! Запальничка — вищий сорт!

— Де? — не зрозуміла Лізка.

— Та ось же, над плиткою,— показав Мінімакс.

— Хіба це запальничка? — засміялася Лізка.— Це молоток для м'яса.

— Для вас, людей, може, й молоток, а для нас, драконів,— запальничка,— пояснив Максик.— Давай бери її та гати ось сюди! — І він підставив потилицю, щільно вкриту роговими щитками.

— Та ти що! Я ж тебе можу вбити!

— Не хвилюйся! Хіба не бачила, як я головою у двері бабахнув? Ото ж бо... Я ж уже казав: після роботи ваших богатирів наші драконячі голови нічим не проб'єш.

— Але при чому тут вогонь? — не зрозуміла дівчинка.

— А при тому, що від удару по потилиці з очей посиплються іскри, а я від них припалю.

Лізці дуже закортіло поглянути на таку дивовижу, і вона наважилась. Взяла молоток, легенько розмахнулася — та бацнула Мінімакса по потилиці.

Ніяких іскор вона не побачила.

— От і нема нічого! — розчаровано сказала вона.

— Звичайно, нема, якщо бити так ніжно! — розсердився дракончик.— Ану, спробуй дужче!

Лізка розмахнулася вдруге — і поцілила дракончикові точно поміж вухами. Молоток дзвінко брязнув об щитки — і з очей Максика вихопився жмут блакитних іскорок, од яких дракончик дуже спритно прикурив сигарету, наче робив це все своє життя. От що значить тютюновий ген! Він переміг опір інших генів і направив на шкідливий вчинок бідолашного дракончика, який ні сном ні духом не відав, що його чекає...

— Красотища! — мовив Мінімакс, глибоко затягаючись, мружачи очі й випускаючи в повітря густий струмінь тютюнового диму.— Нектар! Бальзам! Амброзія!

Від ядучого диму Лізка закашлялась — аж сльози з очей побігли — замахала руками, розганяючи дим, і благально попросила дракончика:

— Максику, ти краще вийди в садок і там покури, поки я приберу, а то твій дим очі мені виїсть.

— Нема питань,— одразу згодився Мінімакс, ухопив пачку з сигаретами і вискочив надвір. Там він розлігся на прохолодній травичці під вишнею, поклав поруч коробочку з отрутою і почав смалити сигарету за сигаретою, припалюючи одну від одної...

Лізка тим часом скінчила прибирати й покликала Максика, та їй ніхто не відповів. Вона вийшла в садок і роззирнулася навкруги: дракончика ніде не було. Раптом погляд малої впав на

пачку від сигарет і купку недопалків під вишнею. Мала підбігла до дерева й уважно подивилася в траві. Максика і тут не було!

Тоді навколішках вона облазила весь садок, навіть колючі зарості малини, та дракончик — як у воду впав!..

Тоді Лізка почала голосно схлипувати і шморгати носом. На ці звуки з-за паркану вистромилася голова Ізольди Сократівни і спитала:

— Чого, дитинко, рюмсаєш? Загубила щось?

— Дракончика,— схлипнула Лізка, але вчасно схаменулася й додала: — Ящірку! Вона на

дракончика схожа. Я для школи впіймала, для живого куточка, а вона десь утекла.

— Пхе-хе! — реготнула сусідка.— Та цього добра біля озера — хоч греблю гати. Збігай і впіймай.— З цими словами Ізольда Сократівна крутнулася на місці і зникла у своєму будинку, де, як ви пам'ятаєте, на неї чекав непритомний Мінімакс, котрого хвилин п'ять тому приніс Креня.

Так, так! У цьому нема нічого дивного.

Якщо ви не забули, Креня весь час стежив за подіями на дачі, сидячи на яблуні. Коли Мінімакс вийшов у садок курити, птах, який був насторожі, нечутно й непомітно перелетів на вишню.

Чекати йому довелося не так уже й довго.

Вже після сьомої сигарети в голові Максикові запаморочилося, в роті зробилося страшенно гірко, жахливо защипало язика, його занудило, перед очима попливли хиткі кольорові кола — і дракончик знепритомнів.

Креня зразу ж злетів з вишні, вправно і обережно підхопив дзьобом нерухоме й безпорадне тільце дракончика — і полетів до хазяйки.

— Що це за гидоту ти в хату приніс?! — накинулась на птаха Ізольда, коли Креня поклав свою здобич перед нею на столик.— Ти що собі дозволяєш?! Усяку здохлятину додому тягнеш! Та я тебе зараз до міліції запроторю! — І намірилась була змахнути Мінімакса ганчіркою зі столу, та Креня раптом, мов вітер, налетів на неї і дужим крилом ударив по руці.

Од такої нечуваної поведінки птаха Ізольда аж присіла, закліпала очима, а тоді заверещала:

— Та я тебе! Та я тобі!..— Вона несамовито шукала очима, чим би важким огріти Креньку.

Про всяк випадок птах злетів аж на шафу — далі від гріха! — і вже звідти, щоб трохи остуди-

ти хазяйку, каркнув, наслідуючи її сина Бобчика:

— Ша, хазяєчко! Без паніки! Не робіть хвилі — гра варта свічок...

Кренині слова одразу нагадали Ізольді її рідного синочка, що досить частенько висловлювався у такий спосіб на своєму пункті склотари. Вона заспокоїлась, але все ще роздратовано спитала:

— Ти що там варнякаєш, бісова мара?

Птах вирішив на образи поки що не звертати уваги — адже перевага була зараз на його стороні,— а тільки недбало кинув:

— Між іншим, ця, як ви кажете, гидота — справжній дракон на ім'я Мінімакс Перший.

— Ото цей?..— Ізольда бридливо пересунула Мінімакса лакованим нігтем, але знову назвати загадкове створіння «гидотою» вже не наважилась.

— Так, саме він,— підтвердив Креня і розповів Ізольді про все, що побачив і почув...

— Та це ж справжній скарб! — вигукнула Ізольда, коли вислухала птахову розповідь.— Тепер я побудую теплицю і підключу до неї дракона: хай дихає полум'ям та обігріває її. Ох, і квіточок же в мене буде — і цілий рік! А грошеня-а-ток!..— Ізольда у захваті од небачених прибутків аж заплющилась.

Раптом вона замислилась.

— А як його приручити? — спитала вона Креню.— Він же ось-ось оговтається, розізлиться, коли побачить, де він, і все тут потрощить!

— Не бійтеся,— заспокоїв хазяйку птах.— Якось-то обдурите його. Полякайте, наприклад, як і мене, міліцією.

— Ти маєш рацію,— зраділа Ізольда.— Так і вчиню. Тільки-но він прийде до тями, я зразу ж розповім йому про паспортний режим. Прописка

в нього є? Нема, хо-хо! А паспорт є? Теж, хе-хе, нема! А коли так,— будьте ласкаві, голубе, до райвідділу — для з'ясування особи.— І вона зареготала, пишаючись собою, а Креня лиш презирливо скривився.

— Давай приведем його до тями,— мовила Ізольда, видобуваючи з шухляди пляшечку з нашатирем.

Креня, що вже й сам трохи оговтався, відсахнувся, бо вже колись нюхав цю гидоту, і ненароком зачепив пляшечку: вона впала й розбилася. Кімната одразу наповнилась ядучим запахом — й Ізольда, затуливши носа, прожогом кинулась до дверей, ледь не пристукнувши бідолашного птаха, що теж шугонув навздогін.

— Чого це ви, Ізольдо Сократівно, дверима б'єтеся? — образився Креня, поправляючи прим'яте пір'я.— Оце така шана за все, що я зробив?

— Цить, дурню! — гримнула на нього Ізольда. Вона вирішила, що тепер птах їй уже не потрібний. Що він у порівнянні із справжнім драконом? Пусте місце! — Можеш взагалі забиратися геть, якщо тобі тут не подобається.

— І заберуся! — відказав Креня.— З радістю заберуся. Але ви, шановна Ізольдо Сократівно, забули, видать, що навчили мене розмовляти. А якщо хтось уміє бачити, слухати й говорити, ще й при цьому знає чимало, скажімо, про комерцію вашу чи про банковий банк,— тут Креня зробив невеличку паузу, щоб поглянути на реакцію хазяйки,— той при бажанні дуже легко знайде собі вдячного співрозмовника й слухача, ну, скажімо, нашого глибокошановного дільничного Крутивуса.

Ізольда аж підскочила од такої підступності свого вихованця, на неї напала гикавка. Ледьледь подолавши її, вона вирішила змінити тактику.

— Кренюсю, любчику мій чорноперий! Не звертай на стареньку бабцю уваги, прошу тебе! То я так, до слова — не подумала й ляпнула. А взагалі, я — хороша. Ти ж не забув, хто порятував тебе од злої смерті?

— А хто знущався наді мною все життя? Хто бив мене, голодом мордував, у клітці замикав?! — Нарешті Креня вирішив одвести душу, бо відчув своїм вундеркіндівським воронячим розумом: час священної помсти неухильно наближається!

— Я ж виховувала тебе! Для тебе ж старалася!

— Нічого собі «виховання»! — одвернувся Креня.

— Було, Кренечко, ой, було-о-о! — підлещувалась до птаха Ізольда.— Та нащо старе згадувати — у кожного своя важка доля. А я хочу, аби моєму Бобчикові гарно жилося, от і збираю грошики. Може, хоч йому долю полегшу.

— Еге, полегшите! — презирливо каркнув Креня.— Та він у вас скоро на той світ відбуде, бо пиячить без просипу. І, до речі,— за ваші ж грошики.

— Не каркай, клятущий! — схлипнула Ізольда, почувши правду про свого синулю, яку старалася приховувати навіть од самої себе.— Він покине, я знаю, покине! От побачиш!

— Так він вам і покине! От коли б заробляв гроші трудом, потом і мозолями власними, тоді, може, й кинув би. А так — легкі набутки, нечесні, нетрудові,— і пропивати легко.

— Все! — не стрималася нарешті Ізольда й з усієї сили грюкнула кулаком по столику, аж здригнулися атланти на підсвічниках.— Більше не дам йому ні копійки! — прийняла вона тверде, як їй здавалося зараз, і остаточне рішення. Це, мабуть, уперше в житті, бо Кренині слова

змусили її серйозно замислитись над майбутнім сина.

— Куди ж ви подінете гроші, що в банках позакривали?

— Навіть не знаю,— щиро зізналася Ізольда, бо теж уперше задумалась: а й справді, навіщо їй ці гроші, коли їх треба ховати од стороннього ока, нічого зайвого на них не купиш, щоб ненароком не запідозрили в шахрайстві? А всі оті килими, дорогі меблі, кришталь, порцеляна, коштовні персні, звалені в потаємній кімнаті,— для чого все це, коли й похвалитися нема перед ким?!

Ізольда Сократівна важко опустилася на стілець, сховала одразу постаріле обличчя у подолі атласного халату — і гірко заплакала.

— Не побивайтеся марно,— пожалів хазяйку Креня.— Я підкажу вам, що робити.

Ізольда втерла сльози й уважно подивилася на мудрого птаха, ніби й справді повірила, що той допоможе.

— Відпишіть свої гроші Товариству по охороні природи,— запропонував Креня.

Ізольда жахнулася. Як?! Її гроші, які вона всіма неправдами на світі назбирала для Бобчика,— і отак, ні за що ні про що, та комусь оддати?! Не бувати такому! Вона ще при своєму розумі!

До Ізольди одразу повернулися колишній спокій і врівноваженість, і їй навіть зробилося соромно за свою тимчасову слабість.

Креня нічого не помітив, бо Ізольда таким самим скорботним голосом пообіцяла:

— Згода, Кренечко, відпишу. Тільки потім, пізніше.

— Е ні! Якщо писати — то зараз, або,— Креня розправив крила,— я негайно лечу до Крутивуса.

— Куди! Стривай! — злякалася Ізольда.— Пишу! Уже пишу! — Вона схопила пом'ятий паперовий аркушик, олівець і сіла до столика.

«Напишу, аби відчепився,— подумала Ізольда.— А потім... потім викину!..»

Вона розгладила папірець і під диктовку птаха написала:

ЗАПОВІТ

Всі гроші, що належать мені,
добровільно віддаю
Товариству по охороні природи —
на утримання диких птахів.

Ізольда Сократівна

— Ну що, радий? — спитала Ізольда, коли Креня двічі уважно перечитав написане.— А тепер хай папірчик полежить поки що ось тут.— Хазяйка відкрила шухляду й глибоко засунула свій заповіт.— От скінчаться квіточки на продаж, продам курочок своїх і все оце добро,— Ізольда обвела рукою своє майно,— додам виручені гроші до тих, що є, тоді все й перекажу твоєму улюбленому Товариству. Хай підгодовує бідолашне птаство.

Креня не дуже вірив їй, але був спокійний: про шухлядку, де лежав заповіт, він знав дещо таке, про що Ізольда і не здогадувалася...

Раптом почулося жалібне чи то попискування, чи то стогін.

Вони кинулись у другу кімнату, де полишили непритомного Мінімакса, і побачили, що дракончик ворушиться і здивовано кліпає повіками.

— Де... я?..— кволим голосочком спитав Мінімакс, коли побачив над собою незнайому жінку з птахом.

— У справжніх друзів,— одказала Ізольда і взяла дракончика в руки.

— А де Ліза й Олег? — поцікавився Мінімакс.

Він ще досі почував себе страшенно гидко після куріння, тож одразу заприсягнувся яйцем, з якого вилупився на світ, ніколи в житті більше не торкатися тютюну в будь-якому вигляді!

— Вдома вони, де ж їм бути! Але зараз до них не можна,— відповіла Ізольда, бо ще не придумала, як обдурити Мінімакса, і підшукувала вірогідне пояснення.

Аж тут хтось щосили загрюкав у вхідні двері.

Ізольда заметалася по кімнаті.

— Ой, Максику, тобі треба негайно сховатися!

— Чому? Від кого?

— Потім поясню! — одмахнулась Ізольда.— Там таке сталося, таке-е-е!..— Раптом на очі їй трапив пилосос «Вихрь». Вона підбігла до нього й наказала Максику: — Сюди!

Дракончик прочитав назву — «Вихрь» — і не став заперечувати: адже вихори, тайфуни, бурі та смерчі —драконяча стихія! Мінімакс спритно зістрибнув з рук Ізольди у темну посудину пилососа і почув, як над ним клацнула кришка.

8. ТОВАРИШ ВАСЯ

Коли Ліза нарешті перестала плакати й докладно розказала про все, що сталося, поки Олег бігав за прокатним котом, брат розсердився не на жарт.

— Невже ти не могла потерпіти диму? Адже терпіла, коли тато курив! Чи взагалі забрала б у Максика сигарети.

— Він так просив, так просив...— виправдувалась жаліслива Лізка і знов була зібралася плакати. Та Олег, як то кажуть, змінив гнів на милість.

— А в садку добре шукала? — поцікавився він.

— Та я кожну травиночку обдивилася, навіть малину облазила! Ось, поглянь! — показала вона братові подряпані литки.

— Треба зеленкою намазати,— стурбувався Олег,— а то ще зараза яка причепиться.

Він знайшов в аптечці пляшечку з зеленкою, наквецяв од душі Лізчині подряпини, не забуваючи сильно дмухати на них, а тоді спитав:

— Ти кажеш, сусідка натякала на озеро?

— Ага. Казала, що ящірок там — хоч греблю гати.

— Слухай! — Олег ляснув себе по лобі.— А не міг Мінімакс гайнути туди?

— Звичайно, міг! — зраділа Лізка.

— Тоді там і треба його шукати,— вирішив Олег.— Ходім!

— А товариш Вася? — завагалася сестра.

— Нічого, якось обійдеться,— запевнив брат.— Може, він і не такий страшний, як кажуть.

Олег ухопив сестру за руку, й вони побігли до озера, яке охороняв загадковий і грізний товариш Вася.

Коли показався курінь, де мешкав сторож, брат і сестра притишили ходу і далі вже скрадалися, мов справжні індіанці в розвідці.

До куреня лишалося метрів сім, коли Олег знаками наказав сестрі сховатися у високій духмяній траві, а сам по-пластунськи почав підповзати до помешкання товариша Васі.

Через кожні два-три метри він зупинявся і переводив подих: продиратися крізь густий очерет, яким поросли береги озера, та ще й безшумно, виявилося не так уже й легко.

«Мабуть, задрімав на сонці,— подумав Олег,— тому ніде й не видно».

Нарешті він підповз до куреня і з острахом зазирнув усередину...

Там нікого не було!

Олег спершу навіть не повірив власним очам. Як?! Невже цей грізний та безкомпромісний страж риб'ячого спокою полишив свій пост?! А втім, він теж людина, і в нього могли з'явитись невідкладні справи. Мабуть, гайнув десь.

Про всяк випадок Олег озирнувся довкола, але не помітив ніякої небезпеки і вже відкрито звівся на повен зріст, а тоді гукнув до Лізки, що сиділа в траві, наче мишка:

— Виходь! Тут нікого нема.

Лізка підстрибом побігла до Олега.

— Що ж,— зітхнув брат,— давай шукати. Ставай від мене на відстані витягнутої руки — будемо іти берегом уздовж озера. Тільки пильнуй, не прогав його!

Сестра та брат почали повільно продиратися крізь очерет.

З-під ніг їм то там, то тут вистрибували зелені, оранжеві та коричневі жабки, злітали срібнокрилі бабки й вихоплювалися прудкі коники. Іноді брат чи сестра бачили ящірку, що грілася в останніх променях лагідного серпневого сонечка, прикривши плівчастими повіками очі. При цьому серця їхні завмирали. Та, побачивши, що в ящірки немає ні крилець, ані пухнастих вій, вони скрушно зітхали і йшли далі.

— Олежику,— раптом тихенько покликала Лізка, й Олег аж стрепенувся:

— Знайшла?!

— Ні,— махнула рукою Ліза,— але я подумала: якщо товариша Васі на озері нема, то, може, просто погукаємо Максика? Він почує — і відгукнеться.

— Молодчина ти в мене! — похвалив сестру Олег.— Як я сам не додумався! Ану, давай разом: Мак-си-ку!

— Мак-си-ку-у!! — дзвінкоголосо понеслося над притихлим озером, ударило в комиші протилежного берега і повернулося назад.— Макси-ку!! Де-е ти?!

— Що? Де?! Хто! — раптом, як чортеня з тютюнниці, вистрибнула з комишів гола довготелеса й бородата постать в окулярах. Брат і сестра впізнали в ній товариша Васю!

Тільки зараз він був не в гумовому плащі з капюшоном, а в самих плавках та в дитячій панамці на голові. В руках у нього замість страхітливої рушниці була звичайна кулькова авторучка.

— Стій! Заповідна зона! Стрілятиму! — як заведений, вигукнув товариш Вася і наставив на отетерілих дітей авторучку. Але враз помітив, що в руках у нього не рушниця, злякано ойкнув та присів у комиш.

Ліза й Олег не знали, що й робити!

Аж ось постать знову висунулася з комишів.

— Ви що тут шукаєте? — спитав товариш Вася вже іншим, тихим і сором'язливим, голосом.— Невже не знаєте, що гратися тут заборонено?

— Пробачте, що потурбували,— сміливо вийшла наперед одчайдушна Лізка, яка отямилась перша,— але ми прийшли на озеро не гратися, а в дуже серйозній і невідкладній справі.

— Тоді дозвольте поцікавитися, що ж це за справа? — зовсім променисто й лукаво всміхнувся грізний охоронець.

— Та ми...— сказав Олег, щоб Лізка, бува, не прохопилася про дракончика.— Ми той... Ну, ловимо, одним словом, ящірок!

— Для чого вони вам? — здивувався товариш Вася.

— Для шкільного тераріума,— пояснив Олег.— У нас уже є жаби й вужі, а от ящірок не вистачає.

— Ти що ж, зоологією цікавишся? — спитав сторож і трохи більше висунувся з комишів.

— Трохи...— збрехав Олег, бо насправді природознавство не входило в список його улюблених шкільних предметів.

— Зоологія — це прекрасно! — аж засяяли під окулярами очі товариша Васі, і зразу стало видно, що це досить молодий хлопець.— Я сам за фахом — біолог, спеціалізуюся із зоології! Адже вивчати живу природу в усіх її різновидах і проявах — неябияка складна і повчальна справа. Хоча б тому, що ми, вивчаючи тваринний світ, зможемо набагато глибше пізнати й самих себе.— Голос сторожа звучав так захоплено й натхненно, що Олег подумав: доведеться, напевне, прослухати цілу лекцію.

Та він помилився.

Товариш Вася раптом обірвав свою промову і вже більш строго запитав у дітей:

— А навіщо ви мене кликали?

— Вас?! — щиро здивувались Олег і Лізка.

— Та мене, мене! Адже я звуся Максимом, а друзі кличуть Максом. Між іншим,— спохопився Максим, він же товариш Вася,— звідки ви взнали моє справжнє ім'я?

— А ми його й не знали,— здвигнула плечима Лізка, та Олег рукою відсунув її. Він зрозумів: Максимові можна про все розповісти, тож так і зробив...

Сторож Максим жодного разу не перебив Олега, ні про що не перепитав, а уважно дослухав до кінця. І коли Олег нарешті зупинився, почав перебирати довгими пальцями свою густу бороду.

Видно було, що Максим дуже зосереджено й напружено про щось розмірковує, тож діти його не смикали. Нарешті сторож, здавалося, щось придумав. Він дзвінко клацнув своїми довгими

пальцями — аж жаби булькнули у воду! — і весело промовив:

— От що! Я знаю, що діти, такі, як ви, люблять вигадувати собі всяких казкових істот. Ні, ні, не перебивайте!..— зупинив він жестом Лізку та Олега, які збиралися заперечувати.— Так от, діти — страшенні вигадники й фантазери, але ви надто вже реалістично і правдиво все описали. Отже, я згоден повірити, відкинувши ваші фантазування про космічні мандри дракона та про дихання вогнем, лиш у те, що ви зустріли крилату ящірку. Тим паче, наукою доведено: в прадавні часи існували літаючі ящери. Отже, відкритий вами вид, можливо, якраз і належить до класу викопних істот. До речі, літаючі ящірки подекуди ще зустрічаються.

Олег подумки тільки всміхався: мовляв, кажи-кажи, але ми-то з Лізкою знаємо, хто такий Мінімакс насправді! Але переривати Максима не став, бо добре бачив: той не на жарт зацікавився дракончиком, то хіба не байдуже — вірить він у драконів чи вірить лише в ящерів? Аби допоміг знайти Мінімакса.

А Максим вів далі:

— Тепер давайте розробимо стратегію і тактику пошуків реліктової істоти, до яких, на мою думку, належить ваша крилата ящірка. Заходьте сюди! — Максим розсунув густі комиші понад самою водою, і діти побачили за ними невеличкий зручний столик із неструганих свіжих дощок, на яких місцями ще проступала живиця. Столик був завалений паперами й книжками, лежали на ньому збільшувальні скельця і стояв справжній мікроскоп — як у шкільному кабінеті біології.

— Не дивуйтесь, будь ласка,— посміхнувся сторож, коли побачив видовжені обличчя дітлахів,— це мій потаємний робочий кабінет-лабора-

торія. Ви розкрили мені свою таємницю, от я й розкриваю вам свою, бо бачу: люди ви надійні.

Максим відсунув на край столика папери, звільнивши місце, і запросив дітей сідати просто на стіл. Сам він звично сів на землю, де лежала невеличка подушечка, майстерно сплетена із висушеного очерету, і почав розповідати:

— Ви вже знаєте, що звуть мене не товариш Вася, а Максим Максименко, і сторож я тимчасовий. Насправді ж я — аспірант Інституту кібернетики останнього року навчання. Моє навчання кінчається восени, от я й вирішив усі матеріали своєї наукової роботи звести докупи. Та в місті, ще й улітку, зробити це дуже важко. А тут мій колишній однокласник — та ви його добре знаєте, це ваш дільничний Крутивус — сказав, що в Круглику звільнилося місце сторожа. Я і згодився посторожувати до жовтня. По-перше,— на свіжому повітрі й тихо. По-друге,— не так далеко від Інституту кібернетики. Та головне,— я тут ближче до живої, а не до лабораторної природи. Адже я вивчаю взаємодію природи та людини.

— Щось тут не так уже й часто зустрінеш людей! — зауважив ніби між іншим Олег, натякаючи, що Максим залякав дачників, і ніхто не наважується й носа поткнути до озера.

— Пусте! — посміхнувся сторож, бо чудово зрозумів його натяк.— Людей мені для роботи і так вистачає, а от природи замало. Та й працювати на самоті краще. Тому й довелося влаштувати невеличкий маскарад. Тепер ви все знаєте про мене, а я — про вас,— підвів підсумки колишній товариш Вася.— А зараз — до діла: шукати вашого, як ви кажете, дракона Мінімакса!

Максим Максименко не дуже вірив в існування драконів, але сподівався, що така дивовижа,

як крилата ящірка, дуже прислужиться науці. А може, й випаде зробити якесь відкриття!

Але тільки-но трійця пошуковців вибралася з кабінету-лабораторії, як просто з-під Олегових ніг вистрибнув... прокатний кіт Петька Психолога!

Виявляється, він теж не марнував часу. Коли Олег примчав з Рексом на дачу і довідався, що зник Мінімакс, то, зрозуміло, про кота одразу забув, а той скористався з цього і дременув на озеро.

Він давно вирішив позбутися своєї принизливої ролі прокатного кота, оселитися на березі озера, ловити рибку й полювати іншу дичину, а з часом перетворитися на справжнього дикого сіамського котяру, якими були його предки до одомашнення. І ось нарешті випала слушна нагода.

Рекс страшенно перелякався, побачивши, що на нього насувається троє людей, і вистрибнув із своєї засідки в комишах, щоб дати дьору. Та Максим виявився спритнішим за нього. Одчайдушним сміливим стрибком він догнав кота і встиг ухопитися за ланцюжок, який досі теліпався на Рексовій шиї.

Рекс заплющив очі, прощаючись із життям, і вирішив битися за своє котяче право на свободу до останньої шерстиночки на хвості.

Але замість нещадних ударів кулаками кіт відчув ніжні й теплі долоні, котрі заспокійливо гла̀дили його по наїжаченій вигнутій спині й чухали за притиснутими до крутолобої голови вухами.

Кіт обережно розплющив очі — і побачив над собою веселе й лагідне бородате обличчя в окулярах, за скельцями яких промінилися добрі очі.

І бідолашний Рекс, який все своє котяче життя

бачив самі лише погрози, побої та знущання, зараз сьомим котячим чуттям зрозумів: перед ним не ворог, а друг!..

Він не помилився.

Сторож-аспірант, не полишаючи пестити ошелешеного й приголомшеного кота, звернувся до нього:

— Чого, дурненький, тікаєш і сердишся? Я тобі лиха не заподію. Гляньте, який красень! — підняв Максим розніженого Рекса на руки і притиснув до себе.— От і заспокоївся, дурнику. Так-то воно краще! — Аспірант пустив кота на траву, а Рекс, замість того, щоб тікати, підійшов до Максимових ніг і вдячно й віддано потерся об них своєю великою і розумною головою.

— Невже це Рекс?! — не впізнала Лізка кота, про якого наслухалася страшних історій.

— А що,— сказав Олег,— від такого собачого життя, як у нього, будь-хто розбишакою став би. А насправді він, мабуть, дуже лагідний і добрий. Правда ж, Рексику?

Кіт уважно слухав Олега, все чудово розумів і страшенно хотів би відповісти, подякувати за такі добрі й чуйні слова, та розмовляти він поки що не навчився, тож тільки махнув своїм пухнастим хвостищем і вдячно муркнув.

— Слухай,— звернувся до кота Максим, коли Олег розповів йому про нещасну Рексову долю.— Лишайся жити у мене! Я тут пробуду ще місяць, до жовтня. А коли похолодає і я поїду додому, то віддам тебе моєму другові Крутивусу. Згода?

Кіт аж завертівся дзигою на місці од несказанного щастя, яке так несподівано звалилося на його багатостраждальну голову! Адже він, як і всі порядні коти, кожною шерстинкою хвоста відчував, що під міліцейською формою Крутивуса ховається ніжне серце.

Майбутнє, щедро змальоване котові новим хазяїном і другом, неабияк влаштовувало Рекса, тож він знову голосно, як тільки міг, нявкнув, щиро висловлюючи своє захоплення.

— Бачу, ти згоден,— всміхнувся Максим.— Тоді біжи поки що погуляй, а ми шукатимем дракона...

Та відновити пошуки їм не довелось і цього разу.

Від Круглика раптом долинуло гучне пронизливе виття сирен пожежних машин.

Усі чотири голови — Максимова, Олегова, Лізчина і, звичайно, Рексова — водночас повернулися на звук і скрикнули: над Кругликом здіймався величезний — під самісіньке небо! — стовп густого сірого диму чи куряви. І цей стовп, як здалося Олегові, виростав усе вище та вище. Причому він піднімався з того місця, де знаходилась дача Валяйків!

Олег перелякано зойкнув — і перший щодуху помчав до села. За ним кинулась і Лізка.

9. ВСЕ З'ЯСОВУЄТЬСЯ

Олега та Лізку зустрів збуджений натовп, що юрмився навколо трьох пожежних машин біля паркану Ізольдиної садиби.

Зрозуміло, ні Максим, ні кіт до села не побігли. Максим не спішив розкривати жителям Круглика свою таємницю так само, як і Рекс не хотів потрапити знову на принизливу роль прокатного кота.

Першого, кого побачили Ліза й Олег, це сусідку Ізольду, яка гасала навколо своєї садиби і несамовито репетувала:

— Ой, людоньки! Ой, ряту-уйте! Горю-уу!

За нею бігав Бобчик — то саме він постукав у

двері, коли Ізольда балакала з Мінімаксом,— і теж кричав:

— Мамо, спиніться! Стійте, кажу вам!

Пожежники силкувалися зловити жінку, але та спритно вислизала з їхніх цупких обіймів, бігла до хати і тут же вискакувала назад, тягнучи перед собою то килим, то дороге крісло, то кришталеву вазу, яку можна побачити лиш у музеї історичних коштовностей.

Ізольда навіть не помітила, що виверження куряви з вікон та дверей її домівки припинилося так само раптово, як і почалося.

— Спиніться, нарешті! — гримнув на неї дільничний Крутивус, котрий стояв тут же на подвір'ї і з неприхованим професійним зацікавленням спостерігав за Ізольдою Сократівною, цією жінкою щедрої та щирої душі, а особливо — за речами, що одна за одною з'являлися на подвір'ї.— Ніяка це не пожежа,— пояснив кругликівцям дільничний,— а стовп звичайної куряви. От звідки він узявся — тут треба р о з і б р а т и с ь...

Крутивус наголосив на останньому слові, бо перш за все подумав, що розбиратися треба в іншому: звідки у такої скромної жіночки такі коштовні музейні речі?

Його слова трохи заспокоїли Ізольду. Вона нарешті спинилася, важко хекаючи, обіперлася на тремтячу руку свого розпашілого червонопикого Бобчика, перевела подих і мовила, обвівши поглядом купу добра, що безладно лежало серед двору:

— Ой, слава богу! А я думала — горимо.

— По-перше, бога — нема, як доведено наукою,— суворо зауважив Крутивус,— і вам, шановна Ізольдо Сократівно, сором цього не знати. А по-друге, треба негайно з'ясувати, звідки ця курява! — І дільничний попрямував було до

дверей будинку, та Ізольда заступила йому дорогу.

— Громадянине дільничний, зачекайте трошки! — злякано заторохтіла вона.— Я тільки вареннячко винесу — на зиму готувала,— а тоді, будьте ласкаві, дивіться! — І вона забігла в дім.

Її не було хвилин п'ятнадцять. З хати долинав лиш скляний передзвін. Нарешті на порозі з'явилася Ізольда. Вона тягла за собою важезний килим, згорнутий у вузол, де глухо торохкотіли скляні банки.

— Давайте поможу,— запропонував Крутивус.

Але Бобчик першим кинувся до матері, яка чомусь відсторонила благородного дільничного, і поквапливо вигукнув:

— Не хвилюйтесь, він легенький! Ми його поки до сусідів затягнемо, аби вареннячко курявою не припало.— І вдвох з матусею потягли килим на дачу Валяйків.

— Ви не проти, якщо це трохи тут полежить? — спитала Ізольда брата й сестру, які тихо стояли в натовпі і з неприхованою цікавістю спостерігали за дивним шарварком.

— Прошу, прошу! — заторохтіла Лізка.— Нехай лежить скільки треба.

— От спасибі, гарні ви діточки! — подякувала Ізольда й запхала клунок з банками у куток літньої кухні.

— Так що, будемо оглядати? — знову звернувся до Ізольди Крутивус.

На цей раз хазяйка гостинно розчинила двері.

Ступивши в хату, дільничний ледь не задихнувся. Дрібна, мов пудра, курява лежала по хаті товстим шаром, літала хмарками в повітрі і забивала ніс та рот. Але робота є робота, і дільничний рішуче взявся за розслідування.

Він старанно оглянув кожну щілинку й шпаринку на стелі, на стінах і на підлозі, але так і не знайшов жодної причини, котра могла б спричинити таку жахливу куряву, що її навіть побачили пожежники у місті і примчали сюди.

Дільничний вирішив запросити до розслідування вчених з Інституту кібернетики: нехай поглянуть, бо надто вже дивне явище довелося спостерігати кругликівцям. Крутивус чув про грязьові вулкани, але тут ішлося про куряву. Може, у Круглику з'явився новий тип вулканів — вулкан курний? Хто його зна... Нехай учені мужі дослідять це і зроблять належні висновки, а він тут безсилий.

Коли дільничний уже виходив з хати, він раптом за щось перечепився. Крутивус глянув під ноги і побачив укриту товстим шаром пилюки ворону без ознак життя.

Це був Креня. Птах наковтався куряви і знепритомнів, бо так і не встиг вилетіти вчасно з хати.

Крутивус обережно підняв птаха, струсив з нього кінчиками пальців пилюку й підніс до очей — роздивитися. Несподівано Креня стріпнув крилом і розтулив одне око. Побачивши просто над собою голову у міліцейському кашкеті, птах, який іще не зовсім оговтався, розпачливо подумав: «От і все! Клямка!.. А тільки ж думав ставати на праведний шлях...» Його крило, що мить тому стрепенулося, важко обвисло додолу, а очі закрилися знов.

— Живий! — почув він над собою радісний вигук міліціонера. Цей вигук повернув Крені сили й надію. Він уже сміливіше зиркнув на дільничного і побачив, що той аж сяє од радості.

«Виходить, міліція радіє, що я живий?! А підступна Ізольда, значить, дурила мене?!» — майнуло у пташиній голові, бо, щиро кажучи, Креня

сподівався почути зовсім інше, щось на зразок: «Ага, розбіяко, попався! Ану, марш до буцегарні!..» А тут, бачте,— «живий!»

Креня так зрадів, що де й сили узялися! Він вирвався з рук здивованого Крутивуса і крізь прочинені двері шугонув до лісу, геть від цього проклятущого життя!

Та вже на півдорозі він раптом щось пригадав, стрімко повернув назад, блискавкою влетів у хату Ізольди — і за мить вилетів звідти із списаним папірцем у дзьобі...

Натовп поволі почав розходитись. Пожежники згорнули свої шланги, що так і не знадобилися, і поїхали додому. А хмара густої куряви під легеньким вітерцем поволі поплила за дальній ліс.

Крутивус ще трохи постояв серед двору Ізольди Сократівни, щось обмірковуючи, а тоді попрощався з хазяйкою та Бобчиком — і теж пішов. Він вирішив нанести візит і докладно розпитати про коштовні речі іншим разом: що не кажіть, а зараз у людей нещастя.

А Ізольда Сократівна удвох із Бобчиком заходились хутенько, але вже не так спішно — чого спішити, як біда минула, а сусіди й так усе бачили! — заносити речі назад.

Останнім вони перетягли килим з банками, в яких, за її словами, було варення на зиму.

Банки дзвінко дзеленчали, підстрибуючи у килимі, і при цих звуках Ізольда завмирала на місці і хапалася за серце. Можна було подумати, що коли б розбилася хоч одна банка, без варення вона б умерла.

Коли Олег та Ліза прийшли помогти сусідам, раптом щось прудке пробігло дівчинці по нозі і сховалось до кишеньки на фартушку.

— Ой!— злякалася дівчинка і схопила брата за руку.

— Тсс! — засичало з кишеньки.— Це я, Мінімакс!

Ліза кинула братову руку і прикрила кишеньку долоньками.

— Ріднесенький, знайшовся! — гаряче зашепотіла вона, але з кишеньки знову засичало:

— Тихше! Не галасуй — почують. Краще йди додому, я там про все розповім...

Сидячи в напівтемній дачній халабуді, брат і сестра уважно слухали розповідь Мінімакса.

— Як я потрапив до сусідки, я, щиро кажучи, не знаю й сам,— сказав дракончик.— Я був вийшов у садок викурити одну-дві сигаретки...

— Так уже одну-дві! — перебила Лізка.— Та там під вишнею лишилась ціла купа недопалків!

— Будь ласка, не перебивай, а то забуду,— обірвав її Мінімакс.— Так-от, попихкую я собі сигареткою, пісеньку мугикаю, і так мені хороше, аж очі самі заплющуються...

— Це ти вже вигадуєш,— втрутився Олег.— Невже від куріння може бути хороше?

— Я ж не кажу — від куріння,— вирішив Мінімакс не брехати, а казати щиру правду.— Просто тепло й любо було навкруги. А від того клятого куріння — хай йому грець, щоб я колись іще пробував ту отруту! — мені раптом запаморочилося в голові — і я, напевне, втратив свідомість, бо більше нічого не пам'ятаю. А коли прочумався, то ледь не вмер од ядучого запаху і побачив, що опинився у вашої сусідки. Як я туди потрапив і який то був запах, так досі і не збагну.

— Моя робота! — несподівано почулося від порога, і діти побачили на дверях ворону.

— Чого так дивитесь, наче вперше чуєте, що ворона говорить? — крутнув головою Креня, а це був, звичайно, він.— Вас же не дивує, що Мінімакс говорить. Та й взагалі не дивує, що на

світі існують дракончики. Що ж дивного, коли я балакаю?

Логіка птаха була незаперечною, тож Олегові тільки й лишалося, що запросити ворону до хати.

— Дякую,— гречно вклонився Креня і стрибнув у халабуду.— Мене звуть Креня,— представився він, і поки його ніхто не перебивав, швидко й стисло розказав про своє життя в Ізольди, про те, як він поцупив Мінімакса, про нашатир і про своє рішення остаточно покінчити, як він висловився, зі своїм темним минулим.

На кінець розповіді птах пожалівся, що досі не знає, де жити далі. Кидати рідний Круглик не хочеться — він страшенно звик до села. Та й, що не кажіть, а його рідне гніздо, в якому він народився, було саме тут!

Йому б хотілося звити в Круглику власну домівку, завести сім'ю — свого часу він познайомився з однією дуже симпатичною міською вороною, якій страшенно надокучило життя у місті з його суєтою, тож вона мріяла переселитися на село,— і виховувати дітей.

Одне слово, плани були грандіозні, але як їх утілити в життя, він уявляв погано. Адже, перебуваючи в Ізольди, птах стільки лихого накоїв, що й не знав, чи вибачать йому.

— Вибачать! — запевнила Креню Лізка.— Неодмінно вибачать! Може, не одразу, але ж ти доведеш, який ти хороший і розумний, і всі забудуть лихе.

— А поки що можеш пожити у Максима,— запропонував Олег і розповів Крені про колишнього товариша Васю і про долю прокатного кота Рекса, котрий знайшов при ньому своє щастя.

— Це найкращий варіант! — одразу повеселішав Креня.— Так я й зроблю. Та й заодно до-

поможу вашому аспірантові: адже я знайомий з життям птахів, а головне — я можу про все йому розповісти. Гадаю, мої глибокі знання прислужаться Максимові Максименку в його науковій роботі.

Так вони й вирішили.

А Мінімакс продовжив свою розповідь.

— Коли я прийшов до тями, хтось почав гатити у двері, і хазяйка запхала мене в пилосос.— Максика аж пересмикнуло од згадки про це.— Що вам сказати! Мабуть, самому треба побувати в пилососі, аби відчути, що я пережив. Я наче пірнув з головою у пухку й теплу куряву.

Вона одразу заліпила мені рот і ніс. Зрозуміло, курява мене страшенно розсердила, тож я почав швидко рости. Кришка пилососа одірвалася, і я визволився з полону. Та пилюка, якої я наковтався по самісінькі вуха, теж розрослася в мені, і я почав нестримно чхати!

Бачили б ви, які величезні хмари куряви виривалися з мого рота, коли я чхав! Я чхав так — аж шибки дзеленчали!

Як ви впевнились, куряви я наковтався багато, тому й зчинився переполох...

— А чому все припинилося, і як ти знову поменшав? — здивувалася Лізка, бо знала, що Максик меншає лиш тоді, коли йому гарно та приємно.

— Дивачка,— всміхнувся дракончик.— Сама згадай, як приємно буває чхати! А мені було втричі солодше, бо вся ота гидота з кожним чихом вилітала з мене геть, прочищались легені. От я й поменшав од задоволення. А перестав чхати — і курява припинилася.

— Максику,— знову звернулася до нього Лізка,— ти щось ранком говорив про історію драконів. То коли ж доскажеш?

— Хоч і зараз,— мовив дракончик і почав:

— Як ви вже знаєте, всі дракони колись жили на Землі. На жаль, природа наділила нас не дуже привабливою зовнішністю...

— Ти дуже й дуже гарненький! — перебила його Лізка і цмокнула дракончика в ніс. Мінімакс збентежився, опустив сором'язливо очі, прикривши їх пухнастими віями, і повів далі:

— Так-от, природа створила нас страшними. А ви, люди, чогось гадаєте, що коли істоти не дуже привабливі зовні, як, приміром, тритони чи жаби, то вони неодмінно мусять бути шкідливими або злюками. Ви дуже часто помиляєтесь! За зовнішньою непривабливістю може ховатися добре й чуйне серце! — Мінімакс задумливо помовчав.— Та не всі розуміють... Крім того, так уже повелося, що ми, дракони, з'являємося на світ з яйця і, проживши час, який нам відпускає природа, знову перетворюємося на яйце, щоб згодом народитися з нього вже з новими властивостями.

Зрозуміло, при такому житті мами ні в кого з нас не буває. Можете уявити, як важко без мами: ніхто тебе не погладить, не пригорне, ніхто казку перед сном не розкаже, а якщо ти захворієш — ніхто не сидітиме коло тебе ночами і не напуватиме з ложечки ліками.

От і вирішили мої бідолашні предки самі добувати собі мам, та й почали викрадати дівчат. Але хіба можна у такий нечесний спосіб придбати справжню маму?!

Не дивно, що люди не зрозуміли нас, стали нещадно знищувати наш рід.

Звичайно, нам доводилось боронитися, та зрештою ми зрозуміли, що згоди з людьми не дійдемо, і рано чи пізно весь наш рід вони винищать.

Спершу ми розсіялися по світу, хоча й вели початок з Київської Русі. Хто оселився в Сканді-

навії, хто аж до Африки залетів, а кого доля закинула у нетрі тайгові...

Перші кілька століть нам жилося спокійно. Та от люди почали подорожувати, забиратися в найглухіші джунглі й найдальші пустелі,— і знову настав кінець нашому спокою. То тут, то там мандрівники натрапляли на поодиноких представників драконячого роду — і влаштовували за ними справжню гонитву.

Одного чудового дня всі дракони Землі злетілися в тайгу, на далеку річку Тунгуску, на таємну раду та й вирішили полишити Землю, поки не знайдуть спільної мови з людьми.

Сказано — зроблено!

Однієї зоряної ночі всі дракони стартували з Землі в напрямку сузір'я Дракона. Поскільки їх було чимало, то вони трошки пошкодили тайгу при старті: обпалили та повалили дерева. Між іншим, ваші вчені вважають, що це впав, як вони його називають, Тунгуський метеорит і повалив дерева. Так знайте: це стартували дракони! А полум'я, котре дехто з людей бачив при цьому на небосхилі, виривалося з їхніх пащ. Адже дракони літають не за допомогою крил, як думаєте ви, а хвостами вперед, наче ракети, і при цьому вивергають полум'я. Крила нам — замість стабілізаторів, а оці ось рогові лусочки й щитки,— Мінімакс виразно поляскав себе по голові та спині хвостиком,— захисний шар, що згорає, коли ми долаємо атмосферу.

— Ой, як цікаво! — вихопилося в Лізки, очі якої аж світилися в півтемряві халабуди.— Майже так, як у наших космонавтів!.. А далі, що було далі?

— Коли дракони долетіли до сузір'я, вони знайшли там невеличку планетку, дуже схожу на Землю, й оселилися на ній.

— Як же ви там живете?

— Точно я поки що й сам не знаю,— відповів Мінімакс,— бо в нинішньому своєму вигляді там ще не бував. Адже в мене закладено тільки головну інформацію від попереднього дракона, який перетворився на яйце, з якого з'явився я. А мій попередник, на відміну від мене, не вмів більшати чи меншати, а міг лише робитися невидимкою.

— Отже,— втрутився в розмову Креня,— кожен дракон може щось таке, чого не може попередній?

— Так,— кивнув Мінімакс.— Щоб ми менше сумували без прабатьківщини — рідної Землі.

— Максику,— раптом тихо промовила Лізка,— виходить, і ти перетворишся на яйце?..— І оченята її враз наповнилися слізьми.

— Виходить, так,— посміхнувся дракончик.— Але станеться це не так уже й скоро, принаймні для мене. Адже на Драконії, куди я повернуся, час іде зовсім не так, як на Землі. У вас пройде місяць — у нас століття, у вас день — у нас рік. Тому й живемо ми, за вашими земними вимірами, дуже довго. До речі, випробування, які чекають на мене після повернення на Драконію, триватимуть аж до початку вашої земної весни...— Тут раптом Мінімакс замовк і крізь віконечко поглянув на небо.

— Що ти там побачив?— спитав Олег.

— Дивлюся, що вже вечоріє: скоро мені готуватися до старту.

— Як?! — вихопилося в Лізи.— Ти вже кидаєш нас?

— Так треба...— зітхнув дракончик, бо вже встиг страшенно прив'язатися до цього симпатичного дівчатка.— Адже мій інкубаційний період кінчається. Отже, тільки-но небо візьметься зірками, я зорієнтуюся по них і полечу.

— А ти не можеш лишитися в нас?— благально зазирнула дракончикові у вічі Лізка.

— На жаль, ні,— відказав Мінімакс.— Я мушу повернутися на Драконію. Та й люди ще не готові спілкуватися з нами.

— А ми?! — вигукнув ображено Олег.— Хіба ми не люди?

— Звичайно, люди,— заспокоїв його Мінімакс.— Але ж не всі такі, як ви... Та ви не побивайтесь — я неодмінно повернусь: адже я теж маю перетворитися на яйце. А ми це робимо виключно на Землі.

— Коли це ще буде! — зітхнув Олег.

— Не так і довго чекати, як тобі здається,— мовив Максик і хотів ще щось додати, але в садку несподівано хруснула гілка і щось важке гупнуло об землю.

Всі, хто був у хатинці, вибігли в садок.

Перед ними на траві під яблунею сидів і злякано потирав забиту спину... Петько Психолог!

— Як ти сюди потрапив?! — наскочив на хлопця Креня.— Шпигуєш за нами?

— Ти не дуже,— відмахнувся від птаха Петько.— Сам донедавна таким же був.

Креня ображено замовк — а що він міг сказати? — та Олег насунувся на Петька і грізним голосом наказав:

— Ану, розповідай, що почув!

— Все,— підвівся нарешті Петько Психолог.— Але я нікому не скажу! От вам слово! — Він ударив себе в груди.— Мені вже так набридло моє життя, що годі й казати.

— Що саме? — не зрозумів Олег.

— Ну хіба мені потрібні оті гроші, що я у вас виманюю? Та нізащо в світі! Але батько — ви ж знаєте! — ніяк не кине пити, от і ганяє мене на всякі заробітки, щоб йому гроші добував,— Петько опустив голову й гірко схлипнув.

— А ти не давай! — вихопилося в Мінімакса.

— Еге ж, не давай! Так він тоді мені я-ак дасть!

— Треба поговорити з Крутивусом,— запропонувала Лізка.— Нехай побалакає з твоїм батьком.

— Уже балакав,— махнув рукою Петько.— Батько весь час обіцяє кинути, а потім знов починає... Ну що, берете мене до своєї компанії? Я таке знаю про Ізольду, таке-е!

— Без тебе знають,— стріпнув крилами Креня.

— Може, й знають, та не все,— заперечив Петько.— От, скажімо, про банки: що там у неї?

— Гроші,— кинув зневажливо Креня.

— А синуля її чим займається?

— Дурить людей!

— А от і не тільки! — зрадів Петько.— Він постачає матусі яйця — сотнями!

— Ну то й що? — не зрозумів Креня.

— Ага, я ж казав,— не знаєте! — переможно усміхнувся Петько Психолог.— А я все вистежив, поки тинявся без діла. Так-от, щоб знали: ніякі в неї не свіжі яйця, а звичайні магазинні. У неї весь холодильник ними забитий: Бобчик привозить, коли по квіти приїздить. Ночами вона змиває з них нашатирем штампи, підігріває трохи, а тоді продає, як щойно знесені, тепленькі, уп'ятеро дорожче! А назбирає пачку грошей — і в банку!

— Про банки ми вже чули,— перебив Креня.— А таке ти бачив?— Птах видобув з-під крила пом'ятий папірець і поклав його перед Петьком.

Друзі схилилися над папірцем, і Олег вголос прочитав... заповіт Ізольди!

— Звідки це? — здивувався Олег.

— Я роздобув! — гордо повідомив Креня.

— Стривайте,— раптом перервав розмову Мінімакс, який досі мовчав і про щось зосереджено думав.— Здається, я зрозумів, як потрапив до вас!

Всі обернулися до нього.

— Мабуть, яйце, в яке перетворився мій попередник, потрапило разом з іншими яйцями до Ізольди, а вона й продала його вам!

— Точно! — підскочив Олег, та враз спохватився: — Але ж на шкаралупі зоставався штамп. Чому вона його не змила?

— Дивак,— усміхнувся Мінімакс,— ти ж бачив, що штамп не змився навіть в окропі! Мабуть, Ізольда подумала, що ви не помітите,— от і підсунула вам яєчко із штампом! Не пропадати ж добру.

Олегові стало трохи прикро, що його так ошукали. Але ж завдяки цьому випадку вони зустрілися з Мінімаксом! Заради цього можна знехтувати образою.

Раптом Креня спитав:

— А як же твоє яйце попало до Ізольди?

Всі знов глянули на дракончика.

— Сам не знаю,— розвів передніми лапками Максик, та враз ляснув себе хвостом.— Здогадався! Мій попередник приземлився десь поблизу, а коли відчув, що починає ставати яйцем, почав шукати затишок — і набрів на курник Ізольди.

— Так, напевне, й було,— погодилися всі, бо інших пояснень не знайшлося.

— А що робити з оцим? — показав Петько на заповіт.

— Треба поспішати,— заметушився Креня.— Ізольда може помітити, що папірець зник: я його витяг крізь задню стінку шухляди, яка відвалилась,— і переховає гроші в інше місце.

— Я її затримаю,— запропонував Петько,— а ви біжіть до Крутивуса.

— Домовились! — кинув Олег.— І ти, Креню, з нами.

— Нізащо! — жахнувся птах.— Тільки не я! — Він усе ще побоювався міліції.

— Тоді я з Кренею гайну до озера,— запропонувала Лізка.— Познайомлю його з Максимом та й Максика скупаю: онде він весь у пилюці. А Олег нехай біжить до Крутивуса.

Всі погодилися з малою, і вже за мить кожен мчав у своїх справах.

10. СТАРТ МІНІМАКСА

Над озером стояла вечірня тиша. На Лізку, Креню та Мінімакса війнули духмяні пахощі лугових трав. Вода в озері ледь сріблилася, і раз по раз у маленьких чорних, наче полакованих, хвильках спалахували відблиски перших зірок, що вже засвічувались на небі.

Ліза підбігла до Максимового куреня.

— Оце так гості! — вийшов з куреня аспірант-сторож разом із щасливим Рексом, який уже встиг полюбити нового хазяїна.— Ну, що новенького?

Перебиваючи один одного, друзі розказали Максимові про все, що сталося в селі.

— Діла-а! — тільки й мовив Максим, вислухавши їх.— Що ж, я з радістю залишу в себе Креню. Гадаю, ми з ним станемо друзями. А коли я поїду, він зостанеться під опікою Крутивуса, і нехай тоді сміливо заводить собі сім'ю та виховує дітей. Тепер його вже ніхто й ніколи не покривдить.

Креня не знав, як і дякувати!

Потім Мінімакс довго плескався в озері, форкав носом і ляскав крильми та хвостом по теп-

лій і лагідній, мов парне молоко, воді, а Лізка бігала берегом і, як мама, гукала:

— Максику! Далеко не запливай — небезпечно! Максику! Вилазь із води — застудишся!

А коли дракончик нарешті вибрався на берег та обтрусився, наче цуценя, Ліза насухо витерла його подолом фартушка й посадила в кишеньку — нехай зігріється після купання!

Але Мінімакс скоро почав помітно нервувати, видряпався із затишної кишеньки і забігав туди-сюди у траві, що вже бралася вечоровою росою.

— Чого ти метушишся? — спитала Лізка.— Посидів би в затишку.

— А ти поглянь на небо! — відказав Мінімакс.

Всі підвели голови й побачили, що на потемнілому серпневому небі дедалі яскравіше та яскравіше проступає Чумацький Шлях.

— Значить, тобі вже треба летіти? — похнюпилась мала.

— Ще ні, але вже, мабуть, скоро,— зітхнув дракончик.— Але ви не сумуйте за мною. Я повернусь, я неодмінно повернусь до вас!..

— Лі-і-зо!..— луною прокотилося раптом над принишклим озером, і дівчинка впізнала голос тата.— Де-е ти-ии?!

— Ой, тато приїхав! — схопилася Лізка, і їй на очі навернулися сльози.— А ти ж як? — присіла вона коло дракончика.— Як же ми тебе проводимо?

— Пусте,— відказав той.— Попрощаємося зараз — і все. А ви мене з Олегом, як хочете, зможете побачити і з міста. У вас дома балкон є?

— Навіть два!

— Тоді, як приїдете, станьте на тому, що виходить у бік Круглика, й дивіться пильно в небо.

І коли там промайне найяскравіша зірка — неодмінно помахайте їй: то буду я!

— Але ж у серпні падає так багато зірок! Як ми серед них упізнаємо тебе?

— Упізнаєте! — загадково всміхнувся Мінімакс.

— Лі-і-зо! — знову долинув голос Валяйка-старшого.— Скільки можна чекати?!

— Вже йду-у! — відгукнулась нарешті мала, взяла на руки Мінімакса і міцно притулила до гарячої вологої щоки. А він притих — навіть не ворушився і не дихав...

Так, у цілковитому мовчанні, збігла хвилина.

Зрештою Ліза випустила дракончика в зарошену траву і мовчки стрімголов помчала через луг туди, звідки долинав голос тата...

Всі, хто зостався на озері, теж деякий час мовчали.

Сумний Мінімакс сидів у траві, закривши свої райдужні очі волохатими віями, і нервово принюхувався до неба, де з кожною хвилиною прибувало зірок.

Максим, у якого на плечі сидів набурмосений Креня, дивився на чорну гладінь озера, по якій зрідка пробігали хвильки, наче озеру снилося щось цікаве, і воно всміхалося у сні.

А Рекс притулився боком до ноги нового хазяїна і застиг, наче закам'янів. Тільки хвіст, що безшумно сіпався із боку в бік короткими ривками, свідчив, що кіт нервує.

З мовчанки їх вивів Петько Психолог, що, мов на крилах, мчав через луг, зашпортуючись ногами у густій траві.

— Все!..— випалив він, підбігаючи до куреня, і важко впав на землю.

— Що — все? — не зрозумів Максим.

— Зараз... Тільки віддихаюся трохи,— сказав

Петько, хвилину помовчав і почав розповідати: — Бачили б ви Ізольду! Коли я зайшов, вона вже пакувала в ящики свої банки з грошима. Навіть на мене уваги не звернула. Ну, я їй просто від порога: «А що це ви робите?» Так вона аж підскочила: «Геть звідси! Не твоє діло!» — верещить. А я їй так спокійнесенько: «Як це — не моє? А може, я допомогти вам прийшов? Нелегко ж літній жінці отаку купу грошей самій тягнути в Товариство по охороні природи». Тут її аж заціпило!

«Яка природа?! Яке Товариство?!» — верещить. А потім: «Хто тобі сказав таку дурницю?!» А я їй: «Записочку вашу бачив, мовляв. «Заповіт» називається». Вона — до шухляди і давай звідти викидати геть усе. Зрозуміло, папірця там вона не знайшла. Що тут почалося!.. Вона, мов риба на березі, хапала ротом повітря, махала руками, наче вітряк, а тоді коліна в неї підігнулись, і вона сіла на підлогу. Чесно кажучи, я не на жарт злякався — ще дуба вріже стара! Приніс їй склянку води. Цокаючи зубами, Ізольда зробила кілька ковтків, притихла, а потім замогильним голосом питає: «Де-е папіре-ець?..»

Я й сказав, що у Крутивуса.

Бачили б ви, як вона побивалася!

А поки вона рюмсала та ридма ридала, я, щоб затягти час до приходу Крутивуса, розказав Ізольді про яєчко з Мінімаксом.

Вона як наскочить на мене!

«Ану, повтори, вражий сину! — кричить.— Ану повтори!»

Я й повторив.

Тоді Ізольда майнула на кухню, вихопила з холодильника всі яєчні запаси — а їх було сотні три! — і ну трощити!

Я намагався вгамувати її — та де там! Вона

відштовхнула мене, замахнулася яйцем і верещить: «Не підходь! Уб'ю!..»

Зрозуміло, я одійшов: кому хочеться стати яєчнею. А вона все б'є та б'є яєчка. Скоро калюжа з жовтків та білків сягала їй трохи не до колін! А їй хоч би що! Б'є та викрикує: «Мінімаксику! Ку-ку! Де ти, пустунчику, сховався?! Ку-ку-ку!..»

Отакою й застав її Крутивус з двома дружинниками, яких привів Олег.

Він тільки зітхнув, коли побачив биті яйця, і сказав, що міліція тут уже не допоможе, а треба звертатися до лікаря. Потім він наказав дружинникам пакувати банки з грошима, а сам пішов викликати для Ізольди «швидку допомогу».

З Олегом я попрощався там же, бо тато не відпускав його від себе ні на крок. А коли я нагадав про тебе, Мінімаксе, то Олегів тато лиш рукою махнув.

Дракончик невдоволено форкнув, та Петько зупинив його:

— Не сердься! Олег передавав тобі вітання і страшенно жалкував, що не може попрощатися. Він сумуватиме без тебе.

— Нічого,— заспокоїв Петька дракончик,— я ще повернуся до вас. А тепер — час готуватися до старту.— І звернувся до друзів:— Ви трохи допоможете мені?

— Кажи, що робити! — загукали всі.

— Дрібниці! Треба розкласти невеличке вогнище. Я заправлюся від нього полум'ям, щоб вийти на орбіту. А там уже легше: до Драконії я домчу за інерцією.

— Як це — заправлюся полум'ям?! — здивувався Креня.

— Дивак,— усміхнувся Мінімакс.— Невже ти не пам'ятаєш, як я порятував їхню газову

плиту, коли в балоні скінчився газ? Невже забув, як мені допоміг у цьому звичайнісінький сірник?! А тут — ціле вогнище! Та воно варте, мабуть, тисяч і тисяч сірників.

— Ну, коли справді так, як ти кажеш,— все ще сумнівався недовірливий Креня ,— то ми, звичайно, допоможемо, чи не так? — Він подивився на друзів.

— Нема питань! — кинув Максим.— Не бувати такому, щоб ми не допомогли нашому Мінімаксові!

— Пхе! — як завжди трохи презирливо каркнув Креня.— Та коли людині, ой, пробачте, справжньому дракончикові чогось заманеться, то я — перший помічник для нього!

Навіть Рекс, поки що мовчазний, нявкнув і нашорошив вуха ще більше, наче хотів сказати: наказуйте — все зроблю, що знадобиться!

А Петько, цей хитрун і пройдисвіт, щоправда — вже колишній, раптом кинув:

— Та чого це ми стоїмо. Поговорили — й до роботи!

І всі одразу зрозуміли, що таки справді треба негайно допомогти дракончикові...

Декого, може, й подивує, чого це здіймати такий переполох через якийсь там хмиз для вогнища, навіщо стількох підключати до цієї справи — і людей, і кота, і птаха?

Що ж, нехай такий розумничок добереться пізнього вечора до якогось озера, де береги поросли кошлатим очеретом, а вся інша місцина навколо — буйнотравний луг!

Не зрозуміли?

Так от, нехай отой розумник спробує у лузі при озері назбирати звичайнісінького хмизу бодай для невеличкого багаття!..

Але якщо навіть у такій скрутній ситуації за діло беруться справжні друзі й однодумці,—

всі перепони й перешкоди щезнуть!.. І в траві, і в воді буде вам і хмиз, і все інше для вогнища!..

Зрозуміло, що вже через кілька хвилин над озером спалахнуло невеличке багаття. Максим, Петько, Креня з Рексом та Мінімакс посідали навколо, і кожен задумався про своє, найдорожче і найпотаємніше, вдивляючись у мінливий і загадковий вогонь.

Максим думав про те, як йому пощастило: адже тепер він своєчасно завершить свою наукову роботу, зробить вагомий внесок у науку. А може, за допомогою своїх нових друзів — Рекса та Крені — ще й видатне відкриття здійснить!.. Жаль, звичайно, що Мінімакс відлітає, а то б і його Максим дослідив. Щось його, коли бути відвертим, трохи беруть сумніви: чи справді все так і є, як розповідає ця крилата ящірка, схожа на викопного ігуанодона? А втім, на світі бувають і не такі дива...

Щасливі Рекс та Креня думали про зиму, що була вже не за горами, і про те, як гарно й затишно їм житиметься у доброго й надійного Крутивуса. А ще кіт мріяв навчитися у Крені розмовляти людською мовою. Тоді він ще себе покаже!..

Петько думав про те, що тепер він ніколи в житті не хитруватиме, аби дістати грошей. Адже Крутивус дуже серйозно переговорив з батьком, і той дав слово честі більше не пити, а стати нарешті порядною людиною. І ще дільничний сказав, що батько хоче повернутися до Петька та його мами...

А Мінімакс думав про те, що через деякий час — уже зовсім-зовсім скоро! — він побачить Драконію і зустрінеться з такими ж, як і він, дракончиками. Думав він також, що неодмінно повернеться на Землю, коли настане його час, і розшукає своїх друзів, яких щиро й назавжди встиг полюбити...

І про що б кожен не думав у цю мить, всі однаково думали, як гарно, коли дуже й дуже різні, зовсім несхожі між собою і, здавалось би, несумісні живі істоти — люди, кіт, птах і навіть дракон! — чудово розуміють одне одного і можуть бути справжніми щирими друзями!..

Та ось Мінімакс, який сидів найближче до вогнища, ворухнувся і зовсім тихо мовив:

— Пора...

Він підсунувся ще ближче до багаття, довгастим язичком лизнув полум'я, вихопив кілька яскравих жарин і, не кривлячись, ковтнув їх. Тоді відбіг у темряву і вже звідти гукнув:

— Прощавайте! Лечу!

— Прощавай, Мінімаксе! — загукали дружно Максим, Петько та Креня, а Рекс тільки голосно й проникливо нявкнув, бо поки що не вмів говорити, хоч усе чудово розумів.

Друзі побачили, як із трави, де сховався Мінімакс, вихопився сліпучо-білий язик полум'я. За ним — іще один, і ще...

За мить вони злилися в потужний яскравий струмінь, що знявся вгору і перетворився на вогненну кулю, яка почала швидко-швидко віддалятися в небо.

Скоро куля зробилася маленькою, злилася з зірками Чумацького Шляху — і розтанула поміж ними...

У цей час на балконі у місті стояли Олег з Лізкою і до болю в очах вдивлялися в серпневе небо, густо засіяне зорями.

«Невже так і не побачимо Мінімакса? — з тривогою думали брат і сестра.— Невже так і не помахаємо йому?»

Раптом над горизонтом з боку Круглика вони помітили яскраву зірку, що швидко прокреслювала небо.

«Невже — Мінімакс?!» — блискавкою майнула у дітей думка, і вони міцно схопилися за руки.

А зірка піднялася до Чумацького Шляху, пригальмувала свій рух — і раптом почала кружляти серед інших зірок.

— Дивися! — вигукнув Олег, усе зрозумівши.— Зірка щось пише!

Затамувавши подих, брат і сестра широко

розкритими очима уважно стежили за рухами зірки.

Ось з'явилася літера «Я»...

За нею — літери «ПО»...

А тоді, вже швидше,— «ВЕРНУСЬ»...

Олег та Лізка скрикнули від радості і щосили замахали руками.

А зірка спалахнула ще яскравіше, наче побачила їх, і широкими — на півнеба! — рухами виписала останнє слово:

МІНІМАКС!

А тоді зникла у таємничих глибинах космосу...

ЗМІСТ

Костецький А. Г.

К72 Мінімакс — кишеньковий дракон, або День без батьків: Казк., фантаст. та пригод. повісті: Для мол. шк. віку/Мал. В. Г. Горбачова.— К.; Веселка, 1987.— 300 с.: іл.

Казкові пригодницькі повісті та повість-жарт українського радянського письменника про сучасних школярів, про їхню дружбу, боротьбу з лихими чародіями, з неробами та користолюбцями, про маленького химерного пришельця з інших світів.

К $\frac{4803010200-079}{М206(04)-87}$ 133.87. **84Ук7—44**

Литературно-художественное издание

Анатолий Георгиевич Костецкий

МИНИМАКС — КАРМАННЫЙ ДРАКОН, ИЛИ ДЕНЬ БЕЗ РОДИТЕЛЕЙ

Сказочные, фантастические и приключенческие повести

(На украинском языке)

Для младшего школьного возраста

Рисунки
Валерия Григорьевича Горбачева

Киев «Вэсэлка»

Редактор І. В. Маценко
Художній редактор К. О. Музика
Технічний редактор Л. В. Маслова
Коректори І. Ю. Павлоцька, Т. М. Васильєва

Інформ. бланк № 4278

Здано на виробництво 03.07.86.
Підписано до друку 17.02.87.
Формат 84×108/32. Папір друк. № 2.
Гарнітура шкільна. Друк високий.
Умовн. друк. арк. 15,96+4 вкл. (0,42)=16,38.
Умовн. фарб.-відб. 18,9.
Обл.-вид. арк. 13,06+4 вкл. (0,73)=13,79
Тираж 100 000 пр. Зам. 6—2191. Ціна 80 к.

Ордена Дружби народів видавництво «Веселка»,
252655, Київ, МСП, Мельникова, 63.

Головне підприємство республіканського виробничого об'єднання «Поліграфкнига».
252057, Київ-57, Довженка, 3.

Любий друже!

Ти прочитав
книжку Анатолія Костецького
«Мінімакс — кишеньковий дракон,
або День без батьків».
Напиши нам,
що тобі в ній сподобалося,
запам'яталося найбільше
і чому.
Не забудь вказати,
де ти живеш
і скільки тобі років.

Відгук надсилай на адресу:
252655, Київ, МСП, вул. Мельникова, 63.
Будинок дитячої книги

Ордена Дружби народів
видавництво «Веселка»
засноване в березні
1934 року.

Щороку випускає
240 — 250 видань
загальним тиражем
41 мільйон примірників.

Видає
українську літературу —
радянську і дожовтневу,
літературу народів СРСР
та країн
соціалістичної співдружності,
твори прогресивних
письменників світу.

Перекладає
літературу з 49 мов народів СРСР
і 40 мов зарубіжних країн.

Експортує
книги в 128 країн світу.

80 к.